

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૧૫૬ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ ક્રોર ક્રોડીકેંગ

મુદ્ર-૧

વિષય

૫-૧૩

— “વાંચવા લાયક અતી રસીક નોવેલ.” —

કઠોર કર્મી

કે

ઉછળતું મુદ્દું.

ભાગ ૧ લો.

કર્તા—

ઉશમાનભાઈ કરીમભાઈ ખત્રી.

—પ્રસિદ્ધ કર્તા—

મંગળદાસ લલ્લુભાઈ નારાયણાસ બુકસેલર
લીમડાચોક—સુરત.

—સેલ એજન્ટ—

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારાયણાસ લીમડાચોક—સુરત.

આવૃત્તી ૧ લી.

પ્રત ૧૦૦૦.

પ્ર. સ. ૧૯૨૧.

સંવત ૧૯૭૭.

કીમ્મત રૂપીઆ અઢી.

અનાવિલ પ્રેસ, સુરત.

તર્વ હક પ્રસિદ્ધ કર્તાએ સ્વાધિન રાખ્યા છે.

તૈયાર છે! તૈયાર છે!! તૈયાર છે!!!

ખાસ વાંચવા લાયક રસીક નાવેલ

કઠોર કરછી કે ઉછળતું મુડદું.

ભાગ બીજો.

કીમ્મત રૂપીઆ ત્રણ.

મળવાનું ઠેકાણું

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ લીમડાચોક-સુરત.

ખાસ ગાયનોના સોખોનોને માટે

ધી ફેનોગ્રાફ ગાયન સંગ્રહ.

ભાગ ૧ થી ૮

૨૦૦૦ ગાયનોના મોટા જથ્થો

કીમ્મત રૂપીઆ ત્રણ

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ લીમડાચોક-સુરત.

અપનાર:—ગોવિન્દજી ડાહ્યાભાઈ નાયક.

શ્રી 'અનાવિલ' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ બરાનપુરી ભાગળ-સુરત.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:—મંગળદાસ લલ્લુભાઈ બુકસેલર
લીમડાચોક-સુરત.

અર્પણ પત્રિકા.

રા. રા. શ્રીયુત મહાશય.

વૈદ્ય ધીરજીરામ દહ્યપતરામ

મુગ સુરત.

આપ મારાતરફ થણા લાંબા વખતથી અતુલભાવના રાખતા આવ્યા છો. અને રાખો છો. તેને માટે આપશ્રીનો મોટો ઉપકાર માનું છું. આપશ્રીનો માયાળુ સ્વભાવ, પરાપકારીવૃત્તિ, પ્રાણી માત્ર પર દયાભાવ, વિગેરે સદગુણોથી તરવની સાથે સદ્વર્તન રાખી, આપના ઉચ્ચ સંસ્કારોનું બીજ મારા હૃદય ક્ષેત્રમાં વાવી મને આજઢીન મુધીમાં કેટલાંક અજ્ઞાનતાના અંધકારમાંથી દુરકરી આપશ્રીએ જેજે મોલદાયક અમૃતમય વચનો કહ્યાં છે. તેની કીમત ગણેલી ગણાય તેમ નથી, આપશ્રીએ મારેમાટે જેજે ભલીલાગણી બનાવી છે. તેને માટે આપશ્રીનેજ મારા તરફથી પ્રગટ થતું આ પુસ્તક સપ્રેમ અર્પણ કરી કૃતાર્થ થાઉં છું. તે સ્વિકારી મને કૃત કૃત્ય કરશેજી.

લી૦ હું છું આપનો સ્નેહાધીન સેવક

બુકસેલર મંગળદાસ લલ્લુભાઈ

પ્રસ્તાવના.

જહાલા સુગ વાંચક બંધુઓ, આને પ્રસ્તાવના કહો કે ઉપોદ્ધાત કહો. પણ હું તો નીચેની યોડીજ લીટીઓ લખવા રજા લઉં છું.

હાલના જમાનામાં કેટલીક નવલ કથાઓ સારા લેખકોના હસ્તથી લખાઈ ગયેલી છે. તેમાં અલ્પ ખુદ્ધિના એક લેખકની “કડોર કચ્છી કે ઉછળતું મુદ્દકું” નામની નોવેલનો વધારો કરશો. અને આ નોવેલને તરફી લઈ તમારા કેમળ હસ્તથી ઉપોડી માંચવા આપ સુગ બંધુઓને ભલામણ કરું છું. અને આપ મારા હુકમને નહિ પણ મારી પ્રાર્થના સ્વીકાર કરશો.

જે લખે છે, વાંચે છે અને તેનું મનન કરી ખીજ પાસે તેનો ખુલાસો કરે છે. તેજ વિદ્વાન અને ડાહ્યો છે. કુંદન ચોખ્ખું હોય છે. છતાં દરેક મનુષ્યના હસ્તમાં જતાં કસોટી ઉપર ચઢે છે. તેમ વિચારવાળો મનુષ્ય ખીજની સલાહ લઈ કસોટી ઉપર ચઢી પુરૂષતા રૂપમાં આજી છે. તેમ પુસ્તકની અંદર અક્ષરોના અક્ષરો લખ્યા છે. તેવું આપણે જાણીએ છીએ છતાં તેની કસોટી વાંચવાથી થાય છે. માટે પુસ્તકની અંદર શું લખેલું છે. તે જોયા સિવાય ખબર પડતી નથી. પુષ્પને ખીલવા માટે આખોહવાની જરૂર છે. તેમ અક્કલને ખીલવવા માટે વાંચવાની જરૂર છે. ભણ્યા પણ ગણ્યા નહિ. વાંચ્યું પણ તેમાંથી શું સાર લીધો તે કંઈ જાણ્યું નહિ. તે વાંચવું નકામું છે. માટે વાંચો તો તમારી ખુલ્લી ચક્ષુઓ રાખી વાંચજો, કે જેમાંથી આપણને કંઈ પણ જડી આવશે.

‘અંધુઓ ! સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સંસારમાં કેટલી બિન્નત છે. તે સ્વે તમને જણાવવું પડે તેમ નથી. તમે એ વિષે ઘણું વાંચ્યું છે. મનન કર્યું છે. લખ્યું છે. છતાં એક કરવું બાકી રહી જાય છે. તે બધાથી ઉચ્ચતર છે. જેનામાં એવી શક્તી છે. કે તે નરકનું સ્વર્ગ બનાવી શકે છે. તે એ છે કે આપણા વાંચેલાને, મનન કરેલાને અને લખેલાને આપણા કર્તવ્યમાં મુકવું અને કરી બતાવવું. શબ્દોથી કહેવું સહેલ છે. પણ કરવું મુશ્કેલ છે.

પુરૂષ જાતિ સ્ત્રી જાતિને વખોડે છે, તેને ખરાબ, સ્વછંદી, કામી માને છે. અવિશ્વાસી માને છે. અને નરકનું દાર માને છે. આ કરતાં પણ ખરાબ માને છે. પણ મારે કહેવું જોઈએ કે આજ સુધી કોઈ પણ મહારા અગર કોઈના જાણવામાં આવી નથી કે જે અન્ય પુરૂષની પાસે કામ પીડાથી મુક્ત થવાને વીનંતી કરતી હોય. એવા ઘણા મોટા કહેવાતા રાજાઓ ઝડપીઓ પણ માલુમ પડે છે. પુરાણો અને ઇતિહાસોમાં જડી આવે છે કે જેઓ સ્ત્રીઓની સ્તુતિ કરતા હોય. અને જે તે તેમ છતાં પવિત્ર રહેવાને ઇચ્છે તો બળાત્કાર કરે સ્ત્રીઓએ કોઈના ઉપર બળાત્કાર ઠીધો હોય એવું કોઈએ સાંભળ્યું અગર વાંચ્યું ?

પુરૂષોના બળાત્કારો માટે તો મોટાં મોટાં યુધ્ધો થયેલાં હોય તેવું કાલ્પનિક વાર્તામાં પણ કહી શકશો. આપણે આપણા આર્ય વર્તમાં જોઈએ તો અનેક ગુપ્ત અને જાહેર બનાવો જડી આવે છે. સીતાનું ઉદ્ધારણ આપણી પાસે છે. રાવણ કુળનો નાર્ય પણ તેજ સુચવે છે. બ્યારે માતાઓ ઉપર સારીરીક માનસીક બળાત્કાર થાય. ત્યારે પછી હિંદને ઉદ્ધાર કેમ થાય. બ્યારે રાવણ સીતા ઉપર

બળાત્કાર કરવાની ઇચ્છા કરી ત્યારે તો કુળનો આખો લંકાનો નાશ થયો. ત્યારે આપણે કે જેઓ પળે પળે સાધ્વીઓ ઉપર બળાત્કાર કરવાની ઇચ્છાથી જોઈએ અને બળાત્કાર કરીએ તો તેથી આપણી કુલીનતા અને હિંદ દેવી ખોઈ જોસીએ તેમાં નવાઈ શું છે ? કોઈ પણ પુરુષ એવો નહિ હોય કે ઉન્નતી માતાદ્વારા ન થઈ હોય. આપણી પુત્રીઓ ભવિષ્યની માતાઓ છે. આપણી માતાઓ ભુત કાળની છે. અને બાળકો સારાં કરવાં હોય હિંદનો ઉદ્ધાર કરવો હોય તો આપણે યુધ્ધની જરૂર નથી. શત્રોની જરૂર નથી. પણ એકકે જે સ્વર્ગીય જીવન ગાળવામાં મદદ કરે છે. અને સર્વ દુઃખમાંથી મુક્ત કરે છે. તેહની જરૂર છે. અને તે સ્ત્રી કેળવણી છે.

સ્ત્રીઓને સ્કુલમાં મોકલવાની કંઈ જરૂર નથી. શબ્દ જ્ઞાનની કશી જરૂર નથી. તંદમને શિક્ષકો રાખવાની કંઈ જરૂર નથી. માત્ર પાતેજ ખરો શિક્ષક છે. તેજ તેમને સુપથે દોરી શકે. તેજ તેમને યોગ્ય શબ્દોમાં સમજાવી શકે. પત્નીના સદ્ગુણો કે દુર્ગુણો તેજ જોઈ શકે છે. માટે દરેક પતિએ પોતાની મેળેજ સદ્ગુણના પાડો આપવા અને પોતેજ સ્નેહનું રહસ્ય સમજાવવાને અને પોતેજ એક પત્ની જત પાળાને પતિ જતાનું રહસ્ય સમજાવવું. જેથી સંસાર સુખ મય નીવડશે.

જો સ્ત્રીઓને તે પ્રમાણે શિક્ષણ મળશે તો તે સારા સલાહકારની ધરજ બળવી શકશે. સારા મીત્રની મરજ સારી શકશે. અને સુપથે પણ દોરી શકશે સ્ત્રીઓના કામળ શબ્દો સહામે કઠોરમાં કઠોર મનુષ્ય પણ કામ કરી શકતા નથી. આપ આપની પ્રભુની ખાતર પણ શિક્ષણ આપો પુરુષોના નહિ પણ પોતાની પત્નીઓના

શિક્ષક થાઓ. તમારી પત્નીઓ સુધરી એટલે જમાનો કર્યો એટલે હિંદનો ઉદ્ધાર.

પાપી મનુષ્યોને કોઈ દિવસ ખરો આનંદ હોતો નથી. કારણ કે “પાપીઓને શાન્તી નથી. મનુષ્યો તેમજ પ્રાણી માત્રનો દેહ ક્ષણભંગુર છે. છતાં તેનો બીજકલ ખ્યાલ નહિ કરતા ચાર દિવસની છાંદગાનીને માટે સ્વપ્નવત સુખની ખાતર અધોર કૃત્ય કરે છે. તે પ્રભુના દરબારમાં પ્રભુના અદલ ઈન્સાફના આગળ નહીંનો અધીકારી થાય છે. મનુષ્યોની બે પાંખો રૂપ છે. તેના વડે તે હડી જાય છે. સરળતા અને પવિત્રતા આપણા દેશમાં હોવી જોઈએ અને પવિત્રતા આપણા સ્નેહોમાં અને સરળતા આપણને પ્રભુ તરફ વાળે છે. અને તેને સ્વાધીન કરે છે. અને તેનો સ્વાદ ચખાડે છે. અને તે પવિત્રતાથી અનેક વસ્તુનો ત્યાગ કરીને તેની સફળ ઈચ્છાઓ જાણુવા અને તે પ્રમાણે કરવાને અને પોતાના માનવ બંધુઓના બલારને માટે પ્રયત્ન કરશો તો તમને પુરેપુરો આનંદ મોક્ષ પ્રાપ્ત થશે, અસ્તુ લીં આપનો સેવક

ઉસ્માનભાઈ કરીમભાઈ ખત્રી
લેખક.

— આંખનું રક્ષણ કરનાર —

➡ ધંડો સુરમો. ⬅

ગરમી, ઝાપ, ફુલાં, છારીને દૂર કરી તુરત શાયદો કરે છે.

હામ્મત શીશીના આદ આના.

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

અનુક્રમણિકા.

૫૪.

પ્રકરણ ૧	ભુ' પ્રસન્નતાની પ્રસન્નતા	૧-૧૪
"	૨ ભુ' નીમાજ પદતાં મસીદ કોટે વળગી.	૧૫-૨
"	૩ ભુ' પરસન કે દુરવ્યસન.	૨૩-૨૭
"	૪ થુ' કેમ ! યાદ નથી કે ?	૨૮-૩૨
"	૫ મું આતો પરસન કે પસલો.	૩૩-૩૮
"	૬ થુ' બહાલા અનીતિ કરશે નહિ.	૩૯-૪૩
"	૭ મું એક કલાલકમાં બે ખુન !	૪૪-૪૯
"	૮ મું સુંદરની માતા પ્રત્યેની પ્રેમ ભક્તિ.	૫૦-૫૮
"	૯ મું હાય ! આંતો રમણીકનું ઉછળતું મુકદ્દું.	૫૯-૬૫
"	૧૦ મું પીસાય રમણીક	૬૬-૭૦
"	૧૧ મું વિલાસ ભુવન કે નર્ક ગમન.	૭૧-૮૦
"	૧૨ મું હાય ! આંતો કુળ અંગાર પાકી	૮૧-૮૫
"	૧૩ મું મારી કિંમત સાત હજારની થઈ	૮૬-૯૬
"	૧૪ મું પીસાયના દેહનો અંત આવ્યો.	૯૭-૧૦૪
"	૧૫ મું સુંદરનું હરણ.	૧૦૫-૧૧૦
"	૧૬ મું પુત્ર શેલી માણેક	૧૧૧-૧૧૭
"	૧૭ મું શાંતીલાલ સપડયો.	૧૧૮-૧૨૧
"	૧૮ મું રંજ મદલાયો.	૧૨૨-૧૩૩

” ૧૯ મું પ્રજ્ઞા નામી છે.	૧૭૪-૧૪૧
” ૨૦ મું કથ હજારનો તાર	૧૪૨-૧૪૮
” ૨૧ મું કેદીઓનો છુટકારો.	૧૪૯-૧૫૮
” ૨૨ મું શું આ સુખ મારા માટે છે.	૧૫૯-૧૬૯
” ૨૩ મું બહારવટીઓનો મેળાપ.	૧૭૦-૧૮૧
” ૨૪ મું એક ભવમાં બે ભવ થયા.	૧૮૨-૧૮૬
” ૨૫ મું ખુતીનો પતો લાગ્યો.	૧૮૭-૧૯૪
” ૨૬ મું સૈયરોની શીખામણ	૧૯૫-૨૦૫
” ૨૭ મું બેમાંથી ખરું શું !	૨૦૬-૨૧૨
” ૨૮ મું શું ! મણ્ડી ગઈ ?	૨૧૩-૨૨૮

કઠોર કર્મથી કે ઉછળતુ મુડકું.

ભાગ ૧ લો.

પ્રકરણ ૧ હું.

પરસનની પ્રસન્નતા.

ધ્યાહન કાળનો સમય છે. સૌ પોત પોતાના સ્થાનમાં સુર્યનારાયણના અતિમે તાપથી કંટાળે હસ્તમાં પંખો લઈ પવન નાંખતો જણાય છે. તો કેટલાક દિ'ડોળા ખાટ ઉપર બેસી વસ્ત્ર ગિ'ચાં નીચાં કરી મંદ મંદ પવનની લહરો લઈ મગજને શીતળ કરે છે. તેવા સમયમાં એક ત્રીસ બત્રીસ વર્ષની સ્ત્રી બને બાળકો સાથે આવતી આપણી દટીએ પડે છે. એટલામાં એક પુરૂષ આવી પ્રવેશ કર્યો. આવતાંજ દિ'ડોળા ઉપર બેસી કંટાળેલા મગજને શાન્ત કરવા લાગ્યો. દિ'ચકાના હાલવાથી આવતા પવને તેના મગજને શાન્ત કર્યું. મગજને શાન્તી મળવાથી આવનાર પુરૂષ પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.....

“મારી મણી ક્યાં છે ? અવનાર પુરૂષે પ્રશ્ન કર્યો.

“હ્યો ! તમારી મણી ! મને તો ખીલકુલ જાંપવા પણ દેતી નથી.

અરે આખો દિવસ ખીલકુલ જાંપતી નથી. જાઓ તમારી.

મણીને તમારી પાસે રાખો.” કહી સ્ત્રીએ મણીને તે તરફ રવાના કરી.

“બાપા ! મારી બા કહે છે કે તારા બાપા પાસે જ, મારી પાસે તું આવીશ નહિ.” મુગ્ધ બાળા મણીએ ઉદ્ધારે કાઢ્યા.

“ના, બાપા મારી માએ કશું પણ કહ્યું નથી” અચાન બાળકે વકીલાત કરતાં કહ્યું.

જ્ઞાલા વાંચક તે સ્ત્રી અને પુરુષ તે બીજા કોઈ નહિ પણ મણીના માતા પિતા હતા. બાળકનું નામ સુંદર અને તેની માતાનું નામ માણેક હતું. અને પુરુષનું નામ ત્રીભોવનદાસ હતું. માણેક અને ત્રીભોવનદાસને પુત્ર અને પુત્રી સિવાય કંઈ પણ સંતાન હતું નહિ. માણેકની ઉંમર ત્રીસ વર્ષની હોવા છતાં વીસ વર્ષની તરફ સ્ત્રી જેવું નાણુક બદન હતું. મુખ કમળના પુષ્પની માફક હર-હરમેશાં પ્રફુલ્લીત રહેતું. ત્રીભોવનદાસ તેનાથી ઉલટા મિળજનો હતો. હરહરમેશાં કોંપીત મુખમુદ્રા રહેવાથી શરીરમાંથી બોહી ઉડી મળું હતું. હાડ પીંપરનું ખોખું છતાં વીકરાળ જણાતો હતો. મુળ સ્વભાવથીજ ત્રીભોવનદાસ ચીડીઓ હતો. તેથી કોઈના ખોલવા ઉપર બીલકુલ ધ્યાન નહિ આપતાં પોતાનું ખરું મનાવવાને બદલે કજીઓ કરતાં પાછી પાની કરતો નહિ. લોભી સ્વભાવને લીધે ગમે તેવાં અધોર કૃત્ય કરવાને તૈયાર થઈ જતો. તેની પ્રસંસા કરવા બેસતાં પાર આવે તેમ નહિ હોવાથી આપણે આપણી અસલ જગોએ આવ્યા સિવાય છુટકો થવાનો નથી. માટે હવે પછી ભવિષ્યની અંદર આ નવલ કથાનો સારાંશ કેવો નીકળે છે તે જોઈએ.

જુઓ ! જ્ઞાલા વાંચક ત્રીભોવનદાસ શું કહે છે. તે સાંભળો.

“મણી, તું તારી બા પાસે બીલકુલ જઈશ નહિ. મારી પાસે

ને પાસે રહેજે ” ત્રીભોવનદાસે મણીના શીર ઉપર હસ્ત દેરવતા કહ્યું.

“ જહાલા, બાળકને વધારે ફટકાડવાથી આમળ જતાં પરિણામ સાફ આવતું નથી. અને વળી છોકરીઓને તો જેમ કાનુમાં રાખીએ તેમજ સાફ છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

દામ વિનાના છોકરા, દામ વિનાની નાર;

દામ વિનાની ચોપડી ઝટ ફાટે નીરધાર.

જહાલા તેટલી વીએ ઉપર અવસ્ય દામ રાખવાની જરૂર છે. છોકરીઓને વધારે મોંએ નહિ ચઢાવતાં ઉંચ કેળવણી આપવી તેજ માતા પીતાની ફરજ છે.” માણિકે વીવેકથી જવાબ આપ્યો.

“ છોકરા કરતાં છોકરીઓ કંઈ ફરજજે સારી હોય છે. મારા શાળા છોકરાઓ આમળ જતાં ખગડે છે, છોકરીઓ ધરનેા શણગાર છે. છોકરીઓ ધારે તો માતા પીતાને ધનવાન બનાવી શકે છે. અને ધારે તો બીખારી પણ બનાવી શકે છે. માટે છોકરી હજીત, આપર, તન મન છે. જેના ત્યાં છોકરીઓ છે તેજ સુખીઆ છે. છોકરાઓ વાળા હરહંમેશ દરિદ્ર રહે છે.” ત્રીભોવનદાસે છોકરીની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું.

“ જહાલા, તે કેવી રીતે છોકરીઓ ધનવાન દરિદ્રી બનાવી શકે છે. તે મને દહેરા મહેરબાની કરશોજી.” માણિકે અનળપણથી કહ્યું.

“ રાંડ! આવડી મોટી બે છોકરાની મા યમ પણ પાપા વગરની રહી સાંભળ.

“ આજ કાલ, છોકરીઓ, ધન તણા બંડાર છે,

નહિ છોકરી જેના ધરે, તે બીખ માગી ખાનાર છે.”

જેના ત્યાં છોકરી છે તેજ હાલ જમાનામાં સુખી છે. અને જેના ત્યાં છોકરા છે. તેનો તો જાણે મારા શાળાનો દીન બીડી-મથો. હાલમાં આપણી નાતમાં છોકરાઓ રોડાની માફક અથડાય છે. પણ કન્યા મળતી નથી. તેથી કરીને તેના ઉપરથી પ્રેમ બીડી જાય છે. જેના ત્યાં બે કે ચાર છોકરા હોય તેને તો ખીયારાને દેવાળું કાઢ્યા વખત આવે. છોકરાઓ કેટલાક કુંવારા મરી જવાથી ખિયારાને જીવતાં વડુ નહિ મળવાથી મોભે મોભ અને અગાસીએ અગાસી “વડુ! વડુ” કરતાંજ ખિલાડનો જન્મ ધારણ કરીને પોતાની જાંદગી વડુ વડુ કરતાંજ ગાળે છે. છતાં વડુ મળતી નથી. કહેતો ખરી? કે છોકરાને વડુ ક્યાં છે? વડુ! તેતો વિચાર કર અને કદાચ વડુ મળે તો પ્રથમ વડુઆ લાવતાં પહેલાંજ પાંચ કે છ હજાર ખેંચી જાય છે. પૈસા આપનાર તદ્દન દરિદ્ર બની જાય છે. આપણી ન્યાતમાં. અરે ન્યાતમાં તો શું પણ આખા દેશમાં છોકરી યું વાળાજ સુખીઆ છે. છોકરીઓ વગર રળે વગર કમાએ પૈસા વાળા બનાવે છે. દુનીઆમાં જેની પાસે દામ તેને કરે લુંડી સલામ જેની પાસે જર, તેનુંજ નીમે ધર જે સાંભળ્યું ને ન સાંભળ્યું હોય તો ફરીથી કહી સંભળાવું.” કહી ત્રિભોવનદાસ શાંત થયો. એટલામાં માણેક પુનઃ બોલી બીડી.

“શીવ! શીવ! તમે આશું બકો છો. દુનીઆમાં છોકરીઓ વાળા સુખી થતા નથી. પણ નર્કના અધીકારી થાય છે, જેવી દાનત તેવીજ ખરકત હોય છે. હરામના પૈસા હરામ વાટે જાય છે. સંધ્યાના રંગ થતાંની સાથે આપણી ચક્ષુએ રળીઆમણું દેખાય છે. પણ થોડીવાર અંધકાર ઘર્ષ જાય છે. ચાર દીનકી ચાંદની ફીર

અંધેરી રાત થાય છે. તેમ હરામના પૈસાનું તેવુંજ સમજવાનું છે. હરામના પૈસા લેવાથી ધનતને ખટો લાગે છે.” કહી માણેક શાંત થઈ.

“બેસ હવે ડાહલી ! આવડે નહિ અને તાવડે બેસવા જાય છે. તે ક્યાં સુધી નભી શકે. હાસે હલકારેથી તો રસ્તો કપાય. ગમે તેમ કરીને પૈસા જોગા કરે પૈસા વાળા થવાય. સમજીને ? ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો

“તમારા વિચાર નાલાયક છે. તમારી ખુદિ નષ્ટ થયેલી જોઈ હું સમજી ચુકી છું કે વિનાશ કાળે વિપરીત ખુદી થાય છે” માણેકે ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. આ પ્રમાણે વાદવિવાદ ચાલી રહ્યો છે. એટલામાં “કોઈ ઘરમાં છે કે” અવાજ આવતાંજ ત્રીભોવનદાસ ચમક્યો. અને માણેક સામે દ્રષ્ટિ કરી પુનઃ બોલી ઊઠ્યો. “જે ! કોણ છે ? હાલ હલકારેથી તો કામ થશે. “ ત્રીભોવનદાસે માણેકને હુકમ કરતાંજ માણેક નીચે ઉતરી દરવાજાને ખોલતાંની સાથે સ્ત્રીને જોતાંજ હરી ગઈ. ગાત્ર ઢીલાં થઈ ગયાં. બોલ્યા સિવાય ચાલતી થઈ. તેની પાછળ આવનાર સ્ત્રી અને માણેક સાથે ત્રીભોવનદાસની સમક્ષ આવીને ઝિલાં રહ્યાં. એટલામાં આવનાર સ્ત્રીને જોતાંજ “અહો ! પધારો ! પરસન પધારો. તમે તો આજ બરાબર પરસન થઈ ગયાં છો. “ કહી ત્રીભોવનદાસે પરસનને જોગો આપી જોગો આપતાંજ પરસન તેની નજીક હિંડોળા ઉપર બેસી ગઈ.

જહાલા વાંચક આવનાર સ્ત્રીનું નામ પરસન હોવાથી ત્રીભોવનદાસે પરસનના નામથી બોલાવી હતી. તો આપણે હવે પરસનના નામથીજ ઓળખીશું. પરસને આવતાની સાથેજ “ખૂદેન, બાળક તો ખુશીમાં છે ? માણેકને પ્રશ્ન કર્યો.....

માણેકના અંતઃકરણમાં તેલ રેડાયું. સ્ત્રી સ્વભાવ પ્રમાણે માણેક અળવા લાગી. જીગર ચીરાવા લાગ્યું. ના ઉગાથે પુનઃ બેલી બેઠી.

“હા, બાળક ખુશીમાં છે. અને તમારા દીકાથી વધારે ખુશીમાં હશે. એમ જણાય છે. અને મારા બાળકો કરતાં તેમના પીતામી તો વધારે ખુશીમાં છે. એમ એમના મુખમાર્ગે ઉપરથી જણાય છે. નાદાન! બોલતાં વીચાર કર. ઝોળખ્યા કે પારખ્યા સિવાય કોઈ પણ પ્રકારના સહવાસે સિવાય અવર પુરૂષની પાસે બેસી આટલી હિંમત ચલાવનાર કમળત મારા બાળકની તારે શી પંચાત છે. બોલ! તું કેમ આવી છે” કહી માણેકે ધટકો. માર્ગે. એટલામાં પુનઃ પરસન બેલી બેઠી.

“ચુપ કર! બેની, વચમાં બોલવાની તારી શી મીઠાલ છે. હું શું કરવા આવી છું તે તારા સ્વામીને પુછવાથી ખાતરી થશે. તારા હકમાં નુકશાન કરવા આવી નથી. ત્રીભોવનદાસ મારા ધર્મના બાઈ છે. છતાં આટલો અધો મિનનજ મારા ઉપર નહિ કરતાં. તારા પતિ ઉપર કર: ઈરીથી બોલીશ તો સપાટથી તારા શીરના બાલ મૂળમાંથી ખેંચી નાંખીશ.” પરસને તેટલાજ ક્રોધથી જવાબ આપ્યો.

“હા, જમાનો બદલાયો તેની સાથે માણસો પણ બદલાઈ ગયાં છે, ચાલુ જમાનાની અંદર બાઈ ને બહેન મળે છે અને બહેનને બાઈ મળે છે. ત્યારેજ સર્વ નડાઈ થાય છે. ગોટાળો પણ બંને પરસ્પરે થાય છે.

“ચાલુ જમાનો શું ન કરે. સગા રનેડીઓ સાથમાં.

પોતાનું પડતું મુટને જાગ્યે અવરની બાથમાં.

સ્ત્રીઓ કરે બાઈ ધણી ધણી અંધુઓને બેન છે.

કળીયુગ કેરા રાજ્યમાં એ પાપી જનોના ચેન છે. ખત્રી

કળીપુગના રાજ્યમાં નહિ થાય તેટલું થોડું છે. જ્યેન તમેને પણ
બાપ દીકર મળ્યા છે. એટલેજ સર્વ સારું થશે. કદાચ તમારે મારી
અડચણ હોય તો હું મારે આ ચાલી. સોનાની થાળીમાં લોહાની મેખ
શોભે નહિ. “માણેક ચાલતી થઈ કે બને જણને એકાંત મળી,
પરસન ત્રીભોવનદાસની પાસે બેઠેલી હોવાથી કોઈ વખતે શરીરને
સ્પર્શ થતાંજ કંપારી છુટી. મુખમાંથી થુંક અને આળસ વારે ઘડીએ
આવવા લાગ્યાં. કામદેવે નસેનસમાં પોતાની જીતનો વિજયનાદ કરી
દીધો. પણ ત્રીભોવનદાસે પોતાના વિચારરૂપી હથિઆરથી કામદેવને
પુર્ણ પરાજીત કર્યો. પરાજીત થવાથી પરસનનું મગજ ઠેકાણે આવ્યું.
શાંતી થઈ બેસી રહી. પરસનના ચહેરામાં ફેરફાર થએલો જોઈ પુનઃ
ખોશવા લાગ્યો.

“પરસન ક્યાંથી આવો છો ?” ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“સ્મશાનમાંથી આવું છું મશાણમાંથી નાંખેલી હવે ચંદ્ર
બુવનમાં આવી છું. બસ તમેતો પાછી બાયડીએને ગાંઠડો બાંધી
કુવામાં નાંખવામાંજ સમજ્યા છો. આપનો સ્વાર્થ થયો એટલે
આખી દુનીઆ બલે તેની તમને શી પંચાત બસ! મારી સાથે
તમારે ખોલવું નહિ.” કહી પરસન પુનઃ ફેરવી આંખનો લટકો
કરીને બેઠી.

“ઓમ ! આતો રિસાળ રાધા થયાં. જાઓ તમેતો કોઈ દિવસ
પરસન તો થયાંજ નહિ. સદાએ અપરસનજ રહ્યાં. જુઓને માંડ
સાળું કનૈયા કુંવર જેવો પતિ ખોળી આપ્યો તો પણ હજી
મશાણમાં ને મશાણમાંજ રહ્યાં.” ત્રીભોવનદાસે તેની કમરમાં
આંગુડાનો પ્રહાર કરતાં કહ્યું. “કનૈયા કુંવરને થું કરેનં નેટલા

રૂપીઆ તમને આપ્યા તેટલીજ મુંડી તેની પાસે હતી. હવે તો બીજારી થઈ ગયો છે. તો પછી તેવા ઘરમાં રહીને ખાવું શું ? એવા દરીદ્રના ઘરમાં રહેવા કરતાં મરવું હજાર દરજ્જે સારું છે. અહિં આં તો નવા નવા પોસાક, સારૂં સારૂં ખાવાનું હિંડોળા ખાટકિપર હિંચકવાનું હશે તોજ આ પરસન ખરાખર પરસન થવાના નહિતો કોઈનું ઘોળકું ઘોળવાના નથી. પરસન જેવી આગળ બોલવા જાય છે એટલામાં કોઈનો આવવાનો પગરવ થવાથી તેમની દ્રષ્ટી તે તરફ વળી કે એટલામાં એક અકડધજ પુરૂષ તેમની સમક્ષ આવી ઉભો રહ્યો કે “આવો ! સ્યામદાસ મારા ધન-ભાગ્ય કે આપે અગ્નિ માઈ ખોલકું પાવન કર્યું.” કહી પરસનને ચતુરના ઇસારાથી જમીન ઉપર એસવાનું કહેતાંજ જમીન ઉપર એસી ગઇ. તેની જગે સ્યામદાસે લીધી. “કેમ, સ્યામદાસ પધારવું થયું” ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“ત્રીભોવનદાસ તમે બળો છો તો ખરા કે આજકાલ સ્વાર્થ મોટી ચીજ છે. સાકરના સ્વાદ કરતાં સ્વાર્થનો સ્વાદ ઉત્તમ છે. મોરના ઈંડાને ચીતરવા પડતાં નથી. તેમ માણસ બોલાવ્યું આવતું નથી. પણ સૌને સૌનો સ્વાર્થ ખેંચી લાવે છે કામ સીવાય કોઈ આવતું નથી. કામ હશે તોજ આવ્યા છીએ નહિં તો અમારું ખોલકું ક્યાં નથી.” સ્યામદાસે મતલબની વાત કરતાં કહ્યું.

“બહે, આપને જે કામ હોય તે ખુશીથી કહો. શીર જાય તેની પરવા મને નથી. તેટલી પરવા તમારા કામની છે. હા હો ! બોલો એટલે હલકારેથી કામ થઈ જાય છે. એમાં શું મોટી વાત છે. હું આપના માટે જીવ સુધાં પણ આપવા ખુશી છું.”

ત્રીભોવનદાસે પોતાની કામ હાકત થું.

“તમે બહુ લુલકણા છો આજ ચાર માસ ઉપર આપને મેં
વાત કહી હતી તેનું શું કયું?” શ્યામદાસે પોતાની યાદી દેવરાવતાં
કહ્યું.

“શ્યામદાસ આજકાલ તો આપણો સીતારો એવો બેરથી હાથે
છે કે ખસ હાલતાંજ હલકારેથી કામ થઈ જાય છે. એટલે બહુ કામ
આવવાથી આપની વાત મને ખ્યાલમાં રહી નથી. માટે બે ફરીથી
યાદ દેવરાવવાથી હલકારેથી કામ થઈ જશે. બોલો; જલ્દી કરો ?
ત્રીભોવનદાસ અધીરાં થઈ જવાથી કહ્યું. “જાણો કે આજકાલ ખાયડીઓ
મળવી મુશ્કેલ છે. નાત જાતમાં ખમે ચચાર હજાર રૂપીઆ લીધા
સીવાય કંઈ આપતા નથી. આટલી ૨૫ પચીસ વર્ષની ઉંમર થવા
આવી. પણ લાલ લુગડું કે ખામડીઓનું કાપડું પણ ઘરમાં બેયું કે
સ્વપ્નામાં આવ્યું નથી. હવે તો વાંદા મેલું ટાળો તો બહુ સારી
વાત છે. લોકો “વાંદો, વાંદો” કહીને જીવ ખાય છે જીવ; હવે તો
પણ મોત આપે તો સાઈ શ્યામદાસની વાત સાંભળતાંજ ત્રીભોવનદાસ
પુનઃ વિચારમાં પડી ગયો. “મૈન્ય ધારણ કયું”. સમય અનુકુળ
મળવાથી પસંદગી વિચાર થવાથી આત્મગત બોલવા લાગી.

“શું જમાનો આવ્યો છે. કોઈ રૂવે બેરાને અને કોઈ રૂવે
ભાયડાને પરણ્યા તે પસ્તાયા છે અને ખીજા વરની તલાશ કરે છે.
આ ભાઈ છે તો જન્મથીજ કુંવારા વાંદા મેલું ટાળવા માટે
આછડીયું, ખાયડીયુંનીજ માળા જપે છે. ત્યારે હવે આમાં સાનું
શું. મને લાગે છે કે પરણવું તેજ સાનું છે. ખીજા કશામાં માલ
નથી.” પરસન આ પ્રમાણે વિચાર કરી પુનઃ શ્યામદાસ સામે

દ્રષ્ટિ કરતાંજ બંનેની ચક્ષુઓ એક બીજાને વિકારની દ્રષ્ટિએ જોવા લાગ્યાં. પરસનની ચક્ષુઓ થનથન નાચવા લાગી. જેરી નજરથી શ્યામદાસની નસે નસમાં જેર રેડી દીધું. જેરી પદાર્થના સેવનથી કોઈ સમયે માણસ બચી શકે છે. પણ સ્ત્રીઓની જેરી નજરથી માણસ કદાપી કાળે બચી શકતો નથી. ઇસારા ઉપર ઇસારા થવા લાગ્યા આ તમાસો ત્રીભોવનદાસ જોઈ રહ્યો હતો. પણ તેનો ખ્યાલ બંને જાણુને નહિ હોવાથી પુનઃ આત્મગત બોલવા લાગ્યો.

“હવે કંઈ બાકી રહ્યું નથી. રડતી હતી ને પીયરના મળ્યાં. નેવ શોધતાં છીંડુ જડ્યું તો પછી બાકી કેમ રાખ્યું. હાલ્લ! હવે ઠીક લાગે આવ્યો છે. બાકીને બાઈ મળ્યાં અને બાકીને બાઈ મળ્યાં છે. એટલે ચિંતા જેતું નથી. એક બીજાને ઠીક મળી આવે છે. અને લાગે છે કે પરસન શ્યામદાસની સાથે જશે ખરી. અત્યારથી ઇસારાથી કામ હાલે છે તો પછી કહેવાતું શું રહ્યું. મીયાં બીબી રાજી તો કયા કરે મીયાં કાજી. બંનેનો વિચાર એક છે ત્યાં આગળ આપણે શું કરવાના છીએ. અને કદાચ પરસનના માટે ના કહીશું તો પછી આ તો રજાપુત બાચડા ડોકું જુદું કરતાં વાર લગાડે નહિ. માટે જે મળ્યું તે ખરું.” આ પ્રમાણે ત્રીભોવનદાસે પોતાના મનની સાથે ખ્યાલ કરી. એક મોટા મહાંતની માફક ધ્યાનમાંથી ચુકત થયો હોય. એમ એકદમ ઝગકચો અને પુનઃ ખોલી ઉઠ્યો.

“અરે: શ્યામદાસ, બાપડા વસુ વિના નર પસુ છે. ઘરમાં પૈસા હોય તો બાપડી આવે, છોકરાં આવે અને જે ચાપ તે પૈસાથીજ થાયછે. પૈસાવાળાના છોકરાં ધુધરે રમે અને બાકીના

છોકરા શામું જુવે, સમજ્યાને બાપલા, જુઓ ના સાંભળ્યું
હોયતો સાંભળો.

“હામ કરે છે બેસાં છોકરાં મોટાની રાખે આશ.
પેસાવાળાના છોકરાં દૂધ પીએ ગરીબ પીએ છાશ.
સગાંબહાણાં પેસાથી છે સૌને પેસાની ચારી.
પાસે પેસા પુબ્બળ હોયતો થાય છે ઘરખારી.

શ્યામદાસ બધે પેસાનીજ ચારી છે.” ત્રીભોવનદાસે મતલબની
વાત કાઢી.

“સમજ્યા બાઈ સમજ્યા હવે કંઈ કહેવાનું બાકી રહ્યું
નથી. જેટલા પેસા થાય તેટલા છુને મહેરબાની કરીને ઘરખારી
બનાવો તો બહુ સારી વાત છે. બંધમાં બેસાંનાજ સ્વપ્ના આવે છે.
અને તે સ્વપ્ના ખારી નીંદને ખરાબ કરે છે.” શ્યામદાસે પોતાનો
અભીપ્રાય જણાવ્યો.....

“અરે શ્યામદાસ તેમાં વળી ફેર છે. ઘરખારી થનારા સતયુ-
ગના જમાનાના લોકો પલાયન થઈ ગયા. અને હાલના જમાનાના
લોકો કેટલાક ફેશનવાસી કેટલાક ઘરવાસી, વનવાસી, જંગલવાસી
થાય છે. તો પછી તમારે જે થવું હોય તે કહી દો એટલે હલકારેથી
કામ થાય. “ત્રીભોવનદાસે મસ્કરી કરતાં કહ્યું.

“મારા મહેરબાન તમારી ખુશીમાં આવે તે બનાવો પણ
બાયડીવાળો કરો. બી. એ અને મેટ્રિક પાસ થએલા ફેશનવાસી
થાય છે. તો આપણને તાળાબાસી બનાવો એટલે સર્વ પતિજન્ય.”
શ્યામદાસે પોતાનો અભીપ્રાય જણાવતાં કહ્યું.

“બાપડીઓ ! બાપડીઓ ! શું કરો છો, આપણા દેશમાં બાપડીઓની ક્યાં ખોટ છે. તમારા માટે એવી બૈરી લાવી આપું કે ચક્ષુઓના પોપચા પણ જિંચાં ન થાય પછી કંઈ છે.” સ્વામીદાસની મોટાઈ કરતાં કહ્યું.

બાઈસાહેબ જિંચાં થાય કે ન થાય પણ વાંદા મેળું ટળે એટલે દુનીઆમાંથી છૂટ્યા વાતો બનાવ્યા કરતાં બૈરી લાવી આપો એટલે ખસ છે. મારે દુનીઆની કે ખીજ કોઈની જરૂર નથી હાય ! “સ્વામીદાસે જીડો વિશ્વાસ નાખ્યો.....

“સ્વામીદાસ ગભરાઓ છો શું કરવા જુઓ ઘેર બેઠે આવી ગંગા. તો પછી શું બાકી રહ્યું છે. આ બાઈ તમને પસંદ છે. ખોલો હલકારેથી એટલે કામ પતિ બન્ય.” ત્રિભોવનદાસના વાક્યો સાંભળતાંજ સ્વામીદાસ ચમક્યો. મનમાં હતું તે વૈદે કહ્યું આંખમાં હતી અને ધસારો થશે એટલે બાકી શું રહ્યું. સ્વામીદાસનું અંતઃકરણ હસવા લાગ્યું, અને એકદમ.....“વાહ ! એવા ક્યાંથી ધન્ય બાબત કે આવી બાપડી મળે. ત્રિભોવનદાસ આપને ગમી તો પછી મારે શું બાકી રહેવાનું હતું. તે તો તે આપણને તો બૈરીની જરૂર છે. કહી સ્વામીદાસ શાન્ત થયો. એટલામાં ત્રિભોવનદાસ પુનઃ ખોલી ઉઠ્યો. “ખસ ત્યારે લાવો તમારો હાથ, જુઓ આટલા સો રૂપીઆ લઈને કાલે વહેલા આવજો. બહાલા વાંચક આટલા સો રૂપીઆ એક સમસ્યા છે. કેટલાક લોકો છુપુ કામ કરવાને માટે હાથ ઉપર વસ્ત્ર નાંખી જેટલા સો રૂપીઆ કહેવા હોય તેટલા તેટલી આંગળીઓ સામેના હસ્તમાં મુકે છે. તેમ ત્રિભોવનદાસે સ્વામીદાસના હસ્તમાં બે આંગળીઓ આપી ખસે રૂપીઆ કહ્યા હતા. ત્રિભોવનદાસની સમસ્યાથી સ્વામીદાસ સમજી

ગયો. કે તુરત. “ઓ હો હો ! બસો રૂપીઆ શી વિસાતમાં છે. કાલે લાવીને તમારા આગળ મુકી દઉં. પછી કંઈ છે” ત્યારે તો રૂપીઆ અમારા અને પરસન તમારાં” ત્રીભોવનદાસ સ્યામદાસને બોલતો અટકાવી વચમાંજ બોલી ઉઠ્યો કે પાછો સ્યામદાસ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો. “ત્યારે તો પરસન બરાબર પરસન થવાના કેમ ? એટલામાં” બધા માણસ અને શું પુછો છો. પુછો પરસનને છાશ લેવા જવું ને ગાંડ પાછળ દોણી રાખવાની શી જરૂર છે. બાઈ પરણવા જવું, બાઈ લાવવી તેમાં વળી શરમ શાની. જુઓ સાંભળો.

“સુધારાના રાજ્યમાં ધર્મ ગયા ને શર્મ ગઈ ?

ગયો મુલાન્ને લાજ અને અનીતિ આગળ થઈ.

શરમ રાખશે જે તમે પરણી હોય તો નારી.

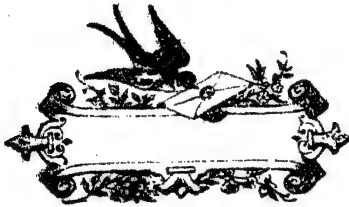
શરમથી કુટરો કરમ તો ક્યાંથી થશે ધરમારી. ખત્રી

હલકારેથી બોલીએ તોજ આ જમાનામાં કામ થાય છે. નહિ તો પછી લમણે હાથ દબને રડવાનું થાય છે” કહી ત્રીભોવનદાસ શાંત થયો કે સ્યામદાસે પુનઃ પરસન તરફ દ્રષ્ટી કરી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“કેમ તમે પરસન થશો કે નહિ ? પ્રશ્ન કર્યો.

“હાથ, કેમ પરસન નહિ થઈએ” પરસને પત્યુત્તર આપ્યો કે તરત ત્રીભોવનદાસે ચક્ષુને ધસારો કરતાંની સાથે પરસન બીજા ઝોરડામાં ચાલી ગઈ કે સ્યામદાસે પણ જવાની રજા માગી. રજા મળતાંની સાથે પરસનના નામની માળા જપતો સ્યામદાસ પોતાના મકાન તરફ રવાના થઈ ગયો. ત્રીભોવન પણ ગૃહકાર્યમાં શુદ્ધયો.

બહાલા વાંચક પશુની કિંમત ને એક મનુષ્ય પ્રાણીની કિંમત બરાબર થઈ બધ છે. મનુષ્ય પશુની માફક એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે જવાની તક આણુ જમાનામાંજ જોવામાં આવે છે. જે કામ આપણે કરીએ તે કામનો પ્રથમથીજ ખ્યાલ કરવો જોઈએ કે આ કામ કરવામાં સામા માણસને કેટલું નુકસાન અથવાલાભ છે. તે બંનેમાંથી આપણા પોતાનો સ્વાર્થ વધારે જોવામાં આવતો હોય તો બીજાને નુકસાનમાં નાંખી આપણા સ્વાર્થને તદ્દન ઉપેડી નાંખી તે કાર્ય તેજ વખતે પડતું મુકી દેવું. અને બંનેનો સરખો લાભ થતો હોય તો સ્વાર્થની સાથે પરમાર્થ કરવાથી આપણું શ્રેય છે. અસ્તુ.

— ખાસ વાંચવા લાયક પુસ્તક —

ચેરાગે-ઇલમ.

કીમત રૂપીઆ બે

મળવાનું કેકાણું:—શાહ લદ્દુભાઈ નારણદાસ

બુકસેલર અને પ્રિન્ટીંગર

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૨ બીજું.

મસીદ કોટે બળગી.

વારના આઠ વાગ્યાનો સમય છે. બાતુ સુર્યનારાયણ નો ઉદય થઈ ગયેલો હોવાથી ઊઘોગી મનુષ્યો ખંતથી પહાડના પથ્થર ફોડતા જણાય છે. સુરંગના કુટવાથી જે અવાજ થાય છે. તે સાંભળી બાળકો પારણામાંથી ઝમકીને ઊઠતા જણાય છે. કેટલાક

બાળક નીરકંઠથી મનુષ્યો પથારીમાં પડ્યા પડ્યા બગાસા ખાતા જણાય છે. આવા સમયની અંદર ત્રીભોવનદાસના મકાનમાં પરસન થું કરતી હશે. તે આપણે જોઈએ પરસન મુઘ્ધ બાળા મણી સાથે ખેલ કરતી આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. એટલામાં તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી નીચે પ્રમાણે ગાવા લાગી.....

“રસ બધું” આ જોખન જાય, રસીક રંગીલા વીના
અંગ બરો આરંગ સુકાય. રંગી રંગીલા વીના.

સાખી

સુંદર બામ શરીરનો ખીલ્યો છે નવરંગ,

અંગ કુવારા ઉડતાં માળી જ્યાં અનંગ.

કુલ પ્રેમ રૂપી કરમાય ખીલાવે કોણ ?

ભોગી રંગીલા વિન.....રસ કામલતા નાટક

ત્રીભોવનદાસના મકાનની અંદર કોયલ ટહુકતી હોય એવો ભાસ થઈ ગયો. સર્વ ઠેકાણે સુન્ય સુન્યાકાર થઈ ગયું. પણ તેજ સ્થિતિ

થોડાક વખત સુધી રહેતાંજ મણીએ તેના ભંગ કરી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“માસીબા, જોખન શું હશે” મુગ્ધ બાળા મણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“છોકરી તું હજી નાની છે. અને તેવી બાળતો તારી ઉમર થયા પછી તું જોખન શું ચીજ છે. તે જાણી લઈશ” પરસને તેના ઉપર ટોળા પાડતાં કહ્યું.

“તેથી શું થતું હશે” મણીએ પાછો પ્રશ્ન કર્યો.

“અહાહા ! કેવી ગાંડી છોકરી મરની હતું તને કહું છું કે એવી બાળતો મારી આગળ કરીશ નહિ. મને કંઈનું કંઈ થઈ જાય છે” કહેતાંની સાથે કંપારી છુટી. આજસ ઉપર આજસ ખાવા લાગી. રોમાંચ ખેડો થઈ ગયો. મુખમાંથી પાણી છુટવા લાગ્યું. પરસેવાના ઝંખેઝંખ નીકળી જવાથી પરસનનું મગજ કઈ ઠેકાણે આવ્યું. કે પુનઃ મણી સામે દષ્ટિ કરી પ્રશ્ન કર્યો.

“મણી તારી બા શું કરે છે” મણીનો હસ્ત ઝાલતાં કહ્યું.

“અને તેની ખબર નથી. અને હું તેની પાસે પણ જતી નથી.” મુગ્ધ બાળા મણીએ નકારમાંજ જવાબ આપ્યો.

“શું ! તે તારી બા નથી” પરસને ફરી પ્રશ્ન કર્યો.

“ના, મારી બા માણેક નથી. પણ મારી બા પરસન છે” શુદ્ધ બાળા મણી શું બોલે છે. તેનાજ વીચારમાં પરસન જડવતૂ થઈ ગઈ. તેનું લોહી ઉકળી આવ્યું. ચક્ષુઓના ડોળા ક્રોધથી લાંલ ધ્રુમ જેવા થઈ ગયા. અને પુનઃ મણીનો હસ્ત પકડી બોલી ઉઠી.

“ નાદાન છોકરી તું કોના કહેવાથી કહે છે ? બોલ ! મણી, બોલ મને તેનો જવાબ આપ ” મુગ્ધ બાળા મણી ગમરાઇ ગઇ. પરસનનો વીકરાળ ચહેરો જોઇ બચબીત થઇ ગઇ અને પુનઃ બોલી ઊઠી.

“ મેં કશું નથી. પણ મારા બાપા કહેતા હતા કે તારી બા પરસન છે. તું તેમની પાસેજ રહેજે. તેમાં મારો ખીલકુલ વાંક નથી. મુગ્ધ બાળા મણીએ પરસનનું મુખ પકડીને ખુલ્લે ખુલ્લી હઠીકત બહેર કરી દીધી. આથી પરસનને સવાગજ લોહી ચઢી આવ્યું. અને પરસન પુનઃ પ્રકુલ્લીત મુખ મુદ્રા રાખી બોલી ઊઠી.

“ મણી હવે બેડો પાર થઇ ગયો છે. પણ યાદ રાખજે કે તારા બાપા આવ્યા પછી ખીલકુલ જુદું બોલીશ નહિ. સાચે સાચું કહી દેજે. એટલે હું જોઉં છું કે તારો બાપ મારા હસ્તમાંથી કેવી રીતે છુટી શકે છે. તે હું બરાબર સમજીવીશ. આ પ્રમાણે પરસન પોતાના મનના ઉભરા કાઢી રહી છે. એટલામાં ત્રીભોવનદાસે પ્રવેશ કર્યો. ત્રીભોવનને જોતાંજ પરસન લાલ પીળા થઈ ગઈ. પગની પાનીથી તે માથાની ચોટી સુધી ક્રોધ ચઢી આવ્યો. છઠ્ઠાએલી નાગણુની માફક કુંફવાટા ખાવા લાગી. અને પુનઃ ક્રોધીત થઈ બોલી ઊઠી.

“ દુર જાઓ ! પાટ્ટી સ્ત્રીને પોતાના બાળકની માતા બનાવવી તે શું નાના બાળકની રમત છે. ત્રીભોવનદાસ તું એમ ન સમજીશ કે પરસન તને હવે મુકે બસ ! મને તારી મણીની બા બનાવી દે. કહી પરસન શાંત થઇ પરસનના ક્રોધીત ઉદગારોથી ત્રીભોવનદાસને આગ્રાધ થયો. તેની દ્રષ્ટીએ બીજોજ ખ્યાલ કરી લીધો. અને પુનઃ હાથ શોક બંધ ઉદગારો નીકળ્યા. એટલામાં “ બસ બહુ થઈ ગયું,

વધારે લવારો કરીશ તો એમ સમજા કે તારી આખર રહેવાની નથી. ઉદ્ધારો સાંભળતાંજ ત્રીભોવન કંડોગાર થઈ ગયો. પરસનને શો જવાબ આપવો ? તેનું પણ ખીસકુલ જાન રહ્યું નહિ. હોશીઆર, કાબેલ ત્રીભોવનદાસ એક સ્ત્રીના ક્રોધથી દુઃખાઈ ગયો. “શું ! નીમાજ પદતાં મસીદ કોટે વળગતી હશે.” એટલાજ ઉદ્ધારો મુખમાંથી નીકળી પડતાંની સાથે બળતામાં ધી હોમાયું. પરસન પોતાના હસ્ત વડે મુકીઓનો પ્રહાર પોતાની છાતીએ કરવા લાગી. સ્વહસ્તે છાતી ઉપર ઉઝરડા ભરી પરસને પુનઃ યુમ પાડી. યુમ સાંભળતાંની સાથે માણેક પોતાનું કામ પડતું મુકી એકદમ દોડી આવી જુએ છે તો પરસનની દુરદશા થએલી જોઈ ધર્મની મુર્તિ દયાની દેવી માણેકના અંતઃકરણની અંદર દયા આવવાથી પરસનની પાસે દોડી જઈ છાતી સાથે દાખી પુનઃ ત્રીભોવન સામે ક્રોધભરી દ્રષ્ટી કરી પુનઃ ખેલી બેઠી.

“આપ મારા પતિ છતાં કહેવું પડે છે કે અવર સ્ત્રી ઉપર બદ દાનતથી જોવામાં પાપ છે, અને તેની સાથે તેના શિયળને ભંગ કરવાથી ભંગ કરનાર પુરુષ નર્કની ખાણમાં પડે છે. આવેલા અતીથીની લાજ લેવી કયા શાસ્ત્રની અંદર કહેવું છે. પરસ્ત્રીની બળત લેવી તે પણ કયા શાસ્ત્રમાં કહેવું છે. ધિક્કાર છે તમને કે ધર્મ મુજબ નહિ ચાલનાર પતિ તમને જેટલો ધિક્કાર આપું તેટલો થોડો છે. કહી માણેક શાંત થઈ ગઈ. પણ ત્રીભોવનને દાઝ્યા ઉપર ડામ જેવું થયું. અંતઃકરણ ચીરાઈ જવા લાગ્યું. એકદમ ગભરાઈ ગયો. ખોલવાની દિશત રહી નહિ. પણ પાછી કંઈ ધીરજ આવવાથી પુનઃ ખોલવા લાગ્યો.

“ચુપકર ! ચંડાળણી, બોલતાં વીચાર કર. અમારી વાતમાં તું શું સમજવાની હતી. ખસ ! છેડ. મારા હુકમનું માન રાખવું હોય તો હું કહું છું કે ઘરમાં ચાલી જા.” પતિનો હુકમ પરમાત્માના હુકમ મુજબ ગણી સતી માણેક ચાલતી થઈ કે ત્રીભોવનદાસ પીગણી ગયો. પરસનને બાથમાં લઈ દિંડોળા ઉપર બેસાડતાની સાથે તેના ગુલ ગુલામી ગાલ ઉપર ચુંબન કર્યું. પરસન સ્ત્રી ચરિત્રની ભરેલી પાંખડી પરસન ત્રીભોવનદાસને કાપુમાં આવેલો જોઈ પોતાનું શીર ત્રીભોવનદાસના ખભા ઉપર નાંખી દઈ રડવા લાગી. જોતજોતામાં ત્રીભોવનદાસનો ખભો ભીંજી દીધો. આથી રડતી છાતી રાખવા માટે સ્ત્રી લંપટ, સ્વાર્થી ત્રીભોવનદાસ છાતી સાથે દબાવવા જાય છે કે તરત સ્વામદાસે દેખાવ દીધો સ્વામદાસને જોઈ ત્રીભોવન દુર જઈ બેઠો પાણુ સ્ત્રીઓની માળા જપનાર સ્વામદાસને ખીસકુલ રહેમ આવ્યો નહિ.

બહાલ! વાંચક જે પુરૂષો પોતાની ચક્ષુએ ધોળું એટલું પય સમજે છે પણ યુવરતું પય ધોળું છતાં તેનું સેવન કરવાથી કાળજી ઉઘલાવી નાંખે છે. તેમ કેટલાક સ્ત્રીઓને સ્ત્રીઓ સમજી પાત્ર કે કુપાત્ર સમજ્યા સિવાય સ્ત્રીના મોહ પાસમાં પડી જાય છે. તેની છેવટે ખરાખીજ થાય છે. સ્ત્રીઓ દેખાવમાં સ્ત્રી છતાં અંદર ખાનેથી નાની છુરી હોય છે. કાળજીને વીંધી નાંખનાર ઝેરી કટાર હોય છે. માટે “પરસ્ત્રી નાની છુરી મત લગાવો અંગ, રાવણુકે દશ શીશ મએ સો પરનારી કે સંગ” માટે પરસ્ત્રી તે માતા સમાન સમજી વિષયાધિ બનવું નહિ. અસ્તુ.

પરસનના મોઢ પાસમાં પડેલા સ્થામદાસે રૂપીઆ સો, સોની બે નોટ ત્રીભોવનદાસના હસ્તમાં મુકી કે તરત શાખાશ સ્થામદાસ શાખાશ મને ખાત્રી નહિ હતી કે તમે બસો રૂપીઆ લાવી શકશો પણ બાપલા ભર્યા કંઈ હલકાતા નથી. મારા જેવા અધુરાજ હલકાઈ જાય છે. સીંહના બાલક તે સીંહ હોય છે. તમારા બાપ દાદાની આગર તમે બરાબર હાથમાં લઈને આકામ કરો છે. “ત્રીભોવનદાસે સ્થામદાસના બાપદાદાની આગર સુઢીના વખાણ કરતાં કહ્યું.

“મા બાપ તો મારા શાળા ઢેડ હતા. નાતની કન્યા લાવવા માટે ઘણાએ ફાંદા માર્યા પણ કંઈ હાથમાં આવ્યું નહિ. અરે છેવટે બાયડી ખોળતા મરી ગયા. તો પછી મેં ‘ખોડું’ કયું’ છે. બાપ દાદાની તો શું પણ સાત પેઢીની સત્યાનાશ વાળી દીધીની હા બા હા !” ત્રીભોવનદાસે વચમાંથીજ જવાબ આપી દીધો કે તરત સ્થામદાસે પાછી શરૂઆત કરી “ત્યારે હવે પરસન વહુને હલકારેથી હાલવાનું કહીદાના” સ્થામદાસે મતવચની વાત કાઢી

“ભદ્રા ! એમ કંઈ હલકારેથી હલાય છે. તેને પુછી તો જોડ કે શું ! કહે છે પછી હાલવાની વાત” ત્રીભોવનદાસે કંઈ ગભરાતાં જવાબ આપ્યો. “ત્રીભોવનદાસ, કેમ ગભરાતાં ગભરાતાં જવાબ આપો છો. હલકારેથી ખુખારો કરીને બોલો એટલે બબર તો પડે કે મરદના બચ્ચા કેવાં કામ કરે છે. મુઆ મવાલી જેવા નાતના છોકરા મારા દીકરા નાતમાંથી કાળી બીલાડી જેવી બાયડી લાવે છે. પણ હું તો પરમેશ્વરની ધડેલી લાવ્યો છું. જાઓ તમારે જે પુછવાનું હોય તે પુછી જુઓ. સ્થામદાસનો જવાબ સાંભળતાંજ ત્રીભોવનદાસે પરસનને ધસારો કર્યો. ચતુર પરસન સમજી ગયો.

અંદરના ઓરડામાં બંને જાણુ મસતત કરવા લાગ્યા. પુનઃ ત્રીભોવન દાસ બોલી ઉઠ્યો.....

પરસન તું સમજી છે. એટલે તને વધારે કહેવાની જરૂર નથી. માટે મારી આખર તારા હસ્તમાં છે. માટે હું કહું તે સાંભળી મારી ઇજ્જત રાખે તો બહુ સાફ છે. હાલ તું સ્વામદાસ સાથે જ અને પછી તારે રહેવું હોયેતો રહેજે નહિતો મારું બોલકું તારા માટે ગેદાડું છે. માટે મારું નાક કપાવીસ નહિ. અને સમજી જા. ” ત્રીભોવનદાસે શાંતીથી કહ્યું.

“ નાક કપાય કે શીર કપાય તેની મને પરવા નથી. તમારી ઇજ્જત ખરાબ થાય છે. તો મારી ઇજ્જત ખરાબ થઈ નથી. તમે શું તમારા છોકરાની મા નથી કરી. હાલ એટલું બધું અપમાન છે. આટલું હજારોડનું અપમાન કરતાં ખ્યાલ નહિ કર્યો. તો પછી તમારી ઇજ્જતનો મને કેમ ખ્યાલ થશે. સ્વામદાસ બંને સ્થાનમાં લાંબો થઇને સુધ જાય તેની મને પરવા નથી. મારે જરૂર તમારી છે. સ્વામદાસની નથી. વધારે બોલાવશો નહિ, આનું પરિણામ સાફ નહિ આવે તે નક્કી સમજી લેજો. પરસને ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દીધું.

“પરસન ! મસીદ કોટે વળગી ખરીકે ? ” હા “ પ્રત્યુત્તર મળતાંજ ત્રીભોવનદાસનો ચહેરો શીકડો પડી ગયો. ચીનતાથી તેનું મુખાર્ધિંદ નીસ્તેજ થઈ ગયું. પુણું ઉદાસ થઈ ગયો. નીરૂપાયે સ્વામદાસ પાસે આવ્યો. ત્રીભોવનદાસનું મુખાર્ધિંદ જોઈ સ્વામદાસ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો,

“ કેમ ભાઈ સાહેબ, હિદાસ કેમ દેખાઓ છો. સિંહ કે સીયાળ ” શ્યામદાસે પ્રશ્ન કર્યો. “ સિંહ, સીયાળ તો વળી થતાં હયથું. પણ આજની રાત રહી કાલે જમીને જળે એટલે હલકારેથી કામ થાય ? ત્રીભોવનદાસના જવાબથી શ્યામદાસનો દમ્ક ઠડો થઈ ગયો. મહામુસીમતે ” તમારી ખુશીએ ખુશી. જ્યાં સુધી પરસન તમારા ઘરમાં છે. ત્યાં સુધી મારું કંઈ ચાલવાનું નથી. ” કહી શ્યામદાસ શાન્ત થયો. શ્યામદાસનો જવાબ સાંભળ્યો ન સાંભળ્યો કરી ત્રીભોવનદાસ પલાયન થઈ ગયો. શ્યામદાસ અખ મારીને રહ્યો.

—ખાસ વાંચવા લાયક—

સચીત્ર નોવેલ

સુધારાનો સાર કે કીસમતનો પ્રહાર.

આ નોવેલ ચાલુ જમાનાને અનુસરતી અને અતી રસીક હોવાથી એકવાર હાથમાં લીધી તે વાંચ્યા વગર મુકવાનું મન થતું નથી. માટે એકવાર ખાસ વાંચવાની ભલામણ છે.

કીસમત રૂપીઓ દોહ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

શા. લલ્લુભાઈ નારણદાસ

બુકસેલર અને પબ્લીશર

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૩ બું.

પરસન કે? દુરવ્યસન.

ગડ જીલ્લામાં ચીતરોડા ગામની આસપાસ કુદરતના કર્તા પરમેશ્વરે કુદરતીજ કિલ્લો બનાવ્યો હતો. ઠાકોર સાહેબના ન્યાયી રાજ્યમાં અજ્ઞ અને વાધ એક સ્થાને પોણી પીતાં હતાં. ચીતરોડા ઉપર સંઘ્યા સલુકાતનો પ્રભાવ થવાથી પર્વત પ્રદેશ રણીઆમણો દેખાતો હતો. બીજા બીજા રંગોથી પૃથ્વી રતાશ પડતી થઈ હતી. ઉપવનની અંદર પંખીઓ કલકલાટ મચાવી મુકતા હતા. તેવા સમયમાં માણેક પોતાના પુત્ર સુંદરને પાસે લઈ બેઠી હતી. એટલામાં અજ્ઞાન સુંદર પુનઃ બોલી હતો.

“આ! લોકો કહે છે કે તારા બાપા તો બાચડીઓની દલાલી ખાય છે. અને અવર પુરુષોના દ્રવ્ય ભંગાવી તેમની સ્ત્રીઓને વેચી મારે છે. ત્યારે શું! તે વાત ખરી છે” સુંદરે માણેકને પ્રશ્ન કર્યો.

“બાપ” આહાર એવો ઝોડકાર અનીતિવાળાં કાર્ય કરવાથી છુપાં રહી શકતા નથી. અને જેટલાં છુપાં રાખવા ધારીએ તેથી અધીક જાહેરમાં પડે છે. કાગડો ગમે તેટલો ચતુર હશે. પણ છેવટે વીળા ઉપર જઈને ખેસશે વધારે તેટલું થોડા મારે, વધારે ખીસે છે. તેટલું કરમાય છે. તેમ તારા બાપા થોડાને મારેજ કરે છે. પાપનો થોડો ભરાય છે ત્યારેજ માણસ નર્કમાં જાય છે. બેટા! તે સંબંધી

તારા મગજની અંદર કંઈ પણ વિચાર લાવવા નહિ.” માણેકે સુંદરના પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં કહ્યું,

“બા, મારા પીતાશ્રીનો ખ્યાલ નહિ કરું તો પછી કોનો ખ્યાલ કરીશ. મારા બાપાની આવી ચાલથી મને લોકો જાણવા દેતા નથી. અને આડતીઆ તેમજ દલાલીઆનો છોકરો કહી હરવખત ખીજાને છે. માટે તું તેમને ન કહે” સુંદરે પોતાના પીતાની દયા ખાતાં કહ્યું.

માણસને એક વખત કહેતાં માનતાં નથી. અને તેજ રસ્તે ચઢે છે. તેજ આખરે પડે છે. ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય. કાળા માથાતું માણસ શું ન કરી શકે! ધારે તો પ્રભુને પોતાના કરી બેવાને માટે સમર્થ થાય છે. નીતિના માર્ગમાં જય પ્રભુની ભક્તિ થઈ શકે છે. અને અધર્મ કરીને તેજ માણસો પાપકુંડની અંદર પડી શકે છે. અધર્મ કરી રાજા રાવણના દશ શીશ ધુળમાં રોળાયા છે. અધર્મથી સો કીચકો અગ્નીની અંદર હોમાયા છે. વીળટાને ગમે તેટલી ધુળની અંદર દાટો પણ તેની દુર્ગંધ છોડતી નથી. અધર્મથી કરેલાં કાર્યો નીંદાને પાત્ર થાય છે. કરે તેવું પામે અને વાવે તેવું લણે. તેમાં આપણને દોષ નથી.....

અધર્મથી રાજા રાવણના દશ શીશ કપાયાં છે ?
અધર્મથી સો, કીચકો કાળના મુખમાં તણાયા છે;
અધર્મ કુંભ છે તારો તરત છલકાઈ જાય છે.
અધર્મ માર્ગે જે ચઢે તે નર્ક કુંડમાં જાય છે.”

જી. ક. ભાઈ ખત્રી.

કહેતાંની સાથે સતીત્વના બળે કરીને માણેકનાં શ્વેશમાં ઉભાં ચઢી ગયાં. મુખ લાલચોળ થઈ ગયું. માણેકની વીરરાજ મુખમુદ્રા

જોઈ સુંદર ગભરાઈ ગયો. ખુબ પાડવાની તૈયારીમાં હતો. પણ તરત માણેક સાવધ થઈ ગઈ. એટલામાં મણી આવી. મણીને જોતાંજ સુંદરે “બા ! જુઓ મણી આવી. ઉદગારો નીકળતાંજ પુત્રધેલી માણેકે મણીને પાસે બોલાવી છાતી સાથે દાખી અને પુનઃ બોલી ઉઠી. “મણી, જેટા મણી તું મને બહુ ઝહાલી લાગે છે. મારા સુંદર કરતાં પણ તું મને બહાલી છે. આવ મારા દીકરા આવ” કહી મણીના ગાલ ઉપર ચુંબન કર્યું. આ વખતે મણીનો મિનન ઠેકાણે હોવાથી શાન્ત થઈને બેસી રહી. તેને કંઈ યાદ આવવાથી માણેકની પાસેથી ખસી જઈ મણી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“તું કોને છોકરી કરે છે. ખબરદાર આજ પછી તું કોઈ દિવસ મારી છોકરી કહીશ તો તું તારી વાત જાણે. તું કોઈ દિવસ મારી મા થઈ નથી. અને હું તારી છોકરી થઈ નથી. મારી બા તું નથી. પણ પરસન છે. તું સુંદરની બા છે. મારી બા નથી મારા બાપાએ મને પરસનને બા કહેવાનું કહી ગયા છે. માટે તું કોઈ દિવસ મારી બા થવાની નથી.” મુઝ બાળા મણીએ ત્રીભોવનદાસનું પોગળ કિંધાડું કરતાં કહ્યું. સર્પના શીર ઉપરની મણીએ માણેકના અંતઃકરણની અંદર ઉંચ્છુ તેલ રેડયું. અને એકદમ “હાય” માણેકે ગ્રેડો નીઃશ્વાસ નાંખ્યો. એટલામાં “મારા મનના માલીક મળીઆરે થઈ પ્રેમ વશ પાતળીઆ” મણીના મુખમાંથી પુનઃ ઉદગારો નીકળતાંની સાથે.

“હાય ! પ્રભુ ભવિષ્યની અંદર ત્રીભોવનદાસના મકાનનું શું થવા બેઠું છે. મને આ મકાન સ્મશાન સમાન લાગે છે. શીવ, શીવ, આ શા જુલમ ! ખરેખર સોખતે અસર તુકમે તાસીર ધરની અંદર

માતા પીતાઓ જેવાં આચરણ કરે તેવાંજ બાળકો તેની નકલ કરીને બનાવે છે. અને છેવટે નકલની અસલ કરવાને ચુકતા નથી. નાનપણથી બાળકના અંતઃકરણની અંદર જેવી ટેવ પડેલી હોય તેવી પડે છે. કુમળા હૃદયના માણસોને તેની અસર જલ્દીથી થાય છે. હાય ! મણી તું મણી નહિ પણ ભવિષ્યની અંદર કાચ થવાનો છે. મણી નહિ પણ તું પત્થર છે. જેટલી તું ખારી છે, તેટલીજ અળખી થવાની. જેટલો તારો ઉપર ખ્યાર છે. તેટલોજ અણગમો થવાનો હાય પ્રભુ ! વિનાશ કળે વીપરીત બુદ્ધિ થાય છે. જ્યારે નાશ થવાનો સમય નજીક હોય છે. તે વખતે સર્વ કાંઈ ઉઘાળ વિચાર સુગે છે. અને તેથી કરીને ખરાબ બુદ્ધિ થાય છે. માણસો જમાનાનો દોષ કાઢી જમાનાને ખરાબ કહે છે.

“ જમાનાને દોષ દેજો નહિ દોષ દેવો આપને
બીજો દોષ દેજો નસીબને છેલ્લો દોષ માતાતાતને.

જ્યારે જમાનો બદલાય છે. ત્યારે બધું બદલાય છે. એમ કહેનારા મનુષ્યો કેવળ મુર્ખ હોય છે. શું મણીનો જમાનો મણીના માલીકનો છે ? નહિ તે સોખતે અસરનો છે. માણસ ધારેતો જમાનાને પલટાવી શકે છે. જળને ઠેકાણે સ્થળ અને સ્થળનું જળ બનાવે છે. હાય ! અરસોસ, જુલ્મી જલ્મી તમો પૃથ્વી ઉપર પત્થર સમાન છો. હાય ! પ્રભુ, સહાય થાઓ. ” કહી માણેક શાંત થઈ બેસી રહી. એટલામાં પરસન પુર નીસામાં ચક્રચુર થઈને અને ઠોકરાતા અવાજે પુનઃ બોલી બીડી.....

“ ક્યાં છે ! મા...ણે...ક. મારા ધરમાંથી બહાર ની.....કળ ”

કહી પરસન માણેક તરફ ધસી આવી. પરસનને જોતાંજ માણેક
 જીડીને નાસવા લાગી. કે મણી જાણે વેરની વસુલાત લેવા માટે
 તૈયાર થઇ ગઇ હોય. એમ પરસનનો જોડો પકડી ત્યાંજ થોભાવી
 દીધી. એટલામાં પરસન પુનઃ તેના તરફ આવતી જોઇ નાસવા લાગી
 પણ મણીના હસ્તમાંથી છુટી શકાયું નહિ. ઘણાં શંકા માર્યાં. સર્વ
 નીષ્ફળ મયા. કે તરત પરસને આવી માણેકનો જોરથી હસ્ત પકડ્યો.
 માણેકે જોર કરી ધકકો માર્યો કે તરત મણી અને પરસન બંને
 જમણે જમીન ઉપર પડાઈ ગયાં. મણીએ પડતાની સાથે જોરથી
 ખુમ મારી કે તરત અંદરથી સ્યામદાસ દોડી આવ્યો. જેની સાથે
 પરસનને ઉઠાડી કરવાથી દારૂની દુર્ગંધ નીકળવાથી આખા ઓરડાની
 અંદર દારૂ દારૂ થઇ રહ્યો. અને એકદમ આતો “પરસન કે દુર્વસન ?”
 બોલાવા વાંચક પરસન નહિ પણ દુર્વસન છે. પરસનનો તમારો જોઇ
 સ્યામદાસ પલાયન થઇ ગયો.

ડીટેકટીવ વાર્તા.

મહાન ડીટેકટીવ સેક્રેટન જોડેકના અદ્ભુત પ્રાક્રમે
 એકવાર વાંચો અને અજાયબ થાઓ ભાગ ૧લાની
 કીમ્મત માત્ર આના દશ.

મળવાનું ઠેકાણું—

શા. લલુભાઈ નારણદાસ

બુકસેલર અને પબ્લીશર

લીમડાચોક—મુસ્ત.

પ્રકરણ ૪ થું

કેમ ! યાદ નથી કે ?

જા દિવસના દશ વાગતાં ગુણવંતી માણેકે ભંડાળણી
તું કાસળ કાઢવા માટે રસોઘ તૈયાર કરી દીધી.
પ્રથમ સ્યામદાસને જમાડયા પછી માણેક અને
ત્રીભોવનદાસે જમી લીધું. જમતાં જમતાં પરસને
પરવારતાં કરતાં ખાર વાગ્યાને ટકોરો થતાંજ અધીરો
સ્યામદાસ સ્ત્રીઓનો સેવક સ્યામદાસ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો,

“ત્રીભોવનદાસ હવે કેટલી વાર છે. ખાર વાગ્યા તોએ પણ
તમારો પાંચ આવ્યો નહિ. હજી સુધી કેટલી વાર કરવી છે.”
સ્યામદાસે મતલબની વાત કહી.....

“હવે શાની વાર છે. વસ્ત્ર પહેરીએ એટલે ખસ, પહેલા તમે
અને પછી પરસન હાલો હાલો ગાડીને શુકન જોઈને બેલા સીધાવો
ત્રીભોવનદાસ ઉપરથી બંધકથા બોલતો હતો પણ અંદરખાનેથી
તેને કંઈ બ્લેમ ચીંતાથી તેના મુખ ઉપર હરેક તરફના ફેરફાર
થતા હતા. તેનો ખ્યાલ સ્યામદાસને હતો નહિ. સ્યામદાસ પરસનની
પ્ર સત્રતાનો તેમજ તેના રૂપનો ખ્યાલ કરતો હતો. ત્રીભોવનદાસે
જેવો હુકમ કર્યો કે તરત સ્યામદાસ નીચે ઉતર્યો, બાડાની વીકટોરીઆ
કરી ઉપર આવ્યો “બો હાલો ગાડી તૈયાર છે. સ્યામદાસે કહ્યું કે
તરત પરસન રમઝમ કરતી આગળ સ્યામદાસ પાછળ પરસન
વિકટોરીઆની અંદર સ્વાર થઈ આવતા થયા બધા સુધી વિકટોરીઆ

તેમની દ્રષ્ટીએ પડી ત્યાં સુધી ત્રીભોવનદાસ તે તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યો અને જ્યારે વિકટોરીઆ દેખાતી બંધ થઈ ગઈ ત્યારે તે તરફથી પોતાની દ્રષ્ટી ખેંચી લઈ “હાશ” કહી પ્રવૃત્તિત મુખમુદ્રા રાખી પોતાના મકાનની અંદર ચાલતો થયો. ખારણાની અંદર માણેક ત્રીભોવનદાસની રાહ જોતી બિભી હતી. માણેકને જોતાંજ “મણી ક્યાં છે?” ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“અને તેની ખબર નથી.” માણેકે નકારમાંજ જવાબ આપ્યો.

“તને ખબર નથી તો પછી કોને ખબર હોય,” ત્રીભોવનદાસે પ્રતીતી પ્રશ્ન કર્યો.

“મારે અને મણીને કંઈ સેવા દેવા નથી કે હું તેની ખબર રાખું” માણેકે મતલબની વાત કઢાવવાને કહ્યું.

“ના” માણેકે નકારમાંજ જવાબ આપ્યો. શું તું એની માતા નથી ત્રીભોવનદાસે ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“ત્યારે મણી કોને બા કહેવા જશે.” ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“બહાલા” મણીને બાની ક્યાં ખોટ છે. હાલના જમાનામાં માતા પીતા બહુ થાયછે કુમળા બાળકોના મગજની અંદર કુટેવોનો વાસ આપનાર તેમની જીંદગીને બરબાદ કરનાર બાળકો કુમાર્જો દોરનાર દુષ્ટ વંતરીઓ હરાજ થાય છે. ખરા હતાં તે પલાયન થઈ ગયાં. અને ગળે પહુ અને સ્વાર્થ સાધનારાજ પોતાનો દાવો કરીને ખેસે છે. બહાલા શાંભળો.

“સ્વાર્થ તણી સગાઈમાં માતા પીતા ક્યાં છે? ખરાં.

નીઃસ્વાર્થ રનેહીઓ આથડે લુન્ડ્યા રનેહીઓ રહી ગયા.

સ્વદાવો મનુષ્યો છોડીને પરતંત્ર દાવો જન કરે

અન્યાયી કળીયુગ રાજમાં કો કોઈના નાનાં ધરે—ખત્રી.

કાળા કૃત્યોના કરનાર કળીયુગની અંદર ખરો ન્યાય ક્યાં છે.

“માણેક, તારા અભીમાની વાક્યો સાંભળી મારું હૃદય કંથું કરતું નથી. અને તે પ્રમાણે અભીમાન રાખતી હોય તો અતાવી આપીશ. ત્રીભોવને ગુસ્સાથી કહ્યું. બહાલા મેં આપના બોલેલા વાક્યોનું ઉચ્ચારેલા છે. હું અદેખાઈ કરીને કહેતી નથી અને નીતિના સદ્બોધથી આપને મારું લાગતું હોય તો આ શીર હાજર છે. કાપી લો. મારા શીરના તાજ મારા તનના મનના અને ધનના આપ માલીક છો. આપના દર્શનાર્થ આપના અરણ્યમાં પડવા તૈયાર છે. કહી સતી માણેક ઘુંટણીએ પડી.

“બહાલી, તારા દેહનું તારા શરીરનું શું થશે. મારા મારવાથી તને દુઃખ દેવાથી તારા આત્માને દુઃખ થશે.” ત્રીભોવનદાસે દયા અતાવતાં કહ્યું.

“બહાલા, આદેહ કાંઈ કામમાં આવવાની નથી, મૃત્યુ પછી કાળી કે ગોરી ગમે તેવી હશે તે અઝીમાં બળવાની છે. એવાં સદ્ભાગ્યકે સ્ત્રીનું મરણ પોતાના પતીના હાથમાં થાય. પતિ પરમેશ્વર છે. સતિને તીર્થ યાત્રા જપ, તપ, મંત્ર પતિ છે. પતિ ભક્તિ વિના સ્વર્ગ મળી શકતું નથી, બહાલા રૂપ કે રંગ કાંઈ રહ્યો નથી ને રહેવાનો મથી.

“અભીમાન ગંદી દેહનો જે કરે છે માણસો.

ત્વચ્છા ધોળી જોઈને રહ્ય તમારું ન તાણસો.

સંકેદ ત્વચ્છા ધુળમાં જઈ માટીમાં મળવાની છે.

કાળી કે ગોરી ગણો પણ ન કદી ટકવાની છે.

રૂપ કે રંગ બહાલા ન કોઈના રહ્યા ન રહેવાનો છે.

કુડા કે ભુડાં અપંગ જન માટીમાં મળવાના છે. ખત્રી.

જહાલા રૂપ રંગ ગમે તેવો હોય પણ સર્વ એક માટીની પેદાશ છે. અને તેજ માટી માટીમાં મળવાની છે” માણિકના નીતિ વાક્યોથી ત્રીભોવનદાસનું અંતઃકરણ શુદ્ધ થઈ ગયું. પવિત્ર વિચારો તેના અંતઃકરણમાં દાખલ થવાથી ત્રીભોવનદાસે માણિકના અધરોષ ઉપર ચુંબન કર્યું આથી માણિક પોતાના નસીબને ફેટાણું આવેલું જોઈ ધન્યવાદ મળ્યો.

જહાલા મારા અંતઃકરણમાં કંઈ જોમ અને શંકા એક પછી એક આપી મારા મગજને ભ્રમાવે છે. મારા અંતઃકરણની અંદર એમ થાય છે કે આપ કદાચ પરસન સાથે પુર્નલગ્ન કરી પ્રેમ પાસમાં પડો તો પછી આપની દીન દાસીની શી હાલત થશે. તેનો ખ્યાલ થવાથી હું ખડુ મભરાઈ છું. જહાલા અત્રે આપના શીવાય મારા હૃદયમાં બાજ ભેનાર કોઈ નથી.” કહેતાની સાથે માણિકનું અંતઃકરણ મભરાઈ ગયું. આંખમાંથી ઝળઝળાંમાં આવ્યાં. ત્રીભોવનદાસ સમજ્યો. માણિકના પ્રેમનો ખ્યાલ થવાથી પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા.

“ જહાલી ! આરા ઉદગારો કાવંવા તે તમને વ્યાજબી નથી. તમે જોમી થશો નહિ. મારા અંતઃકરણની અંદર શું છે. તે ખતાવવાથી હિંમત હચમચાર આપવાથી થશે. પ્રેમી હનમાનની છાતી ચીરતાં તેના અંતઃકરણની અંદર રામ, રામનામ સોનેરી અક્ષરો લખેલા હતા.

“ ચીયું” હનુમાનનું હૈયું નીહાળી રામની મુર્તિ

હૃદય માફ અરીસો છે ઉઘાડી તું ભલે જોરે. કલાપી.

જહાલી મારા હૈયાની અંદર તારીજ મુર્તિ તારોજ પ્રેમ છે.

વહાલી ! તુંજ મારા હૈયાનો હાર છે. ” કહી ત્રીભોવન દાસે લાંબો હસ્ત લાંબો કરી જેવો માણેકની ડોકમાં નાંખવા જાય છે કે તરત “ કેમ ! માદ નથી કે ઉદગાર કાઢ્યા પરસન બનેના સમક્ષ આવી બિભી રહી. રંગમાં ભંગ પૂડ્યો પરસનને જોતાંજ કોણુ પરસન માણેકના મુખમાંથી નીકળી પડ્યા કે હા તેજ પરસન ? પ્રત્યુત્તર આપ્યો પરસન ત્રીભોવનદાસ સામે એકી દ્રષ્ટીએ જોઈ રહી અને બોલી બિહી કેમ ! ત્રીભોવનદાસ ગઈ કાલની ખખર નહિ હોય કેમ, હીક છે, પરસનીની આખર ઉપર હાથ નાંખનાર માણેકના પતિ તારા ઉપર પરસન કેવી પરસન થાય છે. તે હું બતાવીશ. બોલ ! પાંચી પુરુષ બોલ તારી સ્ત્રી કોણુ છે ” પરસને હસ્ત પકડ્યો કે ત્રીભોવનદાસની દ્રષ્ટીએ માણેકને કોઈ મારતું હોય એમ ભાસ ચવાથી ખખરદાર મારી વહાલીને મારશો નહિ. હું બિભોયું છતાં તેનો તમે ખીલકુલ ખ્યાલ કરતા નથી. હરામખોરો હાડ્યા જાઓ કહેતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસને ચકર આપવા લાગ્યા. ઓરડો ચકરી ફરતો જણાયો આંખે લાલપીળું દેખાવા લાગ્યું એટલામાં એકદમ ચકરી આવવાથી “માણેક” કહેતાંની સાથે જમીન ઉપર પછડાઈ ગયો. ત્રીભોવનદાસની દુરદશા જોઈ શુદ્ધીમાં લાવવા માટે પરશન માશુક તેની પાસે બેસી શુદ્ધીમાં લાવવાનો ઉપાય કરવા લાગી.

પ્રકરણ ૫ મું.

પરસન કે પસલો ?

તના આઠ વાગ્યાનો સમય છે. મનુષ્યો વાળુ કરી શયન સામગ્રી કરતા આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. તો કેટલાક વાતોના ગપ્પાં મારી પોતાનો વખત ગાળતા જણાય છે. તો કેટલાક વાળુ કરતા આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. કેટલીક નવવધુઓ ઠૂઠા મસ્કરી કરી પોતાના

મન રંજન કરતા જણાય છે. વીરહધેલી વનીતાઓ પતિની રાહ જોતી બેઠેલી જણાય છે. તેવા સમયમાં સ્યામદાસના મકાનની અંદર સ્યામદાસ હાથમાં હુકકો લઈ ખુશ ગીજનજથી બેઠેલો આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. સ્યામદાસનું શયનગ્રહ પુર ભપકાથી સજુગારેલું જણાય છે. વાંદાનો વિલાસ તેલની પાટલીઓ આયનાઓ છબીઓ દરેક સ્થળે ટાંચેલી છે. એક બાજુ હાટીઆની અંદર અતર, કાંસકાનોજ જથો કરેલો જણાય છે. પથંગ ઉપર પરસન આમતેમ પાસા ધસતી જણાય છે. પતિની રાહ જોતી પરસન ધડીકમાં બેઠી થતી સુઈ જતી એન નહિ પડવાથી પુનઃ ઊભી થતી પરસન પથંગ ઉપર બેસતાંની સાથે પુનઃ બોલી ઊઠી.

“હાય ! જમાના તારા અન્યાયી રાજ્યમાં કેવા અધોર કૃત્ત્વ થાય છે. બોળા હલ્કના માણસોને દગો દધ ખાડામાં નાંખવા તૈયાર થાય છે. હાય ! પ્રભુ ! જીલમ, જાલીમ જમાના તારા પ્રતાપથી ઠેરઠેર દગો. વિવાસઘાત પ્રપંચ થયા કરે છે. અને અનીતિએ ચઢી પછી નર્ક કુંડમાં

પડવાનો તું માર્ગ બતાવે છે. હાય ! શીવ, શીવ, જ્યાં સુધી પાપી મનુષ્યો છે. ત્યાં સુધી દેશનું શ્રેય થવાનું નથી. ચંડાળ મનુષ્યો દેશને પાયમાલ કરનાર તમેજ છો. હાય ! પ્રભુ દેશનું હવે શું થવા બેઠું છે. તેની મને સમજ પડતી નથી. સરકારે નીશાળો સ્થાપી ફરજિયાત પાડી તો પણ હજુ સુધી અંધાના અંધા રહ્યા. હાય " કહી પરસન શાંત થઈ. કોઈના આવવાનો ખગરવ થવાથી એકદમ પોતાની દ્રષ્ટી તે તરફ ફેંકી કે સ્યામદાસ તેની દ્રષ્ટીએ પડ્યો. શરમાળ પરસન શરમાઈ ગઈ. શાળુનો છેડો ખેંચી લજ્જત પણે ખેંચી રહી. પુનઃ સ્યામદાસ પલંગ ઉપર બેઠેલી પરસનના શરીરને સ્પર્શ કરી તેની નજીક થોડાથડ ખેંચી ગયો. ધક્કેકટ્ટીકના પાવરની સાથે જેમ અંધકારમાં ઊભસ થાય છે. તેમ સ્યામદાસના અંતઃકરણની અંદર પૂર્ણ પ્રકાશ થવાથી રૂંધાં ગિભાં થઈ ગયાં. પરસનના પ્રેમપાસમાં પડેલો સ્યામદાસ જેવો બને હરતો લાંબા કરી પ્રેમ આહ્વાનન આપવા જાય છે. એટલામાં " સત્યુર ! સ્યામદાસ, તારાં અજ્ઞાન ચક્ષુઓ ઉઘાડ. અને જો. જમાનાની અંદર કેવાં કેવાં ઢગાઈના કાર્ય થાય છે તે જો. સ્ત્રીલંપટ મનુષ્યો કોઈ પણ પ્રકારનો ખ્યાલ કરતા નથી. તેમની કેવી દશા થાય છે. તે મારા ઉપરથી જો." ઉદગારો કાઢતાંની સાથે પરસને પોતાનું મુખાર્વીદ ખુલ્લું કરતાંજ "શું ? આ તો પરસન કે પસલો ? બહાલા પરસન નહિ પણ પસલા નામનો છોકરો નપુસક હોવાથી સ્ત્રીનાં કમલ પહેરાવી મોકલ્યો હતો. પૈસાના લોભી શું નથી કરતા. તે આ ઉપરથી સમજાઈ જશે. પસલાનું મુખ જોતાંજ સ્યામદાસ વીચારમાં પડી ગયો. તેજોમય મુખાર્વીદ નીસ્તેજ બની ગયું. નીધાસ નાંખી બાહ્ય કમાળ ઉપર હસ્તનો પ્રહાર કરતાંની સાથે પુનઃ અડખડવા લાગ્યો.....

“નસીબ ! નસીબ ! તારીજ ખલીહારી છે. તારી કળા ન્યરી છે. રંકનો રાજા રાજાનો રંક તુંજ બનાવે છે. મનુષ્ય તેમજ પ્રાણી માત્રના આગળ તુંજ ચાર ડમણ છે. તારાજ પ્રતાપથી મારી છાંદગી બરબાદ થઈ ગઈ છે . અમૃતની આશાએ મેં કાર્ય કર્યું” તેમાં પાપી મનુષ્યોએ ઝેરતું સેવન કરાવ્યું છે. સુકલા હાડકાની અંદર કંઈ પણ તત્ત્વ નહિ હોવા છતાં મોહાંધ સ્વાદ તેજ હાડકા ઉપર પોતાના દાંતને પરિશ્રમ આપી આનંદ માને છે. પણ ખંડે નેતાં હાડકાની અંદરથી કંઈ પણ નીકળતું નથી. પણ દાંતના સોહીથી સંતુષ્ટ માને છે. ધીકાર છે શ્વાન તને ધીકાર છે. અને તારી માથક સ્ત્રી ઉપર મોહાંધ થનારને પણ ધીકાર છે. સ્ત્રી હાડકાની માથક છે. પુરૂષો તન મન ધનથી ખરાબી કરી સ્ત્રીઓના ઉપર મોહાંધ થઈ પોતાનું સર્વસ્વ ગુમાવે છે. તેવા વીષયાંધ પુરૂષોને ધીકાર છે. પરસ્ત્રીમાં મદાંધ થનાર મનુષ્યોના ખુરા હાલ થાય છે. જ્યાં સુધી દેશમાંથી અનીતિ, વિશ્વાસઘાત, દગો, પ્રપંચ નાશુદ થયાં નથી. ત્યાં સુધી દેશની કોઈ કાળે ઊત્તતી થવાની નથી. કન્યાવિક્રય કરી આળકની છાંદગાની બરબાદ કરે છે. સુખ કે અસુખનો ખ્યાલ નહિ કરતાં પોતાની ઉછરતી પ્રજાને પોતાના સ્વાર્થને માટે મુખથી મીઠું મીઠું બોલી દુઃખના દરિઆમાં ડુબાવે છે. ખિચારા ગરીબ જનોના ઉદરમાં પેસી પોતાનું કામ કાઢી લઈ તેના ખુરા હાલ કરે છે, તેવા મનુષ્યોને કદી પણ સુખ મળવાનું નથી. પણ રખડી રજીની કમેલે મરવાના છે.

હાય ! પ્રભુ, કહેતાંની સાથે નીચે પ્રમાણે ગાવા લાગ્યો.

“છો દેનારે દુનીઆની સગાઈ સ્વાર્થ સાથે છે ?
 પુરા બનીને મતલબી, પરમાર્થ, ક્યાં લીધારે છે ?
 બનીને સ્વાર્થ ઢોંગી ખરો તે ખેલ બતાવે છે.
 કપાલી શીર ગરીબોના પુરા તેને રડાવે છે.
 બરેલા સરોવર જળથી તૃષાને ત્યાં તરવાવે છે
 બતાવી રોક માટીના ગરીબોને કપાવે છે
 સુસોબીત પુષ્પ ખીલેલાં કહીને ત્યાં બમાવે છે
 લઈને રણ વીધે જતાં કહો ત્યાં શું બતાવે છે
 તમે છો ? રાજ મહારાજ કહીને મન મનાવે છે
 પેસી પેટમાં આધા પછી દુશ્મન તેડાવે છે
 સગો ભાઈ ક્યો મારો પતીનું મન મનાવે છે
 પછી નારી કરે જારી કહો ? એ શી સગાઈ છે
 ધરમી બ્રાતા કહીને બહેનો અતીથે પ્રેમ રાખે છે
 કરેછે કર્મ કુંડાં તે કેવાં તે ખેલ ખેલાવે છે
 જમાનો સ્વાર્થી જાણું છું સ્વાર્થી વાત પ્યારી છે
 ક્યો આ કરે કળીયુગે કળા તેનીજ ન્યારી છે ખત

હાય ! જમાનો સ્વાર્થી જમાનો તારા રાજ્યમાં કેવાં અધોર
 કૃત્યો થાય છે. તે મનુષ્ય માનના અંતઃકરણમાં ઝેર રેડ્યું છે. હાય !
 વિશ્વાસઘાતી ! તમે છેવટે નહીં કુંડમાંજ પડવાના છો. એટલામાં
 “મારા બહાલા હવે બહાલીને કેમ બોલાવતા નથી” ના હિંમતો
 કાઢી પસંબો શાંત થયો. એટલામાં સ્યામદાસ પુનઃ બોલી બિડ્યો.
 “ભાઈ ! બહાલી તેજ આ સંસારની અંદર હવે ઝેરની પ્યાલીઓ
 ઘાળી ગઈ છે, આ પુરાની ચક્રથી ભવિષ્યની અંદર શું શું બેવાતું

મળશે તે હું કહી શકતો નથી. પણ નહિ કરેલાં ફરો. થશે. કન્યા વિક્રય થાય છે. અને થશે બાર વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરશે. એક પુરુષની સાથે વીસ વીસને પચાસ પચાસ સ્ત્રીઓ સાથે ફરશે. અને તેનો સમય નજીકમાં આવતો જણાય છે. કોઈક પુરુષ અમીને પરમ-સ્થાનો ભક્ત થશે. બાકી અધર્મી પુરુષો નકંડમાં પડવાના જોડેલો ધર્મ કરીશું તેટલું જ જાણ મળવાનું છે. પ્રભુ! હવે તો મૃત્યુ આપે તો સાફ.” કહી સ્થાનદાસ બોલતો બંધ થઈ ગયો.

“સ્થાનદાસ આમાં ખીલકુલ મારો વાંક નથી. પેટના માટે આવાં કામ કરવાં પડે છે. મેં શું એવાં પાપ કર્યોં ક્યાં દેવે કે મારી આ દશા થઈ.” કહી પસલો શાન્ત થયો.

“કરણી તેવી પાર હિતરણી જેવું કરીશું તેવું પામીશું. પરમેશ્વર જે શિક્ષા કરે છે પોતાના કર્મનીજ શીક્ષા કરે છે. પૈસો શું નથી કરતો. શીર કપાવનાર પૈસો છે.

માણસોના અંતઃકરણ મલીન કરનાર લક્ષ્મી છે. તે પણ જમાનાની સાથે બદલાઈ ગઈ અધર્મી જનોના ત્યાંજ પડી રહે છે. પવિત્ર લક્ષ્મી તું પાપી અધર્મી ચંડાળનાજ ઘરમાં વાસ કરે છે. કસાઈને કુશળ અને ધર્મને ત્યાંજ તારા ઉપર ધાડ હોય છે.

“લક્ષ્મી તું ક્યાં આવડે? જાએ વણજ વેપારમાં,

સતી તણી ન થાય સગી, જાએ તું ઘેર છીનાજના.

ધર્મી તુજ ચરણે પડે દયા તેની કરતી નથી?

તો એ તું, નકટ થઈને અધર્મને ત્યાં ખીરાજતી.

અફસોસ હજારવાર અફસોસ.” જાડો નીચાસ નાંખી સ્વામદાસ બેસી રહ્યાજ. એટલામાંજ પસલો પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“હવે કંઈ પસ્તાવો કરે વળવાનું નથી. થવા કાળ થએ જાય છે. પણ આજ પછી જોઈ તપાસી સારા નરસાનો ખ્યાલ કરીને કામ કરજો. અને લુચ્યા તેમજ પાપી મનુષ્યોના મીઠા વાક્યો ઉપર આધાર રાખી હાશો નહિ. હવે હું રજા લાવ્યો. પસલાએ રજા માગતાં કહ્યું.

“ભાઈ તારી શીખામણુ હું શીર ઉપર ચઢાવું છું, અને પ્રભુ તને તારા અવતારમાંથી મુક્ત કરે તેવી હું શુદ્ધ અંતઃકરણથી પ્રાર્થના કરીશ. શરીરને કળા આપીને પૈસા લેવાની તજવીજ કરજો. પણ હાથ કે પુરાઈથી પૈસા લેવાની કેશીશ કરીશ નહિ. જા હવે તને રજા છે.” સ્વામદાસે રજા આપતાં કહ્યું.

સ્વામદાસે રજા આપવાથી પસલો જીદીને ચાલતો થયો. અને સ્વામદાસ વિચારમાં ને વિચારમાં નીકળે આધીન થઈ ગયો.

પ્રકરણ છ હું.

બહાલા ! અનિતિ કરશે નહિ.

ડ પડી જે મનુષ્યને સાચા સ્નેહીને પીઠ છે ?
નહિ લાગે સ્વાર્થને કહે કે દુઃખી થાએ ઠીક છે.
અવીચારી બોલે પાપીઓ માફ તેમાં શું જાય છે ?
ખરા સ્નેહીઓ બાપડા તે દુઃખે દુઃખી થાય છે.

બહાલા વાંચક બંધુ સ્વાર્થ તેજ ખુરી ચીજ છે. જે સરોવરની
અંદર જમીન હશે. જ્યાં આગળ લીલું ધાસ હશે. ત્યાંજ ઢોરો ચારો
ચરવા જશે. જ્યાં સ્વાર્થ ત્યાંજ માણુશે તણુશે સ્વાર્થની સગામ
આખી દુનિઆની અંદર છે. પણ સ્વાર્થ સાથે થોડો ધણો પરમાર્થ
હશે તોજ પરમાત્મા આપણું બલું કરશે અને તેજ માણુસો હરહંમેશાં
ખુશી છે. વીણા ઉપર પાણી રેડવાથી દુરગંધનો નાશ થાય છે.
તેમ પરમાર્થથી પાપનો નાશ થાય છે. અને ખડું મહત્ત્વ પરમાર્થમાં
છે. અને તે પરમાર્થને વળગી રહેવાથીજ પ્રભુ આપણું કલ્યાણ
કરશે. અસ્તુ.

ત્રીભોવનદાસ જોબાન પડેલો છે. તેની પાસે પરસન અને
માણેક શુદ્ધીમાં લાવવા માટે શીતળ પવન નાંખે જાય છે. એટલામાં
મોટરનું ભુગળું વાગ્યું. પરસન જમકી બેઠી થઈ બારીએ ડેહીયું
કર્યું કે મોટરની અંદર બેઠેલા પુરુષની દષ્ટી પરસન ઉપર પડતાંની
સાથે મોટરની કળ મરડી ત્યાંજ થોભાવી દીધી. પરસન તે જુગવાન

પુરુષને જોઈ મોહપાસમાં પડી ગઈ અને હાથના ઇસારાથી મોટરને પાંચ મીનીટ ચોલાવવાનું કહી પરસેને કબાટમાંથી ખડીઓ કસમ લઈ એક કાગળ ઉપર લખી ચીઠ્ઠીની અંદર મોટરની અંદર પડે તે માટે વજનવાળી ચીજ વીંટીને નાંખી ચીઠ્ઠી પડતીની સાથેજ જુવાન પુરુષ નીચે મુજબ વાંચવા લાગ્યો.

“હાલા તમને જોઈ હું ઘણી ખુશી થઈ છું. પણ મારો બીજકલ ઉપાય નથી. અહિંમાં મને બહુ દુઃખ પડે છે. માટે મહેરબાની કરીને મને તમારી સાથે લઈ જશો કે જેથી આપનો હું આભાર માનીશ. છુટવાનો માર્ગ મારો એટલો છે કે આપ ઉપર આવીને “તું” કેમ બહીષ્ણા બેસી છે, એમ કહેવાથી મારો છુટકારો થશે. પછી હું તમારી સાથે આવીશ એજ.

લી. આપની દાસી

પરસન.

ચીઠ્ઠી વચાઈ રહેતાંની સાથે જુવાન પુરુષનું મુખાર્વાદ પ્રકુલ્લીત થયું. અને તેના મગજની અંદર બીન્ન બીન્ન વિચારો થવા લાગ્યા કેંઈ એકસ વિચાર કરી આત્મગત બોલવા લાગ્યો.

“આ સ્ત્રી કાણુ હશે. અને આ મહાનના અંદર શું દુઃખ પડતું હશે. આ મહાન તેના સ્નેહીતું હશે કે દુસ્મનનું. મને લાગે છે કે મહાન તેના દુસ્મનનું હોવું જોઈએ. અને તે સ્ત્રી વધારે સ્વરૂપવાન હોવાથી તેનું હરણુ કરીને લાવેલો હોવો જોઈએ. અને તેના શીયળને બંગ કરવા માટે તેને દુઃખ દેતો હશે. એમ માફ મન કહી આપે છે.” જુવાન પુરુષ વિચાર

કરતો કરતો ઉપર ચઢી ગયો. અને પરસનને જોઈ “કેમ અહિં આ બેઠી છે” કહેતાંની સાથે પરસન ઉઠીને બેઠી થઈ. અને જુવાન પુરુષની સાથે મોટરમાં સ્વાર થઈ ચાલતી થઈ. કે તરત ત્રીભોવનદાસને ગુદી આવી. પુનઃ સાવધ થતાંની સાથે. “પરસન ક્યાં ગઈ.” ઉદગારો નીકળી પડ્યા.

“જાલા! તેને કોઈ પુરુષ બોલાવવા આવેલો હતો. મેંથી તે પુરુષની સાથે ગઈ છે.” માણેકે ખરેખરી હકીકત કહી દીધી.

“હો! શું પુરુષ! ફુનીઆની અંદર તેનો કોઈ પુરુષ થયો નથી અને તે કરવાની નથી. છતાં તું ‘પુરુષતું’ નામ લે છે. તે તદ્દન ખોટી વાત છે” ત્રીભોવનદાસને જોઈ આવવાથી કહ્યું.

“મણી ક્યાં છે? ત્રીભોવનદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“ઘરની અંદર વાસણ માંજે છે” માણેકે જવાબ આપ્યો.

“ગઈ જાલી! પરસન દીલ ચોરીને નાસી ગઈ.” ત્રીભોવનદાસના ઉદગારોએ માણેકના જ્ઞાનતંતુને હલાવી નાંખ્યા હાથ પથ મુજબ લાગ્યા. એટલામાં કંઈ હિંમત આવવાથી પુનઃ બોલી બી.

“જાલા અધર્મ તેજ મનુષ્ય માત્રનો હજુનાર પીસાય છે. અન્યાયથી સર્વસ્વનો નાશ થાય છે. અધર્મી મનુષ્યોને મહાન પ્રભુ નક્કીનો અધીકારી બનાવે છે. પારકાની સ્ત્રી ઉપર બદ દાનત કરવાથી મહાન પ્રભુ કોપાયમાન થાય છે. અને તેની શિક્ષા પ્રભુ આપ્યા સિવાય રહેતા નથી. માટે આવા ખોટા વિચારોને દીલની અંદર નહિ લાવતાં પ્રભુના નામની માળા જપો કે જોથી આપણી દેહનું કલ્યાણ થાય. અનીતિ બે ધારી તત્ત્વવાર છે. દોસ્ત હો કે દુસ્મન

પણ બંને પક્ષનું રસાતાળ કાઢનાર અનીતિ છે. માટે અનીતિના માર્ગમાં નહિ જતાં શુભ નીતિના માર્ગમાં ચાલવાથી આપણું એવ થવાનું છે. બહાલા અનીતિના માર્ગમાં જશે નહિ.” કહેતાંની સાથે માણેકનું મગજ ભ્રમીત થઈ ગયું અને એકદમ ગુસ્સો! બહાલા પેલી ડાકણ મારા બાળકને કટાર મારી રહી છે. હાય! મારા સુંદર કહેતાની સાથે માણેક દાદર તરફ દોડી. દિવાની થએલી માણેકને ભાન રહ્યું નહિ. અને જેવી દાદર ઉપરથી નીચે ઉતરવા જાય છે કે પગથીયું ભુલી જવાથી જમીન ઉપર પછડાઈ ગઈ. માથું કુટી ગયું. લોહી લોહાણ થઈ ગઈ. દાંત બંધાઈ ગયા. એકદમ પુનઃ બેભાન થઈને પડી. માણેકની આવી કંગાલીચત સ્થિતિ જોઈ ત્રીભોવનદાસના હાંઝાં ગગડી ગયાં. ત્રીભોવનદાસ દોડ્યો રસ્તામાંથી ખાડી ખાડે કરી માણેકની લાશને અંદર નાખી ડાકટર પાસે ચાલતો થયો. ડાકટરની પાસે જતાંજ રખરની ભુંગણીઓ મુકી તપાસ કર્યો. માણેકના મુખમાંથી શું અવાજ નીકળે છે? બહાલા અનીતિ કરશે નહિ. ધ્વની સાંભળતાંની સાથે ડાકટર સાહેબને દય. આવી અને એકદમ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.....

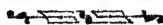
“સ્ત્રીઓના પ્રાણ લેનારા મનુષ્યો તમેજ સતી સાધવીઓના પુત્ર પીનાર રાક્ષસછો. દેશની એક આંખ જે સ્ત્રી તેને પાયમાલ કરનાર દેશને દરિદ્ર બનાવનાર ચંડાળો! તમે નર નહિ પણ બાયલા છો. શુભ રસ્તે ચાલવા માટે બોધ દેનારી પ્રેમ મુર્તિઓના કાળજી બાળનાર ચંડાળો જ્યાં સુધી તમારા અંતઃકરણની અંદર સ્ત્રીઓના દુઃખમાં ભાગ લેવાના વિચારો નહિ કરો ત્યાં સુધી તમારું તેમજ દેશનું ભલું થવાનું નથી. ત્રીભોવનદાસ! સાંભળ, સતી શું!

કહે છે. તે શાંભળ કહીને ડોક્ટર સાહેબે રખરની ભુંગળી તેના કાન
આગળ લાવતાંજ ઉપરનો ધ્વનિ શાંભળતાં ત્રીભોવનદાસ અન્યથા
ચર્ચિ ગયો. પોતાના કરેલાં તેમજ કાઢેલા ઉદ્ગારોનો પસ્તાવો થવા
લાગ્યો પણ પાછળથી પસ્તાવો કરવાથી શું વળે તેમ છે. માણેકના
નસીબની અંદર દુઃખ લખાએલું હોવાથી આ બનાવ બન્યો હશે.
માણેકના શીર ઉપર મલમ પટા બાંધી વહેતા લોહીને બંધ કર્યું.
લોહી બંધ થવાથી માણેક શુદ્ધિમાં આવી.

“બહાલા ! અનીતિ કરશે નહિ” ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે
પાછી બેઠાન થઇ ગઈ. ડોક્ટરે માણેકને ઘેર લઈ જવાની રજા
આપવાથી તેજ ગાડીમાં બેસાડી રવીના થઇ ગયા.

પ્રકરણ ૭ મું.

એક કલાકમાં બે પુન.

હા વાંચક પરસન મોટરમાં બેસીને ક્યાં ગઈ. તે આપણે જોઈએ. જુઓ આપણી દ્રષ્ટી પેલી સુંદર રંગીત હવેલી તરફ ફેરવો. ખુલ્લી રહેલી ખારીની અંદર છત્ર પલંગ ઉપર ફોણ બેઠું છે. તે આપણે જોઈએ. છત્ર પલંગ ઉપર બેઠેલી સ્ત્રી તે બીજી કોઈ નહિ. પણ વીષયાંધ પરસન હતી. પરસનની દ્રષ્ટી ચારે બાજુ ફરતી હતી. ખારીક અવલોકનથી મદાનની તપાસ કરતી પરસનની દ્રષ્ટી ફોટા ઉપર પડતાંની સાથે ઊભી થઈ અને તેજ છખીના સામે ટગર ટગર બેવા લાગી. હસવા લાગી. પરસનનું અંતઃકરણ છખી જોઈ પ્રકુલ્લીત થઈ ગયું. ને છખીની નીચે કંઈ લખેલું હોવાથી પરસને છખીને ઉતારી. છખી ઉપર “રમણીકલાલ” એટલાજ અક્ષરો વાંચતાજ પરસન પરસન થઈ ગઈ. અને પુનઃ બોલી ઉઠી.

“વાહ ! મારા પ્યારાનું નામ રમણ છે. અને તેજ રમણે મને બ્રમણમાં પાડી દીધી છે. તેના આવવાની બ્રમણ થાય છે. આવો ! મારા મનના માલીક. તનના ત્રીકમ તમને જોઈને તો હું ખુશી થઈ ગઈ છું. બહાલા ! રમણ તારાજ નામની માળા જપું છું. મેં બહુએ પુરૂષ જોયા પણ તારા સિવાય કંઈ નહિ. ઓય ! જુઓને હાથમાં કેવો રૂપાળો રમાલ જાલીને ઉભા છે. ઓ મારા લાલ લટકાળા તને જોઈને હું તો દિવાનીજ થઈ ગઈ છું. જ્ઞાન બુદ્ધી તનેજ જોયા કંઈ છું. મારા છખીલા છેલ, તારી ચાલને જોઈને હું છેતરાઈ ગઈ

હું. વાહરે! મારા રમણુ! તું તો મારી છાતીની અંદર રમતો મે રમતો રહ્યો. મારા ધન્ય ભાગ્ય કે તારા જેવો મને બધી મળ્યો. હું કોનો ઉપકાર માનું? “મારો.” કહેતાંની સાથેજ એક સોળ વર્ષની જુવાન સ્ત્રી રમક ઝમક કરતી ચાલી આવી. આવનાર સ્ત્રીને જોતાંજ પરસન અપરસન થઈ ગઈ. અને પુનઃ કોધીત થઈ બોલી બીડી.

“શુ! આ પરસન તારો ઉપકાર માનશે? પરસને જવાબ આપતા કહ્યું.

“ઓહો! હો! તમે વળી ક્યાંથી આવ્યાં છો. જ્યાંથી આવ્યા હોવ ત્યાં હાડ્યાં. જાઓ અહિં આં શુશીલા આગળ તમારો ટપુ ખીલકુલ ચાલતો નથી.

ઘડાલા વાંચક આવનાર સ્ત્રીનું નામ શુશીલા હતું. જેવી પરસન ફેતાં તેવીજ શુશીલા હતી. શુશીલા રમણુની માથુક હતી. બે દિવસથી રમણુ દેખાતો નહિ હોવાથી ખબર કરવાને માટે આવી હતી. પણ રમણુ ક્યાંથી મળે આતો રમણુને ઠેકાણે રમણી નીકળતાંજ સ્ત્રી સ્વભાવ. મુજબ એક ખીજના દુસ્મન જાત્રી ગયાં ધીકારની દૃષ્ટીએ દેખાતી પરસન પુનઃ બોલી બીડી.

“સુપકર! છીનાળ તેની તારે શું પંચાત છે. હું આવી નથી. પણ તારો સગો મને લાવ્યો છે. તેમાં ખીલકુલ મારો વાંક નથી.” કહી પરસન શાંત થઈ બેસી રહી.

“કમળત, બંધારે ટાયલા કરીશ નહિ. હું કહું છું કે તું ચાલીજ નહિતો અપમાન કરી કુતરાની મોઢક કાઢી મુકવી પડશે. શુશીલાએ પોતાના દીલની વાત કહી.

“મારું અપમાન: જ્ય સંડ લુચ્ચી આ દુનીઆની અદર મારું કાઈ અપમાન કરનાર છેજ નહિ. ચંડાળણી મારું અપમાન નથી. પણ તારા મોતનો પયગામ છે. સમજને” પરસને ક્રોધીત થઈને કહ્યું.

“ચુપકર! વધારે બોલીશ તો જાનથી જઠરા. આ મકાન તારું કે તારા આપતું નથી. પણ મારા ખાશ રખાતું છે.” શુશીલા એ જોઈને હતું તેવું કહી દીધું.

“શુ” રમણીક તારો રખાત છે? પરસને પ્રશ્ન કર્યો.

“હા, બલકે એક વખત નહિ. પણ હજાર વખત મારો રખાત છે. સુશીલાના શબ્દે શબ્દો પરસનની છાતીમાં બાણની માફક કલેજને ભેદી બહાર નીકળી પડ્યા. પગની પાનીથી તો માથાની ચોટી સુધી જાડકો લાગ્યો. અને પુનઃ સામી દિવાલે વળગાડેલી કટાર લેવા દોડી. એક દમ કટાર લઈ શુશીલા સામે આવી પુનઃ બોલી બિડી.....

“બોલ! કમજત! કોનો રખાત છે? પરસને પ્રશ્ન કર્યો.

“ચંડાળણી! એક વખત કહ્યું કે મારો રખાત છે. વારંવાર શું પુછે છે.” એમ છે તો તે તારા રખાતની રખવાળી” કહેતાંની સાથેજ પરસને કટાર શુશીલાની છાતીમાં ભોંકી દીધો. જમીન ઉપર પડી પડી શુશીલા તરફથી આવા લાગી. પગ પછાડતી શુશીલાએ પુનઃ અવાજ કાઢ્યો.

“વીપયાંધ બનીને પુરૂષો, ઠેર ઠેર અથડાય છે?

એવા અધર્મી પુરૂષોનો, જય કદી ન થનાર છે.

“હાથ વીપયાંધ કુતરાઓ તમારા ઉપર ભરંસો રાખવાનું ફળ મને તમારંજર મળ્યું છે. જ્યાં ત્યાં ફના મુકામ છે. હાથ! પ્રભુ!

મારા ગુન્હાની માફી આપો ” કહેતાંની સાથે શુશીલા શાંત થઇ ગઇ. પાપી છત્ર પવિત્ર પરમાત્માની હજુરમાં પહોંચી ગયો. કે તરત રમણીકે પ્રવેશ કર્યો. રમણને જ્ઞેતાંની સાથે શુશીલાનું મુઠ્ઠું ઊછળવા લાગ્યું. ઊછળવાથી જે ધમકારા થતા તે અવાજ રમણીકની કર્ણદ્રીયને અથ-
હાતાંની સાથે પુનઃ મુઠ્ઠા તરફ દ્રષ્ટી કરતાંજ “હે ! ઊછળતું મુઠ્ઠું” કહેતાંની સાથે બારીકીથી તપાસ કરવા લાગ્યો. શુશીલાને બરાબર ઓળખી. અને પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.....

“આ ખુન ! કાણે કર્યું” રમણીકે પ્રશ્ન કર્યો.

“હુષ ! મેં તે સ્ત્રીનું ખુન કર્યું છે.” પરસને ખેધક્રથી જવાબ આપ્યો.

“અંડારણી ! આ ખુનનો જવાબ મને શું આપે છે.” રમણીકે ફરીથી કહ્યું.

“જવાબ ! આનો જવાબ કંઈ નહિ. તારી માસુક એના પાપે ગઇ છે. અંડાળ ! તું સમજતો નહિ હતો કે આ પરસન અપરસન થઇ જશે તે વખતે ઝેરી નાગણ થકને ડંશ દેશે. જો તેનો ખ્યાલ કરવો હોય તો તારી માસુકના ઉપરથી દાખલો લઈ લે” કહી પરસન શાંત થઇ.

• “ચુપ કર ! અંડાળણી ખુનનો બદલો ફાંસીથી લઇશ. ખબરદાર ત્યાંથી ખસી તો જનથી જાહેર.” કહી રમણીકે કપાટ ઉઘાડી કાણુલી છરો કાઢ્યો. એકદમ પરસનને ધક્કો મારી જમીન ઉપર નાખી દીધી જેવો છરો મારવા હાથ ઉગામે છે. એટલામાં કામીના પરસને કામ કરી લીધું. ચાલાકીથી રમણને જાણ કરેલો હસ્ત પકડી લઈ જીભ હસ્તથી રમણીકના ગળાની અંદર દટાર ભોંટી દીધો. કે રમણ જમીન

ઉપર પડ્યો. પરસન તેની સામે ટગર ટગર બોવા લાગી. એટલામાં
 “એક કલાકમાં બે પુન” અવાજ આવ્યો. અવાજ આવતાંની
 સાથે પરસને દ્રષ્ટી ફેરવી જુઓ છે તો સ્યામદાસ નજરે પડતાંજ
 પરસન ત્યાંજ ફરી ગઈ. તેનાથી શું કે ચાં થઈ શક્યું નહિ. પરસનને
 સ્તબ્ધ ઉભેલી જોઈ સ્યામદાસ પુનઃ બોલી બિડ્યો. “ઓ પાપી!
 અખળા, તું અખળા નથી પણ સખળા છે. મુછ વગરનો મર્દ છે.
 આથી તું શું ન કરી શકે. મારા ધનભાગ્ય કે તું મારા પનારે નહિ
 પડી નહિ તો મારી પણ આવી દશા થાત, પિકકાર છે! તારી
 મર્દાઈને, અને શીટકાર છે તારી જાતને. તેં સ્ત્રી જાતને એખ લગાડી
 છે, તને સ્ત્રી કોણ કહે છે. તું સ્ત્રી નથી. ખુની છે. સ્ત્રી કોણ
 કહેવાય, સતી, ધર્મીષ્ઠ, પતિવ્રતા, દયાની દેવી સ્ત્રી કહેવાય છે.
 તું સ્ત્રીના નામને એખ લગાડનાર મનુષ્યોના પુન પીનાર ડાકણી
 છે. બોલ! આ બે પુર્નની શિક્ષા તને શું આપું?” “ચંડાળણીને
 જાનથી મારો” અવાજ આવતાંજ બંને જણ ચમક્યાં. મુડદાં સામે
 દ્રષ્ટી કરી. પણ તેઓ ખીચારા ક્રમાંથી બોલી શકે. તે તો બહેલાં એ
 પરમાત્માની હજુરમાં ચાલ્યા ગયા હતા. સ્યામદાસે પોતાની નજર
 મુડદા તરફથી ફેરવી કે એક ત્રીસ વર્ષના પુરૂષે દેખાવ દીધો. પરસન
 તે પુરૂષને જોઈ ધ્રુજવા લાગી. પગમાં કળતર થવા લાગી બચબીત
 થઈ જમીન ઉપર પછડાઈ ગઈ. પડતાંની સાથે બેશુદ્ધ થઈ ગઈ. આ
 તમાસો જોઈ સ્યામદાસ આશ્ચર્ય પામ્યો. અને પુનઃ બોલી બિડ્યો...

“મહાદુર પુરૂષ આપ કોણ છો. અને તમને જોવાથી આ
 નીચ ચંડાવણી બચબીત થવાતું શું કારણ છે. આપને આશ્ચર્ય
 ન હોય તો બતાવશો” સ્યામદાસે પુનઃ વાત બલુવાને કહ્યું.

“ભાઈ મારી હકીકત આપને કહેવા જેવી નથી. અને આ સ્ત્રીને સંભળીત થવાનું કારણ પણ હું કહી શકતો નથી. પણ આ ફેરો જેવાથી તમારા દીલની અંદર જે સમજને તે ખરું” કહી આવનાર ભેદી પુરૂષે જખી દેખાડી. જખી જેતાંજ કંપારી છુટી. પરસન ઉપર પુણું ધિક્કાર છુટ્યો. જેવી પરસનને લાત મારવા જાય છે. એટલામાં “ખબરદાર ! પાપીને મારવાં માટે કોઈ પણ પ્રકારનો વાધો નથી. છતાં પાપી પોતાના પાપથી મરશે. ભાઈ આ બે ખુન થવાનું કારણ માત્ર એટલું છે કે મારા જરૂરી કામે રોકાઈ જવાથીજ આ ખુન થયા છે. નહિં તો આ ખુન જવા પામત નહિ. કારણ કે આજ સુધી હું જ વર્ષથી આ ચંડાળીણી સાથે ફરું છું. અને તેના ધારેલાં કામ ફળીજીત થવા દેતો નથી. પણ આપ આ મકાનમાં કેવી રીતે આવ્યા અને આપને આવવાનું શું કારણ છે. તે કૃપા કરી કહેશો.

“હુખી પુરૂષ આ સ્ત્રીએ મને જ્યારથી દગો દીધો છે. ત્યારથીજ હું તેની પાછળ પડ્યો છું. કે આ ચંડાળ સ્ત્રી કોઈને તેના મોહાધારામાં નાંખી ખરાબ ન કરે તે અટકાવવાને માટેજ હું તેની સાથે ફરું છું. આ પ્રમાણે સ્થામદાસને જે દગો દીધો તે આપણે જોઈ ગએલા હોવાથી તે સર્વ હકીકત ભેદી પુરૂષને કહી સંભળાવી, સ્થામદાસની હકીકત સાંભળતાંજ ભેદી પુરૂષની ચસુઓમાંથી અમી વરસવા લાગ્યો. પણ થોડીકવારમાં શાંત થયો. અને પુનઃ બોલી ઊઠ્યો. “ભાઈ વખત બહુ ગએલો હોવાથી હું જઈ” છું.” કહી ભેદી પુરૂષ ચાલતો ગયો. તેના ગયા પછી સ્થામદાસ પરસન તરફ ધિક્કારની દ્રષ્ટીએ જોઈ ચાલતો ગયો.

પ્રકરણ ૮ સું

સુંદરની પ્રેમ ભક્તિ

તીવ્ર ઓષધનું સેવન કરવાથી રોગ નાશ પામે છે
અતીવ્ર ધર્મ કરવાથી પાપનો નાશ થાય છે. તે
માત્ર પોતાની ભક્તિથી મોક્ષ ગતિ મળે છે. સાંજના
પાંચ વાગ્યાનો સમય છે. બાનુ મુર્ય નારાયણ
પોતાના કિરણોને સમેટતા પશ્ચિમ દિશા તરફ
પલાયન થતા જણાય છે. તે વખતે યાગ તરણ સુંદર નીશાળમાંથી
કંઠાળેલા મગજને શાન્ત કરવા માટે આરામ ચેર ઉપર વિશ્રાંતી
લેવા માટે પડ્યો. બીમાર માણેક તરફ દૃષ્ટી કરતો સુંદર પોતાની
માતાનો ખ્યાલ કરતાં તેની છાતી ભરાઈ આવી પણ પોતાના
અંતઃકરણને મર્યાદામાં રાખવા માટે સુંદર બીમાર માતૃશ્રીના દર્દમાં
વધારો ન થાય તે માટે જેમ તેમ કરી ઉમરાઈ જતા અંતઃકરણને
રોકી શક્યો પણ માતૃશ્રીના પ્રેમથી તેના ચક્ષુમાં બેજ ટીપાં અશ્રુના
પડતાંની સાથે માણેકની પાસે આવી પુનઃ બોલી બહારો.

“આ તને શું થાય છે ? સુંદરે પ્રશ્ન કર્યો.

“થાય છે ! કુળદીપક દીકરા તને ધન્ય છે. પ્રભુ તને દીર્ઘાયુશી
રાખે. બેટા મને કંઈ થતું નથી. એટલામાં “હાય” શોક જનક
ઉદગારો માણેકના મુખમાંથી નીકળતાંની સાથે સુંદરનું અંતઃકરણ ચીરાઈ
જવા લાગ્યું છાતી ભરાઈ આવી સુંદરની આ દશાને જોઈ પુત્ર વત્સલ્ય
પ્રેમ રાખનારી માણેકે સુંદરની ડોકમાં હસ્ત નાંખી છાતી સાથે દબાવ્યો.

આથી સુંદરને હિંમત આવી : એટલામાં માણેકના શીરમાં શણકા આવવાથી “અરે આપ”ના ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે સુંદર સમજી ગયો. પોતાની માતૃશ્રીનું શીર ખોળામાં લઈ દબાવવા લાગ્યો. સુંદરના મગજની અંદર કંઈ ખ્યાલ થઈ આવ્યો. અને ઉભરાઈ જતા અંતઃકરણથી સુંદરનું મુખાર્વીંદ પ્રકટસ્તીત થવાથી નીચે પ્રમાણે ગાવા લાગ્યો.

“મળે છે સ્વર્ગના સુખો પીતા માતાની ભક્તિથી,

મળે છે સ્વર્ગની નારી પીતા માતાની શક્તિથી.

કરે જે પ્રેમથી સેવા પ્રભુ સુખ તેને આપે છે, ?

કરે છે પ્રેમથી પુજા પ્રભુ દુખ તેના કાપે છે.

પુત્ર જે કરે સેવા શુદ્ધ દીલ, રાખીને ખંતે,

ભલે, છો પડે દુખો પછી સુખ આવે છે અંતે.

ભલે શીર જાએ સેવા કરતાં તમારું દીલ ડગાવોના,

મળે છે મીઠું પકવાતો ખરા દીલથી સેવા કરતાં.

કર્યા છે ઉપકાર બહુ માથે તપાસી રે ! તમે જો જો,

પીતા માતાની ભક્તિથી મુખેથી જગમાં રહેશે.—ખત્રી.

“ધન્ય છે એટા તારી ભક્તિને, આ જમાનાની અંદર તારા જેવો કુળદીપક હોદરાઓ યોડાજ હશે.” માણેકે સુંદરની પ્રસંશા કરવાં લાગ્યું.

“માતૃશ્રી એમાં જ્ઞાતો ધન્યવાદ આપો છો. એવા ધન્યવાદને જાત્ર હું નથી. આપના ઉપર ઉપકાર કરતો નથી. પણ મારી કરજ બળવું છું. મારો ધર્મ આપના પ્રત્યે છે. તેજ બળવું છું. તેમાં હું નવાઈ કરતો નથી.” સુંદરના પ્રેમ ભર્યા વાક્યોથી માણેકને કંઈ શાંતિ થઈ. અને પુત્ર પ્રેમના ઉમળકાથી માણેક પુનઃ ખોલી બી.

“મેટા ! મારા દુઃખની વખતે તુંજ ખરી ઔષધી છે. તુંજ મારું હૃદય છે. તારાથીજ હું સુખી છું. મારી સુખની સાક્ષી તારા સિવાય બીજું કોઈ છેજ નહિ. પણ અશ્વસોસની વાત એજ કે દરેક માતા પીતાને તારા જેવા પુત્ર રત્ન હોય તો આ ચાલુ જમાનાનો દોહરદોરો થાત નહિ.” માણેકે બીજીની દયા ખાતાં કહ્યું.

“માતૃશ્રી ! આપનું કહેવું યથાર્થ સાચું છે. દરેક પુત્રને નવ માસ હૃદયમાં રાખનાર માતૃશ્રીઓ હોય છે. તેમને દુધ પાછ મોટા કરનાર પણ સ્ત્રીઓ હોય છે. અને માતૃશ્રીઓ રાજા, ગ્રહસ્થ, દેવ ચક્રવર્તી મહારાજા પણ બનાવી શકે છે. અને તેજ માતૃશ્રીઓ રંક, ફકીર, બાયલા, બેવશ, નીમકહરામ પણ કરનાર માતાઓ છે. પીતા કરતાં માતા ઉપર બાળકનો હક વધારે હોય છે. પ્રથમ બાળકોને જેવી દેવ પાડીએ તેવી પડે છે. અને તેની અસર કુમળા હૃદયના બાળકો ઉપર જરૂરી થાય છે. સારી કે નહારી દેવ બાળકોને પાડનાર માતાઓ છે. માતાઓ સારા કુળની અને નીતિના રસ્તે દોરવા વાળી ભણેલી હોવી જોઈએ. બાળકોના મગજની અંદર પ્રથમી ખરાબ કુરોવોનો ખ્યાલ કરાવ્યો હોય તો પછી સારી દેવ ક્યાંથી આવે આવળતું બીજ વાવથી આંખાની આશ રાખનાર મનુષ્ય કદી પણ સ્વાદીષ્ટ ફળોનો સ્વાદ ચાખી શકતો નથી પણ આવળના કાંટાનોજ સ્વાદ ચાખે છે.....

રોપાવી બીજ આવળના આંખાની આશ રાખે છે કરી છે મુખાંઈ ત્યાં પુરી કાંટાનો સ્વાદ ચાખે છે હળાહળ જેર ભર્યું સર્પે પચથી શું નાશ પામે છે પ્રથમથી જ પડી ટેવો કહો તે કોણ છોડાવે છે

ચરણ શ્વાન કરી ઊંચો પેસાળની ધાર મારે છે
ભલે રાખો ચરણ બાંધી છતાં ક્યાં ટેવ છોડે છે
પડી ટેવ, કેમ કરી ટાળો હળરો યત્ન કરવાથી
કદી નેવના પાણી ચઢ્યા છે. મોભે ચઢાવવાથી.

માતૃશ્રી ! કુમળુ ઝાડ જેમ વાળીએ તેમ વળે છે. પણ પાકું
થયા પછી વાળ્યું વળતું નથી. તેમ મોટા થયા પછી પટેલી ટેવ
કદાપી કાળે ટળતી નથી સુંદરના હીત વચનોથી માણેકનું અંતઃકરણ પ્રકુ
હલીત થયું. માણેકના દર્દ ઉપર ઓષધી અસર ન કરે. તેથી અધીક
અસર માણેકને થઈ. શરીરમાં શક્તિ આવવાથી પુનઃ બોલી બિડી...

“ મોટા સત્ય છે. તારાં વાક્યો શીઘ્રાંત સાચાં છે. બાળકોની
જીંદગી ખરબાદ કરનાર માતા પીતા છે. સંસારને ઝેર કરનાર પણ
માતા પીતા છે. મોટા એક યુરોપીયને કહ્યું છે. તે સાંભળ

“ કહે નેપોલીયન દેશને, કરવા આજ્ઞાદાન

કિતમ રીતતો એજ છે. દો માતાને જ્ઞાન.

માતા વીવેકી હશે તોજ બાળકો વિવેકવાળા થશે. માતા એ
પ્રથમથીજ બાળકો સદાચારી બનાવવા બેઠાં/એ. સદાચાર તેજ ફુની-
આની અંદર ઉત્તમ મુકતા ફળનો હાર છે. વસ્ત્રા બુધ્ધિથી માણસ
કદાપી કાળે ઉત્તમ ગણાતો નથી. પણ સારી ટેવોજ મુકતા ફળનો
હાર છે. સારી ટેવથી માન, આગર, ધનનો સંગ્રહ થાય છે. મોટા !
નીતિ અને ધર્મને વળગી રહી કદાપી કાળે અનીતિ કરવી નહિ.”
માણેક આ પ્રમાણે બોલી રહી છે. એટલામાં મગજની નસો તણાવાથી
માણેકને વધારે દુઃખ થવા લાગ્યું. “હાય ! પ્રભુ !” શોકજનક ઉદગારો
નીકળતાંની સાથે માણેકને એકદમ ઉવરસ ચઢી આવી. પણ તરત

પાછી બેસીજવાથી માણેક શાન્ત થઈને પડી રહી. એટલામાં મણી આવી આવતાંની સાથે ચોતરફ દ્રષ્ટી કરી. માણેકની પાસે સુંદરને બેઠેલો જોઈ પુનઃ બોલી બિડી.

“સુંદર ! તું શું કરે છે” મણીએ પ્રશ્ન કર્યો. મણીના પ્રશ્નથી સુંદર હસી પડ્યો. સુંદરને હસતો જોઈ પાછી મણી પુનઃ બોલી બિડી.

“ભાઈ ! તમે તો બહુ આજ ખુશીમાં દેખાઓ છો.” પાછો પ્રશ્ન કર્યો.

“ખૂબ ખુશી થું ચીજ છે. તે હું આજ એક માસથી જુલો ગયો છું. ઉપરથી ખુશી જણાય છે. પણ અંતઃકરણની અંદર આગ લાગી રહી છે. ખૂબ જો” કહી સુંદરે પોતાનું થુંક જમીન ઉપર નાંખતાની સાથે જમીન દાઝી ગઈ. અંગારો મુકવાથી જમીન દાઝી જાય તેવીજ રીતે સુંદરના થુંકથી જમીન દાઝી ગઈ. માણેક આ તમાસો જોઈ આશ્ચર્ય પામી પ્રેમની કસોટી બરાબર થઈ ગઈ “બેટા ! યાવતચંદ્ર દીવા કરે ત્યાં સુધી તારી ઉમર વધજો.” માણેકે આશીર્વાદ આપ્યો.

સુંદર તું તો હવે માણેકનો બરાબર પુત્ર થયો ? મણીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“બેન ! પુત્ર થું પણ સ્વર્ગનો દેવતા, કદી પણ તેજ માણેક કરી શકશે. સ્વર્ગના ઉત્તમ સુખો માતાની ભક્તિથી મળે છે. દુનીયાની અંદર તારનાર નંદીમાંથી બચાવનાર માતા છે. માતા તેજ સુખની માત્રા છે. જેણે તે માત્રાનું સેવન કર્યું છે. તે કદાપી કાળે દુઃખી થતી નથી. ખરું સુખ પીતા. માતાની ભક્તિ છે. ખૂબ ! હું શું શોધું છું. તેનો તને ખીલકુલ ખ્યાલ નથી પણ સ્વર્ગમાં જવાનો

માર્ગ શોધું છું.” કહી સુંદર શાન્ત થયો કે માણેકને ઉઘરસ ચઢી આવી. ગળદેા નજીક આવવાથી થુંકવા માટે માણેક પાસું ફેરવવા જાય છે. પણ તેનાથી પાસું નહિ ફરવાથી સુંદર બોલો થઈ માણેકના મોં આગળ હસ્ત ધરી. “માતૃશ્રી ! ગળદેાને મારા હસ્તમાં કાઢો” સુંદરના વાક્ય સાંભળી સુંદરને નિરાશ નહિ કરવાના હેતુથી માણેક સુંદરના હસ્તમાં ગળદેા કાઢ્યો. નાંખવા માટે સુંદર બારી તરફ જઈયો. એવામાં મણીની ઓઢણી ઉપર થુંકનો છાંટો પડવાથી મણી ચીડાઈ ગઈ. અને પુનઃ બોલી ઉઠી.

“જે તારી ચક્ષુઓ ઉઘાડ, એવો માધેસો થઈશ નહિ. જરા બાન રાખ મરી ઓઢણી ઉપર થુંક પડ્યું. તે જોતો નથી.” મણી બડબડી બીડી.

“ખેન માફ કર ! લાવ તારી ઓઢણી ક્યાં છાંટો પડ્યો છે.” સુંદરે પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા કે તરત મણીએ “ભે બાઈ ! જરા દેખાતું હોય તો” કહી મણીએ ઓઢણીનો છેડો ઉઘો કરતાંની સાથેજ સુંદરે પટેલા થુંકને જીભથી ચાટી લીધું. અને પાણીથી ધોઈ નાંખી સુંદર પુનઃ બોલ્યો. “ખેન, ઓઢણી બગવાડથી થું થાય છે. ઓઢણી બગડવાથી બીજી આવે છે. પણ તારી જીભગાની બગાડે છે. તેનો ખ્યાલ કર, મનુષ્યા દેહ મોંઘો આવેલો તે ફરીથી આવી શકતો નથી. બગડેલી જીભગાની ફરીથી મળી શકતી નથી. ખેન ઓઢણી બગડવાનો જોટલો ખ્યાલ રાખે છે તેટલો તારી જીભગાનીનો ખ્યાલ કર જેથી તારા દેહનું સાર્થક થાય. થુંકનો બગડેલો છેડો સ્વર્ગને રસ્તો બતાવનાર ભોમીઓ હતો. તે ભોમીઓ જેના સારા નસીબ હોય. તેનેજ મળે છે. પણ કમભાગ્યને મળવો મુશ્કેલ છે” કહી સુંદર શાન્ત થઈ બેસી રહ્યો.

“વાહરે ! મારા હીરા તમને તો મેં આજ વીરા બાણ્યા.
 એ તારા કહેવાથી શું થાય છે. મારી જાંઘળી કાલ બગડતી હોય
 ! આજ બગડે તેની મને પરવા નથી. પણ તારી માણુકને
 બાળીને રાખ.”

“બહેન જેને રાખવા વાળો રાખ છે. તેને મારવા વાળો કોઈ
 થી. મે હસ્તનો માણુસ શું કરી શકે છે. તેનાથી કંઈ પણ થઈ
 કંઈ નથી. જે કરે છે. જે થાય છે, તે પ્રભુ સિવાય કોઈ કરી
 કંઈ નથી, તેના હુકમ સિવાય એક પાંદડું પણ હાલી શકતું નથી.
 હુ ! મારી માણુકને બચાવો” કહી સુંદર બે હસ્ત બેડી શાન્ત
 થઈ બેસી રહ્યો.

“સુંદર તું પ્રભુને પુછી બે કે તારામાં અને મારામાં આટલો
 ધો તફાવત કેમ છે. તે તું મારી ખાતર પુછે તો કેવું સાઈ” કહી
 બેડી શાન્ત થઈ બેસી રહી એટલામાં સુંદર ધ્યાનમાંથી મુક્ત થયો.
 અને પુનઃ બેડી બેસ્યો.....

“બહેન ! બીમાર માણુકની કૃપાથી મારા અંતઃકરણની અંદર
 જીનો વાસ થયો છે. તેમને પુછવાથી તેઓ એમ કહે છે કે” એક
 ગિંગની અંદર એક છોડમાંથી કિતમ થયેલા દાણા સરખા હોતા
 થી. તો એક માતા પીતાના સંતાનો કેવી રીતે સરખા હોઈ શકે
 ! તારા દીલની અંદર ખ્યાલ કર અને તેજ સીંગનો દાણો એક બપોરોગમાં
 માવે છે. અને બીજો કીડાની સોબતથી ખરાબ થઈ ગયેલો હોવાથી કામમાં
 ખાવી શકતો નથી. તેમ એક માતાના સંતાન સોબતથી બગડીને કામમાં
 હિ આવતાં હુનીઆમાંથી નીકળી જાય છે. તેજ કારણ છે મણી સાંભળ

“સડેલ પાનના સંગથી શુભ પાન વીણુ સાય,

કાગ સંગથી હંસલો મૃત્યુ અવસ્થા થાય.—બુદ્ધીસાગર.

તેમ માણસોને બગાડનાર સોબત છે. તેથી આટલો બધો તરાવત છે.

“કહી સુંદર શાન્ત દઇ બેસી રહ્યા.

સુંદર તું નામે તેમજ દેખાવમાં પણ સુંદર છે. પણ અવરના અંતઃકરણના અંદર ઝેર રેડનાર ઝેરી સર્પ છે. મારી તું ખીલકુલ પંચાત કરીશ નહિ. અને આજ પછી મારું નામ દર્શિ તો તું તારી વાત સમજે” કહી મણી બે ઘડકથી બેસી રહી. મણીના ઉદ્દગારો માણેકના મગજની અંદર ફરવા લાગ્યા. અંતઃકરણની અંદર તેણે રેડાયું. અને બળતા અંતઃકરણે પુનઃ બોલી બિડી.

“બેટા તું એ છોકરીને બોલીશ નહિ. એને વંદી જવા દે. છોકરી વધારે બોલવામાં સાર નથી. છોકરી દેવી હોવી જોઈએ? વીવેકી આશ્ચર્યજનક અને પ્રેમની દેવી હોય છે. તેનેજ છોકરી કહે છે. પણ તું અમારું નાક કપાવનાર ધાસની ગંજીમાં એક ચણગારો છે.” માણેકના ઉદ્દગારોથી મણીનું મગજ ચસકી ગયું. પગની પાનીથી શીર સુધી ગુસ્સો ચઢી આવવાથી “કેમ! છોકરી વધારે બોલવાં શીખી છે કેમ?” કહી મણીએ ઝાટકો માર્યો ઝાટકો મારતાંની સાથે માણેકના મગજની નસો તણાવવા લાગી. અતીવચ વેદનાથી માણેક યુગ્મ મારી પુનઃ બોલી બિડી.

“ઝોય ઝોય! મારા બાપરે! હું મરી ગઈ. તારું સત્યાનાશ જન્ય મણી તેં તો કાલો કેર કર્યો, હાય! પણ એક માતાના સંતાનોમાં આટલો બધો તરાવત કેમ! હાય! જમાના તારો પ્રતાપ કે તારા બાળકોનો પ્રતાપ.” ના ઉદ્દગારો કાઢી માણેક બેશુદ્ધ થઈ ગઈ. સુંદર પણ તેના ઉપર શીર મુકી નીકાને શરણે પડ્યો. મણી આ તમાસો જોઈ પલાયન થઈ ગઈ.

બહાલા વાંચક બાર વર્ષની ઉમરમાં મણી આ પ્રમાણે વર્તન ચલાવે છે. તે આગળ જતાં તેના ભવિષ્યની અંદર શું થવાનું હશે ? તે કોણ જાણે ? પણ વિનાશ કાળે વીપરીત બુદ્ધિ. તે વાક્ય ઉપર આધાર રાખવાથી આ કાર્ય મણીનો નાશ કરનારાનું છે. માટે ભાઈ માતા પીતાની સેવાથી બળતા અમીની અંદરથી પણ નીકળી શકાય છે. નકરમાંથી પણ બચે છે. માટે સુખી થવાનો માર્ગ માતા પીતાની ભક્તિ છે. અને ખરાબ કરવાની શક્તિ સોંપત છે. માટે જોઈ વિચારીને સંગ કરજો.

—નવીન બહાર પડેલા પુસ્તકો.

નાટ્ય ગ્રંથ સંગ્રહ

કીંમત ૦-૧૨-૦

સંગીત કળાધર

કીંમત ૦-૧૨-૦

જીગરના ઘા

કીંમત ૦-૬-૦

મળવાનું ઠેકાણું

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

હીમલચોક—સુરત.

પ્રકરણ ૯ મું.

હાય ! આ તો રમણીકતું ઉછળતું મુહું.

ગ પક્ષી મનુ ચતુર થઇ વીણા ઉપર બેસતો !
ઉદાન રૂપાળા જોઇને નજર કદી ન નાંખતો.
રણ, કુલ જુએ ભલી ભાતના દ્રષ્ટી કદી કરતો નથી ?
પડી દેવ તે પ્રથમથી કદી કાળે ટળતી નથી.

x x x x

સુધરે તે અગડે નહિ, અગડે નહિ તે સુધરે.

આપો આપ સ્વભાવમાં મુખ મન તે ઝગડે.

કાગ પક્ષીને ઉદાનમાં લઇ જાઓ. ગર્ધવને સાં મણ સામુથી
ગંગાજીમાં સ્નાન કરાવો. ગુદાને ગમે તેટલી ધુવો. કોલશાને દુધથી
ધુઓ. પણ ભલી કે ખુરી જે દેવ પડી હોય તે કદાપી કાળે જતી
નથી. મુળ સ્વભાવથી જે દેવ પડી છે તે હજારો પ્રયત્ન કરો પણ
કદી તે સુધરતી નથી. પત્થર ઉપર પાણી અસર કરે તો તેમની
પડેલી દેવો સુધરે.

બહાલા વાંચક ચીતરોડા ગામની અંદર કૃષ્ણપક્ષીની કાળી રાત્રી
કાળાં કૃત્ય કરનારને માટે જાપયોગી થઈ પડી છે. તમરાનો અવાજ
શ્રાવના બસવાનો અવાજ સિવાય કોઇ પણ ઠેકાણે કોઈ પણ પ્રકારની
હિસચાલ થતી નથી. સર્વ પ્રાણી માત્ર પેતાના સ્થાનમાં નીદ્રાદેવીના
પુનઃ જાગી જતાથી એક ચીતથી પથારીમાં ચીતાપાટ, પડી

રહ્યા છે. આટલી રાત્રીએ સામી હવેલીની અંદર નજર કરતાં મંદમંદ દીપકનો પ્રકાશ આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. તે હવેલીની તરફ આપણી દૃષ્ટી ફેરવીએ તે મકાન આપણા નવલ કથાના નાયક ત્રીભોવનદાસનું જ હતું. ત્રીભોવનદાસનાં શયનગૃહમાં બીમાર માણેકનો પલંગ પડેલો છે. પાસે હિંચોળા ઉપર સુંદર માણેક તરફ પાસુ ફેરવી પડેલો છે. તેને થોડેક છેટે મણીની પથારીમાં મણી નીદ્રાને શરીરે થએલી છે અને તેની પાસે ત્રીભોવન દાસનો જન પલંગ મચ્છર દાનીથી શોભી રહ્યો છે. જન પલંગની અંદર ત્રીભોવનદાસ વારેઘડીએ પાસાં બદલતો જાય છે. આથી નીદ્રાદેવી તેના ઉપર કોપાયમાન થએલી હોય એમ જણાય છે. તેના મગજની અંદર તર્ક વિતર્ક થયા કરે છે. વિચારમાંને વિચારમાં મધ્ય રાત્રી થઈ ગએલી છે. પણ બીલકુલ તેને નિદ્રા નહિ આવવાથી તેના મગજની અંદર વિચાર થઈ આવવાથી આત્મગત પુનઃ બોલી ઊઠે.

“માણેક ! તું ખરેખર માણેક છે. માણેકની જિપમા આપવા જતાં માણેક ગમે તેટલી કિંમતથી ખરીદી શકાય છે. પણ તારી કિંમત થવી મુશ્કેલ છે. માણેક ! મારી બહાલી માણેક તારી પવિત્રતા અને પતિભક્તી જોઈ હું ઘણા નવાઈ પાસું છું તું સત્યુગની દેવી છે. પ્રેમની મુર્તિ છે. તારી પવિત્રતાનો પાર નથી. તું ધર્મચારીણી ધર્મની ઉપાસક છે. ધર્મને જાણનારી પતિને પરમેશ્વર તરીકે પતિની ભક્તી કરનારી પતિવ્રતા છે. મારા ઉપર તારો આટલો બધો પ્રેમ હશે તે હું સ્વપ્નાની અંદર પણ કળી શકતો નહોતો. પણ તેં ખરાખર તારા પ્રેમની પરિક્ષા કરાવી છે. તારા શીમળાથી

આભુપણથીજ હું આજ સુધી અચી જવા પામ્યો છું. પતિવ્રત પ્રાણથી
 પ્યાડું સમજનાર માણેક તારી જેટલી પ્રસંસા કરું તેટલી થોડી છે.
 તેં તારા સ્ત્રી અવતારને બરાબર સફળ કર્યો છે ” આ પ્રમાણે
 ત્રીભોવનદાસ પોતાના મન સાથે બોલી રહ્યો છે એટલામાં “બહાલા !
 પરસન, પરસન નથી પણ અનીતિથી બરેલી પરસન છે ” ઉદગારો
 સ્વપ્નવત પડેલી માણેકના મુખદારમાંથી નીકળતાંજ “હાય ! પ્રભુ
 શું આજ પ્રેમ છે ” કહી ત્રીભોવનદાસ શાંત થઈ સુઈ રહ્યો. એટ-
 લામાં દરવાજાની જાંજીર ખડખડાવવાનો અવાજ આવતાંની સાથે
 માણેકના પ્રેમને લુલી ગયો. અને પોતાની કાનેંડીયને તે બાળુ
 રાખતાંની સાથે “ ત્રીભોવનદાસ, ઓ ત્રીભોવનદાસ ” બે વખત
 અવાજ આવતાંજ ત્રીભોવનદાસ ઊઠ્યો. બારીએથી ડોડીયું કરે છે.
 તો એક સ્ત્રી અને બે મળુરો શીર ઉપર ટ્રંક લઈ બિભેલા તેની
 દૃષ્ટીએ પડ્યા કે તરત ત્રીભોવનદાસ દાદર ઉતરવા લાગ્યો. બે પગથી
 આં ઉતરવા બાકી રાખી ધીમેથી “કોણ છે ? અંદર રહીને પ્રશ્ન
 કર્યો કે “એતો હું પરસન” પ્રત્યુત્તર મળતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસ અંતરણમાં
 માણેકના પ્રેમનો દીપક સળગતો હતો. તે પરસનના ઇલેક્ટ્રીક
 પાવરથી મંદ પડી ગયો અને ત્રીભોવનદાસે યુનઃ નીચે ઉતરી દાર
 • બિલાડયાં દાર ઉંચડતાંની સાથે પરસન દાખલ થઈ ગઈ. બે મળુરને
 ટ્રંક નીચે મુકવાનો હસારો કરી મળુરીના પૈસા આપી રવાના કરી
 દીધા લોભી ત્રીભોવનદાસે એક પછી એક એમ બંને ટ્રંકોને ચોગ્ય
 જગ્યાએ મુકી પોતાના પ્રાધિવૃત્ત રૂમમાં દાખલ થયા. બહાલા વાંચક એકાંત
 ખુરી ચીજ છે. માતૃશ્રી હોકે ભગીની, નાની હોયકે મોટી માસી કે માતા
 કે ગુરૂ પત્ની બધે સ્ત્રી જાત હો, પણ તેમની સાથે કદાપીકાળે

એકાંત કરવી નહિ. કોઇ દિવસ તેઓની સાથે એકાંત રહેવાનો ખુરો ખ્યાલ લાવવો નહિ. છતાં ત્રીભોવનદાસે એકાંત જગોએ પોતાનો મુકામ નાંખવાનો નીર્ણય કર્યો. એકાંત જગો ગમે તેવા સાધુ પુરુષના વિચારોને ભ્રમાવી નાંખનાર દુષ્ટ પીસાચીની છે. અને એકાંત જગોએ કોઇ પ્રભુ પુરુષના મન સાવચેત રહ્યા નથી. પણ કોઇ મહાપુરુષના મન સાવધ રહેલાં છે. માટે વહાણ વાંચક એકાંત જગો પ્રભુના નામ ની માળા જપવામાંજ નીર્ણય કરેલી છે. નથી પાપ કર્મ કરવા માટે જો તમારે એકાંતની જરૂર પડે તો તમારા મનડાને કાળુમાં રાખી તનડાને દોરશો નહિ અરતુ.

ત્રીભોવનદાસને જોઈ વીધય વાસનાની ભરેલી પરસન લટકા મટકા કરવા લાગી આજસ ઉપર આજસ ખાવા લાગી રોમાંચ ખડાં થઇ ગયા કામદેવે પરસન ઉપર પૂર્ણ અધીકાર ફેલાવી દેવાથી પરસનની નસેનસમાં કામ વ્યાપી ગયો. ત્રીભોવનદાસ તેની મનોભાવના સમજી ગયો. પણ ધનનો ભોભી ત્રીભોવનદાસ તેનો ભેદ કંઈ સમજી શક્યો નહિ. ટુંકમાં પૈસા છે એમ ધારી કદાચ હું ના પાડીશ તો તે પૈસા હાથથી જશે. એવો ખ્યાલ થઇ આવ્યો. આથી પરસનના શરીરના સ્પર્શથી ત્રીભોવનદાસને તેની અસર થઇ તેનું બોહી ઉઠળી આવ્યું. અધોર કૃત્યનો કરનાર કચ્છી નર તેજ દિવસથી કંઠાર કચ્છી થવાની તૈયારીમાં હતો. પાપ કુડમાં પડવાની ઉતાવળમાં હતો. પુનઃ ત્રીભોવનદાસ ઉપર કામદેવે પોતાની વિજય પતાકા ફરકાવી પરસનનું રૂપ અને ત્રીભોવનદાસનું રૂપ વિચાર એક થવાની તૈયારીમાં હતો. એટલામાં “સમુર! સતીના સોભાગ્ય ત્રીભોવનદાસ નર્ક કુડમાં પડીશ નહિ.” અંતરીક્ષથી અવાજ

આવતાંજ કામદેવ પોતાની વિનય પતાકા ઉઠાવી લાઇ પલાયન થઇ ગયા. આથી બંને જણુ ઝમકયા. ચમકયા. અવાજ ક્યાંથી આવ્યો તેની તપાસ માટે બંનેની દ્રષ્ટી અધરે ફરવા લાગી. એટલામાં તેમની દ્રષ્ટીએ છાયા દેખાઇ. તે છાયા પુરૂષની હતી. સંદેહ વસ્ત્ર પરિધાન કરેલી છાયા પુનઃ બોલી બિડી.....

“ચંડાલણી ! વીણ વાંસના તેજ તારો નકનો રસ્તો છે. ધર્માધ પુરૂષને તારા મોહ પાસમાં સપડાવનાર ચંડાલણી તારી મનોકામના કદાપી કાળે રણીભુત થવાની નથી તે તું નકકી સમજી લેજે. ” કહી સંદેહ છાયા આકૃતી ધ્રુજવા લાગી. પણ થોડીકવાર તે સ્થિતિમાં ધ્રુજવા પછી શાંત થઈ બિભી રહી. આશ્ચર્ય પમાડે તેવો ભેદ જોતાંજ ત્રીભોવનદાસનાં હાંચ્રં ગગડી ગયાં. અને બચલીત થઈ નાશવાની તૈયારી કરે છે. એટલામાં સંદેહ છાયા આકૃતી આગળ ફરી વળી, ત્રીભોવનદાસને જતો અટકાવી પુનઃ બોલી બિડ્યો.

“ગમે તેવી સોળતથી ખરાબ થએલો પુરૂષ સુધરી શકે છે, પણ ચંડાળ ! સતી માણેકની સોળતથી તારા ઉપર ખીલકુલ અસર થતી નથી. હજય ! ક્યાંથી સુધરે મહાન પ્રભુએ તને નકનો અધીકારી બનાવવા ધાર્યો છે. તો તે જગો લેનાર આ દુનીઆની અંદર તારા સિવાય બીજો કોઈ નહિ હોવાથીજ તારા ઉપર ખીલકુલ અસર થતી નથી. ચંડાળ જો ! તારા કર્મના ફળ તને પ્રથમથીજ પરમાત્માએ આપેલાં છે. ” કહી છાયા આકૃતીએ ત્રણ તાળી પડતાંની સાથે નક તેની દ્રષ્ટીએ દેખાવા લાગ્યું. ત્રીભોવનદાસને વીંછી, નાગ, વગેરે પકડી તેના દેહને ફાલતા દેખાયા. મણી તેના પોતા ઉપર અમીનો વરસાદ વરસાવતી હોય,

એવો તેની નજરે દેખાવ ખડો થતાંજ કંપારી છુટી અને એ બાપરે ! બચાવો ” કહી નેરથી યુમ મારતાંની સાથે એભાન થઈ ગયો. પરસનને પણ તેના કર્મબળે પરસનના શીર ઉપર હથોડા મારતા ચમડુતો. મગરમચ્છ પરસનના દેહને ચાવી જતા હોય એમ જણાવાથી પરસન ભયભીત થઈ ગઈ. ચક્ષુઓ બંધ કરી જમીન ઉપર ખેંસી ગઈ એટલે પોતાની માયા આંટોપી લીધી થોડી વાર પછી પરસન અને ત્રીભોવનદાસને શુધ્ધી આવવાથી પુનઃદષ્ટી કરતાં પ્રથમનો દેખાવ નજરે નહિ પડવાથી પરસન પુનઃ સાવધ થતાંની સાથે ઉદગારો કાઢવા લાગી.....

“કુષ્ટ ! તું કોણ છે ? અને અમારા રંગમાં ભંગ કરનાર પાપી પીસાય તારો શો હેતુ છે. તે કંઈ પણ કહી શકતો નથી. પણ તું જે ટંક લાવી છે તેમાંથી એક ટંક તેનો જવાબ દેશે કહેતોની સાથે એક ટંક અંધર થઈ જમીન ઉપર પછાડા ખાવાં લાગી આ જોઈ પરસનના મુખમાંથી હાથ ! આતો રમણીકતું ઉછળતું “મુડદુ” કહેતાંની સાથે આખો ઓરડો ધુજવા લાગ્યો એટલા નેરથી ધુજી ગઈયો કે ઊમાં રહેલાં બંને પાપી પ્રેણીઓ જમીન ઉપર પછાડાઈ ગયાં પડતાંની સાથે એશુદ્ધ થઈ ગયાં ત્યારપછી ડાયા આકૃતિ માણેક જ્યાં આગળ સુતી છે ત્યાં આગળ આવી તે વખતે માણેકને ભુતતું સ્વપ્નું થવાથી એકદમ જાગી ઉઠેલી હોવાથી પથારીમાં પડી પડી જાગતી હતી. એટલામાં ડાયા આકૃતિને જોતાંજ માણેક ભયભીત થઈ ગઈ. યુમ પાડવાની તૈયારીમાં હતી. એટલામાં “માણેક ! સતીદેવી ગભરાઈશ નહિ. હું પાપીઓનો નાશકરવા અને ધર્મીઓનો બચાવ કરવાને આવ્યો છું. સતી તારા પતિને ખાપ કર્મ

કસ્તાં અટકાવ્યો છે. માટે ચિંતા કરીશ નહિ. કહી છાયા આકૃતિ
શાંત થઇ ઉભી રહી.

“આપ કોઈ દેવ છો કે દાનવ, નર છો કે પિશાચ જે હોય
તે જલદીથી કહી દો. અને બીલકુલ ધીરજ રહેતી નથી” માણેકે
પ્રશ્ન કર્યો.

“દેવી ? હું દાનવ નથી. પણ પીસાય છું. મારા કર્મને
લીધે હું અધોગતીને પામ્યો છું. વિષયમાં હું અંધ થવાથી મારી
આ દશા થઇ છે. પણ પ્રભુનો હુકમ એવો છે કે સતીની સેવા કરીશ
ત્યારે તને મોક્ષગતી મળશે. અને જ્યાં સુધી સતીની સેવા ન કરે
ત્યાં સુધી આવીજ દશામાં રહેજે. સતી દેવી આ જુલ્મી જમાનાનાં
પાપી પ્રાણીઓમાં તમે એકલાં સતી છો. એમ મારી ત્રીકાળ દષ્ટીથી
ખબર પડતાંજ આપની સેવામાં હાજર રહી તમારા સૌભાગ્યને નર્ક
કુંડમાં પડતો બચાવ્યો છે. તારાશીર ઉપર હુખ પડવામાં બાકી નહિ
રહે તો પણ પતિવ્રત કે પ્રભુનું નામ છોડીશ નહિ. પતિવ્રત તેજ
સ્ત્રી ઓતું સ્વર્ગ છે. સતી હું જઈ છું. કોઇ વખતે તારા ઉપર
હુખ આવશે તો તે વખતે તારો હું બચાવ કરીશ. સતી મારા
પ્રણામ છે” કહી છાયા મુર્તિ જોત જોતામાં અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.
માણેકે તે છાયા મુર્તિના વિચારો કરતી નીદ્રાધીન થઇ ગઈ.

જરૂર વાંચો !!

જરૂર વાંચો !!

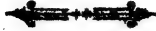
મહાન ડીટેક્ટીવ સેક્રેટબ્લેઈક

કીમત દરે આના

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ લીમડાચોક-સુરત.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

પીસાચ રમણીક.

ળીયુગ કેરા રાત્રીમાં કંઈ કંઈ થાએ કેર,
મદા ચરણના સુખ સૌ થયાં હળાહળ ઝેર.

ત્રીભોવન તથા પરસન બેશુદ્ધ થઈને પડેલાં છે. તે આપણે જોયું. પરસનને જલદીથી ભાન આવતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસને તેજ સ્થિતિમાં સુઈ રવાના થઈ ગઈ. બને ટુંકા તેજ જગા ઉપર પડી હતી. પરસન ગાંઠ કે તુરત ત્રીભોવનદાસ સુધીમાં આવ્યો. ચક્ષુ ઉઘાડી જુએ છે તો ભાનુ સુર્યનારાયણ હિંદ્ય થવાની તૈયારીમાં હતો. પશુ પંખી નીદ્રાનો ત્યાગ કરી વનમાં જતાં દ્રષ્ટી ગોચર થવા લાગ્યાં. ત્રીભોવનદાસ પુનઃ સાવધ થઈ પોતાના હસ્તથી જળ લઈ દંત ધાવન કર્યું. દંત ધાવન કરી મોં હાથ સાફ કરી આરામ ચેર ઉપર પડ્યો કે તેને કંઈ દુર્ગંધ આવવા લાગી. મગજ ફાટી જવા લાગ્યું. આથી ત્રીભોવનદાસે પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા “ખરાબ દુર્ગંધ શાની આવે છે.” “ઉછળતા મુડદાની” અંતરીક્ષથી પ્રત્યુત્તર મળતાં ત્રીભોવનદાસ ગભરાઈ ગયો. પણ ધીરજ આવવાથી એકદમ ઠિંક્યો. ટુંકા પાસે આવી બારીકીથી તપાસ કરવા લાગ્યો. ટુંકને તાણ મારેલું હોવાથી અંદર શું છે તે જાણી શક્યો નહિ. પણ તરત તેને ખ્યાલ થવાથી એક મોટો છરો લાવી તાળાનું પડ તોડી નાંખવાથી ટુંક ખુલ્લી થઈ જતાંની સાથે એક

જુવાન પુરુષના મુડદાને જોઈ “હાથા પ્રભુ ખચાવો” ના ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા. અવયવ્ય જુદાં કરેલાં હોવાથી ત્રીભોવનદાસને એકદમ કંપારી ઝુટી, અધોર કૃત્ય કરનાર ઉપર પુર્ણ ધિક્કાર છુટ્યાં. ત્રીભોવન દાસ કંઈ બડબડતો તે ટ્રંકને એક બાજુ મુકી ઊભો થયો ખુલ્લી રહેલી બારીઓ બંધ કરી પાછો તેજ ટ્રંક પાસે આવીને બેઠો ખીજ ટ્રંક ખોલતાંની સાથે એક નવયૌવન જોતનના ઉદ્યાનમાં ખીલેલી ઠળીની મારક સ્ત્રીનું ખુન થએલું જોઈ ગભરાટ થઈ આવ્યો. હિંમતવાન ત્રીભોવન ભયભીત થઈ ગયો. હાંઝાં ગગડી ગયાં. અને એકદમ પુનઃ ખોલી ઊઠ્યો...

“હાય! હાય, મારી હવે શી દશા થશે. ઓ ચંડાળણી પરસન તેજ માઈ ખરાબ કરવા ધાયું” છે, પાપી તેં કયા ભવતું વેર વાળવાનો વિચાર કર્યો છે. તારા બેસવાની ડાળ કાપતાં તને ખીલકુલ ખ્યાલ થયો નહિ. હાય! ઓ દુરજન પરસન તેં ખરાબર માઈ સત્યાનાશ કાઢવાની કોશીશ કરી છે. હાય! હવે આ બંને મુડદાં કયાં જઈને ધુંપાવું મારામાં એટલી હિંમત નથી કે ખાડો ખોદીને દાડું, પ્રભુ તુંજ મારો મદદગાર છે” કહી ત્રીભોવનદાસ શાંત થયો. બહાલા વાંચક પ્રભુનું નામ ત્રીભોવનદાસે લીધું હશે તો આજેજ હશે એમ એના પરિચય ઉપરથી જણાય છે. પાપી ત્રીભોવનદાસના મુખમાંથી પ્રભુનું નામ નીકળતાંની સાથે “પ્રભુ નામથી માળા જપનારની સહાય કરવા નીરંજન નીરાકાર સદા તૈયાર છે” કહી એક પુરુષ ત્રીભોવનદાસની સમક્ષ આવીને ઊભો રહ્યો કે “સ્વામદાસ મારા દેહની શી તજવીજ કરવા ધારી છે? અંતરીક્ષ ઉદ્ગારો આવતાંજ સ્વામદાસ ચમક્યો. આકાશ તરફ દૃષ્ટી કરતાં તેની

નજરે કંઈ પડ્યું નહિ. આથી કંઈ ભ્રમણા છે. એમ ખાત્રી થવાથી
 “ કેમ ત્રીભોવનદાસ ! તેં મને ઓળખ્યો ” ટંકાર શાંભળતાંજ
 ત્રીભોવનદાસ તેના ચરણે પડ્યો અને “ સ્યામદાસ ! આ ફુનીઆની
 અંદર મારા જેવો પાપી વિશ્વાસવાતી કોઈ છેજ નહિ, તમારા ઉપર
 કરેલા વિશ્વાસઘાતથી મને બહુ પસ્તાવો થાય છે. પણ તેની મને
 પ્રભુ માફી આપશે. ” ઉદ્ગારો કાઢ્યા. “ પાપી ત્રીભોવનદાસ વિચાર
 કર, સ્વાર્થઅંધ ત્રીભોવન પરોપકાર અને વફાદારી આ ફુનીઆની
 અંદર ઉજવળ નામ છે. તારા ઉપર કોઈ પણ મનુષ્ય અપકાર કરે
 પણ તેના બદલો અપકારથી નહિ પણ પરોપકારથી આપવા સુકવું
 નહિ. માણસ પાપકર્મ કરતાં પીવકુલ અચકાતા નથી. પણ જ્યારે
 પાપકર્મનો બદલો પ્રભુ તરફથી મળે છે. ત્યારે તેનો ખ્યાલ થાય છે.
 અને તેના કરેલા પાપની માફી માગે છે. દયાળુ પ્રભુ તેના કરેલા
 ગુન્હાની માફી આપે છે. માફી આપ્યા છતાં જો પાછા તેવા
 ગુન્હાઓ કરે છે. તો તેના હી ગુન્હાઓ ગણાઈ નકનો અધીકારી
 બનાવે છે. ત્રીભોવનદાસ આ ખુન તેની વિષયવાસનાને લીધેજ થએલું
 છે. વ્યભિચારી જનો ક્રમેતે મરે છે. અને અધોગતીએ પામે છે.
 સ્યામદાસ બોલી રહ્યો કે “ શાખાશ ! સ્યામદાસ તારી શીખામણથી
 હું ઘણો પ્રસન્ન છું. અને તારા કાર્યમાં હરવખત રહેલ આપીશ
 પણ મારા મૃતદેહને બાળી તેની ખાખ શુદ્ધ જળથી નહિ પણ
 મૂત્ર તથા ગટરના પાણીથી ઠંડી કરજે મૃત દેહઘણો પાપી હોવાથી
 બલામણુ કરવાની જરૂર પડી છે. અંતરીક્ષથી શાખાશી મળતાંજ
 સ્યામદાસને બાન આવ્યું. પોતાના કર્મે રમણીક ભુત થયો છે.
 તેવું સાખીતિ થઈ ગયું. : મે પુનઃ સાવધ થઈ બોલી ગયો.

“અધોગતીને પામનાર રમણીક તારા કહેવા મુજબ હું તારા દેહને અમી સંસ્કાર કરાવીશ અને ગંગાજીના શુદ્ધ જળે તારી આખને ઠંડી કરી તારી અધોગતીની અવદશાને ટુંકાવી દઈશ. પ્રભુ ! તને મોક્ષગતી આપો” પ્રતુતર મળતાંની સાથે ભયંકર અવાજ થયો. અવાજ થતાંની સાથે બંને ટુંકા આકાશ માર્ગે પવન વેમથી ચાલતી થઈ. સ્યામદાસ ગભરાયો હવે શું કરવું તેના વિચારો કરવા લાગ્યો અને આત્મગત બેચેનતા લાગ્યો...

“હાય ! પ્રભુ હું શું કરું. ક્યાં જઈ ઓ ! ! રમણીકની લાસને ક્યાં શોધું રમણીકને આપેલું વચન તેનું હવે શું થશે. પ્રભુ મને શી શિક્ષા કરશે હાય ! પ્રભુ બચાવો” શામદાસ શાંત થઈને ઊભો રહ્યો. એટલામાં તેની દ્રષ્ટીએ રમણીક પીસાય રૂપે અંતરીક્ષથી શીટકાર દેતો હોય એમ તેની અંતરે જુલાવો ખાધો આથી સ્યામદાસ નું મગજ ભ્રમીત થઈ ગયું. અને દિવાનાની મારક “રમણીક ! તું મને ધીકાર આપીશ નહિ. આમાં મારો બીલકુલ દોષ નથી. હા મેં મારા વચનનો ભંગ કર્યો છે. તેથી મને માર કર જેથી પરમાત્મા તારા જેવી મારી દશા કરે નહિ. રમણીક ! અંતરીક્ષથી ધીકાર આપનાર રમણીક ! આ માટે સ્યામ મુખ આજ પછી કોઈ દિવસ હું બચાવવાનો નથી. તેમજ આ જગતની અંદર જીવીને તારા પવિત્ર થનાર આત્માને અપવિત્ર કરવા માગતો નથી. ખસ ! આ પાપી પ્રાણને પલાયન કરવો એજ નીર્ણય છે. કહી સ્યામદાસ પુનઃ ખારી તરફ દોડી આપઘાત કરવા જાય છે. કે “શયુર ! કહેતાંની સાથે સ્યામદાસ અટકી ગયો અને પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.

“ મારી તુલેલી જીંદગીને ટકાવી રાખનાર તમે કોણ છો ” સ્યામદાસે પ્રશ્ન કર્યો.

“શ્યામદાસ ! હું પીસાય રમણીક છું. મારા દેહને માટે આપધાત કરવાથી શું થાય છે. આપધાત કરવાથી સાતે અવતાર તેના અધોગતીને પામે છે. માટે મારા દેહની બીલકુલ ચિન્તા કરીશ નહિ. પરમાત્મા જે કરે છે તે સારાને માટે કરે છે. માટે જ હું તને વચનથી છુટા કરું છું. સાંભળ મારે! દેહ પરમાત્માની સમક્ષ જવાબ આપવાને ગયો છે. અને મારી ત્યાં જરૂર પડી છે. ચમદુતો સામેથી આવતા મને જણાય છે. માટે મારા દેહનું હવે પછી શું થાય છે. તે હું કોઈ સમયે કહીશ. માટે હું હવે રજા લઉં છું”

કહી પીસાય બોલતો બંધ થયો. અને પોતાના પાપ કર્મની પ્રજ્ઞા પાસે બે હસ્ત જોડી એક ચીતે પોતાના મન સાથે પ્રજ્ઞાની પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. થોડીવાર સુધી તેજ સ્થિતિમાં રહી. શ્યામદાસ ત્રીભોવનની રજા લઈ રવાના થઈ ગયો. ત્રીભોવનદાસ શ્યામદાસના ગયા પછી પોતાના મકાનની અંદર પુસ્તકાલયમાં મગજને આનંદ આપવાને માટે ચાલતો થયો.

ગાયનના શોખીનો માટે જરૂર વાંચો ગાયનના શોખીનો માટે

ન્યુ ફોનોગ્રાફ ગાયનેન સંગ્રહ.

કીર્તિત માત્ર રૂપીઆ ત્રણ

મળવાનું ઠેકાણું—બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—સુરત.

પ્રકરણ ૧૧મું.

વિલાસ જીવન કે નહીં ગમન.

ન વરાત્રીના દિવસોનો આજે છેલ્લો દિવસ હોવાથી ચીતરોડા ગામની અંદર ગરબા ગવાઈ રહ્યા છે. કોંણી

મુઠ્ઠી લાંબાં કાપડાં પહેરેલી તરણુ સ્ત્રીઓ લહેકાથી ગરબા ગાઈ રહી છે. શાંભળનારના મનરંજન કરી રહી

દોઢ પનાવું ઝોટકણું ચારે બાજુએ વીંટાળી ચૌવન તરણુ સ્ત્રીઓ પોતાના મુકંડથી ગરબો ગાઈ મદાંધ મનુષ્યોને મોહમાં નાંખ્યા સિવાય રહેતી નથી. કેટલાક જોવાની લાલચે તો કેટલાક મલીન વિચારથી લાલ લલનાઓ ઉતાવળથી જતા જણાય છે. બજારના રસ્તામાં એટલી બીડ છે કે નયળા પોચાનું તો ત્યાં કામજ નીકળી જાય શ્રોતા જનો લુહાણા ગલીમાં પેસતાની સાથે બહાર નીકળતા નથી. તેનું શું કારણ હશે. તે આપણે જોઈએ. ચાલો આપણે પણ લુહાણા ચોકની અંદર જઈને ત્યાંનું રહસ્ય જોઈએ સર્વ ગરબા કરતાં લુહાણા ચોકની અંદર માણસો એટલા ભરાયા છે કે ચાલવાનો પણ ખીલકલ માર્ગ નથી. જહાલા વાંચક જુઓ ગરબો ગાનારીઓની અંદર તરણુ બાજા તે કદ છે. ખીજ એ કે નહિ પણ આપણી નવલ કથાના નાયક ત્રિભોવનદાસની માનીતી મણી હતી. મણી જોમનના બાગમાં ઝુલતી મણીએ પોતાની મુગધપણાની સ્થિતિ રવાના કરી દીધી હતી. મુગધ મંત્રી તરણી બની ગઈ હતી. જોમને પોતાનો અમલ બરાબર ખેસાડી દીધો હતો. જુવાનીએ પોતાની

નીશાની મણી ઉપર સદાને માટે કાયમ કરી હતી. આ વખતે મણીને જોવા માટે ચંદ્ર પણ તે જગ્યાએ જોવા રહી તેના ગુલામી માલો ઉપર કીરણો ફેંકતો તેના સુંદર ચહેરામાં વધારો કરતો અતીવ્યથા રૂપથી શરમાઈ પોતાના કીરણોને અદ્યે: ચંદ્ર ખેંચી લેતા પલાયન થતો જણાય છે. મણીના રૂપની પ્રસંસા કરતો ચંદ્ર બે વાગતાના સુમારે અલોપ થઈ ગયો. જમીન ઉપર અધકાર ફેલાઈ ગયો પણ મણી ધ્રુવ તારાની માફક ત્યાંને ત્યાંજ જોવા રહી. પોતાના મુઘ્ધા-પણીને ખ્યાલ થવાથી તેને મળતોજ ગરબો ગાવો શરૂ કર્યો. મણીએ પોતાના સુસ્વર કંઠથી નીચે મુજબ ગાવા લાગી.....

x

x

x

x

“ વધતાં વધ કન્યા શરમાયે ! બદલાતું બાળા પણ જાયે !
રે ! રમત ગમત વીસરાવે છે ! અલબેલું યોવન આવે છે !

મન નવીન વિચાર વિષે ભ્રમતું !

ભણવા ગણવાનું ના ગમતું !

ચંચળ ચીતકું ચમકાવે છે ! અલબેલું ! યોવન આવે છે !

સ્તન નીતંબ ગુરતાને ધરતાં !

કટી લલચાયે હરતાં ધરતાં !

સ્મીત હાસ્ય ધ્વજ દરકાવે છે ! અલબેલું ! યોવન આવે છે !

બસ મદન અગન તનમા લાગે !

યોવનની વાંસલડી વાજે !

તન અવયવ સકળ વીસરાવે છે ! અલબેલું ! યોવન આવે છે !

મન થાય અલેછીક રસવાણું !

તજી ઓઢણી અંગ સજે સાણું !

રતી રંગ હૃદય રેલાવે છે ! અલબેલુ ! યોવન આવે છે !

બરથાર તણે મંત્ર મંત્ર બણે !

ચતુરા ચીંતાનો કાટ ચણે !

વીરહા નળ શૌર મચાવે છે ! અલબેલુ ! યોવન આવે છે !

તન રંગ મુવર્ણ સમેા થાએ !

મુખ મંડળ રક્ત બની જાએ !

ચક્ષુને ચપલ બનાવે છે ! અલબેલુ ! યોવન આવે છે !

અલબેલુ યોવન આવે છે !

તે મોહક મંત્ર જપાવે છે !

રસધેલું ! યોવન આવે છે ! અલબેલુ ! યોવન આવે છે !

(મણીકાન્ત)

*

*

*

*

પહાડની અંદર ખોલતા શીઆળવાં ઉપર મણીના અલબેલા
મેશવનના અરયાની અસર થવાથી ખોલતાં બંધ થઇ ગયા. જોનારના
અંતઃકરણની અંદર અસર થવાથી મુન્યમુનાકાર થઇ ગયું. કોઈને
ખોલવાની હિંમત ચાલી નહિ. શ્રોતા જનોએ ધડીકવાર કાળી કામ-
લને પણ વીસારી દીધી અને સર્વ જણ મણીના આદ્રતાળ
જેવા મુખાવીંદને નીહાળતા ત્યાંજ પુતળાની માફક ઉભા રહ્યા.
મણી સર્વના ઉપર મોહનીની જળ નાંખી દુર જઈને ઉભી રહી.
એટલામાં તેની પાછળથી નીચેના ઉદગારો સંભળાયા.

“ ગરબો મુણ્યો બહુ પ્રેમથી ! કલેણું કલ ! કરનારો ?

જીગરના તાર તો તુટ્યા, હૃદયમાં તેજ ધરનારો ?

મનોહર રાગથી ગાયો ! મુણીને હું થયો ધેલો,

અક્ષલ ગુમાવી હું બેઠ્યો પ્રીયાના પ્રેમનો ચેલો.

મણીએ ધીમેથી અવાજ સાંભળતાંજ મણીએ પોતાની દૃષ્ટી પાછળ ફેરવી. ખીલતી કળી મધુરસની આશાએ ભ્રમરો જેવા માટે તલપતી હોય એમ મણી પોતાની પ્રશંસા કરનાર કોણ હશે. તે જેવા માટે પુરી દૃષ્ટી ફેરવતાંજ જુવાન પુરૂષને જોઈ જોયનમાં ગુમતી જુવાનીના પુરૂષમાં આવેલી મણી મોહપાસમાં પડી ગઈ. વીરહવ્યાકુળ મણીએ નીચે મુજબ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“જે છ ભુલી હું બાન ઘેલી થઈને બહાલા હું રહી !
પ્રેમ પ્યારાજોઈ બહાલા ! બાન ભુલી હું ગઈ;
સમય નથી આ એકાંતનો સૈયર મારી સાથમાં ;
આવજો બહાલા ! બહેલા વળજો ! સમય આવે હાથમાં .

*

*

*

*

મોહાંધ થયેલી મણીએ જુવાન પુરૂષને સમસ્થામાં સમજાવી દીધો. મણીના વાક્યો વ્યાજબી લાગવાથી પ્રથમ પહેલોજ રવાના થઈ ગયો. ત્યાર પછી સર્વ મેદની પલાયન થવા લાગી. ઘડીઆળે ત્રણ વગાડયા. કે મણીને બાન આવ્યું. પોતાની સૈયરોને લઈ મણી પેણુ પોતાના મકાન તરફ રવાના થઈ ગઈ. કેટલીક સૈયરોના મકાન રસ્તામાં આવવાથી સૌ પોતપોતાના મકાન તરફ ચાલતી થઈ. મણી જુવાનીના જોરમાં નીર્ભયપણે મકાન તરફ ચાલી જતી હતી. એટલામાં “ મણી ” એવો અવાજ શંભળાવાથી આમતેમ પોતાની દૃષ્ટી ફેરવવા લાગી. પેણુ તેની દૃષ્ટીએ કાંઈ નહિ પડવાથી ચાલવા લાગી પાછો “ મણી ” અવાજ આવતાં પુનઃપાછું ફરી જેવા લાગી તે એક પ્રાંઠ હિમરની ૫૦ વર્ષની એક વૃદ્ધ સ્ત્રીને પોતાના તરફ આવતી

જોઈ મણી ઉભી રહી. એટલામાં હસ્તમાં જોઈકા પકડેલી વૃદ્ધ સ્ત્રી પાસે આવી બેસી બેઠી.

“મણી ! એટા મણી ! અમારી પણ જીવાની હતી. પણ તારી માથક કોઈનું શાબળતા નહિ હતાં. અમને કોઈએક વખત બોલાવે તો દસવાર બોલતાં પણ બાપરે ! તારી જીવાની તો આજેજ જોઈ હાથ ! હાથ ! બાપ તારી જીવાનીનું જોર અજમ તરહનું છે. લે આ ચીટ્ટી અને તેનો મને જે જવાબ આપવો હોય તે આપી દે. એટલે હું રવાના થઈ જાઉં” કહી વૃદ્ધ સ્ત્રીએ મણીના હસ્તમાં પત્ર મુક્યો. “ડોસીમા, આપને હું ઓળખતી નથી. અને તમે મને ઓળખો છો તેથી હું અજમય થાઉં છું” મણીએ કવરમાંથી કાગળ કાઢતાં કહ્યું.

“એટા મારી ડાહી મણી તું મને ઓળખતી નથી તો શું થઈ ગયું. પણ આ કાગળ લખનાર મારી શેઠાણીને ઓળખે છે. એટલે ખસ મારે બીજાની જરૂર નથી” કહી વૃદ્ધ સ્ત્રી શાન્ત થઈ બેઠી રહી...

એટલામાં કાગળની અંદર શું લખેલું છે. તે જોવા લાગી.

“મારી પ્રીય મણી, મેં તને બે વર્ષ ઉપર જોઈ હતી. તેથી મારા અંતઃકરણની અંદરથી તારો ખ્યાલ નાશ પામ્યો ન હતો. પણ તારા નામનીજ માળા જપતી હતી. એટલામાં તેં લુહાણા ચોકમાં ગરબો ગાએલો હોવાથી તારા નામની પ્રશંસા સાંભળતાં મારું અંતઃકરણ તને મળવાને બહુ આતુર થઈ ગયું છે. મારાથી તારા માથાની હાક બહુ હોવાથી તને મળી શકાતું નથી. તેથી લાચાર થઈ આ ચીટ્ટી લખીને આવેલી ડોસીને આપી છે. તો તારો

મારા ઉપર પ્રેમ હોય તો કાગળ વાંચતાંની સાથે કંઈ પણ વિચાર કર્યા સિવાય તે ડાસીની સાથે મારા મકાનની અંદર આવજો જેથી તને જોઈ હું ઘણીજ ખુશી થઈશ.

લી૦ તારી હિતેચ્છુ માસી

પરસન.

પત્ર વંચાઈ રહેતાંજ મણી ચમકી પરસન ઉપરના પ્રેમે કરીને મણીનું અંતઃકરણ પરસનને મળવાને આતુર થઈ ગયું. પરસનના લખવા મુજબ કંઈ પણ વિચાર કર્યા સિવાય ખીચારી માણેકનો ખ્યાલ રાખ્યા સિવાય જુદા સ્ત્રીની સાથે પરસનને મળવાની ઉમેદથી ચાલતી થઈ આગળ યુદ્ધી ને પ્રાછળ મણી ચાલવા લાગ્યા. મણીને સાથે આવતી જોઈ યુદ્ધીનું અંતઃકરણ પ્રકુક્ષીત થઈ ગયું. તેનામાં અદ્ભુત શક્તિ આવવાથી હસ્તમાં પકડેલી જેઠીકા બગલમાં મારી વિધુત વેગથી ચાલતી. મણી અને યુદ્ધી નીચુંચ કરેલા મકાનની પાસે આવી ઉભા રહ્યા. યુદ્ધીએ બહારના કમાડ ખડખડાવતાંજ કમાડ ઉઘડી જવાથી મણી અને યુદ્ધી મકાનની અંદર દાખલ થઈ ગયા. અંદર આવેલા દાદર ઉપર ચઢતાંની સાથે એક પુતળી પોતાના હાથમાં “વિલાસ ભુવન” નામનું પાટીયું જોતાંજ મણી ચમકી પરસનના પ્રેમમાં ઘેલી થયેલી મણીએ તેના ખીલકુલ ખ્યાલ કર્યો નહિ. પરસનને મળવાની આતુરતા રાખનારી મણી લાગલીજ ન્યાં આગળ પરસન ખેડી હતી. ત્યાં આવી ઊભી રહી. જુવે તો છ સાત પુરૂષની વચ્ચે તારાની અંદર ચંદ્રમાં શોભે તેમ શોભી રહી છે. કેટલાક તેના સરીરને સ્પર્શ કરીને ખેડેલા છે. મણીને આવેલી જોઈ પરસને પોતાની પાસે ખેડેલા પુરૂષોને ઇસારાથી દુર ખેસવાનું કહેતાં તેઓ સમજી

ગયા. પરસનની નજીકમાંથી ખસીને દુર જઈને બેઠા. મણી તેની પરસન માસી, અંધાર કૃત્યની કરનાર પરસનને મળી, પરસને તેના શીર ઉપર હસ્ત ફેરવી પોતાના અંકમાં બેસાડી ગુલે ગુલાબી ગાલ ઉપર ચુંબન કર્યું. મણીને કંપારી છુટી શરમના પડદા એ તેની ગરદનને નીચી નમાવી દીધી, મણીને શરમાતી જોઈ પરસન પુનઃ બોલી બિડી.

“મણી ! તારો સમય શરમનો આવેલો જોઈ હું ઘણી ખુશી છું. પણ શરમના પડદાને દુર કરનાર કોઈ નહિ હોવાથી હું ઘણીજ દીલગીર છું” કહી પરસને સ્મીત હાસ્ય કર્યું. પરસનના બોલવા ઉપર મણીએ પરસનને ધીમેથી ધકકો મારી પુનઃ બોલી બિડી.

“માસીયા ! તમે તો સદાએ આવાને આવાંજ રહેવાના હું તો એમ સમજતી હતી કે આપ કંઈ સુધરી જશો. પણ તેતો કંઈ દેખાતું નથી. પણ માસીયા મારા માસા ક્યાં છે ? મણીએ પ્રશ્ન કર્યો...

“મણી તારા જીવાન ચમુથી કંઈ દેખાય તેમ નથી. પણ જો આ સામે બેઠેલા પુરૂષોમાંથી તારી અકલથી તુંજ શોધી કાઢ, જોઈ કે તુ કેવી હોંશીઆર છે.” પરસને સા ભાવાર્થ ઉપર બેઠેલા પુરૂષો ને દેખાડ્યા હશે તે આપણે જોઈએ. મણીની દ્રષ્ટી બેઠેલા પુરૂષો ઉપર પડતાંની સાથે મણીએ જમીન તરફ દૃષ્ટી કરી શરમને લીધે પગના અંગુઠાથી જમીન ખોતરવા લાગી. અને એકદમ “આતો ! મારો રસીયો” એવા ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે પરસન ખુદઃ બોલી બિડી “હા ! એજ તારો રસીયો તારો પ્રેમ લેલો કરણ” કહી પરસન શાન્ત થઈ બેસી રહી મણીએ જાણ્યું કે માસીયા મણી ગયા તેમનો ભાવાર્થ ખીજો કંઈ નહિ. પણ તેમનેજ ખ્યાલવાનો

હતો. પણ હવે જુઓ માસો ક્યાં હશે. “પોતાના મન સાથે વિચાર કરી મણીને જાંપ નહિ વળવાથી પુનઃ પરસન સામે જોઈ બોલી ઉઠી.....

“ માસી બા, આમાં મને કંઈ સમજ પડતી નથી. એક એકના સામે જોવાથી મારો ખરો માસો કોણ છે તે મારાથી જાણી કે સમજી શકાતું નથી.”—મણીએ પોતાનો અભીપ્રાય જણાવતાં કહ્યું.

“ તારાથી તે કંઈ જાણ પીવાતી હશે. તું ગમે તેટલી હોં-શીઆર છે પણ આ વિલાસભુવનમાં તારી હોંશીઆરી ચાલે લેમ નથી. આ મકાન વિલાસીઓને વિલાસ કરવાનું છે. અહિં આં ગમે તેવો હોંશીઆર માણસ આવે છે તો પોતાની હોંશીઆરી, અકલ, ઇજ્જત, આખર આ વિલાસભુવનમાંજ સુકીને પલાયન થાય છે. વિલાસ ભુવન વિલાસીઓના સુખને માટેજ બંધાવેલો છે. અહીં મણી આ બેઠેલા દરેક જણ તારા માસા છે. કોઈ થોડા તો કોઈ વધુ તારા માસા થાય છે. એક સરખા થતા નથી.” પરસનનું બાળજી સાંભળતાંજ મણી આશ્ચર્ય પામી અને “ આટલા બધા ” ના ઉદ્ગારો કાઢતાંની સાથે મણી શાંત થઈ બેસી રહી. એટલામાં કરજી મણી ઉપર જે આશંક હતો તે બોલી ઉઠ્યો “ મન હરણી ” આશ્ચર્ય પામવાની જરૂર નથી. તેમના જેટલા વર છે તેટલા તમારા થવાના નથી. તમારો ધણી તો માત્ર હુંજ એકલો થવાનો છું. મન મોહની તમારા સિવાય મને બીલકુલ ચેન પડતું નહિ હોવાથી તમારી માસીબાને કહી ખુદી સાથે બોલાવવાની જરૂર પડી છે. આપનાથી મારી મનોકામના પૂર્ણ થશે. એવી હું આશા રાખું છું “ કહી કરજી મણી પાસે જઈને બેઠો.”

મણી અબણ્યા પુરૂષને આ પ્રમાણે બેઘડકથી ખોલતો જોઈ ગભરાઈ ગઈ. કરણના શરીર સ્પર્શથી પુરૂષ સહેવાસમાં નહિ આવેલી મણી ભય પામવા લાગી. અંતઃકરણ દુખાવા લાગ્યું. અને એકદમ કંપારી છુટી. મણી સંકોચાતાં દબાતા પરસનની સોડમાં ભરાવવા લાગી. જમાનાની ચટ પરસન મણીના મનોભાવ સમજી ગઈ. મણીને પરસન કરવા માટે પુનઃ ખોલી ઊઠી. “મણી, આમ શું કરવા કરતી હશે, એતો ખીલતી કળીત્રી મીઠી સુગંધી લેનાર બ્રમર છે. આમ બ્રમરથી ગભરાતાં હૃદયું કે ? ચાલ આવી હૈ” કહી પરસન ઊભી થઈ તેની ઘાછળ મણી ઊભી થવા જાય છે. એટલામાં કરણે તેનો હસ્ત પકડી પોતાના તરફ ખેંચવા લાગ્યો. થોડીકવાર રકડક થયા પછી મણી થાકી ગઈ. હિંમત નહિ રહેવાથી કરણની છાતીએ જઈને દબાઈ ગઈ. કરણે મણીને એક ચુંબન કર્યું. ચુંબન થતાંની સાથે મણીના અંતઃકરણની કળીએ કળી ખીલી નીકળી, શરમ પલાયન થઈ ગઈ. નીડર થઈ મણી પુનઃ ખોલી ઊઠી.

“તમે આમ શું કરતા હશે. જુઓ વખત વિચારો, આ કંઈ એકાંત નથી.” મણીના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથેજ સર્વ જણે તે ઝોરડાનો ત્યાગ કર્યો. આથી મણી અને કરણ સિવાય બીજા તે ઝોરડાની અંદર નહિ રહેવાથી કરણ તથા મણીના અંતઃકરણ એક થઈ ગયાં. હજી મણી અધોર કૃત્ય કરવાની તૈયારીમાં હતી એટલામાં “મણી ! તારા શીયળનો ભંગ કરીશ નહિ” ઉદ્ગારો કાઢતો પચીસ વર્ષનો પુરૂષ આવી ઊભો રહ્યો. કરણ એક આજુ જઈને આ તમાશો જોઈ નવાઈ પામ્યો. એટલામાં આવનાર પુરૂષની દ્રષ્ટી કરણ સામે પડતાંજ પુનઃ ખોલી ઊઠ્યો.

“ચંડાણ! વીષયાંધ કુતા! પ્રભુનો ડર રાખ, મહાન પ્રભુથી ડરીને ચાલ. એકદમ વીષયાંધ થઈ નર્કમાં પડીશ નહિ. વિષયથી ભરેલા પુરુષની દુર્દશા થાય છે. અને ક્રમેતે પોતાનો પ્રાણ છોડે છે, પાપી વ્યભિચારી જનોની કેવી દશા થાય છે, તે જોવાની તારી ઇચ્છા હોય તો ઇસ્પીતાલમાં જ. તારી હૃદય મહુઓ ઉમેડી તપાસ કર. વ્યભિચારી જનોની કેવી દશા થાય છે. તે જો. મણી તારી ઉછરતી જુવાનીને ઝેરમાં બોળીશ નહિ. તારી સતી માણેકની આપરને બદો. હાગાડીશ નહિ. ચંડાણથી! વિચાર કર વિષયાંધ સદાએ અંધ હોય છે. તું એમ સમજતી હોઈશ કે કોઈ જોનાર નથી. પણ મહાન પ્રભુ સર્વ ઠેકાણે હોવાથી સર્વને જુએ છે. તારા ડગલેડગલાના ગુન્હાઓ પરમાત્માની પોથીમાં નોંધાય છે. માટે નર્ક કુંડમાં નહિ પડતાં સ્વર્ગના માર્ગમાં જવાની કોશીશ કર, મણી ચાલ આ વીલાસ ભુવન નથી. પણ નર્કગમન છે. આ પ્રમાણે બોલી રહ્યા છે એટલામાં “પરાપર બેઠી પુરુષ તે નર્ક ગમન છે.” ભયંકર અવાજ થતાંજ મણીના હાંઝાં ગગડી ગયાં. એટલામાં મણી આકાશ માર્ગે જતી જણાઈ જોતજોતામાં મણી અદસ્ય થઈ ગઈ. આ બેદ કોઈનાથી જાણી શકાયો નહિ. કરણ આ તમારો જોઈ અજ્ઞયથ થઈ ગયો, પુતળાની માફક ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. મણીને અદસ્ય થઈ ગસલી જોઈ બેઠી પુરુષ પણ વિલાસ ભુવનનો ત્યાગ કરી રવાના થઈ ગયો. કરણ ત્યાંજ બિમો બિમો હસત ખસવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૧૨ સું.

હાય ! આતો કુળ અંગાર પાકી.

રોડ થવા આવ્યું છે. ઘડીનો શોર છોકરાના રડવાનેક
અવાજ આપણી કર્ણેન્દ્રીયન અથડાય છે. તે વખતે
માણેક ઉઠી પથારીનો ત્યાગ કરી ન્હાઈ ઘોષને સાફ
અંતઃકરણથી પ્રભુની પ્રાર્થના કરી રહી છે. એટ-
લામાં સુંદર જાગ્યો માણેકની પથારીમાં દ્રષ્ટી કરતાં.

માણેકને નહિ જોવાથી સુંદરે એકદમ પથારીનો ત્યાગ કરી ખેડો થયો.
માણેકની તપામ કરવા માટે સુંદર પુજ્યગૃહમાં ગયો ત્યાં માણેક એક
ચીતે પ્રભુની પ્રાર્થના કરી રહી છે. માણેકને પ્રાર્થના કરતી જોઈ
સુંદર સામે આવીને ખેડો. માણેકને તેનો ખીલકુલ ખ્યાલ નથી.
એટલામાં માણેક ધ્યાન ભંગ થઈ દ્રષ્ટી કરતાંજ સુંદરને જોઈ “બેટા!
તું ગિઠ્યો” માણેકે પ્રશ્ન કર્યો.

“આ, આપની કૃપાથી હું ગિઠ્યો નથી પણ નવી છાંદગીને
પામ્યો છું. આપની કૃપાથી સવાર થએલી જોડે છું” સુંદરે મર્મથી
• કહ્યું.

“હાય ! મારા દીકરા આ શું બોલે છે. પ્રભુ તારું આયુષ્ય
વધારે તને કંઈ થયું તો નથી ને” કહી માણેકે સુંદરને છાતી સાથે
દાખ્યો. “માતૃશ્રી આ દેહનો કંઈ ભરંસો નથી. આ દેહ જ્યાં સુધી
છે. ત્યાં સુધી વજનની છે. અને જ્યારે નથી ત્યારે ક્ષણભંગુર છે મહાન
પ્રભુએ શરીરની સાથે સુખ અને દુઃખ બંને સાથે બનાવ્યાં છે. સુખ દુઃખનું

જોડું છે. દશકો દુઃખનો. અને દશકો સુખનો આપે છે. દશા કોઈની સરખી ગણ નથી કે જવાની નથી. દશા ચઢતી પડતી ચાલી જાય છે. દશા કરે તે કોઈનાથી થઈ શકતું નથી. નીંદ્રાના સમયે ખીલકુલ જાન રહેતું નથી, અર્ધમૃત્યુ પ્રમાણે પ્રાણી માત્ર પડે છે. તેના ઉપર શું થવાનું છે. તેને ખીલકુલ ખ્યાલ રહેતો નથી. પણ બચાવનાર મહાન દયાળુ પ્રભુ સૌની સંભાળ લે છે. નીંદ્રા લીધા પછી શું પ્રભાતે થવાનું છે. તેની ખબર પ્રાણીને નથી. શાસ્ત્રમાં પણ કહ્યું છે કે ન જાને જાનકી નાથ પ્રાતઃકાળે કોં ભવિષ્યતઃ શું થવાનું છે. તેની ભગવાનને પણ ખબર નથી. તો મનુષ્યને તેની ખબર ક્યાંથી હોય. સર્વ પ્રાણી માત્રનું પાલન કરનાર મહાન પ્રભુ છે. તેના હુકમ સિવાય કંઈ પણ બની શકતું નથી. મારે હું આપના દર્શનથી સવાર જોઉં છું. તે આપની સેવાનું જ રજા છે. તેની સાથે મહાન પ્રભુની મહેરબાની. કહી સુંદર શાંત થયો.

“બ્રહ્મા પુત્ર ! તું એક રત્ન સમાન છે. મારા સદ્ભાગ્ય કે તારો જન્મ મારે ત્યાં થયો તેથી પ્રભુને હું આભાર માનું છું. ખેટા ! પ્રભુ તને દીર્ઘાયુષી રાખે ” માણેકે સુંદરને આર્શીવાદ આપતાં કહ્યું. કે તરત સુંદર હસી પડ્યો. સુંદરને ખુશી થતો જોઈ માણેકનું અંતઃકરણ પ્રકુલીત થયું અને સુંદરને બે હસ્તથી દાખી “ખેટા ! તું કેમ આટલો બધો ખુશી થાય છે, સુંદરના ગાલ ઉપર ચુંબન કરતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“માનુષી કંઈ નહિ. હું કંઈ ખીજા ખ્યાલ ઉપર ચઢી જવાથી મને હસવું આવ્યું.” સુંદરે ખુલ્લે ખુલ્લી વાત કહી દીધી.

“સુંદર ! તને એવો શો ખ્યાલ થયો કે તને હસવું આવ્યું.”

તે જણાવતો ખરો” કહી માણેક સુંદરતા મુખ સામે જોઈ રહી.

“મારી પુણ્ય માતૃશ્રી ! મારે હસવાનું કારણ માત્ર એજ છે કે બાળકના માતા પીતા બાળકનું નામ અમર રાખે છે. છતાં અમર રહેતું નથી. છતાં તેનો પણ નાશ થાય છે. રીર્વાદિષ્ટી કહ્યા છતાં દીર્ઘાદિષ્ટી થતો નથી. પણ છેવટે તેનો પણ નાશ થાય છે. જેટલા જનમ્યા તેટલાનોજ નાશ થાય છે. જેટલા દુનીઆની અંદર પડેલા છે. તેટલા સર્વના આગળ પાછળ નાશ થયા સિવાય રહેવાનો નથી કાળ પોતાનું મુખ પહોળું કરીને બેઠેલો છે. પોતાના હસ્તમાં આવનાર મનુષ્યોને મુખમાં નાંખતાં જે બચી જાય છે. તેજ રહે છે. અને જેટલા તેના મુખમાં પડે છે. તેટલાનો જ નાશ થઈ જાય છે. માતૃશ્રી દરેક મનુષ્યો કાળના હસ્તમાં છે. જેનો વખત આવે છે. તેનેજ ખાય છે. કાળ દરેકના ઉપર પોતનો અમલ બેસાડે છે. તેમ દરેકના શીર ઉપર કાળ ભમેજાય છે. જેની જીવલેદોરી તુટે છે. તેજ તેનો દાશ થાય છે. પણ છેવટે દુનીઆ હણ બંધુર છે. કહી સુંદર શાન્ત થયો...બેટા સુંદર, તારું કહેવું સાચું છે. પણ જેને પેલી પરસનને તો જાણે કાળે ટાળી દીધી હોય એમ જણાય છે. કેવાં કેવાં અધોર કૃત્ય કરે છે. છતાં બીજકેવ તેના ઉપર કાળની અસર થતી નથી. ભાઈ ધર્મીને ત્યાંજ ધાડ હોય અને કસાઈને ત્યાંજ કુશળ ચાલુ જમાનાની અંદર જણાય છે. કહી માણેક શાન્ત થઈ બેસી રહી.

“માતૃશ્રી જેની અહિંઆં જરૂર છે. તેની જરૂર મહાન પ્રભુના દરબારમાં પણ છે. અને જેની જરૂર દુનીઆમાં નથી. તેની જરૂર પ્રભુને ત્યાં પણ નથી. ગુલામના પુષ્પોને તોડી લેવાને દરેકના અંતઃકરણ દોરાય છે. પણ આવળની

નહી હોઈ પણ જતો નથી. તેમ સારાની સર્વ ઠેકાણે જરૂર છે. નબળા પાપી જનોની કામ પણ સ્થળે જરૂર નથી ગુલામના છોડ ઉપર એકે પુષ્પ નહિ હોવાથી છોડ નીરાધાર થઈ જાય છે. તેથી કરીને કુધાનનો માલીક જાણેડીને તેનો નાશ કરતો નથી. પણ સારા પુષ્પની આશા રાખે છે. પણ બાવળ ચારે બાજુએ શક્તે છે. તેના ઉપર કુલ આવી રળીઆમણે ડાંગે છે. આથી બાવળ પોતાના મનની અંદર તેમજ બીજાની દીકરીની અંદર સારો ગણાય છે. છતાં તેના કાંટાથી પ્રથમ બાવળનોજ નાશ કરે છે. તેમ પાપી મનુષ્યો પોતાના મનને સુખી ધારતા હશે. પણ તેના ખરાબ કૃત્યથી કંટકને લીધે તેનોજ નાશ કરે છે. ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય પાપથી સર્વનો નાશ થાય છે. દુનીઆની અંદર દુનીઆમાં ગમન કરનાર મનુષ્યો પોતાની દ્રષ્ટીએ કંઈક મને સુખી જુએ છે. પણ ન્યયી પ્રભુ તેમની દ્રષ્ટીએ કંઈક મને પાપી સમજે છે. માતૃકી ને સર્વ દુનીઆના હોંગ છે. ખરૂં માહત્તમ ધર્મ છે. ધર્મની સદતી અને પાપની પડતી છે.” આ પ્રમાણે પુત્ર અને માતા ધર્મ સંબંધીની વાતો કરી રહ્યાં છે. એટલામાં “ધર્મની ચઢતી અને પાપની પડતી છે.” એવો અવાજ આવતાંની સાથે ધુમાડાનો ગોળો નાણિકની પાસે પડ્યો. જેમ જેમ વખત જતો ગયો. તેમ તેમ ગોળો રહુ રહતાં નાનો થવા લાગ્યો. માણિક અને સુદર ધુમાડાના ગોળાનું સ્વસ્થ એક ચીતથી જોતા હતા. એટલામાં ગોળાનો નાશ થતાંની સાથેજ મણી તેમની દષ્ટિએ પડી. મણીને જોતાંજ “મણી! અ. રો. ભેદ છે.” માણિકે પુનઃ ઉદ્ધારો કાઢ્યા.

મણીના જવાબ પહેલાં “સતી મ.ણિક આજે મણી તારી

આખર ઉપર પાણી ફેરવવાની તૈયારીમાં હતી. શીયળ બંગ થવાની તૈયારીમાં હતી. એટલામાં પ્રભુના આપેલા ત્રીકાળદર્શીના બળથી આ હકીકત જાણવા પામ્યો. હું તે વખતે તે જગોએ ગયો તેની અગાઉ એક ભેદી પુરુષ મણીના શીયળનો ખચાવ કરવા માટે પહેલો આવીને ઉભેલો હોવાથી હું મણીને મારા માયાવી બળથી વિંચકીને અહિં લાવ્યો છું. મણી હવે બાળક નથી. પણ ધર્મ પ્રમાણે તમણે સ્ત્રી બની રહી છે. થોડા દિવસમાં ઋતુદર્શન થવાનો સંભવ છે. માટે તેના ઉપર વધારે ચોક્કસી રાખવાની જરૂર છે. અને તેમાં જરા ગદગદાવ આવી તો એમ સમજ કે તેના પાપના છાંટા તમને જીડ્યા સિવાય કોઈને નહિ. સતી હવે હું જાઉં છું.” કહેતાંની સાથે અંતરીક્ષ આવતા દિગ્મારો અંધ થઈ ગયા. માણેક અને સુંદર મણીનોજ ખચાવ કરતાં પુતળાની માફક જિભા રહ્યા. એટલામાં “હાય! આનો કુત્ર અંગારી પાડી” કહેતાંજ માણેક શાંત થઈ બેસી રહી. તેને ઘાંઘ બોલાવતું હોય એવો અવાજ આવવાથી માણેક ચાલતી થઈ સુંદર પણ રવાના થયો.

નાટ્ય ગજલ સંગ્રહ.

વિધ વિધ ગજલોનો અપૂર્વ સંગ્રહ.

કીર્તિત બાર આના.

મળવાનું ઠેકાણું:—

ભુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીચોકમડ—સુરત.

મારી કિંમત સાત હજારની થઈ.

ત્રીભોવનદાસ અવારના પહોરમાં બેઠો બેઠો ચડા પીતો હતો. મણી તેની પાસે બેઠેલી જણાય છે. ઘડીઆળ માં આંઠ વાગતાંની સાથે બે પુરૂષે આવી ત્રીભોવનદાસના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. આવેલા મહેમાનોને જોઈ ત્રીભોવનદાસે મણીને ઇસારો કર્યો. ચનુર મણી સમજી ગઈ. ત્રીભોવનદાસે ખીજ બે કપ બનાવવાનું કહી મહેમાનો પાસે આવીને બેઠો. મણીને જોતાંની સાથે આવેલા અતિથિ એક ખીજને ઇસારો કરવા લાગ્યા. થોડીક વાર થઈ હશે કે મણીએ ચાહના બે કપ લઈ ત્રીભોવનદાસને આપ્યા. ત્રીભોવનદાસે બંને અતિથિઓને આપ્યાં. મણી ચાહના કપ મુઠી હંસગતીની ચાલ ચાલતી ચાલી ગઈ. એટલામાં બંને અતિથિ પેઢી એક અતિથિ બોલી ઉઠ્યો.

“ ત્રીભોવનદાસ ! મણી બહુ ડાહી છે હો ?

“ છવરાજ તમે દીકરીઓનાં બહુ વેખાણુ કરો છો. પણ તેના ખાખાપને ક્યાં મુઠી દો છો જુઓ કંઈ ત્રીભોવનદાસ કમ છે. “ ખીજ પડોણાએ ત્રીભોવનદાસની પ્રસંસ કરતાં કહ્યું.

“ તમે ખોટા કેમ કહેવાય, અમે પણ જાણી એ છીએ કે જેવાં જાડ તેવાંજ દુગ થાય છે. માણેક ને ત્રીભોવનદાસ કંઈ કમ

છે કે તેના છોકરું પણ હોય” એકાનો કપ જમીન પર મુકતાં:
જીવરાજે કહ્યું.....

“ધન સ્યામજી આપની કૃપાનું કારણ છે નહિ તો મારા
જેવા અમાગીઆને ત્યાં આવા રત્ન જેવા છોકરાં હોય કે; ત્રીભોવ-
નદાસે રોકે આપતા કહ્યું”

“ત્રીભોવનદાસ તમને ધન્ય છે કે મણી જેવી હોંશીઆર દીકરીનો
તમારે ત્યાં જન્મ થયો. તેથી તમને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. જીવ-
રાજે સાંભાશી આપતા કહ્યું”.....

“તમારી દીકરીની હોંશીઆરી જોઈને હું તાબુનું થઈ ગયો છું
તમારા ત્યાં આવી રત્ન જેવી પુત્રી ક્યાંથી? ધનસ્યામજીએ મણીની
પ્રસંસા કરતાં કહ્યું”

“મણી જેવી દીકરી હું આખી ન્માતમાં તો શુ પણ આપ્યા
કચ્છ હુજની અંદર પણ નથી મને બતાવો તો ખરા કે મણી જેવી
છોકરી છે. કેમ જીવરાજ બોલતા નથી.” ત્રીભોવનદાશે જીવરાજને
ડોકાર મારતા કહ્યું”

“ધનસ્યામજી, ત્રીભોવનદાસ કહે છે. તે ખરું છે, મને જો ચાચું
બોલાવો તો તમારો જગમોડન પણ તેની તેની ખરાખર નથી બાવલા
ક્યાં રાજ ભોજ અને ક્યાં ગાંગો તેલી ક્યાં મહોર અને ક્યાં અધેલી.
તમારા દીકરામાં અને મણીમાં આસમાન જમીનનો ફરક છે.” જીવ-
રાજના મુખથી મણીની પ્રસંસા સાંભળતાં ત્રીભોવનદાશે ડબ્બી
હિઠાડી અંદરથી અરીસુ કાઢી જીવરાજને આપ્યું ત્રણે જણા અમલ
કમુંના લીધાથી ધગધગાંડની જહોજલાલી તેમની દષ્ટિએ ચઢી આવી
અરીસુના નીલાથી પુરા અરીસી જીવરાજને બાન આવ્યું. એકદમ

તેની ચક્ષુઓ ઉઘડી ગઈ. અને ધનસ્થામના કાનની અંદર “ધનસ્થામ આમ આડી અવળી વાતો ક્યાં સુધી કરીશું. છાશ લેવા જવું ને માંડ પાછળ દોણી રાખવાથી આપણું કામ થઈ શકવાનું નથી. મારે હલકારે કહી દો. એટલે વાનનો છેડો આવી જાય” જીવરાજની વાત ધનસ્થામજીને બાજબી લાગવાથી તરત કચ્છના રીવાજ મુજબ મળવામાંથી સુડી અને સોપારી દાદી ધનસ્થામજીએ દરેકને આખી સોપારીનો ચુરો કરી દરેકના મોં ભરાવી દીધાં કચ્છી લોકને સોપારી અને અરીણ મળ્યું એટલે આખી શહેનશાહન મળી. એટલામાં ધનસ્થામ ટટાર થઈ ગયો કે “બાપા, સુંદર આવ્યો છે” મણીએ ઉદ્ગારો દાઢ્યા કે તેના પ્રભુત્વમાં “તેને સમજાવું અંદર આવવા દઈશ નહિ” જવાબ મળતાંની સાથે મણી ચાલતી ગઈ કે ધનસ્થામ પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.

“ત્રીભોવનદાસ તમને એક વાત કહેવાનું છે. જો તમે માન રાખો તો કંઈ નહિ તો કંઈ જરૂર નથી” કહી ધનસ્થામદાસ શાન્ત થઈ ખેસી રહ્યા.

“ભલે આપને જે કહેવું હોય તે કહી દો. માન્ય રાખવા જેવી હશે.” તો કંઈ પાછી કેલના નથી. મારે જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો” ત્રીભોવનદાસે સમજી જવાથી કહ્યું.

“ખાશું તો કંઈ નહિ પણ.....કહેતાંની સાથે ધનસ્થામજી અટકી ગયો. આગળ શું બોલવું તેને સુખ્યું નહિ એટલામાં અરે! કેમ અટકી જાવો છો. બોલો હલકારેથી એટલે વાનનો પાયો આવી જાય” ત્રીભોવનદાસની ટકોરથી ધનસ્થામને હિંમત આવી આથી પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.....

“ત્રીભોવનદાસ ખીજી કંઈ નહિ. પણ તમારી મણીનું લક્ષ્મી મારા જમ્મોહન સાથે થાયતો બહુ સારી વાત છે. ઘર અને વર બંને વાતનું સુખ છે. પછી આપની મરજી” કહી ધનસ્થામ પ્રત્યુત્તરની રાહ જોવા લાગ્યો.

“જાઓ બહા માણસ તમે શું બોલો છો, જરા તો વિચાર કરો કે લક્ષ્મીનીજ વાત કાઢો છો. મારી મણી કંઈ વાડ કુદીને નાસી જતી નથી. ખબરદાર! તે સમજારી વાત કરશો તો તમે તમારી વાત જણાવો. આવું હું જાણતો હોત તો ખોલડની અંદર પણ પેનવા દેત નહિ. પણ શું કરું ન્યાનના છો એટલે મારો ઉપાય નથી. ખાવાજી નમો નારાયણ કે અચ્ચા તેરે વહાં ધામા” એવીજ રીતે કથું. કંઈ ફુતીઆતો ખ્યાલ છે કે નહિ” બોલ્યા આડંબર રાખનાર ત્રીભોવનદાસે ધનસ્થામજીની ધુગ કાઢી નાંખી. એટલામાં જીવરાજ પુનઃ બોલી બેઠો.

“ત્રીભોવનદાસ, આટલા બધા ચીજીઆ કેમ થઈ જાઓ છો. છોકરીઓ ઉકરડી જેવી સમજવાની ઉકરડી જોઈ તો કોઈ કચરો નાંખે છે. તેમ છોકરીઓ હોય તેને લક્ષ્મીની વાત કહેવાય છે. કંઈ વાત કરવાથી લઈ તો ગયા નથી ને?” જીવરાજે ધનસ્થામનું ઉપરાણું લઈને કહ્યું.....

“જાઓ બહા માણસ હેવાન જેવા છો કે શું! છોકરીઓ કંઈ રસ્તામાં પડી નથી કે લઈ જાઓ. અમારી ઉકરડીમાં અંજી નાંખવા કરતાં તમારા ઉકરડામાં દીવાસળી દઈ શગગાવી મુકો એટલે પાર આવી જાય.”

બહાલા સુઝ વાંચક બંધુ કેટલું બધું છોકરીઓ માટે માન છે.

છોકરીઓ માટે છોકરાઓને દીવાસળી ચાંપનાર સ્વાર્થી માણસોને ધીક્કાર છે. ત્રીભોવનદાસ તારી સ્વાર્થી લાલચોથી છોકરાઓનું સ્થાનાશ કાઢનાર તને સહસ્ત્ર વાર શીટકાર છે. અસ્તુ.

“આટલા બધા તપી કેમ જાઓ છો. બેટીને રોટી કાઢએ જેર જીલમથી લીધી છે કે અમે લાંબ જવાના હતા.” જીવરાજે સારું લગાડવાને માટે કહ્યું.

“હોવે ! હોવે આટલા ચૌદ વરસ બવરાવી પીવરાવી મોટી કરી છે. તે લાંબ જવાને માટે મોટી કરી નથી. મણીને મોટી કરવાને માટે અમારું લોહીનું પાણી થઇ ગયું છે, મફત મોટી થઇ નથી. સમજવાને ” કહી ભવાં ચઢાવી બેસી રહ્યા.

“તેમાં તમે નવાઇ કરી નથી. જણવાને જીવાડે અને પરણવાને પાળે તેમાં શી નવાઇ કરે છે. ન્યાતના છોકરા ન્યાતમાં નહિ વરે તો કયાં જશે કંઈ બહાર જવાના નથી” જીવરાજે કરેલ સ્વભાવ રાખીને જવાબ આપ્યો.

“તમે ધરડા થયા પણ ગધેડા જેવા રહ્યા કહેવત છે કે” સાહી ને જુદી નાહી, તેમ તમારી જુદી નષ્ટ થઇ ગઈ છે. સરકાર ધરડાને ઘેર બેઠાં પગાર આપતો હશે. તે કંઈ સરકાર ગાંડી નથી; એ પણ સમજે છે કે જુદી વગરના ધરડાને નોકરી ઉપર રાખીશું તો ઉંધું માર્યા સિવાય રહેશે નહિ. એમ ધારીનેજ નોકરીમાં રાખતા નથી. ખીચારા જીવાનીઆને પણ ધરડા નડે છે. તેથી જીવાનીઆ પ્રભુને શું કહે છે. તે શાંભળ્યું નાં હોય તો શાંભળી લ્યો.

“ધરડા સઘળા સઘડા થયા ધરમાં પેહું સાલ

જીવાનીઆ ખીચારા કહે છે કે, પ્રભુ ધરડું ધરમાંથી કાઢ

ન્યાતમાં જશે કે પરનાતમાં એમાં તમારે શી પંચાત પડી છે. અમારી ખુશીમાં આવશે તેમ કરીશું ત્રીભોવનદાસ કહીને શાન્ત થયો.

“શીવ ! શીવ ! શીવ ! જરા બોલતાં વિચારતો કરો. ન્યાતમાં નહિ આપો તો ખીજે ક્યાં આપવાના છો. જીવરાજ શું બોલું કહે છે” સ્વામદાસે જીવરાજની વાતને ટેકો આપતાં કહ્યું.

“તમને એક વખત કહ્યું કે મારી ખુશીમાં આવશે ત્યાં દહશ, નાત, નાત શું કરો છો. ન્યાતના ઘરમાં ખાવા ક્યાં છે ? ખાવા, તેતો વિચાર કરો, છોકરીઓને બીખારીને ત્યાં નાખી દુઃખી કરવી નથી. ન્યાતના છોકરા મારા સાળા દેડ ભુખ્યા ડાંસ જેવા થઈ ગયા છે.” બુખી કુતરી ભડહીઆ ખાય તેમ છોકરીને મારે ઝૂટે હરેક વાતથી બીખારીને દુઃખ દે, તે તમને ક્યાં ખમર છે. ગયો તમારા વખતનો જમાનો કે જે વાત કરે તે થઈ જતું. આતો કળીયુગ છે કળીયુગ ચાલુ જમાનામાં નાત, જાત, રૂપ રંગ ક્યાં જેવાય છે. સૌ પોત પોતાને કાવે તેમ કરે છે. તેમ હું પણ ખુશીમાં આવશે તેમ કરીશ, હાલ્યા ! જાઓ જ્યાંથી આવ્યા હોય ત્યાં” ત્રીભોવનદાસે છજીકો કરતાં કહ્યું.

“શીવ ! શીવ ! શીવ, શું સમય આવ્યો છે, નાતના છોકરાં નાતમાં લેવાને માટે કેટલા કાલાવાલા કેટલી ગાળો ખાવી પડે છે, હાય ! કળીયુગ તેં બરાબર મનુષ્યોના અંત કરણની અંદર ઝેર રેડ્યું છે. તેની સાથે ધર્મ કુખી ગયો. નીતિ નાસ પામી ઠેરઠેર અધર્મો લોકોનાજ યશોગાન ગવાય છે, પ્રભુ ! સહાયથા. “જીવરાજ પોતાના મન સાથેજ ઉદ્ધમારો કાઢ્યા.

“ત્રીભોવનદાસ ! તમારો શો વિચાર છે. તે સાચે સાચું કહી દો તમને મારા સમ જુદું બોલો તો” ધનસ્યામજીએ મુદાની વાત કઢાવવાને કહ્યું.

“સાચેસાચું બોલાવો તો મારે લુહાણાની ન્યાતમાં મારી દીકરી આપવીજ નથી. કોઈ આગરદાર હશે. એ પૈસાની પાસે મુડી હશે તેને કન્યા આપીશ. જીજ્ઞ તો ઉપરથી પવન ખાવાના” ત્રીભોવનદાસ શાંત થયો.

“ત્રીભોવનદાસ, તું કંઈ ચસડી તો ગયો નથી ને ? આપણી ન્યાતમાં ધનસ્યામ કરતાં પૈસા ટકાથી, અપરથી કાણ ચડીઆતો છે. તે તો તું જાણે છે. છતાં આટલી બધી માથા ફરી કરવાનું કારણ શું ? જીવરાજે ધનસ્યામની સ્થિતિનું જ્ઞાન કાવતાં કહ્યું.

“પૈસો તેમની પાસે છે તેમાં મારે શું. તેમના હોકરાં બાજરી ખાશે. એમાં મારે શું ? અમારા ગામની અંદર નીચતે ત્યાં પૈસો છે. એટલે શું થઈ ગયું. પણ વર ક્યાં સાન છે ?” ત્રીભોવનદાસે મર્મથી વાત કહી. ત્રીભોવનદાસના વિચાર જમાનાનો ખાધેલો જીવરાજ સમજી ગયો. ત્રીભોવનદાસથી જીવરાજ જન્ય તેવો નથી. પુનઃ ત્રીભોવનદાસના વિચાર જાણી લઈ ધનસ્વમના કાનની અંદર કુંક મારતાંજ ધનસ્યામ બોલી ઉઠ્યો.

“ઓહો ! એમાં શું થઈ ગયું. ભલા મનુષ્ય મન મેલીને કેમ વાત કરતા નથી. જીવરાજ બોલો ત્રીભોવનદાસ ટકા રમીઆ કહે છે. તે મને કહેા એટલે પાર આવી જાય. “હા” હાય ! આ શું કહેા છો મારે તો હતામ ખપે. બાપલા ! દીકરી તો પછા લખતે મારે શું કરવું છે. હું તો વાતનું ઓઢું દેવા ગયો એટલે નનજ લઈ પડ્યા.

દીકરીના દોકડા લઈને મારે મારી કેટલી જાંઘી કાઢવી છે ? તે તો કહો. કહી ત્રીભોવનદાસે વાતનું રૂપ બદલ્યું. પણ બંને જણ છોડે તેવા નહિ હોવાથી તેનેજ જીવાની મારક ચોંટી રહેવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યા.

ત્રીભોવનદાસ, આ વાતમાં કંઈ શરમાવા જેવું નથી. આપણી ન્યાતમાં પ્રથમ ધર્મ મુજબ કંઈ પણ લીધા સિવાય લગ્ન કરતા. પણ ચાલુ જમાનાની અંદર ધર્મ પલાયન થઈ ગયો છે. એટલે કંઈ હરકત નથી ” જીવરાજે પોતાના સાથીની વકીલાત કરતાં કહ્યું.

“ જીવરાજ તમે બહુ હઠીલા છો. જેને વળગો છો તેને મુકતા નથી મરો વિચાર પૈસા લેવાનો બીજકુલ નથી. પણ.....”

બહાલા સુત બાંધુ અફસોસ અંતઃકરણની અંદર ઝેર છે. અને અમૃત દે નાડવાથી શું થવાનું છે. અધર્મી પુરુષો મુખે રામ નામ, હાથમાં માળા ઝાલી રામના ભક્ત થઈને બેસે છે. પણ તેમનાજ અંતઃકરણની અંદર તાળા સમજવા તે રામભક્ત નહિ પણ બગભક્ત જાણવા.

ફનીઆને દેખાડવા મુખ જન, મુખથી રામ ઉચારતા
ધર્મનો ઢોંગ કરી ચરણે માછલાં ચારતાં.
બગલા બેસે ભક્ત થઈ જલની તરફ દષ્ટિ કરી,
માછલું જોઈ કુદી પડે પકડી પાડે અબ ધડી.
ધર્મ નામે જે ધતીંગ કરી અધર્મ રસ્તે જે જાય છે.
એવા અધર્મી માણસો નફના માલીક થાય છે

ખતો.

ફુનીઆના અંદર શુદ્ધ અતઃકરણથી પ્રભુનું નામ લેવાથી, પરમાત્માના હુકમ મુજબ સ્વલવાથી દેહનું સાર્થક થાય છે. ફુની- આની અંદર સ્વાર્થી લાલચો તેજ આપણા આત્માને દુઃખ કરતા છે.

જે પ્રમાણે પવન દીવાને શાન્ત કરે છે. પુનઃ નાંખે છે તે પ્રમાણે હજારો ઈંદ્રિય, સેંકડો ચક્રવર્તી રાજાઓને મૃત્યુએ ખાઈમાં મીલાવી દીધા છે. તો આપણો શૈ હિસાબ ચાર દિવસની ચાંદનીના માટે પાપકર્મ નહિ કરતાં નીતિના માર્ગમાં જવું તે આપણું શ્રેય છે અસ્તુ.

“એમાં અટકા પડવાનું કંઈ કારણ નથી. તમારે કેટલા સુધીનો વિચાર છે” જીવરાજે મુદ્દાની વાત પકડતા હું.

“તમારા” બંનેની બહુ શરમ આવે છે. માટે હું કંઈ બોલી શકતો નથી. પણ તમારા અતી આગ્રહથી વધારે તો નહિ પણ આડડા ઉપર ત્રણ મીડાં ચઢાવો એટલે ઠીક પડશે” ત્રીભોવનદાસે પોતાની સ્વાર્થી લાલચ બતાવતા કહ્યું કે ધનસ્યામની છાતીએ ડચુરો બંધાઈ ગયો. મહામુસીબતે પુનઃ બોલી બીડ્યો.

“અરે! ત્રીભોવનદાસ આઠ હજાર તમને આપું તો પછી મારાં બેરાં છોડરા તેમજ તમારી દીકરી શું ખાય? તેનો વિચાર કર્યો? મારા બોલડાના માથે આઠ હજાર નળીઆ નથી કે તમને આપું” આથી ત્રીભોવનદાસ બહુ ચીડાઈ ગયો. અને પુનઃ બોલી બીડ્યો.

“ગામમાં ઉતરવાની જગા નથી ને કિનાં પાણી નેહએ છે. ઘરમાં ખાવા આટો નથી ને છોકરા માટે વહુઆ લેવા આવ્યા છે. તમારે ત્યાં હોય કે ના હોય એની મારે જરૂર નથી. પણ મારે આઠ હજારની જરૂર છે. પછી તમારાં છોકરાં. બૈરી અને મારી દીકરી બંધાએ મળી વાની ખાય તો પણ મારે ક્યાં જોવા આવવું છે. મારી કંઈ ઇજ્જત લેવા બેઠા છો ?”

“એસને હવે સાળા ઢેડ ! ઇજ્જતવાળાનો દીકરો તને ન જોયો હોય તો વળી નાગાને ઇજ્જતશી ખરું કહેવા જઈએ છીએ તે જ એકદમ અપમાન કરવા તૈયાર થાય છે. જરા વિચાર મોં તેવી લપડાક માર પાછળનો વિચાર કર.” જીવરાજે ચીઠાધને કહ્યું.

“જીઓ ! વિચાર કરીને બેસજો. નહિં તો જોવા જવું ન થાય. જાઓ ખાપલા મારે દીકરી આપવીજ નથી. અને તમારે લેવી નથી “શીર સલામતતો પછડીઆં બહોત” મારી મણીની હયાતી છે તો રૂપીઆજ રૂપીઆછે. સમજ્યાને. ત્રીભોવનદાસે વાતને પતાવી નાંખવા માટે કહ્યું.:

“જીઓ, ત્રીભોવનદાસ ખોટું લગાડવાનું કંઈ કારણ નથી. આઠ હજારતો નહિ પણ પાંચ હજાર આપીશું” “નાના મારે એક પાંચ પણ નેહએ નહિ. અને તે સમજીની વાત મુકો તો સાઈં નહિ તો મારે કામ છે. તેથી ચાલ્યો જઈશ ત્રીભોવનદાસે ધમકી આપતાં કહ્યું.

“ત્રીભોવનદાસ પાંચ હજાર નહિ અને આઠ હજાર નહિ પણ છ હજાર આપીશું. બોલો કેમ ખુશી છે,” કહી જીવરાજ શાંન્ત થઈને બેઠો રહ્યો.

“સાત હજાર લાકડા. ખુશી હોય તો હા કહો નહિં તો ના કહો એટલે જલ્દીથી પાર આવી જાય” ત્રીભોવનદાસની મામણીથી ધનસ્થામનું હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. પણ શું કરે ના ધિાજે કન્યાની અછતના લીધે ધનસ્થામનએ કપ્પલ કર્યું ધનસ્થામ પણ જમત જતી ગયો. કારણ કે ધનસ્થામનો પુત્ર એક પને અપંગ હોવાથી કોઈ કન્યા આપતું નહિ. તેમજ કન્યા ઉમર લાયક નહિ મળવાથી લુપ્ત મુખ ત્રીભોવનદાસને રૂપીઆ અને નાળીએર આપી અડધા રૂપીઆ મણી લઈ બાકીના હમ વખતે આપવાનો ઠરાવ કરી શાંત થઈને બેઠા હતા. એટલામાં “બાપા! રસોઈ તૈયાર થઈ છે” મણીના મુખમાંથી ઉદ્ગારો નીકળતાંજ ત્રણે જણ રસોઈડામાં ચાલતા થયા, પાછળથી મણી કંઈ લેવાને માટે આવેલી હોવાથી રૂપીઆની પંચાત થતી હતી. તે તેણે સાંમળવાથી પાછળ રહેલી મણીએ “મારી સાત હજારની કિંમત થઈ હવે મારા બાપાને ડાખા વવાની મળ પડશે.” ઉદ્ગારો કાઢી રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

પિશાચના દેહનો અંત આવશે.

પ્રમાણે નાની વાંછરડીનાં શીધાં ન્હાનાં હોય છે. અને જેમજેમ મોટી થતી જાય છે. તેમ તેમ તે શીધાં મોટાં થતાં જાય છે. તે પ્રમાણે જેમ જેમ તમે પાપકર્મ કરતા જશો તેમ તેમ તમારા પાપો ભરાઈ જશે. અને અંતે તમારા પાપો શું નથી કરી શકતાં હોય છે. હેઠ્ઠાવાળા નિદાન માણસો કે શુરવીર કે જેમનો સ્વભાવ અસલ છે. કિતમનાં કિતમ પુરુષોને પણ પાપકર્મ પીશાય તણખલાની બરાબરી કરી નાખે છે તે આપણી ચક્ષુથી જોયું છે. છતાં પાપકર્મ કરતાં તમારા હૃદયમાં પ્રભુનો કેમ ખ્યાલ થતો નથી. જેટલું તમને સુખ તેટલુંજ દુઃખ છે. માટે સુખને દુઃખ સમજી બરાબર રહેવાથીજ આપણા ઉપર ખોટા વિચારો અમલ કરશે નહિ. સુખ આપણા દેહને નદીમાં નાંખનાર પીશાય છે. અધોર કૃત્ય કરવાથી જે સુખ મળે છે. તે અંગારાની માફક આપણા અંતઃકરણ બાળે છે. માટે તેવાસુખનો હંમેશાં ત્યાગ કરવો જોઈએ. અસ્તુ:

મધ્યાન કાળનો સમય છે. બાતુ સુર્યનારાવણના કિરણો સીધાં જમીનની અંદર પેસી જતાં જણાય છે. સુર્યના અતિશય તાપથી પ્રાણી માત્ર પોતાના સ્થાનમાં બેસી રહેતાં આપણી દષ્ટિએ

જણાય છે. તેવા સમયમાં એક પુરુષ પોતાના મકાન તરફ જતો આપણી દ્રષ્ટીએ પડે છે. જહાજા વાંચક તે પુરુષ કોણ હશે. તે આપણે જોઈએ. જુઓ પોતાના મુખ ઉપર પરસેવો થવાથી હસ્ત રૂમાળથી લુછતો પુરુષ એક મકાન આગળ આવી જિભો રહ્યો મળવામાંથી કુંચી કાઢનાની સાથે તાળાને જિથેડી અંદર પેડા કે તેની દ્રષ્ટીએ એક પેટી જણાતાંજ ત્યાંજ હરી ગયો. પેટીને હાથ લગાડ્યા સિવાય ચારે બાજુએ તપાસ કરી પાછો બહાર આવ્યો નીચે જમીન ઉપર દ્રષ્ટી કરતાં કોઈના પગલાં નહિ જોવાથી નયનીત થઈ ગયો. અંતઃકરણની અંદર આનંદ તેમજ જોમ આવવાથી વિચારમાં પડી જતો. પાછો તેને વિચાર થઈ આવવાથી બહાર નીકળ્યો. એક ગોળ બાંધેલા મકાન પાસે આવી ચાવી ફેરવતાં અવાજ થયો કે એક લાંબુ બંને બાજુથી ચપટું આવું એક યંત્ર હાથમાં લઈ નીચે પ્રમાણે પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“આપ કોણ છો ? પ્રશ્ન કર્યો કે તેનો પ્રતુતરની તેનેજ ખબર પડવાથી “સાહેબજી” કહીને પોતે નીચે મુજબ કહેવા લાગ્યો.

“દશ દિવસથી ડીસ્ટ્રીક્ટમાં ગએલો તે હું આને આપની પાસે થઈ મારા મકાન ઉપર આવતા હું તાણું જિથાડી અંદર ગયો. એટલામાં એક પેટી મારી દ્રષ્ટીએ પડતાંજ બહાર જઈ તપાસ કરી કે કોઈના પગલાં પડેલા નહિ, હોવાથી મને નવામાં લાગી સદરહુ પેટીની તપાસ કરતાં અંદરથી દુર્ગંધ નીકળવાથી એમ સમજાય છે કે કોઈ મનુષ્યનું મુઠું પેટીની અંદર બંધ કરેલું હોવું જોઈએ એમ હું ખાતરીથી કહું છું. પેટી મેં ખોલી નથી. જે સ્થિતિમાં છે તેજ સ્થિતિમાં રહેવા દઈ આપ

સાહેબને ટેલિફોનથી ખબર આપી છે. મારું નામ શાંતીલાલ છે. પટા નંબર ૧૪ નો સીપાઇ.

બહાલા વાંચક મકાનની અંદર પેસનાર જેના મકાનની અંદર પેટી હતી. તે મકાન શાંતીલાલનું હતું. શાંતીલાલ પોલીસનો સીપાઇ હતો. શાંતીલાલ બાહોય અકલ બાજ દીર્ઘ દૃષ્ટીવાળો શુભેચ્છાને પકડનાર કાબેલ સીપાઇ હતો. શાંતીલાલે પોતાના ઉપરી અધિકારી ઇન્સ્પેક્ટરને ખબર આપી હતી. બહાલા વાંચક તે પેટી આપણી ખ્યાલ બહાર નહિ હોય. તે પેટી ખીજી નહિ. પણ પીસાય રમણીકના મૃત દેહથી ભરેલી પેટી હતી. શાંતીલાલ પેટીની પાસે બેસી વિચાર કરે છે. એવામાં બે સીપાઇ સાથે ઇન્સ્પેક્ટર શાંતીલાલના મકાન આગળ આવ્યા. ઇન્સ્પેક્ટરને જેતાંજ શાંતીલાલે સલામ કરી કે “પેટી ક્યાં છે? પ્રશ્ન કર્યો.

“સાહેબ! આ સામે પડી તેજ છે. શાંતીલાલે જવાબ આપ્યો. શાંતીલાલનો જવાબ સાંભળતાંજ ઇન્સ્પેક્ટરે સિપાઇને પંચના માણસો બોલાવવાનું કહ્યું. ઇન્સ્પેક્ટરે સાહેબનો હુકમ સાંભળતાંની સાથે પાંચ માણસોને લઈને સિપાઇઓ આવ્યાં. પંચની રખડ પેટીનું તાણુ તોડી નાંખી અંદરથી મૃતદેહના અવ્યય બહાર કાઢ્યા. મૃત દેહના મુંખ ઉપર મુજી નીચેલી હોવાથી કોઈ પુરુષનું હોય છે. તે કુદરત તરફથી સાબીતી મળતી હતી. ઇન્સ્પેક્ટર મુકદ્દમે તપાસી રહ્યા છે. એટલામાં શાંતીલાલ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“સાહેબ! આ પુનઃ તરતનું નથી. પણ બે ત્રણ માસનું પુનઃ છે.” શાંતીલાલે તપાસ કરતાં કહ્યું.

“શાંતીલાલ તમે શા ઉપરથી કહ્યું? ઇન્સ્પેક્ટરે પ્રશ્ન કર્યો.

“સાહેબ આ ખુન કરનાર હું નથી, તેમજ આ ખુન થયું વખતે હું તેની પાસે પણ હતો નહિ પણ પોલીસ સિપાઈ કે તપાસથી સાબીતી કરે છે. તે હું ખતાવું છું. જુઓ મુઠ્ઠાના અવકુલી ગયાં છે. ચામડી દુર્ગંધ મારી રહી છે. મુઠ્ઠાને હસ્ત અડાકા ઉપરની કોહાઈ ચામડી હાથે વળગી આવવાથી હું કહું છું કે આ ખુન તરતનું થયેલું નથી.” શાંતીલાલના જવાબથી ઇન્સ્પેક્ટર તે વિચાર શક્તિને ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો. અને પુનઃ ખેલી ઉઠ્યો.

“શાંતીલાલ આ ખુન કરનાર કોણ હશે. તે નક્કી થવું જોઈએ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના પ્રશ્નથી શાંતીલાલ શાંત થઈ ગયો. ખારીફીય તપાસ કરતાં ગળા ઉપર વીંટલા રમાલને છોડી નાંખતાંજ એ હાથની કટાર મુઠ્ઠાની ગરદનમાં પેડેલી જોઈ ખારીફીય તપાસ કરવા લાગ્યો. કાગદખીએ જોનાર શાંતીલાલે થોડીકવાર મૈન ધારણ કર્યા પછી “અફસોસ” દુઃખ જનક ઉદ્ગારો કાઢ્યા આથ ઇન્સ્પેક્ટર તથા પંચના માગસેને કંઈ-જેન આવ્યો. દરેક વિચારમ પડી ગયા. એટલામાં ઇન્સ્પેક્ટરે “શાંતીલાલ અ. ખુન કરનાર કોઈ ચંડાળ પુરુષનુંજ કામ છે.” પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“સાહેબ આપની ધ્યાનમાં જે આવ્યું તે ખરૂં પણ મા અંતઃકરણ કપુલ કરતું નથી.” કહી શાંતીલાલ શાંત થયો.

“ત્યારે શું તે ખુન પુરુષથી થયું નથી ? ઇન્સ્પેક્ટરે ચીડાઈ પ્રશ્ન કર્યો. “ના” શાંતીલાલે નકારમાંજ જવાબ આપ્યો.

“જોશો શાંતીલાલ મારા મગજ કરતાં તમારૂં મગજ કામ બહુ નાઈ કરી જાય છે. મારી અકલ કરતાં તમારી અકલના આસમાન જમીનનો ફેર છે. મારે ખોટું નહિ લગાડતાં જે હોય

તે કહી દો. “ઇન્સ્પેક્ટરે ક્ષાર લગાડવાને માટે કહ્યું:

“સાહેબ આ પુરૂષનું ખુન કરનાર પુરૂષ નથી. પણ કેમ અધાર કૃત્ય કરનાર સ્ત્રી છે શાંતીલાલ શાંત થઇને બેડો...”

“શાંતીલાલ આજ સુધી તમે જે કામ કર્યું છે. તેથી અમને ખુબ સંતોષ થયો છે. પણ આ ખુનની તપાસ કરવાં તેમજ તમારી અકલ ગુમ થએલી જોઇ હું ધણો અસંતોષ છું. આ ખુન જેવા તેવાથી થયું નથી. પણ કોઈ કાબેલના હસ્તથી થએલું છે. તેથી તપાસ કરતાં કંઈ જણાઈ આવતું નથી. તમે શા ઉપરથી કહો છો કે આ ખુન સ્ત્રીએ કર્યું છે. ઇન્સ્પેક્ટરે નિરાશા અતાવતાં કહ્યું.

“સાહેબ આપ માત્રીક છો. જે ધારો તે ખરું. પણ આ મારેલી કટારથી હું કહું છું કે આ ખુન કરનાર સ્ત્રી છે. કારણ કે કુદરત તરફથીજ સ્ત્રીએના ડાબા હસ્તમાં બળ આપેલું હોય છે. આ કટાર ડાબા હાથથી માર્યો છે. અને તે પોણા ભાગની અંદર પેડેલી હોવાથી એમ જણાય છે કે આ કટાર પુરૂષનો મારેલો નથી.” કહી શાંતીલાલ શાંત થયો.

“શાંતીલાલ. કોઈ પુરૂષ આ કટાર આવી ડાબા હાથથી મારે તો પોણા ભાગની કટાર અંદર જઈ શકે કે નહિ. તેની મને શંકા થવાથી પુછ્યું.

“સાહેબ તેમ બની શકતું નથી. પુરૂષનો જમણો હસ્ત કબજામાં આવવાથી પોતાના બચ્ચ માટે ડાબા હાથથી ઘા કરે છે. પણ પુરૂષ નહિ થતાં કોઈના લીધે અડધો થાય છે. અને રાજપુત્રીથી કામ કરતાં અડધો પણ થઈ શકતો નથી. તેથી આ કટાર અડધો નહિ પેસતાં પોણા ભાગનો પેડેલો હોવાથી સ્ત્રીએજ આ ખુન કર્યું છે.

એમ સાબીતી થાય છે ” કહી શાંતીલાલે મૌન્ય ધારણુ કયું.

શાંતીલાલના ખુલાશાથી ઇન્સ્પેક્ટરના મગજની અંદર વાત ટસી ગઈ. પણ તેને પાછો જોઈ મ પડવાથી “ શાંતીલાલ આ ખુન ક્યાં થયેલું છે ” પ્રશ્ન કર્યો.

“ પોતાના મકાનમાં ” શાંતીલાલે જવાબ આપ્યો.

“ શા ઉપરથી તમે આટલું ખબરું કહો છો. સ્ત્રીઓ કોઈ દિવસ અવરતા ઘરમાં પેસીને આવાં કૃત્ય કરતી નથી. છતાં તમે કહો છો કે આ ખુન તેના ઘરમાં થયેલું છે. તે કેમ માની શકાય.

“ સાહેબ, મૃત દેહના ચરણુ ઉધાડા હોવાથી તેમજ તેણે એકલી ઝાઝીટ પાટલુન ઉપર પહેરેલી હોવાથી તેથી એમ જણાય છે કે આવી સ્થિતિ થાય છે. તેથી આ ખુન તેના મકાનની અંદર થયેલું છે. તે સાબીત થાય છે. સ્ત્રીઓ રાજવાડ, ધન, આપરને માટે ખુન કરતી નથી. પણ પોતાની સ્વાર્થી લાલચોથી ખુન કરવાં તૈયાર થાય છે. હાલના જમાનામાં શીયળને સાચવવા માટે આવાં કારણો થોડાંજ બને છે. પણ ઢેરેડેર આવી લાલચોથીજ મનાવ બને છે. અને ત્યારે આવા અધોર કૃત્ય થાય છે. આ સ્ત્રી તેની પરણેલ નથી. પણ રખાત હોવી જોઈએ. તે તિલાંચ આવું અધોર કૃત્ય થાયજ નહિ. ”

શાંતીલાલનું મગજ વીધુત વેગથી કામ કરી રહેલું જોઈ ઇન્સ્પેક્ટર દી મુઠાં ની ગયો. ખીજે ઉપાય નહિ રહેવાથી મૃતદેહ ઉપરના તમામ વસ્ત્ર ઉતારી લઈ ખીસાં તપાસવા લાગ્યો. ખીસામાંથી તપાસ કરતાં ચીઠ્ઠી મળી આવી. ચીઠ્ઠી જોતાંજ ઇન્સ્પેક્ટરનું અંતઃકરણ પ્રકુલ્લીત થયું. ચીઠ્ઠીને વાંચી જોતાંની સાથે પ્રકુલ્લીત મુખાવર્તિ

કરમાઇ ગયું. આથી ઇન્સ્પેક્ટરે ખીસામાંથી નીકળેલી ચીઠ્ઠી શાંતીલાલને આપી.

શાંતીલાલે એક વખત ચીઠ્ઠી વાંચી રહ્યો કે પાછી ખીજ વાર વાંચી જોતાંજ વિચારમાં પડી ગયો. ચીઠ્ઠી ઉપર પુર્ણ વિચાર કરવા લાગ્યો.

જહાલા વાંચક શાંતીલાલને તો વિચાર કરવાની જરૂર છે. પણ આપણને જરૂર નથી. તે ચીઠ્ઠી તખનાર તેમજ ખુન કરનારનો ખ્યાલ આપણાં મગજની ખંડાર નથી. પરસને ચીઠ્ઠી જે વખત ત્રીભોવનદાસ જોશુદ્ધ પડ્યો હતો. અને તે વખતે મોટરમાં એકલા જુવાન પુરુષને મળવાને માટે ચીઠ્ઠી લખી હતી. જુવાન પુરુષ તે ખીજે કોઇ નહિ પણ જેનું મૃતદેહ પડ્યું છે. તે રમણીક હતો. રમણીકનું ખુન કેવી રીતે થયું, અને પરસન ખંને પેટીઓ લઇને ત્રીભોવનદાસના મકાનમાં કેવી રીતે આવી તેમજ પેટીઓ આકાશ માર્ગે ગએલી તે આપણે જાણી ગયા છીએ માત્ર શાંતીલાલના મકાનમાં કેવી રીતે આવી તે બાબતથી અજાણ્યા છીએ. તે પણ જાણ્યા સિવાય રૂટના થવાનો નથી. માટે કોઇ કારણમાં આપણને જાણવા મળશે માટે આ વાતને જલ્દીથી દખાવી દો. કારણ કે આપણે પોલીસના નિર્માની વચ્ચે ઉભેલા છીએ. આપણી હિલ ચાલ જાણી લેશે તો આપણી નવલકથાનો સાર આવવાનો નથી. જુઓ ઇન્સ્પેક્ટર નું કહે છે. શાંતીલાલને વિચાર કરતો જોઇ ઇન્સ્પેક્ટર બોલી ઉઠ્યો.....

“સાહેબ આ ચીઠ્ઠી ઉપરથી મારી ધારેલી ધારણાઓ સર્વ કુળમાં મળી જાય છે. આથી એમ જણાય છે કે આ સહ કરનારનું

નામ પરસન છે તે કોઈના મકાનમાં રહેલી હોય એમ જણાય છે. અને તેના શીયળને સાચવવાને માટે આ મૃતદેહ 'પોલુ' છે. તેને બચાવને માટે ચીઠ્ઠી લખેલી હોય એમ જણાય છે. પણ "અહિં અમ્" કેમ બેઠી છે. એમ કહેવાથી મારો છુટકારો થશે" એ ઉપરથી એમ જણાય છે. આ મૃતદેહ તેનો ધણી નથી. પણ રખાત છે. એમ મને જણાય છે. નહિં નો આ પ્રમાણે લખવાનું શું કારણ છે. પણ આવું ખુન કેવી રીતે થયું. તે કંઈ સમજાતું નથી. પણ પરસનના ઉપર તપાસ કરતાં સર્વ 'ખાખત મળી આવશે. સાહેબ આ ખુનની હું મારી જાતથીજ તપાસ કરીશ સાંતીલાલે તેના કપડાં કિતરી લઈ તેની પાસે રાખ્યા, એટલામાં કન્સપેક્ટર સાહેબે જોઈતી તપાસ કરી મુકદ્દાને બાળવાનો હુકમ આપ્યો. ચક્રાંગે રમણીકના મૃતદેહને કેરોસીન છાંટી સળગાવી મુક્યો આવી રીતે રમણીક વ્યભિચારી રમણીકના દેહની દુર દગ્ગા થઈ.

કન્સપેક્ટર સાંતીલાલ એક બીજાને સેક્રેટેન્ડ કરી ચાલતા થયા. સાંતીલાલ ખુન બાખતના વિચારમાંજ મગ્ન થઈ ગયો.

જરૂર વાંચો !

જરૂર વાંચો !!

જરૂર વાંચો !!!

સંગીત કળાધર

સંગીત ગાયનોનો મોટો જથ્થો

કીર્મત માત્ર બાર આના.

મળવાનું ઠેકાણું:—

પુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ
લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

મુંદરનું હરણ.

જ્યુ પક્ષની કાળી રાત્રી સમસમા કર કરતી ચાલી
જાય છે. મધ્યરાત્રી હોવાથી પ્રાણી માત્ર પોતાના
સ્થાનમાં નીદ્રાદેવીને શરણે પડેલાં છે. પહાડ પ્રદેશ-
માંથી શીઆળવાં હાહા હુહુ કરી નીડરને બચબીત
કરવા માટે અપ શુકનના ધ્વનીથી બોલતાં જણાય
છે. હિંસક પક્ષીઓની પાંખોનો ફડફડાટ માણેકની

હવેલી ઉપર થયા કરે છે. મુંદર પક્ષીઓ તેના મકાન ઉપર ખેસી
અપશુકન કરતા જણાય છે. આવા સમયમાં માણેક પોતાની પથારીમાં
પડી નીઃશ્વાસ નાંખતી પલંગ સાથે પાસા ધસતી જણાય છે. ધ્રુવડના
બોલવાનો ધ્વની માણેકની કાનેદ્રીને અથડાંતાજ કંપારી છુટી. છાતી
ઘડકયા લાગી. માણેક બચથી ડરવા લાગી. ડાઘી ચક્કુનું ધરકવું
થતાંજ “હાય! પ્રભુ આ મકાન મને કેમ આજે ખાવા ધાય છે.
મારા તન-મનમાં આગ લાગતી હોય એમ જણાય છે. અંતઃકરણ
મળીને ખાખ થતું હોય એમ જણાય છે. હૃદય કંપી ઊઠે છે. કાળજી
ઉથલપાથલ થઈ જાય છે. હાય! પ્રભુ હવે શું થવા બેઠું છે. પાપનો
પગ પેસારો થવાથીજ આમ થાય છે. હાય! પ્રભુ મારા ઉપર કે
મારા સંતાનો ઉપર આવતી આશતને ટાળજે. તારા સિવાય માફ
કોઈ આ જગતની અંદર છેજ નહિ. બહાલા પ્રભુ! તમારોજ આશરો”
કહી માણેક શાન્ત થઈ શાન્ત થતાંની સાથેજ નીદ્રાદેવીની

કૃપા થતાંની સાથેજ માણેક ઘસવસાટ ઉઠવા લાગી. પાછો કુતરાના બસવાનો ધ્વની સંભળાયો. કે તુરત ત્રણ આકૃતિઓ સ્થામ વચ્ચ પહેરી ત્રીભોવનદાસની હવેલીમાં દાખલ થઈ. મંદ બળતા દીપકોને યુગ્મવતી ત્રણ આકૃતિઓ આગળ વધી. જ્યાં આમળ ત્રીભોવનદાસનું સ્થાન ગૃહ છે. ત્યાં આગળ આવી ઉભી રહી. ચારે બાજુએ દ્રષ્ટિ કરી. પ્રકાશીત દીપક મંદ પાડી દીધો. અને જ્યાં આગળ સુંદર સુતો છે. ત્યાં આગળ આવી. ત્રણ આકૃતિઓ ઉભી રહી કે બેમાંથી એકે “એજ ચંડાળણીનો પુત્ર” એટલાજ ઉદગારો નીકળી પડ્યા.

બહાલા વાંચક ત્રણ મનુષ્ય આકૃતિ તે બીજી કોઈ નહિ. પણ વિષય વાસનાથી ભરેલી પરસન હતી. અને તેના સાથના બંને પુરુષ આકૃતિઓ—પૈકી એક કરણ હતો. અને બીજો પુરુષ તેનો દોસ્ત રામજી હતો. સુંદરના મુખ ઉપર પરસનની એવી નીચાહ બેસી ગઈ હતી. કે તેનો સમય હોતતો ત્યાંને ત્યાંજ ઠાર કરી દેત. પણ તેનો સમય નહિ હોવાથી પરસન તેના સામે જોઈ ધુરંદીમાં કરવા લાગી પુનઃ કોધીત થઈ પોતાના મનમાં ને મનમાં બડબડવા લાગી. હાથ! ઓ ચંડાળણીના પુત્ર હું તને જોત જોતામાં હતો ન હતો કરી દઈશ. તારા ભાગ્યનું ફંતું ચક્ર હાલને હાલ ઉચલાવીને ફેંકી દઈશ. તારી ઉછરતી જુવાનીને જોત જોતામાં ઝેરમાં મીઠાચી દઈશ. તારા ચંદ્ર સરીખા મુખાવીંદને કાગ થાનની પાસે ચુંઆવીશ. કુતા તુંજ મારા દુખનું કારણ છે, તારી ભાગ્યદેવી આજે રૂઠી છે. યમદૂતે તારા આત્માને લેવા માટે તૈયાર થયા છે. ચંડાળ! આ તારી છેલ્લી નીદ્રા છે એમ સમજ લેજે. તારો ભાગ્યનો દીપક આજે પુરું રીતે જુગલવા બેઠો છે.

મણી નાનપણથી મારી થઈ પણ ચંડાળ તું મારો થયો નહિ. તેનું ફળ આજે જ ચખાડવાની છું. કહી પરસન શાંત થઈ કે પાછા તેના વિચાર બદલાયા.

“માણેક ! માણેક, તું મારી થયું છે. તું જ મારો દુશ્મન છે. તારા લીધે જ હું હાડમાર થયું છું તારા લીધે જ મારી દુરદશા થઈ છે. પણ હીક છે યાદ રાખ તારા અવિધ્યના સુખનું સત્યાનાથ કાઢનાર પરસન તૈયાર છે. વૈરા પરસન વૈર લીધા વીના છોડે તેવી નથી. આ ઝેરી છુરી તારા કાળજની અંદર પેસી તારા પ્રાણને યમકોકમાં મોકલવાને તૈયાર છે. હું પરસન નથી પણ પાસની ગંજમાં ચીથુગારી છું. તારા અંતઃકરણની અંદર લ્હાય મુકનાર અંગાર છું ધાઈ તો આ તારું મકાન જોત જોતા સ્મશાન સમાન બનાવી દેવા તૈયાર છું. તારા ભાગ્યચક્રને પલટાવી નાખનાર હું તારીજ વીધાતા છું તારા કાળજ ઉથલાવી નાખનાર એક બચકર કારણ છું. માણેક ! તેં જ માઈ સર્વેશ નાથ કયું છે.”

આ પ્રમાણે પરસન પોતાના મન સાથે બોલી રહી છે. તેવામાં તે બંને પુરૂષો મણીને જનાડી પરસન સમક્ષ લાવીને ઊભી રાખી મણીએ આવીને મારી : દમણાંજ મારી બા જામલી હતી. માટે સાવચેતથી કામ કરવું નહિ તો મહેનત બરબાદ જશે” ધીમેથી ઉદ્ધારો કાઢ્યા.

મણીના વાક્ય ઉપર અધાર રાખી પરસન પુનઃ માણેક પાસે પોતાની કાંખી સ્થાન કરતીની અંદરથી ડખી કાઢી અંદરથી કંઈ બસ લઈ માણેકની નાસીકા આગળ ધરતાંજ જોઈથી છીંક, આવી.

છોક્ર આવતાંની સાથે લાકડાની માણક પડી, આ પ્રમાણે ત્રણે વસ્ત્રધારી મનુષ્યો પોતાના કામમાં લુપ્થ થએલાં છે. એવામાં “હાય ! શું” કહી એ ત્રણ પંકતીઓ કયા ગઈ” ના ઉદગાર બેરથી નીકળતાંની સાથે રૂંદ વસ્ત્ર ધારણ કરેલી પુરુષ આકૃતિ બારી ઉપર ચઢતી જણાતા. બહાલા વાંચક તે વેશધારી પુરુષ તે કોણ કશે ? તે જણવાની જગ્યાસા મારા મુન બંધુને તો આ પ્રકરણની અંદર જણાવવામાં આવશે.

ઉપર ચઢતા વેશ ધારી પુરૂષને જોતાંજ પ્રથમ આવેલી એક સ્ત્રી અને બંને પુરૂષો સંતવા લાગ્યા. ત્રણેને સંતાતા અટકાવવાને માટે વેશધારી પુરૂષે લાચના ઇસારાથી સમજાવી દીધાથી ત્રણે મનુષ્યો સમજી ગયા કે આપણી મંડળીનો માણસ કશે એમ ધારી પરસને “કુલીન” નામના પુરુષનું નામ જોતાંજ “હું” પ્રત્યુત્તર મળતાની સાથે પરસને તેની પાસે ઘડી આવી અને પુનઃ બોલી

“કુલીન તું” આ દાદરથી નીચે ઉતરી તપાસ રાખ કે કેમ આવે છે. અને આવે તો અમને ચેતાથી દેજે” પરસનનો હુકમ સાંભળતાંજ આવનાર વેશધારી પુરૂષનું હૃદય ચીરાવવા લાગ્યું ઉદાસ થઈ ગયો. ઊંડો નિઃશ્વાસ નાંખી. પરસનના હુકમને માન આપી ખતાવેલા દાદરથી ઉતરવા લાગ્યો.

બહાલા વાંચક વેશધારી પુરુષનું નામ પરસને કુલીન કહ્યું; પણ તેનું નામ શાન્નિલાલ કે જે પેલીશના સિપાઈના નામથી ઓળખી ગયા તે જ હતો, કેટલી નવાઇની વાત કે પાપકર્મ કરનાર મનુષ્યને માણસ એ ઓળખવાની શક્તિ નથી તો પણી પરમાત્માને કેવી રીતે ઓળખી શકશે.

તેનો ખ્યાલ વાંચનાર સુઘ બંધુઓએ કરવો જોઈએ. પ્રીય વાંચક બંધુ પાપી જનોના ચક્ષુઓ સદાએ બંધ હોય છે. તેની સાથે હૃદય ચક્ષુઓ બંધ હોવાથી પાપકર્મ કરતાં અચક્રતાં નથી.

શાંતીલાલ ચાલાક શાંતીલાલ નીચે નહિ ઉતરતાં ઉપર ખજે શું કરે છે. તે છુપી રીતે જોવા લાગ્યો. શાંતીલાલ મનની અંદર સમજી ગયો કે આ અધોર કૃત્યની કરનારી પરસન હોલી જોઈએ. નહિ નો આવાં સાકસ કાર્ય કરવાને માટે કોઈની હિંમત ચાલવી અશક્ય છે. ભક્ત જેમ કરે તેમ કરવાદો. અત્યારે કંઈ ખોલવાની જરૂર નથી. આગળ ઉપર જોઈ લેવારો. કહી શાંતીલાલ ત્રણેની હીલચાલ જોવા લાગ્યો. પ્રથમ સુંદરને ડમીની અંદરની ભરમ સુધાડતાંની સાથે છોક આવી મેથુદ્ધ થઈને પડ્યો કે તરત પરસને સુંદરને મજબુત ચાદરની અંદર ગાંસડો બાંધ્યો. મણી ! પાપી મણીને તેની ખીલકુલ દયા આવી નહિ. પણ ઉલટી ચાદરનો છેડો પકડી ગાંસડી મજબુત બંધાવી શું પહેનનો પ્રેમ ભાઈ ઉપર હર ! હર ! શંકર નો ચાલુ જમાનાએ તો સત્યાનાશ કાઢી દીધું. ભાંધભાઈમાં, પહેનભાઈમાં, પતિપત્નીમાં કુસંપ થઈ ગયો. એક ખીજનો પ્રેમ પલાયન થઈ ગયો. પ્રેમન ઉપર પાણી ફરી વળ્યું. એક ખીજના કુસંપથી સત્યાનાશ નીકળી ગયું. મનુષ્યોના અંતઃકરણની ઝેરી સર્પની માદક ઝેર ભરાઈ ગયું પ્રભુ હવે તો કુસંપનો નાશ થાય તે સાઈ ? અસ્તુ.

પરસને ગાંસડી બાંધી ચરણની એક કાત મારી ગાંસડીને રેડવી મારી. અહસોસ નીર્દોષ સુંદરના કેવા હાલ થયા છે. સુંદરની દયા એક ઉદરમાં આવેલી મણીને આવી નહિ. પણ કોરો હૃદયના

પોલીશના સીપાઈને આવી. અરે હાય પ્રભુ બચાવો ! તારા બાળક ઉપર દયાની વૃષ્ટી વરસાવો ” ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા કે પરસને “કુલીન” નામથી પોકાર કરતાં ચાંન્તીલાલ રામજી ગયો કે મને બોલાવે છે. સમજીને પરસનની પાસે આવીને ઉભો રહ્યો કે “ચાલો ! આપણું કામ થઈ ગયું છે. માટે એટલી સંભાળ રાખીને ચાલવને કે કોઈ ઉડવા પામે નહિ ” પરસનનો હુકમ સાંભળવાની સાથે ત્રણે જણે સુંદરની ગાંસઢીને ઉપાડી રવાના થઈ ગયા.

જરૂર વાંચો !

જરૂર વાંચો !!

જરૂર વાંચો !!!

કઠોર કચ્છી કે ઉછળતું મુદ્દું

—ભાગ ૨ બે.—

કીમત માત્ર બે રૂપીઆ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારાયણદાસ

લીમડાચોક—મુરત.

પ્રકરણ ૧૬ મું

પ્રેમવેલો માણેક

૫ રોડ થવા આવ્યું છે. પંખીઓના ક્ષારવથી આખું વન ગાથ રહ્યું છે. માળામાંથી નીકળતાં પક્ષિઓ ચારો ચરવાને માટે ઉડતા જણાય છે. છોકરાઓના રડવાનો અવાજ આપણા કાનની અંદર ચાલ્યો જતો સંભળાય છે. તેવા સમયે માણેકને ભયંકર સ્વપ્ન આવવાથી ભયભીત થઈ સુંદરની પથારીમાં હસ્ત ફેરવતાં પુત્રવેલી માણેકના અંતઃકરણની અંદર પ્રાર્થના પડ્યો. મહાનની અંદર તપાસ કરતાં સુંદરનો પતો નહિ લાગવાથી તેનું અંતઃકરણ ચીરાઈ જવા લાગ્યું. રદયની અંદર પુર્ણ પ્રાર્થના પડતાંની સાથે માણેક પુનઃ બોલી બીડી...

“હાય ! મારા સુંદર તું ક્યાં છે. તું કંઈ જગોએ છે. તારૂં ક્યાં ફેંકાઈ છે. બેટા સુંદર ! મારા દર્શન સિવાય તને બીલકુલ ચેન પડતું નહિ તે અત્યારે તું ક્યાં હૃદય પ્રીય ! બેટા મને બીલકુલ ચેન પડતું નથી. હાય ! સુંદર તારું અંદર સરખું મુખ હું ક્યાં જોઈશ. હાય ! બેટા ! તારું શું થતું હશે સ્વપ્ના તારૂં કહેવું સત્ય છે કેાઈ અભાગણી મારા સુંદરને લઈ જાયેલી જણાય છે. પાપી ! ચરસન તેં બરાબર વેર વાળ્યું મારી ચક્ષુઓને ફાડી ચક્રવૂર કરી દીધી મારા એકના એક પુત્રને તું કાળના મુખમાં મુકવાને તૈયાર થઈ છે.

આવો સુંદર પુત્ર ખારા, સમય બહુ થઈ જાય છે.

જેવા મુખમાં ભાઈ તારૂં જીવ મલો મુઝાય છે.

પુત્ર આવો ! મારા બહાલા બેટા તમારા દર્શન કરાવો. જેમ સમય જાય છે તેમ મારું હૃદય બહુ મુગ્ધય છે. સુંદર ! તારા કમળ સરીખા મુખાવીંદને જોવા માટે ઘણી આતુર છું. મારા મળતા અંતઃકરણને ઠંડુ કરવાને માટે પ્રીય બેટા જલ્દી આવો. તમારાં દર્શન દર્શિ તમારી માતૃતા પર કૃપા કરો, હાય ! પુનઃ

“દષ્ટ દર્શન તુજ માતને, બળતું હૃદય ઠંડુ કરો.

આવ પુત્ર પ્રેમ પ્યારા, તુજ માત પરે કૃપા કરો.

હાય ! માથી ખદા થનાર પુત્ર એકદમ રિસાઇને ક્યાં ગયો. તમારા પાપી દુશ્મનોના હાથમાં સપડાતાં મને પોદાર કરીને કેમ બોલાવી નહિ. હાય ! પ્રભુ મારા પુત્રને લઇ જનારની શક્તીને ઝોછી કેમ ન કરી. તારા રંક બાળકના હિપર રહેમ નજર કેમ ન રાખી. હાય ! પરદુઃખભંજન મહાન પરમાત્મા મારા સુંદરના દુઃખમાં તમે ભાગ કેમ ન લીધો. હાય ! તમે પણ પાપીઓની સાથે પાપી થઈ મારા પુત્રને રસાવ્યો છે. મારા સુંદરને તેજ ભુવ્રલુલવણીમાં નાંખ્યો. તારી ભુલભુલામણીમાં પડનાર મનુષ્યો કદાપી કાળે બહાર નીકળી શકતાં નથી. રાજા હો કે મહારાજા રાણી હો કે દાસી, ધનવાન હો કે ફકીર, સંન્યાસી હો કે ફકીર ગમે તે હો પણ તારી ભુલવણીમાં પડનાર મનુષ્યો ખીચારા અંધ થઇને આવડે છે. પણ તેનો માર્ગ જડી શકતો નથી. તારા ભુલભરેલા રસ્તાનો બોમીયો મળવો મુશ્કેલ છે. ભુલભરેલા માર્ગના અંધ કરેલા ધરની આવી મનુષ્યની પાસે નથી પણ તારા હસ્તમાં રાખેલી છે. હાય ! પ્રભુ એવા તારા ભુલવણીના વીકટ માર્ગમાંથી મારો સુંદર કેવી રીતે નીકળશે. તારા સિવાય મારી પાસે આવવાનો માર્ગ કેને પુછશે.

“જીવવણીમાં પડેલા સુંદરને રાહ કોણ બતલાવશે ?
માથેલા પ્રીય પુત્રને, પ્રભુ કોણ તેડી લેાવશે ?

હાય ! પ્રભુ તારા સિવાય પુત્ર વિગ્રોગી ખાણકને તેના પુત્રના
દર્શન કરાવવા તારા સિવાય કોઈ સમર્થ નથી. પ્રભુ ! મારા પ્રેમમાં
થેલા થએલા પુત્રની સહાય કરનાર આ દુનીઆની અંદર કોઈ છેજ
નહિ. હાય ! પ્રભુ હું નીરાધાર થઈ ગઈ છું. એક જોનો આધાર
હતો તે પણ એકલી મુકીને ચાલતો થયો. મારી જોદ ખાલી થઈ
ગઈ છે. દુનીઆની અંદર પુત્રવાળી તે આજ જોત જોતામાં પુત્ર
વિનાની વંજા થઈ છું. મારા પેટે એક પણ પુત્ર થયો નથી. અને
થયો હશે તો તે કાળનો આસ થવાને માટેજ જન્મ લીધો હશે.
પ્રભુ ! જન્મ આપનાર મારા બાળકના જન્મતા પહેલાં મારા સ્તનમાં
દુધ પેદા કર્યું હતું. અનાજ ચાવવાને માટે દયાળુ તેં દાંત આપ્યા
છે. તે દયાહીન થઈ મારા પુત્રને સ્વપ્નની માફક બતાવી મારા
હસ્તમાંથી ખુંચાવી લીધો. મારી બાંધી મુડી લાખની તે પુત્રના
ખુંચાવી લીધા પછી કાખની થઈ ગઈ છે. મારી ભરેલી જોદ જોત
જોતામાં ખાલી થઈ ગઈ. આવ ! બાલા પુત્ર આવ ! મારી ચક્ષુથી
જમીન અને આસમાન જે હું જોણી સમાન જોતી હતી. પણ
આંખની કાકી પલાયન થયા પછી અંધ થઈ ગઈ છું. મારી દેખાતી
ચક્ષુઓ બંધ થઈ ગઈ છે. હાય ! ઓ પ્રભુ સહાય થાઓ. તમારો
ખાણકને બચાવો. નિરાધાર બાળકને જીવતલાન આપો નીહોંય પુત્રના
પ્રાણ બચાવો ! પ્રભુ તારોજ આસરો. મારી મીસી વરખડી ઝેર
સમાન થઈ ગઈ. અમૃતની આશાઓ રહેલી નીરાધાર અબળાને ઝેર
મધ્યું. સુખની સાક્ષીમાં દુઃખનાજ ભંડારો. ભરાયા મારા ભરેલા

અંકારો ખાલી થઈ ગયા. નિરાધાર અમળાની વહારે ચઢનાર પ્રભુ મારા સુંદરનો પતો મેળવી આપ. તું નીરંજને નીરાકાર છે. તારી દ્રષ્ટીએ તમામ મનુષ્યો દેખાય છે. તો મારો સુંદર ક્યાં છે. તેની મને જાણ આપ ! બહાલા પ્રભુ ! તારી રંક દાસી ઉપર કૃપા કરી પુત્રનો સંજોગ કરાવ.

આવ મારા બહાલા સુંદર આવ, માથી ખસાયતા તને ખીલકુલ દયા આવતી નથી અને એક વખત નહિ જોતાં મારા દર્શન કરવાને માટે આતુર થઈ જતો. પ્રેમનો ઘેસો થઈ જતો. અકળાઈ જતો. ગભરાઈ જતો. તે અત્યારે દયાહીન થઈને તું ક્યાં સંતાયો છે. મારા ઉપરની દયાને જુલો ક્યા પાપીની કપટ જાળની અંદર ફસાયો છે. દગો દઇ વિશ્વાસઘાતી કેમ થયો છે. ઉપરનો પ્રેમ જુલો પ્રેમ હીન બનતાં ખીલકુલ તેં વિચાર કર્યો નહિ. તારા વિયોગથી મને શું દુઃખ થતું હશે તેનો ખીલકુલ ખ્યાલ કર્યો સિવાય પ્રેમ જુલોને ક્યાં સંતાયો છે. બહાલા તું જ્યાં હોય ત્યાંથી આવ ! હાય ! પ્રભુ મારા બાળકને બચાવો. આ પ્રમાણે માણેક બોલી રહી છે. એટલામાં ત્રીભોવનદાશે આવીને પુનઃ ઉદ્દગારો કાઢ્યા.

“મણી ક્યાં છે.” પ્રશ્ન કર્યો.

“શું ! મણી પણ નથી.” ગભરાતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“ના, તે ખીલકુલ દેખાતી નથી.” નકારમાં જવાબ આપ્યો.

“હાય ! એકને બદલે બે ગયાં. બંને ચક્ષુઓથી અંધ થઈ મારા ભરેલા હસ્તો ખાલી થઈ ગયા. મારી જોડ તદ્દન ખાલી થઈ ગઈ. હાય ! અફસોસ કહેતાંની સાથે માણેક જમીન ઉપર પછડાઈ

હાથ પગ તણાઈ ગયા. ચક્ષુઓના ડાળા ઊંડાં ઉતરી ગયા. જોત જોતામાં માણેક ઠંડીગાર જેવી થઈ ગઈ. વજ્ર જેવા કઠણ હૃદયની ત્રીભોવનનું પણ હૃદય પીગળી ગયું. માણેકને આ પ્રમાણે ખેલાઈ થએલી જોઈ ખોલી ગઈયો.

“નસીબ ! નસીબ તારી કળા ન્યારી છે. તારો ખેલ અનન્ય તરહનો તારો રંગ ન્યારો છે. તારું રૂપ ખીલામણું છે. તારી જળમાં ફસેલા પ્રાણીઓ કદાપી કાળે નીકળી શકતા નથી. તારા હસ્તમાં સપડાએલા મનુષ્યોની દુરદશા કરનાર તું પાપી પીસાયછે. તારું બદલાતું રૂપ જોઈ ગમે તેવા રજુપોદ્ધાને બચબીત બનાવે છે. નીડર જનોના કાળજી ઉથલાવી નાંખનાર ચંડાળ છે.

તારા પ્રપંચી ખેલમાં ફસાઈ જતા મનુષ્યોને જોત જોતામાં પાયમાલ કરી મુકે છે. હાથ ! નસીબ તું રંકવો ગમ્મ, સગ્મનો રંક, ધનાઢયનો ફકીર, ફકીરનો અમીર બનાવનાર તુંજ છે. વાંઝ્યાને પુત્ર આપનાર, પુત્રવંતીને વંઝા બનાવનાર દંપતીમાં કળેકું કરનાર પાપી નસીબ તું છે. સંધ્યાના રંગ જેવી રીતે બદલાય છે તેવા તું રંગ બદલનાર ખેલાડી છે. મદારી એકના બે રૂપીઆ બનાવે છે. પણ પાંછળથી ધુળની ધુળ રહેછે તેમ તું પણ જાદુઈ અસર કરનાર જાદુગર છે. વાંઙાને પરણવાના સ્વપ્ન આપી ખુશી કરનાર નસીબ તું છે. સ્વપ્નમાં જોએલી ચીજોને નાજુદ કરનાર તું છે. દુનીઆની સાયબી દેખાડનાર તેમજ પાછી લેનાર તું છે. નીરાધારને આધાર આપનાર આધાર વાળાને નિષાધાર કરનાર તું છે. મનુષ્યોને હસ્તી અથ ગાડી થોડા વિગેરે ઉપર ખેસાડી ન્યુખ

દેનાર તું છે. અને સુખ ભોગવેલા મનુષ્યોને પગે ચલાવી. જંગલે જંગલે બટકાવનાર બીખ મંગાવનાર નસીખ તારોજ પ્રતાપ છે. તારો રંગ પચરંગી છે. બીજ બીજ ભાતના રંગ બતાવી મનુષ્યોને તારી તરફ દોરનાર તું છે. અને તે રંગને ખરબાદ કરનાર, નસીખ તું છે. હાય! નસીખ આ પણ તારોજ રંગ છે. તારો ખેલ છે. પ્રભુ સહાય થા. સર્વ પ્રાણી માત્રની જીવનદોરી તારા હસ્તમાં છે. વધારનાર અથવા ઘટાડવાનો હક તારોજ છે. ત્યારા સિવાય કંઈ બની શકતું નથી. આ મકાનની અંદર ઉભરાઈ જતા મનુષ્યો ને જોતાં અતઃકરણ્ય પ્રુથ્થ થઈ જતું. તેજ મકાન આજ સ્મશાન સમાન લાગે છે. પાંજરની અંદર પુરાએલા પક્ષીથી શોભીત જણાતું પાંજર ખાલી બીહામણું દેખાય છે. પ્રભુ તારી લીલાનો પાર નથી. હાય! પ્રભુ! અદ્ભુતોસ દુઃખના વાદળો એક પછી એક એમ ઘેરાયલાં જણાય છે. દુઃખના પહાડો મારા શીર ઉપર પડતા જણાય છે. દુઃખના શીખરો મારી તરફ ઢોલની દૃષ્ટિએ જોતા જણાય છે. આ સર્વ મકાન તથા મુખની સાયબીઓ ખાવાને ધાય છે. સ્તંભ દિવાલો વિગેરે વેરની વસુલાત લેવાને તૈયાર થઈ ગયા છે. આખો એરડો ફરતો જણાય છે. હાય! પ્રભુ બચાવો: આ દાની દુનીઆમાંથી આપના ગુન્હેગારને આપના દરબારમાં બોલાવો. હાય! પ્રભુ તારીજ મદદ. તારોજ આધાર કહી ત્રિભોવતદાસ શાન્ત થયો. માણેકનું શીર ખોળામાં લઈ. નીચે પ્રમાણે દુઃખોદ્યાર કાઢવા લાગ્યો.

“હાય! પ્રેમ તું પણ અજબ તમાસો દેખાડનાર એક છે. શુદ્ધ અને સાચા હીલની અંદર તારો સીન ગોઠવી દીધો જણાય છે.

પડદારથી મનને સંતાડનાર તનને દોરનાર પ્રેમ તારી ખુબી ન્યારી છે,
એકીરની માફક એક વખત મન લોભાવી જનાર પ્રેમ તારો ખેલ
અજબ છે. તારા ગુંચવાયલા સીનની અંદર પુર દમામથી તારો પાક
બજવ્યા કરે છે. અને શુદ્ધ અંતઃકરણ વાળા મનુષ્યોને દોરનાર તારો
રંગ ન્યારો છે. વાહ: “પ્રેમા વાહ, તારોજ બધો પ્રતાપ છે” કહી
ત્રીભોવનદાસ શાન્ત થઈ માણેકને શુદ્ધીમાં લાવવાના ઉપાય કરવા લાગ્યે.

❀ સુવર્ણ ચંદ્રોદય ગુટીકા. ❀

બધી જાતની શક્તિની દવાઓનો મહારાજા
જળ, બુદ્ધિ, વિર્ય અને શક્તી આપનાર.
કીમત-શીશી એકના રૂપીઆ દશ

મળવાનું ઠેકાણું—

બુકસેલર લલ્લુભાઈ નારણદાસ

લીમડાચોક—સુરત.

પ્રકરણ ૧૭ મું

શાંતીલાલ સપગથો.

ધ્ય સત્રીના સમય છે. સર્વ ઠેકાણે સુન્ય સુનાકાર થઈ ગયું છે. ધીઆળવાં કુકાકુક કરી નીડરને બચબીત પમાડે તેવો ધ્વની કરી રહ્યાં છે. એટલામાં બને સ્થામ વસ્ત્ર ધારી પુરૂષો આવતા જણાય છે. થોડેક ચાલ્યા પછી પોતાની નીર્ણય કરેલી જગ્યાએ આવીને બિભા રહેતાંજ “એજ મકાન” એક પુરૂષ પંકતીએ ઉદગારો કાઢ્યા કે ત્યાંજ બિભા રહ્યા તે મકાનની અંદર દશબાર માણસો વાસ કરતી બોલતા જણાય છે. મકાનની અંદર બળતા દીપકોએ આખા મકાનમાં પોતાનું તેજ પ્રસારી દીવેલું જણાય છે. બહાર બિભેલી પંકતીઓએ બહારથી જંજીર ઠોકી તેનો અવાજ ઉપર જતાંની સાથે પરસન ચમકી પોતાના નોકરને નીચે મોકલ્યો. દાર ઉઘાડી. આવેલા બને પુરૂષોને લઈ પરસનની સમક્ષ આવી બિભો રહ્યો. નવા ગ્રાહકોને જોતાંજ પરસન પુનઃ પરસન થઈ ગઈ અને આવેલા બને પુરૂષોને “કેમ અત્યારે ક્યાંથી આવો છો” પ્રશ્નકર્યો.

“અમે બને જણ કુલીનના મહેમાનો છીએ. તેમના ઘેર ઉતરેલા છીએ. તેમના મકાનની અંદર નીંદ્રા નહિ આવવથી અમને અહીંયાં મોકલેલા છે.” આવેલા નવા ગ્રાહકે જવાબ આપતાં કહ્યું.

“કુલીન કેમ આવ્યા નહિ. અને તમે આવ્યા છો તો અમારા શીર ઉપર છો. પણ આમ સ્થામ વસ્ત્ર ધારણ કરવાની શી જરૂર

છે ? પરસનને કંઈ બહેમ આવવાથી કહ્યું. “કુલીનની તબીયત સારી નથી. તેથી તેઓ આવી શક્યા નથી. અમોએ સ્યામ વચ્ચે પહેરેલાં છે. એનું કારણ માત્ર એજ છે કે રાત્રીના વખતમાં અમોને કોઈ ઝાળખી શકે નહિ. કદાચ કોઈ માણસ ઝાળખી જાયતો. પછી કોઈ અમારા ગામના માણસોને કદાચ વાત કરે તો એમાં બહુ ખોટું જણાય. તેથી અમોએ આ વસ્ત્રો પરિધાન કરેલાં છે. અને અમારા માટે આપને શંકા આવતી હોયતો આપને તકલીફ આપી તે માટે માફ કરશો. અને આટલી દશની નોટ સ્વીકારશો. અમે હવે રજા લઉં છું.” એ પુરોમાંથી એકે લાલચ આપતાની સાથે રજા માંગતા કહ્યું.

આ પ્રમાણે કહી બંને જણો ઉભા થઈ ચાલવા લાગ્યા. બંને પુરોને જતા એક પરસન એકદમ ઉભી થઈ. બોલનાર પુરોને હસ્ત પકડ્યો. અને પુનઃ બોલી ઉઠી.

“મહેરબાન સાહેબ આમ રિસાઈને જવું તે આપને ધટીત નથી. અને આવેલા અતિથીઓને જવા દેવાની મારી ફરજ નથી. બસે કુલીન નથી આવ્યા, તે શું થઈ ગયું. અમારે તો તમે આવ્યા તે કુલીન આવ્યા છે. એમ સમજીએ છીએ. સાહેબજી આપતો અમારા માલીક છો. આપ જ્યારે રિસાઈને જશો તો અમારું ગુજરાન કેવી રીતે થશે. મનના માલીક પોતેજ છો. અમારા શીર તાજ, અમારું તન, મન. ધન તમોને સમજીએ છીએ. આપને મેં જે પુછ્યું તેની અમને મારી આપશો. અને જે શીક્ષા કરવી હોય તે કરીશો.” પરસને પોતાનો વેસ્તાનો પાક બજવતાં કહ્યું.

“જેને ત્યાં માન નથી, જે જોજનના અંદર નીમક નથી, જે જનની અંદર વર નથી, તે જનમાં જવું તે વિચાર કરવા જેવું છે. આપ વેસ્યા છો. આપનામાં મોહપાસામાં નાંખી પુરોના મન હરિ જવાની તરફીય બરાબર હોવી જોઈએ. પણ તે પ્રમાણે તમારી પાસે માન, સનમાન તો છે નહિ. તો પછી અમારે રહેવાની શી જરૂર છે, કહેવાની સાથે બોલનાર પુરુષને ગુસ્સો ચઢી આવ્યો અને પુનઃ બોલી ઉઠ્યો. “શું! અમે ચોર છીએ? બુઝ્યા છીએ કે અમેને તમેએ ટોક્યા. અમે અમારી ખુશીમાં આવશે તેવા વસ્ત્ર પરિધાન કરીશું તેની તમને શી પંચાત છે. તમારે તમારા કામની જરૂર છે. કંઈ વસ્ત્રની જરૂર નથી.? સાંભળ્યુંને” આ પ્રમાણે બોલતો જોઈ તેની સાથે આવનાર પુરુષ તથા બીજા પુરુષો નવાઈ પામવા લાગ્યા અને સર્વ જથ્થુ તેના મોં સામે જોઈનેજ બેસી રહ્યાં જ્ઞાતા વાંચક બંને પુરુષને તમે ઝોળખતા હશે. પણ તમારી ધ્યાન બહાર હોય તો તે બંને પુરુષ બીજા કોઈ નહિ. પણ તે શાંતીલાલ બહાદુર હતો. અને બીજા પુરુષ તે બીજા કોઈ નહિ પણ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પોતેજ હતા. તેઓ બંને કામેત્ર પુરુષોએ વીલાસ ભુવનમાં આવવા માટે કુલીનને પોલીશના કબજામાં સોંપી દઈ જે ચીકી બતાવી હતી તે ચીકી કુલીન પાસેથી લખાવી લીધી હતી. શાંતીલાલે કુલીનના ઉપર આટલો બધો કબજો કરવાનું કારણ એજ કે જે વખતે મુંદરનું હરણ થયું તે વખતે શાંતીલાલને આપણે કુલીનના નામથી ઝોળખ્યો છે તે ઉપરથી શાંતીલાલે પોતાની અક્કલ મુજબ કુલીન આ વેસ્યા સ્ત્રીનો માણસ હશે એમ સમજીને તેને કબજો કર્યો હતો. અને તેને કબજો કર્યો સિવાય તેમનાથી વિલાસભુવનની અંદર આવી શકાય તેમ નહિ.

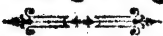
હોવાથી તેમણે યુક્તી રચી હતી. વેસ્યા સ્ત્રી પરસનની હકીકત જાણવા માટે આ બંને પોલીશ અમલદારો આવ્યા હતા. અને હવે પછી શું થાય છે. તે આપણે જોઈએ.....

“ શેઠજી મારે તમારી જરૂર નથી. તમને બોલાવવા આવી ન હતી કે પત્ર પણ લખ્યો ન હતો. હું બોલાવવા આવી નથી. છતાં આટલો બધો મિનનગ કોના ઉપર કરો છો. અબરદાર! અમકાન તમારું નથી. પણ પરસનનું વિલાસ જીવન છે. તો કંઈ પણ અક્ષર બોલ્યા તો એમ સમજે કે મારા માણસની સાથે ગીરફતાર થશે. અને તમને બંધન કરવામાં આવશે. જાઓ તમારી કંઈ પણ જરૂર નથી. ” પરસને ક્રોધીત થઈને જવામ આપ્યો....

“ પરસન તમારી ધમકીથી હું કંઈ ડરી જવાનો નથી. જરા ખ્યાલ કરો કે પેલા છોકરાનું દરજ્જા કરવાને માટે મેંજ મદદ કરી હતી. માટે કહો હવે ક્યાં જવાના છો કેમ ! પરસન પોલીશને બોલાવું ” શાંતીલાલના વાકયોથી પરસન પત્થરની માફક જ્યાં જીબી હતી. ત્યાંજ ઉભી રહી. હવે શું કરવું તેનો વિચાર કરવા લાગી. પણ કંઈ નક્કી વિચાર થઈ આવવાથી એકદમ ત્રણ તાળી પાડતાંની સાથે બેઠેલા પુરુષોએ શાંતીલાલને અને ઈન્સ્પેક્ટરને પકડી લીધા. મજબુત દોરડાથી બાંધી દઈ એક કોટડીમાં રવાના કરી દીધા.

પ્રકરણ ૧૮ મું

રંગ બદલાયો.

વિ

લાશ લુવન તે વિલાશ લુવનજ હતું. વિલાશીઓનાં
ઝાંઝવાનાં સુખ જેવા સુખને માટે બનોવ્યું હતું આ
વિલાશ લુવન વિલાશી નામની વેસ્યાનું મકાન હતું.

ચીતરોડા ગામની અંદર વિલાશી બહુ પ્રખ્યાત હતી. તેની સોબતે
અદનાર મનુષ્ય કદાપી કાળે બચતો નહિ. વિલાસીએ કેટલાક ધનવાન
સદગૃહસ્થોને બીખારી બનાવ્યા હતા. વિલાશી હાવભાવ અને
કટાક્ષથી ભરેલી છે. તેના ચટકા મટકાને બપોરથી સુખ મનુષ્યો
વિલાશીના વિલાશ લુવનમાં પડ્યા રહેતા હતા. વિલાશી જેની પાસે
દામ તેનેજ કરતી સલામ બીજાના સામે પણ જોતી નહિ. દરિદ્રી
ચ્યા પછી વિલાસી તેને અપમાન કરી કાઢી મુકતી હતી. તેનામાં
ફસેલા મનુષ્યોને તદ્દન પાપમાલ કરતી હતી. અને જેને વળગતી
તેને જળોની માફક વળગી રહેતી. તેનેજ પોતાનો ભરથાર બનાવતી
અને સમય આવે ત્યારે પોતાના પૈસા આપીને પણ કામ કાઢી લેતી
અને વખતે માર ખાવાની જરૂર પડે તો પણ બીલકુલ પાછી પાની
કરતી નહિ. આથી જેટલા તેને ત્યાં જનારા પુરુષો હતા. તેટલાં
વિલાસી ઉપર બરુસો હતો. વિલાશી પોતાની ઓછે તેમ તે
સમજતા હતા. પણ હૃદય ચક્ષુથી અંધ થયેલા પુરુષો તેનો
પ્રપંચ નજી શકતા નહિ. તે પતંગીઆની માફક વિલાશીની
ઉપર પ્રાણુની આહુતી આપતા પણ.

“ રાજા કીસકે ગોઠીએ, જોગી કીસકે મહંત.

વેસ્યા કીસકી સ્ત્રી, દાણુ વેસ્યાકા કંથ.”

રાજા કોનો ગોઠીઓ થાય, અને જોગી કોનો મહંત થાય છે. અને વેસ્યા કોની સ્ત્રી થાય છે. તે બીલકુલ સમજતા નથી. પણ સાંભળે.

“ રાજા ગરથકે ગોઠીએ, જોગી ધુણીકે મહંત.

વેસ્યા જરકી સ્ત્રી, જર વેસ્યાકા કંથ.”

રાજા, ગરથના ગોઠીઆ થાય છે. અને જોગી ધુણીનાજ મહંત હોય છે. વેસ્યા જરનીજ સ્ત્રી થાય છે. વેસ્યા પુરુષની સ્ત્રી થતી નથી. પણ તેનો કંથ પૈસોજ હોય છે. જેની પાસે પૈસા છે. તેનીજ સ્ત્રી થઇને રહે છે. બાકી અપમાન કરી કાઢી મુકે છે.

એક ચાટની અંદર હજારો શ્વાન ખાય છે. તેમ વેસ્યા રૂપી ચાટ તેની અંદર ભોગવિલાસ ભોગવનાર શ્વાન રૂપી મનુષ્યો તે એક કાયાની અંદર પોતાનું તન-મન-ધન ગુમાવે છે. કૌવચના ફાફડા. ધનુશના ફુલ રણીઆમણા મનોહર હોય છે. અને તેનો ઊપયોગ કરવાથી શરીરને નુકશાન લાગે છે. તેમ વીધવ વાસનાથી ભરપૂર વેસ્યાના સેવનથી ખરાબી થાય છે. વેસ્યા હજારો વેશની બદલનારી ખીસાચીની છે. અને તેને અડકવાથી નર્કના અધીકારી અપવિત્ર થવાય છે. તો ભોમ વિલાસથી નર્કમાં કેમ નહિ પડાય ? બરાબર વેસ્યાની પાસે જનાર મનુષ્યો નર્ક કુંડમાંજ પડવાના, વિલાસીની વૃદ્ધા અવસ્થાને લીધે તેના ગાત્રે તેની નસો દીલી થઇ હતી. તેથી

તેને ત્યાં ગ્રાહક એક પછી એક એમ એકા થવાથી વિલાશીને શીકર પેસવાથી તેના કર્મ સંજોગો પરસન મળી આવવાથી પાછો ધ્રુમધોદાર નર્કમાં પડવાનો વેપાર ચાલવા લાગ્યો. પરસન વીલાશી કરતાં સવાધ હતી. અને તેના આગ્રહ પછી કેટલાક શ્વાસરૂપી મનુષ્યો તેના દાસ થઈને રહ્યા હતા. પરસનની કેળવણી પામેલી મણી પરસનની પાસેને પાસેજ રહેતી, મણીને પણ બવિધ્યની અંદર હજારો પુરુષ બનાવવાની ઉત્ક્રાંતિ લીધે પરસન અભીમાની થઈ ગઈ હતી. કોઈનો તુકારો તેનાથી સહન થતો નહિ. અને તુકારો કરનારને રાક્ષસી રૂપ પરસન ઘાત કર્યા સિવાય રહેતી નહિ. પરસન જેની વાસનાથી જુખી હતી. તેવી વાસના બરાબર મળવાથી ચારે આગ્રુથી ફાલી પુલીને રાગની માફક થઈ હતી.

આ વખતે બપોર હોવાથી સર્વે લોકો પોત પોતાના મકાન તરફ ગયા હતા. માત્ર પરસન અને મણી બંને વાર્તા લાપ કરતાં એકાં હતા, પરસનની પાસે એક રૂપાની મુદ્રનો કટાર પડ્યો હતો. તે તે કટારને પરસન કોઈ કાળે હસ્તમાંથી છોડતી ન હતી, પરસનને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી “મણી મારી સાથે ચાલ” ઉદ્ગરો કાઢી બેઠી થઈ. અને આગળ પરસન પાછળ મણી પુર વેગથી એક કોટડી પાસે આવી ઉભા રહ્યા. એવામાં “સુદર ગભરાઈશ નહિ. સાચાનો બેલી રામ” સુદરને કોઈ બિદેશીને કહેતું હોય એવો અવાજ આવવાય પરસન ચમકી પુનઃ કોમીત થઈ કોટડીના દ્વાર બિલાડી નાંખી પાછા બંધ કર અદર દાખલ થઈ. ગુપ્ત જ્ઞાનસની કળ દબાવતાંજ તેજ પથરાઈ મધું. સોળ સતર વર્ષનો જુવાન પુરુષ સુદરના હસ્તમ લીલાતી સાંકળો નાંખ

દીધી હતી એ દિવસના ઉપવાશથી તેનું મુખાર્પિત નીસ્તેજ જણાતું હતું. પેટની અંદર ભુખને લીધે ખાડા પડી ગયા હતા. એકંદરે સુંદરની કંગાલીયત સ્થિતિ જોનાર પુરુષ મને તેવો કદોર હશે તે પણ દયા ખાધા સિવાય રહેશે નહિ. પણ વીષયાંધ પરસનને તેની પીલકુલ દયા હતી નહિ. વીજળીની માફક ઝિન્નસ થતાંની સાથે સુંદર ઝખકયો. અને જુવે છે તો પરસનને પોતાની તરફ આવતી જોઈ ચક્ષુઓ અંધ કરી તેની સામે નીડર થઈ ઉભો રહ્યો. પરસને આવતાની સાથે પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા. “છોકરા ! તું કોની સાથે વાત કરતો હતો. પરસને પ્રશ્ન કર્યો.

“ચંડાવણી, એમ તું સમજીશ નહિ કે આ અંધકાર કોટડી ખાલી છે. પણ કોટડી ખાલી નથી. પણ નીરંજન નીરાધારનો વાસ છે. અને તે નીરાધારનો આધાર છે. પરદુઃખ ભંજન કરણહાર ફિરતાર નીરાધારની મદદ કરનાર સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ તૈયાર છે.

પરસનને ધર્મની આખતથી કહ્યું...

“છોકરા ! આ વિલાશ ભુવનની અંધકાર કોટડીની અંદર તારા જેવા મુખ મનુષ્યોજ આવી શકે છે. બીજા કોઈની હિંમત નથી કે વિલાશ ભુવન સામે દૃષ્ટી કરી શકે ચાલ છોકરા તું મને શો જવાબ આપે છે. બોલ તારે તારી માતૃશ્રીને અહીંયાં લાવવી છે કે નહિ. તેના મને જલદી જવાબ આપ કહી પરસન આમતેજ એક અભીમાની શક્તી માફક ફરવા લાગી એટલામાં સુંદર પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“યુપકર ! ચંડાળણી બેસતાં વિચાર કર એક પતિવ્રતા સ્ત્રીને તારા મકાનની અંદર લાવવાથી પોતાના વૃત્તનો ભંગ થાય છે. તારું પાપી સુખ જોવાથી પાપ થાય છે. તો તારી પાસે રહેવાથી નર્કનાં અધિકારી કેમ ન થવાય મારી પવિત્ર માતૃશ્રીનું તારા અપવિત્ર મકાનની અંદર નામ લાઇશ નહિ.” સુંદરે પરસનને જવાબ આપતાં કહ્યું.

“નાદાન છોકરા ! પવિત્ર અને અપવિત્ર શું ચીજ છે. તે હું સમજતી નથી.

“કુલશા : પવિત્ર તે પરમાત્માનું નામ છે. અને તેજ નામથી મનુષ્યો પરમાત્માના ભક્ત થાય છે. પવિત્ર રહેવાથીજ માન આપશ્ચ સચવાય છે. પવિત્ર રહેવાથી સ્વર્ગના ઉત્તમ સુખો ભોગવાય છે. અને અપવિત્રથી તનનો, મનનો, ધનનો નાશ થાય છે, અપવિત્ર રહેનાર આણી માત્ર નર્કનો અધીકારી બને છે. અને રૌ રૌ નર્કનો અધીકારી થઇ નર્કકુંડમાં પડે છે, ચંડાળણી પવિત્ર તેજ ખરું સુખ છે. અને હર હરેશાં પવિત્ર રહે છે, તેજ હરેશાં સુખી રહે છે. અને તારા જેવા પાપી સદાએ દુઃખી છે” સુંદરે ધર્મ શાસ્ત્ર મુજબ જવાબ આપ્યો.

“અંત્ર છોકરા ! જે સુખ તારા મકાનની અંદર નથી તે સુખ વિલાસ જીવનમાં છે. તારા સ્વપ્નાની અંદર તે સુખ નહિં ભોગવ્યું હોય તે સુખ અહિંઆ મળશે. જે આ દુનીયાની અંદર મારા જેટલી આયથી વાળી સ્ત્રી સુખી કોણ છે. ભોગવિલાસ ખાવું પીવું મોજ મળ દરેક સુખના સાધનો અહિંઆ વિલાસીના જીવનમાંજ મળે છે. આ માટે દુઃખી થાય છે. તું અને તારી માણેક આ વિલાસજીવનના

દાસ થશે તો ખરા સુખી થશે દુઃખ શું છે. તેનું અહીંઆ નામ જ નથી. જો આ તારી બેન મળી પણુ વિલાસ ભુવનની દાસ જવાને તૈયાર થઈ ગઈ છે. તો નસીબની અંદર આવતા લાભને રોકીશ નહિ લક્ષ્મી ચાંડલો કરવા આવે છે, ત્યાં સુખ ધોવા જઈશ નહિ. પ્રથમ તું આ વિલાસ ભુવનનો દાસ થા પછી તારી માતૃશ્રીનું પણુ થઈ જશે. અને અને આશા છે કે તારા ઉપરના અતીપય પ્રેમને લીધે તારી માતૃશ્રી પણુ વિલાસ ભુવનની વિલાસી ચચા સિવાય રહેશે નહિ. ” પરસને સુખની બાબત ઘર્ષાવતાં કહ્યું.

“ સુખ અને દુઃખ આપવું પરમાત્માના હસ્તમાં છે. તારાથી કંઈ પણુ થઈ શકતું નથી. તારું સુખ એક ઝેર સમાન છે. અને તે સુખ નર્કમાં લઈ જનાર છે. અનીતિથી કરેલાં સુખો આખર નર્કના રૂપમાં બદલાઈ જઈ પ્રાણી માત્રને હેરાન કરે છે. નીતિથી ભોગવેલાં સુખ તેજ સુખ છે.

“ શીર જાએ ચામ તુટે. પણુ, તે સુખ કદી દમ્યતો નથી. પ્રાણુ જાએ પલકમાં પરવા તેની કરતો નથી. છે ધર્મ પ્યારો નીતિનો, અનીતિ કદી કરતો નથી. ધર્મ રસ્તે સુખ જાણું, અધર્મ માર્ગે દુરતો નથી.

• કુલટા હું ખરું સુખ નીતિના માર્ગમાં જવાતુંજ સમજું છું. અને તેજ ખરું સુખ છે. તો અધર્મથી મળેલા સુખની બીલકુલ દરકાર કરતો નથી. અને કદાચ નીતિના રસ્તે ચાલતાં દુઃખ પડે તો ખુશીથી ભોગવીશ. પણુ તારા સુખની પરવા કદી કરીશ નહિ.

એક વખત થયો દાસ પ્રભુનો બીજનો હું થતો નથી. પાપી અધર્મી ચંડાળનો હું સગ કદી કરતો નથી. ”

જેણે પેદા કર્યો છે. જેણે નવમાસ ગર્ભસ્થાનની અંદર રહાણું કર્યું છે. તેનોજ હું દાસ છું. તારા જેવી ચંડાળણીના કદાપી કામ દાસ થતો નથી! મુંદરે કંઈ કોવધી હતું.

“શું આટલો બાળક તે સોંહણું અપમાન કરે ખરો કે ? જો છોકરા ! શું ! તારી બેન દિવાની તો નથીને ?” પરસને કંઈ કોવધી હતું.

“દિવાની છે. તેજ નઈ મામીની છે. અંધ છે. પાપી મણી ! સર્પ ઉપરન. ચીરની મણી તારા દુરાચારી સ્વભાવથી, સ્વાર્થ અંધ પીતાશ્રીના દુરાચારથી તારા બાઇને કેટલું બધું દુઃખ પડે છે. તેનો ખ્યાલ કરે એક માતાના ઉદરની અંદર આળોટેલાં રહેલા સંતાનો તેની અંદર આ શો તકાવત, હાય ! જમાના, જમાના, શું ! તારો પ્રતાપ ! કે માણસનો પ્રતાપ ? તેમાંનું મને કંઈ પણ સમજાતું નથી. વિચાર પાપના માર્ગમાં જનાર મણી વિચાર ! તારી ઓઢણી ઉપર પ્રોલા યુકથી તારી ઓઢણી બગડતી હતી. તો પછી તારી છાંદગાની કેમ બગાડે છે. નઈકુંડમાં કેમ પડે છે. તું પાપી પરસનનું સુખ જોઈ લલચાય હશે. પણ તે સુખ નથી. પણ દુઃખ છે. અને તેથી તારો આત્મા કદાપી કાળે સુખી થનાર નથી. તારી દેહને નઈના કીડા ફાળી ખાશે. તારા દેહને અમ્મીથી તપેલા સ્તંભો સાથે સ્પર્શ થતાં તારા પાપ કર્મની માફી માગીસ.

હાય ! ઓ મગીની ! મને મારા પ્રાણુની બીલકુલ પરવા નથી. પણ તારી મારે પરવા છે. તારું શું થશે ? તેનો મને ખ્યાલ આવે છે. પ્રભુ ! સદાય ચાઓ મણી ! મણી, તારી જીવાનીને કુમાર્ચ

વાપરીય નહિ તારી જીવાની ખરબાદ થશે મણી તું હવે નાની નથી.
 તારા ઉપર કુદરતની મહેરબાની થવાથી મુઝબ બની તરણી થઈ છે.
 તારા ઢીંગલા ઢીંગલીથી જેટલી તું ખુશી થતી. તેને સાચવતી તેમ
 તારી જીવાનીને સાચવ. તારા શીયળનું રક્ષણ કર. જેટલી ઢીંગલા
 ઢીંગલી સાથે રમત ગતત કરી ખુશી થતી તેથી અધીક શીયળને
 આચવવીને ખુશી થા માટે ખ્યાલ કરી તારી આવેલી જીવાનીને
 કુમાર્ગ તરફ દોરી મહાન પ્રભુને જીવીશ નહિ. સ્ત્રીઓનું સ્વર્ગ પતિ-
 જત છે. તેને તારી છાતી સાથે દાખ, તારા કુમળા જીભરતી જંજીર
 બાંધી દે. તારા પ્રાણની પરવા નહિ કરતાં. તારા શીયળની પરવા કર
 વ્યભિચાર નર્કમાં લઈ જનાર રાક્ષસ છે. અને તે રાક્ષસને કદાપિ
 કાળે સંતોષ થતો. નથી. યાદ કર દુરજનની જાળમાં સપડાએથી મણી
 ખ્યાલ કર. સ્ત્રીઓનો ધર્મ શું છે. ? પ્રથમ ધર્મ એ છે કે સ્ત્રી ધર્મમાં
 આવ્યા પછી પરપુરુષની સાથે કોઈ દિવસ એકાંત જગામાં વાસ
 કરવો નહિ. એક સ્થાને બેસવું નહિ. અને પોતાના શીયળને પ્રાણથી
 ખ્યાલ ગણી શીયળનું રક્ષણ કરવું. વીચાહીત થયા પછી પોતાના
 પતિને દેવ અથવા પરમેશ્વર ગણી તેની સેવા કરવી. અને તેમના
 તરફ પ્રેમ બાવથી દ્રષ્ટિ કરવી અને અવર પુરુષની સામે કુદ્રષ્ટિથી
 જોવું નહિ.

પતિ ગમે તેવો અંધ, લુહો, લંગડો બલકે રગત પીત સદાને
 માટે હરહંમેશાં વહેતો હોય તો પણ તેને પરમેશ્વર તુલ્ય ગણવાથી
 તેની સેવા કરવાથી સ્વર્ગ મળે છે. અને પતિની આજ્ઞામાં
 રહેનારી પતિની બક્તી કરનારી સાધવી સ્ત્રીઓને સતી કહે છે. સીતા.

તારા, દમયંતી જેવી સાધવી સ્ત્રીઓ પતિને પરમેશ્વર કરવાથી મોક્ષ મળીને પામી છે.”

સુંદર આ પ્રમાણે મણીને ઉપદેશ આપતો હતો. એટલામાં સુંદરને સાળાથી આપતું હોય એમ અંતરીક્ષથી તાળીઓનો અવાજ આવતાંજ મણીએ પુનઃ આકાશ સામે દ્રષ્ટિ કરી. પરસન ગભરાઈ મઠ. પણ પરસન પાછી ઠેકાણે આવી અને પુનઃ મણી સામે દ્રષ્ટિ કરી બેઠી હતી.

“મણી ખ્યાલ કર, શું બાલકના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ લાવીશ ? ના તું એવી છેજ નહિ. પણ તારામાં અજ્ઞાનતા છે, તું અને તારું મન એકબીજાં છે. પર્વતની સાથે જોડાએલો પથર ફરી શકતો નથી પણ જુદો થયા પછી જેમ ફેરવવો હોય તેમ ફરે છે. તેમ તું અજ્ઞાન હોવાથી તારું મન એકબીજાં છે, એટલે મને તેનીશંકા રહે છે. પણ તે શંકા નકામી છે. હુંજ જોમીશું તારૂં દીલ મારી સાથે બંધાએલું છે. તેથી તને ફરવા નહિ. દહો. કેવી વહીઆત વાત ? તારા જેવા ધર્મના કછડાં હમરો છોકરાને હુજ ફાકતા કરી દીધા શું ! એક પતિથી સંસારીક સુખો મળે છે ? નહિ. કદાપી એક પુરુષથી મનોકામના પુરી થતી નથી. પણ દરરોજ નવા નવા પુરુષો કરવાથીજ વિષય વાસના પુર્ણ થાય છે. મને મારા પતિથી કદાપી કાળે સુખ મળ્યું નથી. પણ જ્યારથી આ વિલાસ ભુવનની અંદર આવી છું—ત્યારથી મારું મન સંતોષ થયું છે. વસ્ત્રા ભુવણ, શરીર રૂપી બાગ વિલાસ ભુવનમાંથી જાતપત્ત થયો છે. શું ! મારું રૂપ ! જે મણી તારી અસુખો મારી તરફ ફેરવ, જે વખતે તું સુખ હતી. તે વખતે તારું પાલણુ પોપણુ

મેં ક્યું હતું. તને ઊછેરવાને માટે મને બહુ મહેનત પડી હતી. માટે મારા તરફ તારે ખ્યાલ કરવાની જરૂર છે. જેવી તારી જીવાની ને ખીલાવી છે. તેવો તેનો ઊપયોગ કર જીવાની જેવું અમુલ્યરત્ન ચરકટની કોટે નહિ બાંધતી કોઈ સારા ઝવેરીની કોટે બાંધી લે. તારી જીવાનીનો ઊપયોગ એક આરામમાં કર, તારા ભાઈની વહીવાત વાત ઉપર બીલકુલ ધ્યાન આપીસ નહિ. પરસન આ પ્રમાણે બોલી રહી છે. એટલે “હાય” મણીએ ઉડી દુઃખ જનક છાતી ભેદી નાંખે તેવો નિઃશ્વાસ નાંખ્યો.

મણીએ નાંખેલો નિઃશ્વાસ તેની જીંદગી સુધરવાનો હોય કે પછી ખરાબ થવાનો હોય. મણીને સમ્પત ધકકો લાગવાથી અશ્રુના બેજ ઝીંદુ અશ્રુ દ્વારમાંથી બહાર પડી ગયાં. છાતી ભરાઈ આવી. કંપારી છુટી એટલામાં પરસન પુનઃ બોલી બિડી.

“મણી ! ગમરાઈશ નહિ. ત્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી હું તને દુઃખી થવા દઈશ નહિ. તને તારા ભાઈનો પ્રેમ જોઈ દુઃખ થઈ આવતું હશે. મારો પણ ઊપાય નથી. જેવી તું થઈ તેવો મારો થાય તો પછી જો આ કિદાર પરસનની વાત, માટે મેં ભવિષ્યની અંદર કઈ જીવદોષ ખ્યાલ કરી રાખ્યો છે. આજનો દિવસ ગયા બાદ તને એક ખુશસુરત પુરૂષની સાથે સ્નેહ બંધાવી આપીશ. તેથી તને સ્વર્ગના સુખનો ખ્યાલ થઈ આવશે, હું તને નાનપણથી સુખી કરતી આવી છું તો પછી અત્યારે તને સુખી કેમ નહિ કરું? ખરાબર પરસનના બોલવા ઉપર બરસો રાખ, હું તને જો કહું છું તે સાચું જ કહું છું આજનો દિવસ તું સુખે કે દુઃખે કાઢી નાંખ એટલે બસ બેડો પાર કેમ મણી ?

પરસનનું બાપણુ સાંભળતાંજ મણી લાલધુમ થઈ ગઈ. સુખ લાલ કસુંબાની માફક થઈ ગયું. અને એકદમ પરસનની પાસેથી ખસી જતાંની સાથે મણી ક્રોધાવેસમાં આવી પુનઃ બોલાવા લાગી.

“સુપ કર ! ચંડાળણી તારા જેવી વિષય વાસનાથી ભરેલી કુલટાઓ એક પછી એક એમ હમરો પુરૂષો કરે છે. પણ શુદ્ધ પ્રેમવાળી, સતી સત્તારીઓ ધર્મથી લગ્ન થનાર પતિ સાથે પોતાના પ્રાણની આહુતી આપે છે. સ્ત્રીનું કલ્યાણ પતિની સેવાથીજ થાય છે. પતિને ઈશ્વર પ્રમાણે ગણવાથી સ્વર્ગના સુખો મળે છે. ચંડાળ ! વિચાર કર, સતી અનસુયા માતાજીએ પોતાના સતિત્વના બળથી બ્રહ્મા, વીષ્ણુ અને મહાએશ્વરને પોતાના બાળકો બનાવ્યાં હતાં. અને તેજ દેવ પુરૂષો સતીના ચરણે પડ્યાં હતાં. સાવિત્રી જેવી સતી દેવીએ મરણ પામેલા પતિને પોતાના સતીત્વના બળથી જીવતદાન આપ્યું હતું. નર્મદા નામની સતીએ બે દિવસ સુધી સુર્યનો ઉદય થવા ન દીધો હતો. શું ! સતીનો પ્રતાપ ! સ્ત્રીઓનો શણગાર પતિ છે. અને પતિની સેવા કરવાથી સ્વર્ગ મળે છે. વ્યભિચારથી કદાપી કાળે શ્રેય થતું નથી. જ્યાં સુધી તારી નસોમાં, તારા શરીરમાં ક્રોધલ છે. ત્યાં સુધી વિષય રૂપી અગ્ની હરહ મેશાં પ્રજ્વળીત રહેવાનો.

ચંડાળણી ! તારી જીવાની સદાકાળ રહેવાની નથી. કોઈની રહી નથી. તો તારી કેમ કરીને રહેશે. વૃદ્ધા અવસ્થા દરેક પ્રાણી માત્રને આવશે. તે વખતે તારા કાળા બમર જેવા કેશ સફેદ થઈ જશે. તારા ગુલાબી ગાંભોની લાલી પત્તાયન થઈ જઈ ચામડી લપ્પડી સ્થામ કરોચલીઓ પડી જશે. તારી ચપળ આણીયાણી અક્ષુઓમાં ખાડા પડી જશે. તે વખતે તારાથી બોમ બોમવનાર દુષ્ટ જે તારા દાસ

થઈને રહેલા છે તે જ્ઞાનરૂપી પુરૂષો તારી દેહરૂપી ચાટને કદાપી કાળે
 દ્રષ્ટી કરશે નહિ. અને તારા વૃદ્ધાપણને લીધે તને ધીકારની દ્રષ્ટીએ
 જોશે. વિષય તેજ નર્કમાં નાખનાર ચંડાળ છે. પાપી ! પરસન તારા
 સુખની મને પરવા નથી. બધું મારી હૃદય ચક્ષુઓ ઝિણાડી તેથી
 તારો હું આભાર માનું છું. કહી મણી સુંદરના ચરણે પડી. મણીને
 એકાએક ફરી ગએલી જોઈ પરસનને નવાઈ લાગી અને જોલી પુનઃ
 “ રંગ બદલાયો ” એટલાજ ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે પરસને સીટી
 મારી. સીટીનો અવાજ સાંભળતાંજ પાપી પુરૂષો દોડી આવ્યા કે
 પરસને ઇસારેથી મણીને બંધન કરવાનું કહી ચાલતી થઈ.

પ્રકરણ ૧૯ મું

પ્રભુ ન્યાયી છે.

દરત આગળ કોઈનું આધ્યું નથી કે ચાલવાનું નથી. તેની કળાનો કોઈ પાર પામ્યો નથી કે પામવાનો નથી. તેના બીજા બીજા રંગનો ભેદ કોઈએ જાણ્યો નથી કે જાણવાનો નથી. તેની અજબ લીલા, અજબ ખેલ તેના ખેલાડીઓજ જાણે છે. તેની લીલાનો પાર તેના દાસજ જાણે છે. પરમાત્માએ જેને પોતાના કરી રાખ્યા છે. તે પણ તેની કળા જાણવાને શક્તિવાન થયા નથી. તો ગાદલ મનુષ્ય કેવી રીતે જાણશે તેના અટપટા માર્ગનો ભોમીયો કોઈ મળ્યો નથી કે મળવાનો નથી. અજબ જાદુ દેખાડનાર ઉસ્તાદ ના ઉસ્તાદનો ગમજ ખેલ કોઈએ જોયો નથી કે જોવાનો નથી. તેના ખરા ભક્ત તેના ખેલના ભોમીયા નથી તો પછી સંસારની મોહ માયામાં પડનાર મનુષ્યો કેવી રીતે તેના ખેલનો પાર જાણી શકશે. તેવા મનુષ્યો કદાપી કાળે જાણી શકશે નહિ.

પ્રેમ દુનીયાની અંદર સૌથી સ્વાદીષ્ટ ફળ છે. તે સ્વાદીષ્ટ ફળ મનુષ્ય રૂપી વૃક્ષને લાગ્યાં નથી તે પુરુષ પણ સમાન છે. ફળ વિનાનું વૃક્ષ જેમ નકામું છે. તેમ પ્રેમ વિનાના મનુષ્યો સંસારની અંદર પથર સમાન છે.

પ્રેમ એક ખીજના અંતઃકરણની અંદર હોય છે. પણ તે સર્વ સ્વાર્થી પ્રેમ હોય છે. અને તેવો સ્વાર્થી પ્રેમ હાલના જમાનામાં દરેક

મનુષ્ય માત્રના અંતઃકરણની અંદર હોય છે. કાકા, કાકી, ભગીની સર્વ રત્નેશ્વરીના અંતઃકરણની અંદર તેવોજ પ્રેમ જડ થાલીને રહેલો છે. સ્વાર્થી પ્રેમ તેજ સંસારને ઝેર સમાન બનાવેછે. પણ માતાનો પ્રેમ પોતાના બાળક ઉપર છે. તેજ ખરો પ્રેમ છે. બાળક ગમે તેવો લુચ્ચો, લાઝાડ, વ્યભિચારી તેમજ ગમે તેવા દુરગુણોથી ભરેલો હશે. પણ બાળકના દુઃખે દુઃખી થનાર માતા છે. અને તેજ સુખની માત્રા છે. માતાનો પ્રેમ કુદન સમાન ચળકતો છે. અને તેજ પ્રેમ બાળકોને પરમ પીના પાસે લઈ જનાર છે. બાળક અપંગ હોય અંધ હોય તો પણ માતાનો પ્રેમ તે ઉપર બાળીક હોય છે. નાનપણથી જેની માતા મરણ પામે છે. તે બાળકનો બવ બગડે, બાળ હરાજ એક કોડીનું થાય છે. રાજનો કરનાર પીના મરણે પણ રેંદીઆની કાતનાર માતા મરણો નહિ. તેજ કહેવત બાળકના માટે સત્ય છે. માતા પીતાનું નીરાધાર બાળક કદાપી કાળે સુખી અતું નથી. પુત્રના મરણથી જેટલો શોક માતાને થાય છે. તેટલો શોક અન્ય કોઈને થતો નથી. માટે તેવા પ્રેમની રાખનાર માતાના હુકમનું અપમાન કરીએ તો આપણે દુઃખના કુંગર તળે દયાઈએ તેમાં દયાઈ પ્રેમ ઘેલી માણેક. સંતાપ ઘેલી માણેક શુદ્ધિમાં આવતાની સાથે નીચે પ્રમાણે બોલવા લાગી.....

“ક્યાં છે? પ્રેમ ઘેલાં બાળકાં ક્યાં રમે છે લાડમાં!

ક્યાં કરે છે. કંકાસ. કજીઆ કોણ રાખે છે લાડમાં.

બાપ બુલ્લી હું ગઈ. ગયાં બને સંતાનો સાથમાં,

પૃથ્વી, પાતાળ મેં શોધ્યાં જોયા નહિ આકાશમાં.” ખતી

“આવો! મારાં કુળ દીપક શંતાનો મારાં રત્નો આવો! મુગ્ધ
અભાગણીના ભાગ્યમાંથી આપ્યા જનાર બાળકો આવો! તારી પ્રેમ
ધેલી માતાને દુઃખી કરશે નહિ. આવો! તમારી રમન ગમતમાં મારા
સિવાય લાડ કોણ લડાવવાનું હશે, તમારા કુળઆ કંસાસમાં તમારી
મદદે કોણ થતું હશે,”

તેના વિચાર બદલાવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠી...

“નહિ. નહિ. મારા સુંદરે તમારા પુત્રને માર્યો નથી. તે કદાપી
કાઠની સાથે મસ્તી કરે તેવો નથી. માટે જાઓ મારા સુંદરને ઠપકો
દેશે નહિ. જે કહેતું હોય તે મને કહી દો. મારા બાળકને મારશે
નહિ. હું તમારા ચરણે પડીને કહું છું કે મારા સુંદરને કંઈ પણ
કહેશે નહિ. તમે બલાં છો, પાડોશીથી રમે હળીઆમણા છીએ.
વાસના બાળકો વાસમાં રમે. મહોલ્લામાં જમે તેને માટે આટલી
બધી મદદ, જાઓ કાલે તેઓ ભેગાં થશે. બાળકની લડાઈમાં મોટાએ
વચમાં પડવાનું નથી. સુંદર! સુંદર! બાઈ કેમ તું બોલતો નથી. શું
તને મેં કંઈ કીધું છે.”

પાછા વિચાર બદલાવવાથી પાછી બડવા લાગી.

“ક્યાં છે? સુંદર મારો લાલ. મારો સુંદર ક્યાં છે. સાનો
ઠપકો આપો છો. તે આજ બે દિવસથી આ દુઃખીને મુકી રવાના
થઈ ગયો છે. એક નહિ પણ બે! હા! બે સુંદર અને મણી બે સારા
સંતાનો છે. તે ક્યાં છે. બસ! ગયાં” શાંત થઈ ઉભી રહી પણ
પાછા કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી પુનઃ બોલવા લાગી...

“હા! એજ મારાં બાળકો છે, પરસન તેજ મારાં સુંદર અ જે
મણી છે. સુંદર. મણી, આવો પાપી પરસનની પાસેથી નીકળી માત

પાસે આવો તે તમારી માતા નથી. પણ તમને દુઃખ દેનારી રાક્ષસી છે. તેની પાસે નહિ રહેતાં એકદમ મારી પાસે આવો. આ તમારી પ્રેમધેણી માણેકના બાહુ તમને છાતી સાથે દાખવાને તૈયાર થઈ રહ્યા છે. શું ! તમારી માતાના પ્રેમને ભુલી ગયા ? નહિ. સુંદર કદાપી કાળે મને ભુલે નહિ. મણી ભુલે તેમાં તવાઈ નથી.”

આ પ્રમાણે બોલી રહી છે. તેવામાં મણી કોઈ પુરૂષની સાથે જોબેલી છે. એમ તેની દ્રષ્ટીએ દેખાઈ આવવાથી પુનઃ ભ્રમીત થઈ ગઈ અને એકદમ દિવાનાની માફક પુનઃ બોલી જોડી.

“ હાય ! ઓ દુષ્ટ ચંડાળણી મારી મણીને ખરાબ રસ્તે દોરીશ નહિ. નર્કમાં પડવાનો માર્ગ બતાવીશ નહિ. હાય ! તારું સત્યાનાશ જન્ય પરસન મારી મણીને ખેંચીને ક્યાં લઈ જાય છે ? જુઓ ! જુઓ ! પેલી દુષ્ટ ચંડાળણી મણીના શીયળનો ભંગ કરવાની તૈયારી કરી રહી છે. તેના ઉપર જીલ્લમ ગુજરી રહી છે. હાય ! ઓ રાક્ષસી ! મારી મણીને અપવિત્ર કરીશ નહિ. તેના શીયળનો ભંગ કરીશ નહિ અવીવાહિત મણીની જીંદગાનીને બરબાદ કરીશ નહિ. ઓ દુઃખી ! મણી તારા શીયળનું રક્ષણ કરવાને માટે તારા પ્રાણને કેમ ટકાવી રહી છે. તે ચંડાળ પુરૂષને કેમ કંઈ બોલતી નથી. શું તારોજ પક્ષપાત છે. હું તારી સામેજ ઉભી છું. છતાં મારી બીલકુલ શરમ આવતી નથી. તારા શીયળને માટે તારા દેહને પાડવાનો ખ્યાલ કેમ કરતી નથી. શું ! તને હથીઆર નથી મળતું. અરે ! નાદાન હથીઆરની શી જરૂર છે. તારા શીયળ, તારી આંખ કરતાં પ્રાણ કેમ જીવો મણે છે. તારી જીવંતને તારા બંને બાજુના દંત સાથે જીવંતને કચડી તારા શીયળને માટે તારા પાપી પ્રાણને રવાના કરી દે. એટલે

મોક્ષમતિને પામશે શીયળનું રક્ષણ કરવાને માટે હથીઆર શું કરવાના હતાં. શીયળનું રક્ષણ કરવાને માટે હજારો ઉપાય છે. શીર પટકી ચીતાને ખડકી અંદર કુદી પડે. જંગલની અંદર પણ સતી સન્નારીઓ પોતાના શીયળનું રક્ષણ કરે છે. તો તું શા માટે તારા હથીમારનો ઉપયોગ કરતી નથી. બસ ! એજ ઉપાય. મારી આખર તેમાંજ છે. શીયળનો બંગ થયા પછી તારી દેહ કોડીના કામમાં આવવાની નથી, અપવિત્ર થયેલી દેહ સ્મશાનમાં પણ ટકી શકતી નથી. માટે વિચાર, મારી આખરની ખાતર તારી જીવાનીની ખાતર તારા શીયળની ખાતર મરવું હજાર દરજ્જે સાફ છે ઓ ! દુષ્ટ ! ચંડાળણી ! નર્કવાસી મણી હાથમાં રીપક લઈ કુપમાં પડીશ નહિ.

“હાય ! જીઓ પેલો ચંડાળ મારી મણીને સતાવી રહ્યો છે. કુળમાં કલંક લગાડી રહ્યો છે. પરસન જોર જીલમ કરી રહી છે. જાઓ ! મારી મણીના મણીરૂપી શીયળનું રક્ષણ કરો. સ્ત્રીઓની આખર રાખવી સ્ત્રીઓના ધર્મનું રક્ષણ કરવું તે પુરૂષોનો ધર્મ છે. તો આતો તમારી પુત્રી છે તો પછી રાહ જોવાનું શું કારણ છે. ઓ વિપયાંધ પતી તમે પણ પરસનના પાપી મોહમયજનમાં ફસી કુળમાં કલંક લગાડવા બેઠા છો. શું ! તમને તમારી આખરનું જાન નથી. હર ! હર ! શંકર પોતાના પીતાશ્રીઓ ન્યારે પાસે ઉભા રહી પોતાની પુત્રીઓના અધોર કૃત્યો પોતાની દ્રષ્ટિએ જોશે તો પૃથ્વી રસાતાળ યજ્ઞ જવાની તેમાં બીલકુલ ફરક નથી. તમારાં બાળકો અગ્નિમાં હોમાય છે. તેનો તમને ખ્યાલ નથી. તમારામાં દિ'મત જવાંમદી ન હોય તો હસ્તમાં બંગડીયો પહેરી સ્ત્રીવેશમાં ચાલો કે નેથી બાવલા મણી તમારું નામ લેવામાં ન આવે. મુહવાળા મદે,

તમે મુઠ રાખવાને લાયક નથી. પણ ન મુંઝીઆ સારા છે. મુઠ નથી પણ પુઠ છે.

“ પુત્રી તણા પાપો જુએ, નખોદ જાને એ પાપનું,”

તેથી ન પિતા થાને, હોય અડે નહિ પાપનું.

જનન્યા જનુનીએ જગતમાં શું નામ કુખાવવા માતનું;

ધિકકાર છે; તે જાંઘીમાં નામ વગોળ્યું આપનું. ખત્રી

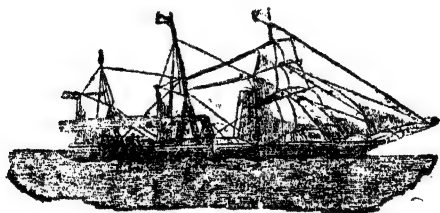
“ હાય પ્રભુ ; તું ક્યાં છે ? તારો ન્યાયી દરબાર ક્યાં છે ? તારો ધર્મનો રસ્તો ક્યાં છે. કંઈ નહિ. અને કદાચ તારી પાસે ન્યાય, ધર્મ હોતો આવા અધર્મી પ્રાણીઓને ઉપાડી કેમ લેતો નથી તને ન્યાયી કહેનાર મૂર્ખ છે. તું તને ન્યાયી કદાપી કહેનાર નથી. ઠેરઠેર અન્યાય, જુલમ, બિચાર જેવા અધર્મ થઈ રહ્યાં છે. તે તને જોવાં બ્યાજખી છે ? પણ તારી પાસે ન્યાય હોય તો તે પ્રમાણે થાય નહિ. કેટલીક સ્ત્રીઓ અવિવાહીત છતાં કુમળી બાળાઓ અધાર કૃત્યો કરે છે. વીવાહીત થયા પછી પતિને શાક તરકારી જેવા સમજા અધાર કૃત્યો કરે છે. છતાં તારી ચક્ષુએ બીલકુલ દેખાતું નથી. તું અંધ છે. અને તારા ઉપર વિશ્વાસ લાવનાર મનુષ્ય તે કેવળ મુર્ખ છે. માણસો ફરે છે, તેમ તું ફરે છે. માણસો તને રમકડાની માફક રમાડે છે. તેમ તું રમે છે. જેવો તું અન્યાયી છે. તેવાજ મનુષ્યો થાય છે. તું અન્યાયી છે ! અધર્મી છે ! તુંજ અન્યાયી, કહેતી માણેક કમરે ઓઢણું વીંટી આમ તેમ ફરવા લાગી. પાછી બિબી ” તુંજ અન્યાયી છે ” ના ઉદગારો કાઢતી માણેક ચક્કરના માફક ફરવા લાગી એટલામાં

“સતી શાન્ત થા. તારા મગજને ભભાવીશ નહિ. અને પ્રભુને દોષ દર્શાવ નહિ. પ્રભુને દોષ દેવાથી પ્રભુનું અપમાન કરવાથી મહાન પ્રભુના ગુણેગાર થવાય છે. બોલ! કોણ કહે છે કે પ્રભુ અન્યાયી છે? “હું કહું છું કે પ્રભુ અન્યાયી છે.” માણેકના તરફથી પ્રત્યુત્તર મળતાં પાછા ઉદ્ધારો નીકળ્યા.

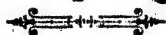
“સાંભળ એક માટીના કુંભની અંદર પાણી ભરે છે. જ્યાં સુધી તે કુંભ અધુરો હોય છે. ત્યાં સુધી પુર્ણ પુરેપુરો ભરવાને માટે આંપણે મહેનત કરીએ છીએ, અને તેજ ઘડો ભરાઈ રહ્યા પછી ઉભરાઈને બહાર નીકળી તેનો દુરપ્રયોગ ખરાબ રહેતો થાય છે. તેમ પાપનો ઘડો જ્યાં સુધી અધુરો રહે છે ત્યાં સુધી કોઈપણ મનુષ્યોને બાણ થતી નથી જ્યારે પાપ કુંભ ભરાઈ બહાર નીકળે છે ત્યારે તે પાપની શિક્ષા પરમા આપે છે. જેટલું પાપ બહાર નીકળે તેટલી શિક્ષા દુનીઆની અંદર થાય છે. અને બાકીનો પ્રભુના ન્યાયી દરખાસ્તમાં તેનો ધન્સાદ અપાય છે, માટે તારું સમજવું ફેર છે. ખ્યાલ કર! શું! હું ધર્મોષ્ટ હતો? નહિ. પણ અધાર કૃત્યોનો કરનાર અંડાળ હતો. તેથી મારું મૃત્યું સ્ત્રીથી કમોતે થયું. તે શિક્ષા મને દુનીઆની અંદરજ થઈ ગઈ. પણ બાકી રહેલા પાપની શિક્ષા હું ભોગવું છું તેજ છે. છેવટે હું અધોગતીને પામ્યો છું. પ્રભુ મને સહાય થાય બોલ સતી આથી તો શું સમજાય છે. પ્રભુ ન્યાયી છે? કે અન્યાયી? તેનો મને જવાબ આપ

“પ્રભુ ન્યાયી છે.” માણેક તરફથી પ્રત્યુત્તર મળતાંજ પીસાચ રમણ બોલી ઉઠ્યો.

“શાઆશ સતી દેવી ધર્મહિત માણસોને કહેવાની જરૂર પડતી નથી. પણ પાપી દુષ્ટ માણસોને કહેવાની જરૂર છે. પાપી પુરૂષોમાં તો તારો પતિ છે. તેને કહેવાનો હુંકમ પરમાત્માનો નહિ હોવાથી હું કહી શકતો નથી જે પ્રમાણે સમય આવશે તે કહીશ માટે શાન્ત થઇ પ્રભુનું નામ લે કે તારા સંતાનો જલ્દીથી આવશે. હવે હું રમ લમશ” પીસાય રમણી કે રમ માંગતા કહ્યું તેના જવાબમાં પ્રભુ તાર કલ્યાણ કરે માણેકે આશીર્વાદ રૂપી રમ આપી. ત્રીભાવનદાસ વિચારમાં પડી ગયો. તેજ સ્થિતિમાં બીજો આલતો થયો. માણેક જરા મગજને શાન્ત કરવા માટે લાંબી થઈ મુઠા ગઈ કે તરત નિદ્રાધીન થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૦ મું

દશ હજારનો તાર

રા સમુદ્રની અંદર ગમે તેટલું મીઠું પાણી રેડા ઝામરને ગમે તેટલા અમીથી તાવો, ધતુરાના મુખની અંદર ગમે તેટલી સાકર નાંખો પણ તેના ફળ સ્વાદીષ્ટ થતા નથી. તેમ મુળથી જે સ્વભાવ પડ્યો હોય તે સ્વભાવ પ્રમાણે જ થયા કરે છે.

ગંધાના આગળ સાકર, અંધ આગળ આરસી બહેરા આગળ વાહન મુંગા આગળ વાતચીત ધતુરાના પુષ્પની અંદર ગુલાબનું ફુલ, ગાયના ટોળામાં હરણુ, ગર્ધવ સાથે અશ્વ, અન્નના ટોળામાં સાવજ જેમ શોભા આપતો નથી. તેમ ધર્મીષ્ટ મનુષ્યોની અંદર અધર્મી બીલકુલ સારો દેખાતો નથી. પંડીત આગળ મુર્ખ જેમ શોભતો નથી. તેમ નીતિવાન સાથે અનીતિ કરનાર કદાપી કાળે શોભાને પાત્ર થતો નથી પણ કુઅંગ કરે છે.

પણ જેનું અંતઃકરણ હિમાલયની માફક અચળ છે. તેનો કદી સંગ કુસંગ થતો નથી. સોમણુ જરના કણુની અંદર એક અંગારીઆના પાકવાથી સોમણુ જરના કણુને ખરાબ કરે છે. તેમ કુટુંબની અંદર સ્નેહીજનોની અંદર એક મનુષ્ય દુરાચારી નીવડવાથી સારા કુટુંબને દુઃખકર્તા થાય છે,

ત્રીભોવનદાસના અંતઃકરણની અંદર માણેક તરફની ચીન્તા હતી તે પીસાયના સદ્બોધથી પલાયન થઈ ગઈ હતી. પણ કહોર

કચ્છી ત્રીભોવનદાસ માણેક તરફ વધારે પ્રેમ રાખતો નહિ હતો. કારણકે પ્રથમથીજ ત્રીભોવનદાસના વિચારો અને માણેકના વિચારો એક બીજાથી જુદા હતા. આ બંને દંપતિ જોડાનો આપણે સહસસ થએલો હોવાથી તેમના ગુણ કે અવગુણની સરખામણી કરવાની જરૂર નથી. સર્વ સુર વાંચક બંધુના ખ્યાલમાં હશે.

માટે આપણે ત્રીભોવનદાસનો ખ્યાલ કરીએ. ત્રીભોવનદાસ પોતાના ખાનગી રૂમમાં આરામ ચેરમાં પડ્યો પડ્યો વિચાર કરતો હતો, ગુજરાતી નામનું ચોપાનીયું તેના હસ્તમાં હતું ધડીકમાં વાંચતો શાન્ત થઈને ખેડો હતો, એવામાં તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી યુનઃ બોલી બીઠ્યો.

“મારા સાળાનો ઢેડ ઓછો ભુત બીલકુલ જંપવા દેતો નથી. જે કામ કરું છું તેમાં આટલું આવે છે. મેં તેના બાપનું શું બગાડ્યું છે. કે મારી પુઠે લાગ્યો છે. પણ તેથી કરીને શું થવાનું છે ? હું કેણું ? કદોર કચ્છી ધાઈ તો તેના બાપને પણ મારા પ્રપંચ બળમાં ફસાવીદીધા શિવાય હું છોડું નહિ જીવતો છું. તે મરેલો છે. છતાં મને પણ ડરાવી મારે છે. પરસનના કામમાં પણ મારા સાળાએ કંઈનું કંઈ અનાવી દીધું હતું. અને તેનું સખતો ઉઠળવા લાગ્યું.”

ત્રીભોવનદાસને પાછળની સ્થિતિ યાદ આવવાથી તેની ચક્ષુઓએ જુલાવો ખાધો જેવા તેના વિચારો તેણે તેને બાસ થયો. નર્કની અંદર પોતાની દુર્દશા થતી હોય એમ તેની દ્રષ્ટીએ જણાવવા લાગ્યું. રમણીકનું સખ ઉઠળનું, કુદતું ત્રીભોવનદાસને વળગવા માટે આવતું હોય એમ દેખાયું. આથી સ્વહરનીથી ચમુઓ બંધ કરીને દુરજ

બેડો. પાંચ મીનીટ સુધી તેજ સ્થિતિમાં રહ્યા પછી પુનઃ ચક્ષુઓ ઉપરથી હસ્ત લઇ લેનાંની સાથે પાછો બોલવા લાગ્યો...

“હુત તું મને શું કરનાર છે. તું ત્રણ તત્વનું પુતળું છે. હું પાંચ તત્વનો મનુષ્ય છું. તારી તાકાત નથી કે મારી સાથે બાથ બીડી શકે. દુષ્ટ! હું તને ધારું તો પાંચ મીનીટની અંદર વશ કરી લઉં. પણ મને તારી બહુ દયા આવે છે. પણ તેનોજ તું ગેરકાયદો કરે છે. માટે તને હવે વશ કરુંતોજ ખરો. નહિ તો મારું નામ કઠોરકચ્છી નહિ. તારા દાસ થઈ રહેનાર માણેક, સુંદર અને તારી દુર્દશા કરું તોજ હું કઠોરકચ્છી કહેવાઉં. ઠીક છે. ચંડાળ હું તને હવે બતાવી આપું છું. મારું કે મરું. બેમાથી એક કરું. તોજ મારો આત્મા શાન્ત થશે. તે સિવાય થવાનો નથી. તારા ગદુદ્ધ બળથી તું ગમે તેટલા હવે ઢોંગ કરીશ પણ તારાથી હું ખીસકુલ કરવાનો નથી. તું એક સ્ત્રીને કંઈ ન કરી શક્યો તો પછી મરદને શું કરવાનો હતો. મારી પરસનના હસ્તથીજ તારું પુનઃ અયુ છે. તે તને ક્યાં ખજર નથી તો પછી મને સતાવવાથી શું લાભ મળવાનો હતો. તારાથી હવે ખીસકુલ કંઈ પણ થઈ શકવાનું નથી. દુષ્ટ! તું યાદ રાખજો કે આ ત્રીભોવનદાસ વૈરની વસુલાત લીધા સિવાય રહેશે નહિ. અને તેનો બદલો જ્યારે લઈશ ત્યારેજ મારું અંતઃકરણ દંડુ થશે.”

પાછા તેના વિચારો બદલાવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“મારી સર્વ આશાઓને નષ્ટ કરનાર પીલાય! તેજ મારો મણીનું હરણ કયું છે. અને ખીચારી નીર્દોષ પરસનના શીર ઉપર બોટા આરોપ મુકાવ્યો છે. મને ખાત્રી છે કે મારી પરસન તે

પ્રમાણે કરે નહિ. પણ હાય! પરસન ક્યાં છે? પરસન વિના હું દિવાનો ખની ગયો છું મારી રૂપની રંભા આજ બે વરસથી મને મુઠી પલાયન થઈ ગઈ છે. તે કદાપી કાળે મને દર્શન દેવાની નથી. હાય! મારી મનો દુર પરસન તું ક્યાં છે? ક્યાં હોય ત્યાંથી આવી તારા દર્શનના અભીલાષીને દર્શનનો લાભ આપ, મારી અહુ આગળ રાખેલી પરસન જ્યારથી મારી આગળથી દુર થઈ છે. ત્યારથી મને ખીલકુલ ચેન પડતું નથી. તારી માળા જપુકું તારાજ નામનો મંત્ર બળું છું. આવો મારી રસીલી પરસન એક વખત તમારા દર્શન તુરંતે દર્શન કરાવી ભાગ્યશાળી બનાવો.

(પાછા વિચારો બદલાયા) “મણી તું પણ મારી પુલ્કુ દુસ્મન થઈ છે. અને તેથી મારી સર્વ આશા નિષ્ફળ નીવડી છે. મને દરીદ્રી ભીખારી કરવા બેઠી છે, તારા ઉપર આધાર રાખ્યો તેનીજ તેં દુર દશા કરી છે. તેનીજ મને શિક્ષા આપી છે. ભરંસાની બેંસ પાડોજો તેવોજ પ્રકાર મારો કર્યો છે. તેં મને ખરેખર દગો દીધો છે. તારી માતૃશ્રી ચંડાળના વાક્યોથી ભોળવાઈ ગઈ તેમ તું પણ ભોળવાઈ તેની સાથે ચાલતી થઈ છે. ચંડાળણી હું હવે ધનરયામ ને શું જવાબ આપીશ, તારા લીધેલા સાડી ત્રણ હજાર રૂપીઆમાંથી એક હજાર ક્યા રસ્તે ગયા તેની પણ ખબર નથી. તેના પણ જવાબ ક્યાંથી આપુ તે ઉપાય પણ ખીલકુલ સુખતો નથી, હાય! એક ખીજ પીડા ભેગી થઈ.

કહી ત્રીભોવનદાસ શાંત થઈ બેસી રહ્યો પાછો તેને કંઈ વિચાર આવવાથી ન્યુસ પેપરના પૃષ્ઠ આમતેમ ઉથલાવવા લાગ્યો ન્યુસ પેપર વાંચવામાં એટલો બધો મુલતાન થઈ ગયો હતો કે પોતાને

કોઈ ઝટકો મારે તો પણ શુદ્ધિમાં આવે તેમ હતું નહિ, ન્યુસપેપરમાં ચલતાન થયેલો ત્રીભોવનદાસને કંઈ પોતાના લાભનું વાંચતાંજ ચમક્યો. ઉગ્રસ સારી પેટે આવવા છતાં પુનઃ બારી પાસે જઈએકો કંઈ મનમાંજ વાંચતાની સાથે તેનું મુખાવૈદ પ્રકુલ્લીત થઈ ગયું. હૃદય કમળની મારક ખીલ્યું મુખ ઉપર જે ઉદાસીનતાની છાયા હતી તે એકદમ પલાયન થઈ ગઈ, અને હસ્તમાં ન્યુસ પેપર લઈ સીટી બળવતો આમ તેમ આંટા મારવા લાગ્યો. પાછા તેને વિચાર થઈ આવવાથી પુનઃ બારી પાસે જઈ નીચે મુજબ બોલવા લાગ્યો.....

જેમએ છીએ એક સ્વરૂપનવાન બાળા વયે ઉમર પંદરની આસરે સારા વણીક ગ્રહસ્થને ત્યાં ધર્મ પત્ની કરીને રાખવા માટે ગમે તે ન્યાતની હશે તો પણ ન્યાતનો બાધ નથી. ભરણ પોષણ કરનારને દશ હજાર રૂપીઆની રકમ મળશે, દિવસ આઠની અંદર ખખર આપવાથી જેની પ્રથમ ખખર આવેથી માગણી પ્રથમ આવેલી કમુલ કરવામાં આવશે. મોહનલાલ સારાભાઈની કંપની દેઠ શુભેચ્છ મંડળી દાનપુર.

ત્રીભોવનદાસ વાંચી રહ્યો કે તરત વિચારમાં પડી ગયો. અને પોતાના મન સાથે વિચાર નીર્ણય કરી પુનઃ બોલવા લાગ્યો...

“પહેલો મારે તે કદી નહારે. પ્રથમ પહેલી હું ખખર આપી દઉં તો પછી ખીજ ટપકતા રહેવાના. હાલના જમાનામાં આવા ધણા ગ્રાહક થાય છે. તેથી કેટલાક લોકો તો રૂપીઆ ખાવાની લાલચે, ધનવાન થવાની ઇચ્છાથી કન્યાના લગ્ન પણ કરતા નથી. માટે દરેકને ત્યાં એકાદ તો છોકરી હોવી જોઈએ. માટે મારા બેટા પહેલી ખખર આપી દેતો પછી હાથમાં આવેલો કાળીયો નખ.

ખીચારા બુખે મરતાં તેમ પણ કરી લે. માટે હવે હીલ શું કરવી !”
પાછા વિચાર બદલાયા.

“પણ ઓલ્યા ધનસ્થામદાસને ત્યાં સગાઈ કરી છે. તેનું પછી શું કરવાનું” કંઈ થોભ્યો પણ પાછો બોલવા લાગ્યો “એમાં થઈ શું ગયું. લઈ લે તેના સાડા ત્રણ હજાર અને વેગળો રહે. પણ સાડા છ હજાર તો આપણા છે ને ? એમાં વળી વિચાર શું કરવો. તેને વળી રૂપીઆ આપવા ના આપવા મારી ખુશીની વાત છે, ના આપું તો તે શું કરવાનો હતો. અને કદાચ ન્યાતવાળાને કહી દે તો પણ કાલે નહિ હિલટી ન્યાત ગળે પડે કે તેં કેમ આપ્યા. માટે એક કાંકરીથી બે પક્ષી મરશે. હીક લાગ આવ્યો છે. આવો સમય કદાપી આવવાનો નથી. માટે લાવ કાગળને ખડીઆ હલકારેથી લખી કાઢું કાગળ અને તેથી હલકારેથી કામ થઈ જાય.”

આ પ્રમાણે ત્રીભોવનદાસ વિચાર કરી જેવો ઊભો થવા જાય છે કે પાછા તેના વિચાર બદલાવવાથી પુનઃ બેઠો બેઠો.

“કાગળને આગળ કંઈ કામના નથી. બે પૈસાના કાગળ ઉપર કોણ દોમરેખ રાખે છે. ઘણી મળ્યો કે ના મળ્યો, કે દુસ્મના વટ કે ઝટ કરતાં ફાટી નાંખી બાળી મુકે. માટે કાગળ તો લખવો નહિ. પણ રજીસ્ટર કરવું એટલે હાથો હાથ પહોંચી જાય. માટે તેમાં પણ કાગળ લખવાની જરૂર પડશે. માટે ખડીઆ સિવાય ચાલે તેમ નથી.” એટલામાં પાછો વિચાર ફરી “રજીસ્ટર શું કરવા કરવું પડે. આજ કાલ ખીચારા પોષ્ટના માણસો બુખે મરતા પગાર વધારવા બાબત હડતાલ પાડીને બેઠા છે. માટે રજીસ્ટર કદાચ પહોંચ્યું કે ના પહોંચ્યું તો પછી હાથમાં આવેલું ધુળ મળે, માટે સૌથી સરસ

કિપાય તારનો છે. માટે ચાલ દશ હજાર લેવાનો તાર કરી આવું-
એટલે તરત ખચર તો મળી જાય ” કહી ત્રીભોવનદાસે કપડાં પહેર્યા
તાર ગેટલા પૈસા ખીસામાં ધાણતાં પૈસાના સામે દ્રષ્ટી કરતાંની સાથે
“ દશ હજાર લેવાનો તાર ” કહી ઘરમાંથી બહાર નીકળ્યો.

બહારા સુર પાંચક અંધુ તમારે ત્રીભોવનદાસના ઉદ્ગારો ઉપર
ખોટું લગાડવાનું કારણ નથી. દરેક માતા પિતાઓ પોતાના સંતાનોના
હિતેચ્છુ. અને દુઃખે દુઃખી થનાર છે. શું ? દરેક જણ તે પ્રમાણે
કરતા હશે ? નહિ પણ સોમાં એક ત્રીભોવનદાસ જેવો પાપી પુરુષ
હોય છે. તેજ તે પ્રમાણે કરે છે. ત્રીભોવનદાસ પોતાના સ્વાર્થની
ખાતર પોતાના વચનની પરવા નહિ રાખતાં બાળકના ભવિષ્યનો
ખ્યાલ નહિ કરતાં વચન ઉપર, બાળકની છાંદગાની ઉપર પાણી
ફેરવવાને માટે ચાલતો થયો. જે પોતાનું આપેલું વચન ખોટું.
તેણેજ પોતાનો ધર્મ ખોયો છે. વચન ખોનાર મનુષ્ય નહિ પણ
મનુષ્યરૂપે દાનવ સમજવા. તેવા વર્ણશંકર વચનના ખોનારને ધિક્કાર
છે. માટે જે કામ કરો. જે વચન બોલો તે પોતાના પ્રાણથી અધીક
પ્રીય ગણીને પાળો, તેથી પરમાત્મા તમારું કલ્યાણ કરશે. સત્ય
વચન તેજ પવિત્રતા છે. અને તેનાથીજ મોક્ષ ગતી મળે છે. હરિશ્ચંદ્ર,
તારામતી, પાંચ પાંડવો પોતાના વચનને માટે વને વન, જંગલે
જંગલ આથડયા છે. છતાં પોતાનું વચન ખોટું નહિ હતું માટે
તેવા પુરુષોને ધન્ય છે. અને પોતાના સ્વાર્થને ખાતર બોલ્યું
અબોલ્યું કરનારને ધિક્કાર છે.

પ્રકરણ ૨૧ મું

કેદીઓના છુટકારો

પણે હવે શાંતીલાલ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ બહાદુર ની ખચર લઈએ પરસનના વિલાસ ભુવનમાં ખંને પોલીસ અમલદારો મુખવિલાસ ભોગવે છે કે દુઃખ વિલાસને તે આપણે જોઈએ. જે કોટડીની અંદર મણી અને સુંદરને બંદીવાન બનાવ્યા છે. તેની

ચોડે છેડે તે કોટડીની પાછળ તેના જેવીજ ખીજ એક કોટડી આવેલી છે. રાત્રીના નવ વાગ્યાનો સમય છે. વિલાસ ભુવનની અંદર પ્રકાશીત ઝુંમરો બળ્યા કરે છે. હાંડીઓના ગલાસની અંદર નીકળતા તેજથી રસ્તા ઉપર ચાંદની રાત પથરાઈ ગયેલી હોય એમ જણાય છે. સુકંદથી ગાનતાન થઈ રહ્યા છે. કેટલાક વિષયાંધ પુરૂષો તેના લટકા મટકાથી મોહપામી પરસનની પાખી મોહગ્ગળમાં યસાયા સિવાય રહેતા નથી. માત્ર ખંને કોટડીઓની અંદર અંધકાર થઈ રહ્યો છે. ખીજ કેટલીક અંધકાર કોટડીઓનો પારજ નથી તે કોટડીઓ એક યોગાનની અંદર આવેલી છે. તેની અંદર કચરો એટલો બધો પડેલો છે કે ઝેરી જનાવરો પણ પોતાનું સ્થાન સમજી તેની અંદર ભરાઈ રહેલા દ્રષ્ટી ગોચર થયા સિવાય રહેતા નથી તે અંધકાર કોટડીઓ વિલાસીના તાબામાં જે સ્ત્રી ન આવે તેને દુઃખદેવા માટે બંધાવેલી હતી. દુસ્મનનું કામ કરનારી કોટડીઓ એ

કેટલીક સ્ત્રીઓના શીયળનો ભંગ કરાવેલો છે એ કોટડી પૈકી એકમાં મુંદર અને મથુ, અને બીજામાં શાંતીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનું નિવાસ સ્થાન થઈ રહ્યું છે. શાંતીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર અંધારી કોટડીની અંદર આમતેમ આંટા મારી રહ્યા છે. બે દિવસના ઉપવાસને લીધે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબનું મુખાવીદ નીસ્તેજ થઈ ગયું છે. મુખપરથી રતાશ પલાયન થઈ સ્થામ થઈ ગયું છે. પોતે જે કાળી કરની લાગ્યા હતા તે ઉપર મૌન ધારણ કરી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ લાંબા થઈ ગયા. શાંતીલાલ પણ તેની પાસે બેસી ગયો. શાંતીલાલનું મુખાવીદ પ્રકુદ્રીત જણાય છે. તેની ચળકતી ચક્ષુઓ ચારે બાજુએ ફરી રહી છે. લગ્નની ખુસાલીમાં ચાંદની અંદર બેસી હોય એમ જણાય છે. તો આ બાજુ ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના પેટની અંદર ખાડા પટ્ટી ગયા હતા. પેટમાંના આંતરડા ઘુઘુકક કરતાં હોય એમ ધ્વની સંભળાતો હતો ક્રુધાથી કંઠાળેલા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના ચક્ષુઓ મોંચાઈ જતાં હતા. વારંવાર નિઃશ્વાસ ઉપર નિઃશ્વાસ નાંખતા હતા. તેવામાં તેમને સુજ નહિ પડવાથી હિંમત રાખી પુનઃ શાંતીલાલ સામે દ્રષ્ટી કરી બોલવા લાગ્યા.

“શાંતીલાલ નોકરી કરી તો પણ શું અને ના કરી તો પણ શું ધિક્કાર છે નોકરીને કે બે દિવસથી અન્ન બેયું નથી. વળી પોલીસની નોકરીમાં તો ભોગ લાગ્યા હશે કે પડશે. નહિ ધરના નહિ બહારના ભુખે દિવશે કાઢ્યા. હવે શું થશે બે દિવસ થયા અને બીજા બે દિવસ થશે. તો એમ સમજ કે મૃત્યું નજીકમાં આવ્યું. મને મારી પાછળ ચમકતો લાગી રહ્યા છે. માટે હવે તો કંઈ છુટકારો થાય તો સારું.”

“વાહરે! મારા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આટલા બે દિવસમાં કંટાળી ગયા તો પછી. વધારે દિવસ ક્યાંથી રહેવાશે. ધન્ય છે, પોલીસ સિપાઇઓને કે દશ કે પંદર માંડની મુસાફરી કરી પ્રાણની પરવા રાખ્યા સિવાય ગુન્હેગારોને ઘસાડી લાવે છે. છતાં પોલીસ અમલદારોના મુખમાંથી તમે કંઈ નથી કહતા એવા શબ્દો નીકળે છે. જેટલું આપને દુઃખ થાય છે. છેથી અધીક દુઃખ અમને થતું હશે. પણ કોને કહે બીજારા મુગા મુગા સુખ કે દુઃખ વેડીને નોકરીઓ કરે છે. પગાર ઉપર આધાર રાખી પોતાના તનની આહુતી આપે છે. મૃત્યુની દેહશત નહિ રાખતા ખુન કરનાર ખુની છે. એમ જુલું છે છતાં બીલકુલ અચકાયા નથી અને એકદમ અમલદારના સ્વાધીન કરે છે. ત્યારે અમલદારો દમ, માર, પીટ, કરી સાચું બોલાવે છે. અને ખુનીનો સમય સારો હોય છે તો રક્ષવત આપી છુટી જાય છે. ખીસાં બરાયાં અટલે દુનીઆ છત્યા પણ રક્ષવતનો ભાગ પણ કોઈને આપતા નથી, શું તેજ નોકરીની કદર ત્યારે સાહેબ એવા અમલદારો થવા કરતાં તેમજ સ્વાર્થી લાલચો રાખવા કરતાં હુલરહ બર દરબજે સારો છે.

માટે આજે આપણો વખત દુઃખનો છે. આપણે ખુની છીએ. એમ માનીશો પ્રભુની મહેરબાની કે મેથી પાક મળ્યો નથી, અને કદાચ મળે તો આપણે શું કરવાના હતા. મારા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આપ પોતે છો આપણા હુકમથી કેદ પણ થઈ શકું, પણ આપણે ખાતે એક ઓહા ઉપર છીએ. એટલે આપણો ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પરસન છે. તેમના હુકમથી કેદ થયા છીએ. પણ તે લાંચથી મુકી દે તેમ નથી. ત્યારે સાહેબ ખરો અમલદાર કોણ “પરસન” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પ્રત્યુત્તર આપ્યો. ત્યારે જુખ લાગી હોય તો આપણા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને કહો. મારાથી કંઈપણ થઈ શકતું નથી.”

હઠી શાંતીલાલ શાંત થઈ બેસી રહ્યો, કે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“શાંતીલાલ સેવા ગઈ પુત્ર અને ખોઈ બેઠી ખસમ. એવોજ થાટ થઈ ગયો છે, તારા મનમાં હસી છે, પણ મારો તો જીવ બચ છે. મારાં કાળજાં ઉચ્છવાયલ થઈ જાય છે. તારી આવી ગેર વર્તણૂંક કથી હું કંટાળી ગયો છું. અને હવે પછી હું કોઈ દિવસે આવવાનો નથી. ‘ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે કંટાળીને કહ્યું. ‘મારા સાહેબ મહેરમાન. આ વખત તમારો નથી, આપ મારા સાહેબ નથી. વધારે રવાય કરશો તો હું મારા નવીન સાહેબને કહી દઈશ. હું તમારા તાબાનો નથી. તમે અને હું બંને એક જગો ઉપર છીએ. માટે તમારે મારા ઉપર હુકમ ચલાવવો નહિ. મારા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ આપ નથી. પણ પરસન છે. આપ એમ સમજી લો કે હું એક કોન્સ્ટેબલ છું. અને પરસન ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ છે. અને જ્યારે આપ જે વખતે ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ હતા તે વખતે તાબાના સિપાઇઓ ઉપર હુકમ કરી આપના સુખને માટે બિચારા હુંકે પગારના સિપાઇઓ હુકમનો અમલ કરતા આપના બલ્કાને ખાતર આપના સુખને માટે દુઃખી થતા. રખડપટ્ટી કરી ગુંહેગારોને પકડી લાવતા છતાં ખાય ખોડી અને પડે હસમના શીર. તેમ કરે સીપાઇ દુઃખી થાય સિપાઇ એને ચાન્સ લેવા માટે સારા કહેવરાવવા માટે બિચારા સિપાઇને દશ કે બાર રૂપીઆ આપી આપર લેતા. તો પણ કાશીના કરવતની માફક બિચારા સિપાઇને રહેવાનું, સારું કરે ના ખુરું કરે તો પણ કષ્ટ કયું નથી. એમ કહેવાય મોટા છાશ પીએ તો એ દુધ કહેવાય. અને નાના દુધ પીએ તો એ છાશ કહેવાય. શું! ન્યાય સાહેબ આપને જેટલું

દુઃખ થાય છે. તેટલું દુઃખ હાથ નીચેના તાબાના નોકરને કેમ નહિ થતું હોય. ને આપ સાહેબજીએ ખ્યાલ કરવો જોઈએ. જ્યારે અમલદારો પક્ષપાતી લાંચીઆ થાય અને તેવા થવાની ટેવ પાડે તે કેમ કરીને સુધરે. માટે જે કામ કરે તેનો લાભ દરેક અધીકારી આપે તો પછી બાકી કંઈ રહે નહિ. પણ અમલદારો ખીસાં ભરવામાં સમજે તો પછી સીપાઇ ગુન્હેગારને કેવી રીતે પકડીને લાવે. તમે થડથી ચઢો તો પછી નોકરો ડાળે ડાળે ફરી રૈયત રૂપી વૃક્ષની મરકટ થઈ પાચમાલ કરે તેમાં નવાઇ નથી.

અમલદારના અંતઃકરણની અંદર દયા, પ્રેમ, પવિત્રતા હોય તોજ અમલદાર અમલદારી કરી શકે. રૈયત સુખી થાય. અને નોકરી વફાદાર થાય તેમાં ખીલકુલ શક નથી. અમલદારો એક ચીટ્ટી ઉપર ગુન્હેગારને છોડી મુકે છે. તો પછી નોકરો બારોબાર પૈસા લઈને કેમ ન છોડી મુકે. એક વખત ગુન્હેગારને ચીટ્ટી ઉપર છોડ્યા પછી ખીજે ગુન્હે કરવાને તૈયારી કરે છે. નોકરો ખીચારા સાહેબનો ખીજાનવાળો છે. માટે તેને ગુન્હે કર્યા છતાં રળુ કરતાં નથી. પણ છેવટે તેથી અનર્થ, અન્યાય, અનીતિ થાય છે. ગુન્હે કરનાર અનીતિવાન નથી. પણ તેને નિર્દોષ કરનાર અનીતિવાન છે. અધર્મી છે. માટે સાહેબજી દુનીઆની અંદર લૂંટ, વ્યભિચાર, અનીતિ, અધર્મ તેવા અમલદારોથીજ ચાલી રહ્યા છે. માટે અમલદારે પ્રથમ પવિત્ર થઈ ખીજને તેમ કરવાની ફરજ પાડવી. આથી રૈયત સુખી થશે. પરમાત્મા રાજ થશે. અને માલીક પ્રત્યે વફાદાર કહેવાશે સાહેબ રૈયતના સુખની ખાતર દુઃખ પડે તે સુખ સમજી લેવું. બલે મારે પ્રાણ જતો હોય અને રૈયતને સુખ મળતું હોય તો હું મરવા

તૈયાર છું. માટે સાહેબજી આ કામથી આપને ઈજત. આખર મળવાની. માટે પ્રભુના તરફ સાર દીક્ષથી પ્રાર્થના કરો કે પરમાત્મા આપણા હૃદયમાં સદ્ગુણી આપે” કહી શાંતીલાલ શાંત થયો.

“શાંતીલાલ તમારી કેટલીક બાબતો લાખ કરતાં પણ છે. અને નુકસાન કરતાં પણ છે. આ સમય નથી સંતયુગનો કે સીધી રીતે માની જાય પણ આતો કળીયુગ છે. એટલે કંઈ વાંછી આંગળી કર્યા સિવાય ધી નીકળતું નથી. તેમ દાખ વિના કામ થઈ શકતું નથી. હાથ નીચેના કેટલાક સિપાઇઓ એવા હોય છે કે ઉપકારનો બદલો અપકારથી આપે છે. અર્થનો અનર્થ કરે છે. એવા સિપાઇઓ ઉપર રહેમ રાખવાથી દયા ડાકણને ખાય છે. સારા અમલદારોનું અપમાન કરવા તૈયાર થઈ જાય છે, માટે નોકર, છોકરો, ગુન્હેગાર, સ્ત્રી ચાર ઉપર તો અવસ્ય દાખ રાખવો જોઈએ. આપણી નોકરી દયાની નથી. પણ ચમત્કારે નમસ્કારની છે. તોજ હલકારેથી હાલે છે. અને એવી રહમ રાખવા જઈએ તો પછી ઘોળાદીએ ધાડ પડવા સિવાય રહે નહિ.” ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબે પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો.

“સાહેબજી આપનું કહેવું બાજબી છે. પણ દરેકને ચમત્કાર દેખાડવાથી મહાન પ્રભુના ગુન્હેગાર થવાય છે. આપણું ખાતું રૈયનાના સુખને માટે, સતી સન્નારીઓના શીચળના રક્ષણને માટે, પવિત્ર પુરુષની આખર સાચવવાને માટે સરકારે લાખો રૂપિયા આપી કાઢેલું છે. પણ ખીચારા નિર્દોષ જનોના ગળાં રેશવાને માટે કાઢ્યું નથી. જેનું કામ તેવું વર્તન કરવું જોઈએ. ને. એટલા મીઠા થઈ જઈએ કે લોકો ખાત્ર જાય ને એટલા કડવા થઈએ કે યુક્તી દે. નિષ્ક્રમ પ્રમાણે રહેવું તેજ સર્વ શ્રેષ્ઠ છે. જેટલું કામ દાખથી થતું નથી.

તેટલું કામ પ્રેમથી થાય છે. માટે તામાના નોકરો ઉપર અવસ્થ કરીને તેમના વર્તન મુજબ પ્રેમ રાખવાની જરૂર છે.

આપણા ખાતાના ફેટલાક મનુષ્યો બીજારી કંગાલ ચંકડી પ્રગટે દુઃખ આપવામાં બાકી રાખતી નથી. પોતાના સ્વાર્થને માટે ગરીબની ગરદન ઉપર છરી મુકવાને તૈયાર થાય છે. શીર ઉપર પોલીશ મેનોગ્રામ આવ્યો કે દુનીઆના સાહેબ થઇ ગયા એમ મુર્ખ મનુષ્ય સમજે છે. પણ તેઓ શું લાવ્યા. દુનીઆના સાહેબ પરમાત્મા છે. પણ પોલીશના સિપાઇ નથી. પણ રૈયત તો એમ સમજે છે કે યમદૂતો આવ્યા. હર હર, શું તે ત્રાસ નહિ તો પછી શું. ત્યારેજ રૈયતના મુખમાંથી એવું નીકળે છે. આપણે દુનીઆના સાહેબ નથી. પણ રક્ષક છીએ. બલકે નોકર છીએ.

લાલમાં ચોરી લુચ્ચાઇ, બ્યભિચાર, થાય છે. તેનું કારણુ રશવત સિવાય બીજું કંઈ હોયજ નહિ. દરેક ખાતામાં અધર્મ, અનીતિએ એટલો બેહદ અમલ શરૂ કરી દીધો છે કે તેનો પાર નથી. તેનું કારણુ પણ તેજ છે. દરેક ખાતાના માણસો રશવતને ધિક્કારે તો હિંમત નથી કે કંઈ પણ અકસ્માત થઈ શકે.

ન્યાય ક્યાં છે? બે આંગળની ચીટ્ટી ઉપર “અમારો માણસ છે” એટલું. લખાવવાથી ગુન્હેગાર નીકળી પડે છે. અને ખુનના આરોપમાંથી બચી જાય છે. અરસોસ ધર્મની ગાદી ઉપર બેસનાર અમલદારો ધર્મના ઉપર થાપ મારી અધર્મ કરે છે, તેવા પુરૂષોને ધીકાર છે. સાહેબજી આપ આ કોટડીની અંદર દુઃખી થતાં હશે. પણ તે દુઃખ નથી, પણ ધર્મ અને નીતિ સચવાય છે. અને

દુઃખ તેજ પરોપકાર તેમજ નીમક હલાલી છે, પ્રજાના સુખને માટે દુઃખ પડે તેને સુખ સમજી લેવાનું છે. અને નીમકહલાલીથી આપણા અમલદારાના કુક્રમ મુજબ વર્તવું તેજ આપણા ધર્મ છે,

શાંતીલાલના લખાણ બાપણથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ શાંતીલાલ સામે જોધ રહ્યા, નોકરી મોજસોખની નથી. ખરા તન, મન, અને ધનની કસોટી છે. એમ સમજવા લાગ્યા. પ્રજા ઉપરનો પ્રેમ એકદમ અંતઃકરણની અંદર આવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યા.

“જેટલી નોકરી દુઃખની તેજ આપણી સર્વિસની જીંદગાની છે. રશવત એ નર્કમાં લઇ જનાર રાક્ષસી છે. સરકાર પગાર આપે છે. ગુન્હેગારો પકડનારને ધનામે આપે છે. છતાં નીમકહરામ થઇ રશવતો ખાય છે. તેવા સીપાઈ તેમજ અમલદારોનું ખીલકુલ શ્રેય થતું નથી. તે રશવતોથી ગુન્હેગાર નીર્દોષને, દોષીત કરે છે. ધનવાન મનુષ્યો પુનઃ આરોપમાંથી બચી જાય છે. અને ખીચારા નીર્દોષ ગરીબ જનો માર્યા જાય છે. ખરો ધર્મ કુક્રમ મુજબ કામ કરવાનો છે. કાયદો રાંક કે રાજ દાસી કે રાણી, અમીર કે શકીર, સંન્યાસી કે જોગી કે બોગી દરેકને માટે સરખો છે.

હાલ ચાલુ જમાનામાં રાજ કરે તે ન્યાય અને પ્રજા કરે તે અન્યાય. રાજ કાયદાને બહાર પાડી તેનો અમલ કરવા પ્રજાને ફરજ પાડે છે. અને રાજ પોતે તેમજ અમલદાર પોતે અન્યાય કરે છે. છતાં ન્યાયના ત્રાજવામાંજ એમ સમજે છે. પણ તેવો ન્યાય કરનાર નથી. પણ કેવળ અધર્મ કરે છે. અને રાજ, અથવા તો અમલદાર કરે તે પ્રમાણે પ્રજા વર્ગમાંથી કોઇ કરે તો, તેને ગુચવી નાંખે છે,

અને તેને ખરાબ કરવાનો ઉપાય શોધે છે. શાંતીલાલ ધીક્કાર છે, અન્યાયને રસ્તે ચાલનાર મનુષ્યોને” આ પ્રમાણે ઇન્સ્પેક્ટર બોલી રહ્યા છે. એટલામાં કોટડીની દિવાલ કોઈ કોચતું હોય એવો અવાજ મીનીટ, મીનીટના, અંતરે થવાથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ ચમક્યા. અને અને તેમનું મગજ તે બાબતે ઈરવાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યા.

“શાંતીલાલ ! આ વળી દાઝ્યા ઉપર દામ ક્યાંથી થવા લાગ્યો. કોઈ દિવાલ કોચતું હોય એમ જણાય છે. શાંતીલાલ આપણા ભોગ લાગ્યા. કે આ વિલાસ ભુવનમાં આવ્યા” શાંતીલાલે છવવાની આશા મુકતાં કહ્યું.

“સાહેબ ગમરાસો નહિ. તમારું અંતઃકરણ મલીન કરશે નહિ. જેને રાખવા વાળો રાખ છે. તેને મારનાર કાણ છે. પ્રભુ પ્રાણી માત્રનો અચાવનાર છે. તેના બાળકની તેને ચિંતા છે” આ પ્રમાણે શાંતીલાલ ધીરજના વાક્યથી ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબને હિંમત આપી રહ્યો છે. એટલામાં દિવાલની અંદરથી એક ઈંટ પડતાંની સાથે ગાળાં પડ્યું. બંનેની દ્રષ્ટી તે તરફ વળી કે પુનઃ એક માણસ નીકળી શકે એટલી જગો થવાથી બહારથી એક માણસ અંદર આવ્યો. કે ચાલાક શાંતીલાલે પડેલા ગાળામાંથી આવતા ઊંઘસથી ઝોળખ્યો. કે “કાણ જ્યંતીલાલ” હા, ધીરેથી હકારમાં આજવાળ આપી ત્રણે જણ બહાર નીકળ્યા. કે શાંતીલાલને અંદર અને મણીનો ખ્યાલ થવાથી તાળાને ભાંગી નાંખી દ્વાર ઊઘાડી લાકખેદને બહાર કાઢી તેમનાથી નસાય ત્યાં સુધી નાસી સરીઆમ રાજમાર્ગ ઉપર થોડા ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ પોતાના મકાન તરફ ગયા. શાંતીલાલ અંદર મણીને મુકવા માટે ત્રીભોવનદાસના ઘર તરફ ચાલતો થયો.

મારા સુર વાંચક બંધુ મહાન પરમાત્મા હંમેશાં ધર્મ, નીતિ
પરોપકાર અર્થે પોતાના પ્રાણની આહુતી આપનારને સહાય થાય
છે. તેમની નીચકામી દ્રષ્ટી પ્રવાહી, નીર્ભય, શુભવાળા પદાર્થ
દેખાયા સિવાય રહેતા નથી. આખી સૃષ્ટી એક ચક્ષુથીજ પરમાત્મા
જુએ છે. અને મનુષ્યોને પોતાના તરફ આવતા જોઈ તેને મહાન
પ્રભુ સહાય કરે છે. અને તેના હુકમ મુજબ નહિ ચાલનારને તેના
શબ તુરતા તુરત આપે છે. મારે ગમે તેટલું દુઃખ પડે પણ નીતી,
ધર્મ, અને પરમાર્થ કદાપી કાળે છોડવો નહિ. અસ્તુ:

પ્રકરણ ૨૨ સું.

શું ! આ સુખ મારા માટે છે ?

વારના પહોરમાં માણેક નીત્ય નીયમ પ્રમાણે મહાન પરમાત્માની ભક્તી કરી શાન્ત થઈ બેઠેલી છે. એવામાં તેનું મગજ ફરવા લાગ્યું. બીજા બીજા વિચારો થવા લાગ્યા. સુંદર અને મણી તેની દૃષ્ટિએ તરી આવ્યાં. સુધાથી સુંદર જમીન ઉપર તરડીઆં મારતો હોય એવું તેની દ્રષ્ટિએ દેખાવવાથી પુનઃ બોલી બીડી.

“હાય ! પ્રભુ મારા કેમળ બાળકની આ દશા ! હાય ! સુંદર માઇ બેટા ! સુંદર તને શું થાય છે. બોલો ! પ્રીય પુત્ર એક વખત આ દુઃખી માતાની સાથે બોલો. હાય ! તારી દશા વેળે મારે અંતઃકરણ ચિરાઈ જાય છે. તારી દુઃખી માતા ઉપર આવી રીતે રિસાવાનું શું કારણ છે. જ્ઞાતા પુત્ર ! આવો મારી છાતી સાથે લપાવો. હાય ! સુંદર તું જમીન ઉપરથી ઉડી મારી પાને આવ. જમીન ઉપર પડેલા ખાડા, કાંકરા તને ખુચતા હશે. શું ! તારી પથારી જમીન છે ? નહિ મારા પ્રીય પુત્ર, મારો સાથ તારે માટે તૈયાર છે. તારા માટે આ સાથ તો શું પણ મારી આમડી તૈયાર છે.

“સાથું સુંવાળા રેશમીરે ધુળમાં મીલાવું પલકમાં,
પ્રીય પુત્ર સુંદર તને હેતથી સુંવાડું હુંડમાં.

તારા થકી શું અધીક છે. મુજ કે આ આમડી,

તોડી, શડી, નાંખી હઉં હું તારા પરથી અખ ધડી-ખત્રી

આ દેહ પણ તારાથી બહાલી નથી. હાય ! મારા સુંદર તારો ક્ષુધાથી પ્રાણુ જતો જાય છે. હાય ! પ્રભુ સહાય થાઓ" ચક્ર આવવાથી માણેક ચક્ષુઓ દાબી શાન્ત થઈ જમીન ઉપર બેસી ગઈ. કંઈ શાન્તી વળવાથી જ ને ઢીંચણો વચ્ચે શીર રાખી થોડી વાર સુધી તેજ સ્થિતિમાં મૌન્ય ધારણ કરી બેસી રહી પાછા તેના વિચાર બદલવાથી ઉંભી થઈ પુનઃ બોલવા લાગી.

"પરસન ! પરસન. નિર્દોષ બાળકને હણીશ નહિ. મારા રત્ન સરખાં બાળકને દુઃખ દઇશ નહિ. તારો જીવન ચરખો બંધ કર. જીવન તારા જીવનથી પૃથ્વી માતા ધુણ રહી છે. તારા જીવનથી બાળ સૂર્ય પણ જીવન જોઈતું જોઈ બતાવી અતીવ્ય ક્રોધથી તપી રહ્યા છે. બાતુ સૂર્ય નારાયણ પાપીઓને બાળવા માટે તમારો ક્રોધ પરસન ઉપર નાંખો. તમે પુણ્ય કળાથી પ્રકાસી પાપીઓનો પ્રલય કરી. દો. હા ! એજ પાપી પરસન તેજ છે. તમારી દૃષ્ટિએ દેખાય છે. તેજ સીતમની કરનાર પરસન છે. હાય ! સીતમગરને શીર છુરી છે. તે નક્રી સમજ લેજો. અધર્મ તેજ તારો પાપકુંડ અને તારો અધર્મ પરમાત્માને પ્રીય નથી. તું જોઈશો જીવન કરેછે. જોઈશો નહિ પણ તેથી અધીક જીવન તારા ઉપર થવાનો બસકર ! ચંડાળણી, બસકર. તારા ગુણબદ્ધને નકના કીડાને બદલ કરાવીશ નહિ. હાય ! પ્રભુ મારા બાળકને બચાવો કહી માણેક શાન્ત થઈ પાછા તેના મગજની અંદર વિચાર થઈ આવવાથી પાછી પુનઃ બોલી બી..."

"પરસન સુંદર અને મણી મારાં બાળક નથી. પણ હું તારાં સમજું છું. મારી પાસેથી તારી સાથે આવ્યાં છે. ત્યારથી તને

આપેલાં છે. તનેજ અર્પણુ કરેલાં છે. તારાજ બોજી મુક્યાં છે. મારાં
 અને રત્નો તારા હસ્તમાં આપેલાં છે. તનેજ મારા બાળકની માતા
 આજથી બનાવી છે. તુંજ તેની માતા છે. પણ અખરદાર ! પુત્ર
 પરસ્પર પ્રેમ બુદ્ધીશ નહિ. મારાં અને રમકડાંને ફાડીશ નહિ. તને
 સાચવવા આપેલાં બચ્ચાંઓને હણીશ નહિ. તેમની જીંદગી બરમાદ
 કરીશ નહિ. મારાં રત્નોને મરકટની કોટે બાંધીસ નહિ. હા ! તેના
 પ્રાણલેવાને માટે સુપરત કરતી નથી. માગવાને માટે દુનીઆમાંથી
 પલાયન થવાને માટે કહેતી નથી. પણ તેમની સહાય કરવાને માટે
 સુખ આપવાને માટે તને પ્રાર્થના કરું છું. મારાં બાળકોતું બનિબ્ય
 તારા હસ્તમાં છે. સુખ કે દુઃખતું પાત્ર તારા કાચુમાં છે. તેમની
 જીંદગી તારા અમલમાં છે. હાથ મરી ગોઠ બાંધી છે. તારી ગોઠ
 બરી છે. તો તું પણ મારા સરખી થકય નહિ. તારા ચરણે પડીને
 કહું છું કે મારાં જાંતોને જીવનદાન આપજે; તેમનો સમય રમવાનો
 અને જમવાનો છે. તેઓ મૃત્યુ થી અજાણ્યા છે. મૃત્યુ શું બીજ
 છે. તે તેઓ સમજતા નથી. વીકરાજ પુરુષોને દેખતાંજ મારા
 બાળકો ડરે છે. તો પછી યમદુનોથી કેમ નહિ ડરે ? ડરશે, પરસન
 તેમને યમદુનોના હસ્તમાં આપી ડરાવીસ નહિ. તેઓએ મારા પેટ
 સંસારના સુખ ભોગવવાને માટે જન્મ લીધો છે. નવા ચક્ષુથી સંસાર
 માં શું શું થાય છે. તે જોવાને માટે જન્મ લીધો છે મરવાને
 માટે લીધો. નથી લીધો. માટે મારા શુદ્ધ અંતઃકરણથી મારાં
 બાળકોની માતૃશ્રીતને બનાવું છું. તેની માતા માણે નથી પણ
 પરસન છે. જેવી રીતે મારા ઉપર પ્રેમ રાખતાં હતાં તેથી અધીક
 પ્રેમથી તને જોશે. તેમની પ્રેમ બરી દ્રષ્ટીએ તારાંજ દર્શન કરશે.

મારાં પ્રીયસંતાનો હું તમને બહામણ કહું છું. કે તમે નથી માતૃશ્રીને પ્રેમથી બોલાવજો પ્રીય સંતાનો આજથી હું મારો હક તમારા પરથી ઊઠાઉં છું. અને મારા સર્વ હક્ક આજથી પરસને આપું છું. પરસન ! મારી માગણીને સ્વીકાર, મારાં બાળકોને તારા પક્ષમાં લે. તારો આશ્રય આપી સુખી કર. સુર્ય ! તું શાક્ષી છે. તારી દ્રષ્ટી સર્વના ઉપર પડેલી છે, તેથી તારી સમક્ષ મારા બાળકોને હું પરસનને સોંપું છું.” આ પ્રમાણે માણેક બાનુ સુર્યનારાયણના સામે દ્રષ્ટી કરી બેઠી રહી છે. એટલામાં તેના ચક્ષુએ સુર્યનારાયણ હાલતા હોય માણેકને ના પાડતા હોય એમ દેખાવવાથી પાછી પુનઃ બોલવા લાગી.

“ સત્યના બેલી સુર્ય તું મને ના કહીશ નહિ. અતીથય ક્રોધ કરી તારી ઉણુ જવા પાથી મારા તનને મનને બાળીસ નહિ. મારાં બાળકો પરસનને આપવાની તું ના કહે છે. તેમાં તારો શો સ્વાર્થ છે. આથી મને એમ સમજાય છે કે તું મારો દુસ્મન છે. તુંજ મારો, અને મારાં બાળકોનો શત્રુ છે. કાળનો કાળ છે. તેથી તું મારા પ્રીય બાળકોની હાલત મારી દ્રષ્ટીએ દેખાડવાનેજ ધનકાર કરી રહ્યો છે. પણ તારું મારા આગળ ખીલકુલ ચાલવાનું નથી. મારે તારી સાક્ષીની જરૂર નથી. જરૂર માત્ર મારા બાળકોની જાંદગાની છે. હા ! હું સનળું છું. પણ તેથી તેની સોંપતથી મારાં બાળકો ગમે તેવાં નીવડશે તેની મને પરવા નથી. પણ તે જીવતાં રહેશે તેજ મારા માટે બધું છે. માટે બસે તારે મારી સાક્ષીમાં રહેવાની જરૂર હોય તો સુખેથી પ્રજાના દરબારમાં સાક્ષી પુરજો. અને તેમ કરવાની જરૂર ન હોય તો તું તારા રસ્તે ચાલતો થા. માટે મારા પ્રીય સંતાનો તમારી

માતૃશ્રીને મળ્યા. અને તમને મારવા આવે દુઃખ દેવા આવે તે વખતે તેના ગળે, તેના ચરણે પડી જીવતદાન લઈ તેના હૃદયને માન આપી સુખ ભોગવજો.

મણી, સુંદર ! તમે જાઓ મારી પાસેથી દુર જાઓ. તમને ખુબ મોઢું થઈ ગયું છે. માટે તમારી માતૃશ્રી તમને લઈશે. માટે જાઓ તેમની સાથે હળીમળીને રહેજો. જાઓ સીધાવો. તમને દુઃખ પડે તે વખતે તમારી માણેકને યાદ કરજો. “માણેક આ પ્રમાણે બોલી રહી છે. એટલામાં મણી અને સુંદર દીવાની થઈ ગયેલી માણેક પાસે આવીને બેઠાં રહ્યા. તેના પલ્લુ માણેકને ખીલકેલ ખ્યાલ નથી. દુઃખમાં દયાએલી માણેકની આ દશા જોઈ. સુંદર આશ્ચર્ય પામ્યો. અને એકદમ તેના મુખમાંથી “શુદ્ધ પ્રેમ તે આતું નામ !” એટલાજ ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા. ઉદ્ગારો કાઢતાંની સાથે બંને માથેલા સંતાનો માણેકને વળગી પડ્યાં. માણેક ચમકી અને એકદમ પુનઃ બોલી ઉઠી.

“કાણુ? સુંદર, પ્રીય મણી.

“હા! પુણ્ય માતૃશ્રી તેજ આપના સંતાનો સુંદર પ્રત્યુભર આપ્યો.

સુંદરના પ્રત્યુત્તરથી માણેક વિચારમાં પડી ગઈ. પાછું તેનું મગજ ભ્રમીત થવાથી પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢવા લાગી.

“શુ! આજ મારાં સંતાન નહિ. મારાં સંતાન છેજ નહિ. આ દુનિઆની અંદર મારે સંતાનો થયાંજ નથી. અને હું કેઈની આ પલ્લુ થઈ નથી તો પછી સંતાન ક્યાંથી. શુ! માતા પીતા વિના

સંતાનો થઈ શકે છે નહિ આ સંતાન નથી. પણ શયતાન છે. મારા મનને ફેરવનાર શયતાન છે. જાઓ તમે મારા બાળક નથી. અને હું મા નથી.

“માતૃશ્રી! આપ આ શું બોલો છો. આપના ઉદરમાંથી જન્મ લેનાર આપના સ્તનમાંથી દુધ પીનાર અમે તમારાં બાળકો છીએ. શું! તેજ આપ ભૂલી ગયાં? શું તમે દિવાનાં તો નથી થયાને? સુંદરે પ્રશ્ન કર્યો. “હા! દિવાની, ડાકણ થઈ ગઈ છું. ખુની થઈ છું. વંઝા થઈ છું. તેની મને ખાતરી છે. કેમ! તમારે મને ઠગવાનો વિચાર છે જાઓ! તમારી નવી માતૃશ્રી પાસે જાઓ. હું તમારી માતા થઈ નથી. હાય! આ અંધારી દુનીઆની અંદર પુત્ર રૂપી કંઈ છેજ નહિ. હા! છે. એક નહિ પણ બે સુંદર અને મણીના માણિકે તેટલાજ ઉદ્ગારોથી બોળખાણુ આપી “માતૃશ્રી તેજ આપના અમે બે સંતાનો સુંદર અને મણી છીએ. આપ ખ્યાલ કરો, આપના દુઃખી બાળકોને આવી રીતે સતાવશો નહિ. હાય! પ્રભુ મારી માતૃશ્રીને શુંદરીમાં લાવો” સુંદરે ટકોર મારી કે માણિકને કંઈ ભાન આવ્યું. અને પુત્ર મણી અને સુંદર સામે દૃષ્ટિ કરી બોલી ઉઠી.....

“મારી આંખની છાછી મારા બવિબ્બના સુખની દોરી બેટાં સુંદર મણી. આવો તમેજ મારાં સંતાનો છો. તમેજ મારાં કુળ દીપક છો.” કહી માણિકે બંને બાળકોને ખગલમાં રાખી શાન્ત થઈ ઉભી રહી. પાછા તેને વિચાર થવાથી બોણ્ટ ખડખડવા લાગ્યા. અને પુત્ર બંને સંતાનો સામે દૃષ્ટિ કરી બોલી ઉઠ્ય.

“શું! દેવો; શું! ઠગાઈ! તમે મને ઠગવા આવ્યા છો. તમેજ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરવા આવ્યાં છો. તમે, તમે મારાં સંતાનો છો. ?

નહિ. પણ સંતાન થઇ માઈ દીલ જોવાને આવ્યાં છે. મારી પરિક્ષા કરવાને આવ્યા છે, દુનીઆની અંદર જ્યાં સુધી પરસન જીવતી છે. ત્યાં સુધી માણુકના કોઇ પણ સંતાનો નથી. મેંજ મારા સ્વહસ્તથી તમને આપેલાં છે. મારો હક તેમના કિપરથી ઉઠાવ્યો છે, સુંદર અને મણી મારા સંતાનો નથી. પણ પરસનના સંતાનો છે. મારા વચનનો ભંગ કદાપી કાજે થવાનો નથી. જ્યાં સુધી પરસન મને હસ્તમાં નહિ આપે ત્યાં સુધી મારાં બાળકો છેજ નહી અને હું તેની માના પણ નથી. માટે જાઓ તમને મોકલનારને કહી દેજો કે માણુક અમારો સ્વીકાર કરતી નથી. માટે જાઓ! મારી આખરને બદો લગાડશે નહિ. મારા મકાનમાંથી એકદમ આવ્યા જાઓ “કદી આમનેમ માણુક આંટા મારવા લાગી. આથી સુંદરના અંતઃકરણની અંદર ઉજ્જલ રેડાયું, અને એકદમ ગાબરો બની ગયો. માણુકનો પાલવ પકડી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો...

“ પવિત્ર માતૃશ્રી! હમે કોઇના મોકલવાથી આવ્યા નથી. પણ પાપી પરસનના બંદીબાનામાંથી મહાન પ્રભુએ અમને મુક્ત કરેલા હોવાથી આપના ચરણમાં પડવાને બાઝશાળી થયાં છીએ. શું! પાપી પરસન અમારી માતૃશ્રી થશે તો પછી પૃથ્વી રસાતાળ થઇ જશે હાથ અફસોસ. માતૃશ્રી દયા કરો આપના દીન સેવકોને પ્રેમથી બોલાવી અમારાં બળતાં અંતઃકરણ દંડા કરો. આપના અમે બાળકો છીએ. તૃષાથી મારો પ્રાણ જાય છે. હા...ય...પ્ર.....ભુ “કહેતાંની સાથે સુંદર જમીન ઉપર પછડાઇ ગયો. મણીની પણ તેજ દશા થઈ. કે તુરત એક પુરુષ માણુકના સમક્ષ આવી ક્રોધો રહ્યો. માણુક સામે દ્રષ્ટી કરી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો...

“સતીદેવી! શાંતથા. વિચાર કર. તારા ગરીબ બાળકોને સતાવીશ નહિ. તારા શયતાન નથી, પણ સંતાન છે, પાપીના દુઃખથી બચી જનાર તારાં રત્ન છે. તેને સંભાળ, હસ્તમાં આવેલાં રત્નોને શુભાવીશ નહિ. દેવી દાન કરવું તે પાત્રને કરવું. કુપાત્રને કરવું નહિ. તે તારા સંતાનોનું દાન પરસનને કયું હતું. તે તારું દિવાના પણું છે. અને તેથીજ તું માન ભુલી ગઈ છે. સંભાળ ભુખથી અને તરસથી દુઃખી બાળકોની સંભાળ રાખ. શુદ્ધીમાં લાવવાનો ઉપચાર કર” આવનાર પુરુષની ટકોરથી એકદમ ઝમકી શુદ્ધીમાં આવી સુંદર અને મણી પડ્યાં હતાં ત્યાં આગળ બેઠી. પોતાની જંઘા ઉપર શીર લઈ પુનઃ બેઠી હતી.....

“હાય! મારા બાળકો તમે ક્યાં ગયાં. હાય! હવે હું કરીશ. હસ્તમાં આવેલો માસ પલાયન થઈ ગયો. ઓ મારા બાળકો! તમારા સુખની દોરી ટુકી થઈ ગઈ છે. મારા ભાગ્યને ચંદ્ર અસ્ત થઈ ગયો. અને એક જાળમાંથી છુટેલા પક્ષીઓ પાછા ભયંકર જાળમાં ફસાઈ ગયાં. જોત જોતામાં પલાયન થઈ ગયાં. પાંખ વિનાના બને પક્ષીઓ હડી આકાશ માર્ગે રવાના થઈ ગયા. હાય! હું હવે શું કરીશ. મારી શી દશા થશે. બનિષ્પત્તા સુખની આશા હતી. તે પણ જતી રહી. હાય! પ્રભુ! સહાય થા. ઓ દીનદયાળ તારો આધાર છે કેદરતરૂપી બગીચાની અંદથી મારા બંને પુષ્પોને ક્ષેત્ર વિચાર કર. પ્રભુ મારે હવે કોઈના આધાર નથી. માત્ર તારો આધાર છે. તું તાર કે માર પણ આ ક્ષણ ભંજીર દુનીઆની અંદરથી તાર, તારા ચરણે પડીને કહું છું કે મારા નસીબમાંથી પલાયન થએલા મારા રંકને મારા હસ્તમાં આપ. એક વખત મા કહેનારે બાળકોના

દેહને શુદ્ધીમાં લાવી મારા બાળને ફેરવ, બહાલા પ્રભુ આશામાં નિરાશ થઈ ગઈ છે. પુત્રવંતી સ્ત્રી તે હું વંદ્યા થઈ ગઈ છું. એકને બદલે બે મારાથી રીસાઈ ચાલતાં થયાં હાય ! પ્રભુ ! માણેકે દુઃખે જીવાર કાઢયા કે.

“સતી માણેક અમરાઈથી નહિ. તારા બાળકો મૃત્યુ પામ્યા નથી. પણ બેમાન થયેલાં છે. હમણાંજ શુદ્ધીમાં આવશે. માટે રીકર કરીશ નહિ. નીતિને ડગલીસ નહિ. ધર્મને મુકીશ નહિ. જ્યે જય અને પાપે ક્ષય છે. સાચ ને બીલકુલ આંચ આવતી. નથી સત્યથીજ આકાશ, પૃથ્વી ટકી રહ્યાં છે. ખાવાથી શરીર ટકી રહ્યું છે. તેમ સત્યથીજ આ સૃષ્ટી ટકી રહી છે. દરેક ઠેકાણે પરસન જેવી અપવિત્ર, કુલટાઓ સ્ત્રીઓ હોય તો સુર્ય, ચંદ્ર, પૃથ્વી વિગેરે મંભાર ગોળા ટકી રહ્યા છે. તે ટકવા પામે નહિ. પણ તે સત્યના લીધેજ ટકી રહ્યા છે.

મનુષ્યો મલીન અંતઃકરણોના લીધે. અધર્મ, અસત્ય, અનીતિના લીધે અનીચમીત વરસાદ, ઠેરો ઠેર હરસાણ ફુગાળ પડે છે. અધર્મ અને અન્યાયના લીધે દુનીઆની અંદરથી ખરું તત્ત્વ પલાયન થઈ ગયું છે. ઠાંગરમાંના ચોખા બહાર કાઢી કામમાં લઈએ છીએ. અને તેના છોતરાંને ફેંકી દઈએ છીએ. તેમ મહાન પ્રભુ પોતાના બાળકોને ખેંચી લઈ. અધર્મીઓનેજ દુનીઆની અંદર અધર્મ કરવાને મુકે છે. આ દુનીઆની અંદર રહેનાર દરેક પ્રાણી, તેવાં નથી. કેટલાક પરોપકારી, ધર્મી, નીતિવાન છે. તેવા પુરુષોને ધન્ય છે. અને અધર્મી, અનીતિવાન દુરાચારી મનુષ્યોને ધિક્કાર છે. સતી ! જો તારા બાળકો શુદ્ધીમાં આવતા જણાય છે. અંતરીક્ષથી

પીસાચ રમણી કે જે ઉદ્દગાર કાઢ્યા તે ઉદ્દગારો આવનાર પુરુષના અને માણેક એકાગ્રચીવથી શાંભળતાં હતાં. તેવાંમાં મણી પુનઃ સાવધ થઈ આગુ આગુ દ્રષ્ટી કરી “હાય ! માતૃશ્રી” ઉદ્દગારો સાથે મુંદર પણ શુદ્ધિમાં આવ્યો. માણેકને બંને જણ બાજી પડ્યાં. માણેકે બંને સંતાનોને છાતી સાથે દાખી તેમની હડપચી ઉપર ચુંબન કરતાંની સાથે આવનાર પુરુષની દ્રષ્ટી અંતરીક્ષથી બાલનાર તરફ વળી. જેઓ કંઈ બોલવા જાય છે કે તરત અંતરીક્ષથી પુનઃઉદ્દગારો શાંભળાવવા લાગ્યાં.

“બેદી પુરુષ તું મને પ્રશ્ન પૂછવા માટે આતુર થયો છે. તે સંબંધીમે’ મારી ઓળખાણ સ્થાપનાસને આપી છે. એટલે મારાથી તે હકીકત કહી શકાય તેમ નથી. પણ સમય આવે સ્થાપનાસને પુછી જોવાથી તારી ખાતરી થશે હું કંઈ તારી મારફત બેદ છુપાવી કરતો નથી પણ દરેકને જાહેર કરું છું. તેમાં મને ખડુ હાથદો થાય છે. જે માણસ પાપકર્મ કરે છે. છતાં તેને છુપાવવાની કોશીશ કરે છે. તેથી તે વધારે નીંદાને પાત્ર થાય છે. પ્રભુનો તેમજ દુઃખીઓનો ચોર થાય છે. વીરુદ્ધ ગમે તેટલી ધ્રુવો પણ તેની દુર્ગંધ જતી નથી તેમ ખરાબ કામો ગમે તેટલાં છુપાવે પણ છાના રહેતાં નથી. તે પછી છુપાવવાની જરૂર નથી. તેને ખહાર મુકવાથી કોઈકે યોગ દિવસ સુધી તે વાતને લાંબા રશે. તેમ જે માણસે કરેલાં પાપ હશે. તે માફ થઈ નીંદા કરનાર દોષીત થશે. માટે તને તેમજ હું પ્રભુના ગુન્હેગાર ન થઈએ તેથી હું મારી હકીકત જણાવને બલામણુ કરું છું.

બેદી પુરુષ તારૂં ખરૂં નામ તે હું ખરાબ જણાવું છું. છતાં મારે ખહાર પાડવાની જરૂર નથી. પણ ધન્ય છે. પરાંપકારી પુરુષ તારા

સુકૃત્યોથી પરમાત્મા ખુશી થાય છે. તારી પ્રતિજ્ઞા ખરી પડી છે. આ દુનીઆની અંદર જંગળની જાળ તોડી, નિસ્વાર્થથી પારકાનું મલું કરનાર તારા સિવાય કોઈ પણ મનુષ્યને જોતો નથી. તારા નીતિના માર્ગથી વીધાતાએ તેની પોથીમાં તારાજ માટેજ સ્વર્ગ લખેલું છે. તારા નસીબની અંદર સુખો ભોગવવાનાં છે. સ્વર્ગની રંભાઓ કુલ હાર લઈ સ્વર્ગના હાર ઉપર તારા જેવા પરોપકારી પુરુષોને માટે લઈને ઉભી છે, સ્વર્ગના ઉત્તમ ફળો સ્વર્ગની દાસીઓ પોતાના હસ્તમાં રકાળીઓ લઈ પ્રેમથી આપવા માટે તૈયાર થઈ રહી છે.” આ પ્રમાણે અંતરીક્ષથી જેમ પવિત્ર થનાર પીસાચ બોલતો ગયો તેમ તેમ ભેડી પુરુષની દૃષ્ટિએ સ્વર્ગ તરી આવ્યું. રંભાની વચમાં. હિંડોળા ખાટ ઉપર ઝુલતો હોય એમ જણાયાથી એકદમ ભાન ભૂલી જઈ. “શું! આ સુખ માત્ર માટે છે?” એટલાજ કિંદગારો નીકળનાંની સાથે “હા! ભેડી પુરુષ તે સુખ. ધર્મીષ્ટ સત્યવાદી નીતિવાન પરોપકારી પુરુષોને માટે છે, તો ધર્મથી ડગીશ નહિ. અપવિત્ર જનોની સંગત કરીશ, અનીતિના માર્ગ ઉપર ચઢીશ નહિ. હવે હું જઈ છું” પીસાચે રજા માગતા કહ્યું.

“પવિત્ર પીસાચ પ્રભુ તારું કલ્યાણ કરો.” રજા આપવાના રૂપમાં કહેતાની સાથે ભયંકર અવાજ થયો, કે માણેક, સુંદર, ભેડી પુરુષ શાન્ત થઈને ઉભાં રહ્યાં થોડી વાર પછી ભેડી પુરુષને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી રજા લીધા સિવાય ત્રીભોવનદાસના મકાનનો ત્યાગ કરી ચાલતો થયો, ત્યાર બાદ માણેક પોતાના સંતાનોને લઈ ચાલતી થઈ.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

બહારવટીઆનો મેળાપ.

૨૬ થવા આવ્યું છે. ચોર અને લુચ્ચા મનુષ્યો છુપાતા દખાતા ખુણામાં બસાતા ચાલ્યા જતાં જણાય છે. બ્યભિચારી કુલટા સ્ત્રીઓ નણુંદ દેરાણીની ખીકથી છુપાતી, મોંદુ સંતાડતી, દખાતી સંકેચાતી વીધ્યુતવેગથી સરીઆમ માર્ગનો ત્યાગ કરી ઘરમાં છુપાતી જણાય છે. ધંડીનો સોર, બાળકના રડવાનો શોર, થતો જણાય છે. શીયાળવાં કુકાકુક કરી પ્રહોરની નીશાની આપતા હોય એવો અવાજ હરવખત સંભળાય છે. સ્વપ્નવત પડેલા કેટલાક મનુષ્યો સ્વપ્નની અંદર ધનને કાઢતા હોય એમ પોતાના હસ્ત કંચા કરતા ઢબુલી રહેલી ખારીઓથી દેખાતા આપણી નજરે પડે છે. આવા સુખ અને વિશ્રાંતિના સમયમાં એક ઘોડા ગાડી પુરવેગથી ચાલી જતી આપણી દૃષ્ટિગ્રસ્ત થાય છે. તેની અંદર એક સ્ત્રી બેઠેલી હોય એમ તેના વસ્ત્ર ઉપરથી સાખીના થંચા વિના રહેતું નથી. પહાડ પર્વતના માર્ગમાં ઘોડાને અતિશય પરીશ્રમથી રસ્તો કાપ્યા સિવાય છૂટકો થતો નથી. ગાડીના પેડા ઉંચાણ નિચાણવાળી જમીન ઉપર થઈ ખાડમાં પડવાના અવાજ સિવાય કંઈ પણ અવાજ થતો નથી. ગાડીવાન ગાડીની અંદર બેઠેલી સ્ત્રીના હાથના ઇસારાથી ગાડી હાંકતો ઘોડાને મારતો રસ્તો કાપી રહ્યો છે. એટલામાં બંને

જાળુએ પંચતની હાર આવતાંજ અથ અમકયો માવત નીચે પડયો. અંદર બેઠેલી સ્ત્રીએ ઘોડાની જંને બાળુના દોરડાં પકડી લાઇ થોભાવ્યો. કે તરત સારથી ગુસ્સે થઈ ગયો હસ્તમાં માથુક લઇ અશ્વને બેચાર ફટકા મારી દીધા કે તરત અશ્વ ગરમ થઇ ગયો. અશ્વ ચાચાર પગે દોડવા લાગ્યો. અંદર બેઠેલી સ્ત્રી “શાખાશ, શાખાશ” ના ઉદ્દગારો કાઢતી કાચમેનને પાછી ચઢાવતી હતી. થોડીવાર પછી એક વૃક્ષ આવ્યું કે કુકડાઓનો અવાજ પહોંચ્યોનો કલકલાટ થવા લાગ્યો. થોડીવાર તેજ વૃક્ષ તમે એસી જરા સ્થાંત થઇ ગાડીની અંદરથી સ્ત્રી નીચે ઉતરી. ગાડીનાળાને રા. પ) પાંચની નોટ આપી રવાના કરી દીધા. આવેલી સ્ત્રીએ ચો તરફ પોતાની ચંચળ ચક્ષુઓ ફેરવી. તેજ વૃક્ષ ઉપર પોતાના ચક્ષુઓ ફેરવી બારીકીથી જોવા લાગી. કે તરત તેની આગળ એક કચ્છતર આવી ઉભું રહ્યું. આવનાર સ્ત્રી ઉપર મોહીત થયું હોય એમ તેની ચારે બાજુએ “ગટરચું, ગટરચું” નો ધ્વની કરતું ફરવા લાગ્યું કચ્છતરને ફરતું જોઇ આવનાર સ્ત્રીને નવાઇ લાગી. ચક્ષુઓના પોપચાં અધર ચઢી ગયાં અને “હા ! તેજ પક્ષી” કહી કચ્છતરને હસ્તમાં પકડી લીધું. તેની નાળુક ડોક ઉપર ચુંબન કરી. પોલકાના મળવાની અંદર લખી રાખેલા પત્રને કાઢી તેના ચાંચમાં આપતાંની સાથે કચ્છતર તે વૃક્ષનો ત્યાગ કરી આકાશ માર્ગે જોડી ગયું. જ્યાં સુધી કચ્છતર તેની દ્રષ્ટી મર્યાદા બહાર થયું ત્યાં સુધી તેના સામે દ્રષ્ટી કરી રહી. અને જ્યારે તે દેખાતું બંધ થઇ ગયું. ત્યારે શાંત થઈને જોવા રહી. પણ તેને તેના પાપી વિચારોએ શાંત થવા દીધી નહિ. અને પુનઃ આત્મ ઉદ્દગાર કાઢવા લાગી.

“ બસ ! હવે બેડો પાર. મણી અને સુંદર ક્યાં જવાના છે. માણિક જ્યાં સુધી બંને બાળકોને મારા સ્વાધીન નહિ કરે ત્યાં સુધી મુખે બેસવા દેવાની નથી. હાય ! અદ્વૈત ત્રીભોવનદાસ તે તારા નામ પ્રમાણે ગુણુ ધરાવ્યો છે. છેવટે તું માણિકનાજ તાત્કાલિય થઈ ગયો. પણ ઠીક છે. જ્યાં સુધી તારા તરફની અને ચીંતા છે. ત્યાં સુધી આ પરસન મુખે બેસશે નહિ. ? પણ માઈ કાળજી દેલી ખાનાર ચિંતા રૂપી કીડાને વૈરની વસુલાતથી ઠંડો કરીશ તારેજ આ પરસન મુખે બેસવાની. સુંદર અને મણી તમે મારાં કાળજીને દેલી ખાનાર કીડાઓ છો. મણી ! ચંડાળણી મણી ! તેં તો ગજબ જીલમ કરી દીધો છે. તારા લીધે વિલાસ ભુવન ટકી રહેતું તે હવે પછી ટકી રહેતું નથી. તારાથી જેટલી આશા હતી. તેથી અધીક નિરાશા મળી છે. તુષાથી આવેલું પક્ષી માટીના રેડ જેમ નિરાશ થઈ જાય છે. તેમ હું નિરાશ થઈ ગઈ છું. મારા ભવિષ્યની અંદર તારાથી જે સુખ હતું. તે પલાયન થઈ ગયું છે. માઈ સુખ તેજ મગાડ્યું છે. મેં તને ઉછેરી મોટી કરી તેનું જ ફળ મને આપ્યું છે. એક નાનકડા બાળકના વાક્યોથી બોળવાઈ જઈ મારી અમર આશાઓને પાયમાલ કરી દીધી છે. તેજ માઈ અપમાન કર્યું છે. તેનો બદ્ધો હું જેર જીલ્મથી લઈશ. તું કોની સાથે લગ્ન કરી સંસારનું સુખ ભોગવે છે. તે હું બરાબર જોઈશ. તારા ભવિષ્યની દોરી મારા હસ્તમાં લીધા સિવાય રહેવાની નથી. તારા શીયળનો ભંગ તેજ વિલાસ ભુવનની અંદર કરાવવાની, જે કોટડીની અંદરથી તું નાસી છુટી છે. તેજ કોટડીમાં પર પુરણની સાથે તારો મેળાપ કરાવી આપીશ. અને તારા બાદની મારા કબજામાં લઈ, તેની

શ્રવતાં ચક્રુઓ ફાટી ચરણો તળે ચગદીશ ત્યારેજ જ'પીશ તારા શરીરને કાગ ચાન ગીધ ભક્ષ કરતા મારી દ્રષ્ટીએ પડશે. ત્યારેજ મારું બળતું અંતઃકરણ હંકુ થશે. તે સિવાય મારા અંતઃકરણની અંદર હંકક થશે નહિ.

આ પ્રમાણે આવનાર સ્ત્રી બીજી કોઇ નહિ. પણ પાપી પરસન બોલી રહી છે. અને તેને આ હુંગરાન સ્થાનમાં આવવાની મતલબ જુદીજ હતી. પાપી મનુષ્યો સદાએ કાઇનું બુદ્ધિ કરવામાંજ ખુશીમાનેછે. અને તેવા પાપી મનુષ્યોના વિચારો કદાપી કાળે પવિત્ર હોતા નથી. પરસન પોતાના પાપી વિચારોને લીધેજ અહીંઆં આવી હતી.

પરસન ચીનરોડા ગામની વિલાસી નામની ગુણકાને ત્યાં રહેતી હતી. વિલાસીની વૃદ્ધા અવસ્થાને લીધે વિલાસીનો દરેક કારભાર તેના હસ્તમાં આવ્યો હતો. પાપની લગામ તેના હસ્તમાં હતી. પૈરની વસુકાત કરવા માટે પર્વત, હુંગરમાં રખડતી હતી. વિલાસી ગુણકાના કહેવા થકી અહિંઆં આવી હતી. આ જગોથી બહાદુરસીંહ, અને કુલીનસિંહ મુખ્ય નાયક હતા. તેઓનું વીસ બપોસ માણસનું ટોળું સાથે રરતું હતું. તેમની એકચત્રાને લીધે આખા વાગડ જીરજામાં વાહ વાહ પોકારતા હતા. લોકોને બહાદુર સીંહ અને કુલીનસીંહનાજ સ્વપ્ના આવતાં હતાં. તેઓ જયારે ગામની અંદર રહેતા ત્યારે વિલાસી ગુણકાના વિલાસ ભુવનમાં પોતાનો ટાઈમ ગાળતા. ફાકાર સાહેબને તેમની જાણ થવાથી એક વખત વિલાસ ભુવનને ઘેરો ઘાલી કેટલાકને જાનથી માર્યા કેટલાકને

મંદીવાન ખનાવ્યા માત્ર ખેચાર માણસો ખચીને નાસી ગયા હતા. તેમની ટાળી વીખરાઈ જવાથી નિરાશ થયા હતા. પાપી મનુષ્યા મળ્યા સિવાય રહેતા નથી. તેમ તેમની ટાળી થોડા દિવસ પછી આમાદીમાં આવવાથી પોતાની પાપી પેટી શરૂ કરી હતી. સુંદર અને મણિ અને જાણ નાસી જવાથી અતીશય સમજવવાથી ગુણકા વિલાસીએ પોતાના બુના સાહકોની મદદ લેવા માટે પરસનને બહારવટીઆનું નિશાન સાથે મકાન ખતાવી દીધું હતું. અને તેજ કારણ મણિ અને સુંદરની જીંદગી બરબાદ કરવામાં અનીતિના રસ્તા ઉપર આવી હતી. કમુતર પક્ષીને ગમે ધણે વખત થઈ જવાથી પરસનના મગજની અંદર કંઈના કંઈ વિચારો થવા લાગ્યા. કંઈ બોલવાનો વિચાર કરે છે. એટલામાં કમુતર, પરસનની હસ્ત ઉપર બેસી ગયું. કમુતરને જોતાંજ તેનેજ શાખાશીમાં એક સુખન કયું. અને મતલબની મુર્તિ, સ્વાર્થની પ્રતિમાં પરસને કમુતરના આંચમાંથી પત્ર લઈ પત્રની અંદર શું લખ્યું છે. તે જોવા માટે ઉઘાડ્યો. પત્રમાં નીચે મુજબ લખ્યું હતું.

પ્રીય વિલાસીની છોકરી

લખવાનું કે મારા વિશ્વાસુ પક્ષી સાથે મોઢલેલો પત્ર મેં બાર-બાર ધ્યાન દઈને વાંચ્યો છે, મારા સ્થાનની કોઈને વિલાસી સિવાય કોઈને ખબર નથી. છતાં આ બેદ તું જાણવા પામી તેથી તું વિલાસીનું માણસ છે. એમ સમજાય છે. પણ તે સમજવું શકા બયું છે. તમે દોસ્ત હશે તો ખુશીથી. અમારો મેળાપ થશે. અને દુસ્મન હશે તો જાનથી જશો. પણ એટલું જાણું છું કે વિલાસી પોતાના સ્નેહને મારી ઝાળખાણ આપે તે સિવાય બીજાને અમારી ભયંકર

જાના પતો આપે તેવી નથી. વિલાંસી અમારી નીમક હલાલી નામકા છે; તેના તમે સ્નેહી છો. પણ નિશાની સિવાય તેમને અમારો મેળાપ થઈ નહિ. અને વચમાંથીજ તમારો પ્રાણુ જશે. માટે તમારી પાસે નિશાની હોય તો જરૂર મારા વિશ્વાસુ પક્ષી સાથે આવવું”

લી. ખહાદુર બહારવટીઆ.

પરસન લાંબો પત્ર બે મીનીટની અંદર વાંચી રહી કે તેનું મુખાર્વીંદ પ્રકુલ્લીત થઈ ગયું. તેની સાથે ક્યુતર સમજી ગયું અને ટગરયું કરવા લાગ્યું. પરસને પોતાની પસંદગી ક્યુતરને બતાવી છાતી સાથે દાખ્યું. પોતાના હસ્ત ઉપર ક્યુતરને ખેસાડી પરસન ક્યુતર ઉર્દે વડ વૃક્ષનો ત્યાગ કર્યો.

ચોડેક છેટે ગઈ એટલામાં હાડકાનો બનાવેલો મોટો દરવાજો પરસનની દૃષ્ટિએ પડતાંજ કંપારી છુટી. તે જગાએ એટલી ભયંકર હતી કે ગમે તેવા નીડરના કાળજી ઉચલાવી નાંખ્યા સિવાય રહે નહિ. તેવી જગામાં થઈને પરસન અર્થે કૃત્મની કરનાર પરસન નીર્ભય થઈ આગળ રવાના થવા લાગી. તેની કુર્ષી દીની અંદર કુદગતી “ઓ બાપરે” દુઃખજનક ઉદ્ગારો શંભળાતા હતા. પરસન તેનો બીલકુલ ખ્યાલ કર્યા સિવાય પોતાના સ્વાર્થમાં અંધ થઈ ચાલી જતી હતી. એક મોટા દરવાજાની અંદર પેસતાંજ ભયંકર અવાજ થયો. પરસન ચમકી ત્યાંજ ઊભી રહી હાથ પગ ધુન્ધા લાગ્યા. દુર્ગંધથી તેનું મગજ ફાટી જવા લાગ્યું. મગજ કંટાળી ગયું. ભયભીત થઈ જમીન ઉપર ખેસી ગઈ. પાછું તેને વૈર પાદ આવવાથી ટટારથ પુનઃ ખેલી ઊઠી.

“ઝોરતના દીલ ડરીશ નહિ. હિંમત પકડ, અત્યારથી ડરી જાય છે. તો પછી આગળ જતાં શું કામ કરવાનું હતું. સમજ ! નીકર બન, અહિંઆથી તું હિમતવાન થઈશ તો આગળ જતા તારા ભવિષ્યની અંદર સુખ મળશે. આખા સમુદ્રની અંદર તરીને આવનાર દીલ હિંમત પકડી આ ખામોચીઆંની અંદર ડૂબીશ નહિ. શાંત થા ! નીર્ભય રહે જ્યાં સુધી નસમાં હોલીતું ફરવું છે. ત્યાં સુધી હું તને આદતમાં નાંખીશ નહિ. ઓ બાપલા અંતઃકરણ શાંત થા તારેજ આ વિસ્તાર છે. વૈર લેવાની તુંજ મને મનાઈ કરી રહ્યો છે. તારા કહેવા થઈ હું આ કાર્યને પાપ સમજતી નથી. પણ સ્વર્ગનું સુખ સમજતું છું. માટે શાંતિ થા અમળાના અંતઃકરણ તું સમજ થા. તારા સુખની દોરી હસ્તમાં આવેલી છે તેને ગુમાવીશ નહિ. આ પ્રભાણે પરસન પોતાના અંતઃકરણને ઠપકો આપી રહી. એટલામાં તેનું પાપી અંતઃકરણ પાપ કર્મ કરવાને તૈયાર થઈ ગયું. પરસનને હિંમત આવવાથી આગળ ચાલી. વૃક્ષ ઉપર મૃત મનુષ્યોની ખોપરીઓ ડાળીએ ડાળીએ ઠાંગેલી તેની દૃષ્ટીએ પડવા લાગી. બહારવટીઆ જેવું કામ કરતા હતા. તેનું કામ પરસન કરતી હોવાથી તેના અંતઃકરણની અંદર ખીલકુંજ દયા આવી નહિ. અને વીધુત વેગથી આગળ વધવા લાગી. એટલામાં નાગી તલ્લવાર લઈ એક એક અઘોડ માસણ તેની તરફ આવતો જોઈ. યાંજ ઊભી રહી કે તરત આવનાર પુરુષ તેના સમક્ષ આવી ઉભો રહ્યો. તેણની અંદર માખી દૂખી જાય છે. તેમ પરસન ડરી ગઈ. કે આવનાર બહારવટીઆનો માણસ પરસન સામે ધ્રુવી કરી કોર અવાજે પુનઃ ઉદ્દેશીને કહેવા લાગ્યો.

“તમને અમારા હાકોર પાસે જવાની રજા છે. પણ તે પહેલાં તમારી પાસે જવાની શું નીશાની છે. તે બતાવો. ત્યાર પછી તમને આગળ વધવા દેવામાં આવશે નહિ. તો અમારા હાકોરના હુકમ મુજબ તમારો શીર છેદ કરવામાં આવશે. બોલો શું પસંદ કરો છો.” બહારવટીઆના માણસે નિશાની માગતાં કહ્યું.

“બાઈ આપનો તેમજ તમારા હાકોરનો આભાર માનું છું. મારી પાસે આ સિવાય બીજી એક નીશાની નથી” કહી પરસને બહાદુર સીંધનો ફોગા બતાવી દીધો. થોડીકવાર બારીકોથી દષ્ટી કરી. ફોગાને પેટ ભરીને જોઈ લીધો. સાબીતી થવાથી “જાઓ હવે રજા છે” કહી બહારવટીઆનો માણસ દુર જઈને બેસી રહ્યો. રસ્તો ખુલ્લો થવાથી પરસને પોતાનો પ્રવાસ શરૂ કર્યો. એક નાનુક દારની અંદર દાખલ થતાંજ જમીન ઉપર ગોડવેનાં ચકરો ફરવા લાગ્યાં. તે એટલા જોરથી ફરવા લાગ્યાં કે ચાલવાનો રસ્તો બંધ થઈ ગયો. તેની અંદર સાકસ કરીને ચાલવા બંધ તો જનાર મનુષ્યના ટુકડે ટુકડા થયા સિવાય રહે નહિ.

આ સર્વ બયંકર ભેદ જોઈ પરસને ત્યાંની ત્યાંજ ઠરી ગઈ. આગળ ચાલવાની હિંમત ચાલી નહિ. આથી નીરાશ થઈ જમીન ઉપર બેસી ગઈ. એક કલાક થુધી તે ચકરો તેજ સ્થિતિમાં ફર્યા પછી. ચાંદીની ઘંટડીને એક બાજુ મુકે લેવો મનહર અવાજ થતાંની સાથે દરેક ચકરના ઉપર એકેકી પુતળી બહાર આવી કે તરત ચકરો ફરતાં બંધ થઈ ગયાં. પુતળીને જોતાંજ પરસને ઉભી થઈ તે પણ પુતળીની માફક ત્યાંજ ઠરી ગઈ. સ્તબ્ધ થઈ ત્યાંજ ઉભી રહી. પુતળીઓના ઉપરની અંદર ચકરની નળીઓ જોઈ કરેલી હતી.

આથી એમ સમજાય છે કે દરેક યંત્ર પુતળીઓની અંદર ગોઠવેલાં હતાં. ચક્ર બંધ થતાંની સાથે કમ્બુતર આગળ ચાલવા લાગ્યું તેની પાછળ પરસન પણ ખુલ્લા થએલા માર્ગની અંદર ચાલતી થઈ.

એક શીલા પડેલી હતી. ત્યાં આગળ આવી બંને જણ યોગ્યા કમ્બુતર એક ચળકતા પીતળના ખીલા ઉપર બેસી ગયું. કમ્બુતરના બારથી ખીલો અંદર દાખલ થઈ ગયો કે ગુપ્ત દ્વાર ખુલ્લું થઈ ગયું. કે અંદર આરસની એક નીસરણી પરસનની દ્રષ્ટીએ પડતાંજ તે ઉપર થઈ અંદર દાખલ થઈ ગઈ કે દ્વાર પાછું. બંધ થઈ ગયું અંધકાર ફેલાઈ ગયો, હવે ક્યાં જવું તેની પરસનને સુઝ પડી નહિ. એટલામાં હીપકનો પ્રકાસ પાતાની તરફ આવતો જોઈ શાંત થઈ ઉભી રહી કે એક મનુષ્ય હસ્તમાં સળગતી મસાલ લઈ દૂર ઉભો રહ્યો પરસન સમજી ગઈ કે આ પુરૂષ મને લેવા આવ્યો છે. એમ જાણી ચાલવા લાગી. આગળ મસાલથી પાછળ પરસન ચાલતાં થયાં. થોડેક ગઈ એટલામાં પચાસ માણસોનું ટાણું બેઠેલું તેની દ્રષ્ટીએ પડવાથી આખરનો ખ્યાલ કર્યા તિવાય પાપી પરસન તેમની સમક્ષ આવી નીચા નમી સલામ કરી કે તેમાંનો એક જણ પરસનના ઉપર શ્રીદા શ્રીદા થઈ ગયો. તની ચક્ષુઓ પરસનને જોવા લાગી, નિશાની બીશાની એક બાજુ મુઠી પરસનના રૂપની પ્રસંસા કરતો પાપી બહાર વટીઓ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“વાહ વાહ! વિલાસી કરતાં ચઢીઆતી નીકળી. તારા રૂપ આગળ વિલાસી પણ કંઈ હીસામમાં નથી. તુંતો કોઈ મંદ્રને ત્યાંની અપહર કે ઉર્વસી? મને તેની કંઈ સમજ પડતી નથી, વાહ! તારું રૂપ” કહી બહારવટીઓ શાંત થયો.

“હાકોર સાહેબ! હું એટલી બધી ખુબસુરત નથી. આપ મારા રૂપની પ્રસંસા કરોછો. આ ખુબ સુરતી આપના આગળ કંઈ હિસાબમાં નથી. માંડે રૂપ વધારવું તથા ઘટાડવાનો તમારો આધાર છે. આપની હું દાસી છું. પરસને પોતાની મોહનજા પાથરતાં કહ્યું.

“શાખાસ, વિલાસીના ભવિષ્યની દોરી તારૂં રૂપ અથાગછે. દુનીઆની અંદર તારા જેવી કોઈ પણ સ્ત્રીને મેં જોયું નથી. તારી આલાહી વિલાસી કરતાં પણ અધીકછે. તારા ઉપર હું પરસન થયો છું. તારી ખુશી હોય તે કહીદે. મારો પ્રાણ જતાં સુધી તારૂં કામ કરીશ.” બહાદુરસીંહ મુછો ઉપર હસ્ત ફેરવવા લાગ્યો.

“મારા હાકોર સાહેબ આપની ઉદારતા જોઈ હું ઘણી પરસન થઈછું. આપના જેવા ઉદાર દીલના માણસો મને કોઈ મળનાર નથી માંડે સદ્ ભાગ્યકે આપના દર્શન થયાં નહિતા” બસ એટલેથી સ્ત્રી ચરિત્રની બરેલી પરસન અટકી પડી. આગળ તેનાથી બોલી શકાયું નહિ. ચરિત્રના લીધે તરત વારમાં આંખમાં ઝળઝળાંઆં આવી ગયાં હસકાં ખાવા લાગી. આથી પરસનને એકદમ નીરાશ થએલી જોઈ. બહારવટીઆના પ્રમુખ બહાદુરસીંહના હાંખ ગંગડી ગયાં. અને એકદમ પોતાનો હસ્ત લાંબો કરી પરસનનો કોમળ હસ્ત પોતાના હસ્તમાં લઈ પુનઃબોલી ગયો.

“ગમરાઈશ નહિ. તને જે દુઃખ હોય તે મને કહીદે. આ બહાદુરસીંહ આગળ તારા તરફ કોઈ પણ કોંચી આંખ કરનાર નથી. તારા માટે હું મારો પ્રાણ આપવા ખુશીશું. માટે તને જે દુઃખ હોય તે કહી દે.

પોતાનો સમય હાથમાં આવેલો જોઈ પરસને પોતાની દરેક
હકીકત બહાદુરસિંહ આગળ જાહેર કરી દીધી. પરસનનું કાર્ય
કરવાને પપી અધર્મી બહાદુરસિંહે વચન આપ્યું. કે તેના મગજની
અંદર કંઈ વિચાર થઈ આવવથી શાન્ત થઈ બેસી રહેયો. પણ
તેને કંઈ જાંપ નહિ થવાથી પુનઃ બોલી ગિયો.

“તારું નામ ?” મારું નામ પરસન છે. પરસન છે. પરસને
પ્રત્યુત્તર આપતાં કહ્યું.

“ત્યારે પછી શું કહેવાનું રહ્યું. પરસન તારું કામ કરી
બાંધવાને માટે હમે ખુશીછીએ પણ તેના બદલમાં અમને તારા
રેમનું ધનમાં મળવું જોઈએ. બહાદુરસિંહે પોતાની પાપી
મસના જણાવી.

“મારા પ્રીય કાકોર આપને જોયાં છે. ત્યારથીજ હું ઘણી ખુશી
શક્યું. આપનેજ પ્રેમ આપી ચુકીશું. આ દેહ તમારા માટે
દાયમની થઈ રહેશે એટલે હું આપની દાસી થઈ રહેવા ખુશીશું.
માપ મારી દેહના માલીકજો. મારું કામ થઈ રહ્યા પછી આપ
જે પ્રમાણે હુકમ કરશે તે પ્રમાણે વર્તવા ખુશીશું.

“ત્યારે હાલમાં તારો વિચાર શું છે ?” બહાદુરસિંહે તેને
અમાંજ બોલતી અટકાવી બોલી ગિયો.

“મારું તન, મન, અને ધન તમારા ઉપર શીદા છે. મારું
મંત્રકરણ તમને સ્હાય છે. પણ મારાથી પ્રતીજ્ઞાનો ભંગ થઈ શકતો
થી.” પરસને ચાતુરી વાપરીને કહ્યું.

“પરસન ! સ્ત્રી ચરિત્રનો પાઠ મને બણાવવાની જરૂર નથી.
તેના સ્ત્રીને વળી પ્રતીજ્ઞા કેવી હોય. તેનો મને ખ્યાલ થાય છે. હું

જાણતો નથી કે વીધયને માટે કોઈએ પ્રતીજ્ઞા કરી હોય. કેટલીક સ્ત્રીઓ ઉપવાસ, વ્રતની પ્રતીજ્ઞા કરે છે. પણ વીધયની પ્રતિજ્ઞા કરતી નથી. તો પછી તું તો વેસ્યા છે. એટલે તારી પ્રતીજ્ઞા કેવી ?” બહાદુર સિંહે પરસનની પ્રતિજ્ઞાનો ખુલાસો કરતાં કહ્યું.

આથી પરસન સમગ્ર ગણ કે મારી ચતુરાઈ કંઈ કામમાં આવવાની નથી. અને બહાદુર સિંહ કહે છે. તે હકીકત વ્યાજબી છે. ચાલુ જમાનામાં જ્યાં વિષય લાંબ કામ થાય છે. માટે હવે વધારે સંભાવવાની જરૂર નથી. માટે લાવ હવે સમજાવી દઉં આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે ઠરાવ કરી પરસને પુનઃ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“બહાલા ! માણસનું દીલ ક્યાં સુધી છે. તે હા ના ક્યાં સિવાય જણાતું નથી. ધાંચી તલમાં તેલ હોય છે ત્યાં સુધી પીણે જાય છે તેમ મેં પણ ક્યું છે. આપની પરીક્ષા કરી છે માટે ખોટું લગાડશો નહિ. આ પરસન આજથી તમારી છે એમ સમગ્ર લેગે. મારા બહાલા ! જુઓ પછી જોયો થાય નહિ” કહી પરસન શાંત થઈ બહાદુર સીંહની સાંઠમાં જઈ લપાઈ ગઈ કે તરત બહાદુર સિંહને રોમાંચ ખરો થઈ ગયો. વીધયથી ભરેલા શ્વાનને બાન રહ્યું નહિ. પાસે ખેંડેલા માણસોનો ખ્યાલ કર્યા સિવાય પરસનના ગુણે ગુલાબી ગાલ ઉપર ચુંબન કર્યું એટલામાં જમવાનો ટાઇમ થઈ જવાથી માણસ બોલાવવા આવતાંજ સર્વ જાણ તે જગોનો ત્યાગ કરી ચાલતા થયા.

પ્રકરણ ૨૪ મું.

એક લવમાં બે લવ થયાં.

ત્રીભોવનદાસને તાર કરે આજ ધણા દિવસ થયા છે. તારનો જવાબ આવી જવાથી લોભી ત્રીભોવનદા પોતાના મકાનમાં આમતેમ આંટા મારતો આપણી દૃષ્ટિએ પડે છે. તેને કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી શાંત થઈ ઉભો રહ્યો. પાછો તેજ સ્થિતિમાં ફરવા લાગ્યો. જ્યારે તેના ચરણો થાક્યા ત્યારે જાગ્યો. આરામચેરમાં પડી વિચાર રૂપી સમુદ્રની અંદર ઝોલાં ખાવા લાગ્યો. વિચાર રૂપી મોજાંએ તેના મગજને દિવાનું બનાવી દીધું. ત્રીભોવનદાસ પુનઃ વિચારમાં પડી તેને કંઈ થઈ આવવાથી પુનઃ બોલવા લાગ્યો.....

“ મારાજ નસીબની અંદર દશહજારનો ઉલ્લો લખાએલો છે. ” એટલાજ ઉદ્ગારો નીકળી પડ્યા. પીતાની પાસે આવતી મણીએ. પુનઃ સાંભળ્યા. મણીને કંઈ જાણ્યું અસર થઈ હોય એમ તેના બાલ કપાળ ઉપર કરોડચક્રીઓ પડી ગઈ. પોતાના પીતાના મુખમાંથી ઉપરના ઉદ્ગારો સાંભળતાંજ મણી પુનઃ બોલી ઊઠી. “ પીતાશ્રી શાનો દશહજારનો ઉલ્લો લો છો ? ”

મણીની ટકોરથી ત્રીભોવનદાસ જાગ્યો. મણીનેશો જવાબ આપવો તે તેને મુશ્કેલ નહિ. પણ જેમ તેમ કરી ઉદ્ગારોને બહાર પાડ્યા.

“મણી તે જાણવાની જરૂર નથી. હું તારે ખાઈ પી ને મજા કર, મોટાની વાતમાં નાના થું સમજવાના છે.” વાતને ઉડાવી નાંખવા માટે ત્રીભોવનદાસે કહ્યું.

આથી મણીને વધારે જોમ પેદા થયો. દશહજારના ડલ્લા સંબંધીનાં વિચારો મગજની અંદર ફરવા લાગ્યા. મણીને હેરાન કરવા લાગ્યા. મણીને વિચારોએ નહિ જાંપવા દેવાથી પુનઃ બોલી ઉઠી.....

“પીતાથી મોટાની વાત નાના બાળકો આગળ કરવાથી તેમાંથી કંઈપણ જાણી શકાય છે. પારણાની અંદર હીંચતાં બાળકો તે બાળકો છે. પણ ઉંમર લાયક ચનાર બાળકો તે બાળકો નથી. પણ મિત્ર, સલાહકાર સમજવા. જ્યાં સુધી બાળક અજ્ઞાન હોય ત્યાં સુધી તેમનાથી કંઈ પણ થઈ શકતું નથી. પણ જ્યારે બાળકો હોંશીઆર થાય છે. ત્યારે પોતાનાથી થાય છે. તેટલી મદદ કરે છે. માટે તમારા વિચારો મને જણાવ્યા સિવાય છુટકો થવાનો ” નથી મણીએ જાણી લીધું હોય એમ ત્રીભોવનદાસને લાગ્યું. પણ તેથી ત્રીભોવનદાસ પોતાનો બેદ કોઈને આપે તેવો નહિ હોવાથી મણીનું મન મનાવવાને પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા

“મણી, મારા દીલની વાત હું બીજા કોઈને કરતો નથી. ને તું જાણે છે. છતાં નકામી હદ પકડીશ નહિ અને કદાચ દીલની વાત કબુલ કરે અથવા ન કરે તો પછી મારી સોનાની જાળ પાણીમાં જાય. માફ બોલેલું પાણું વળવાથી મને બહુ થાય તેથી હું કોઈને મારા વિચારો જણાવતો નથી. અને તેવી ટેવ મારામાં બીલકુલ નથી છતાં તારે જાણવાની જરૂર હોય તો મને પ્રથમ વચન આપ

અને પછી હું કહું” ત્રીભોવનદાસે મણીને ફાંસામાં નાંખવા માટે ઉપાય કરતાં કહ્યું.

“પ્રીતાશ્રી વચન શું ચીજ છે. તમારી વાત બાલુવાની ઇચ્છા અને છે તો પછી વચન આપવાની સ્ત્રી જરૂર છે. મારાથી બનશે તો હું કરીશ અને નહિ બને તો આપનાથી બંધાતી નથી.” મણીએ જોજો વીંટી વાત કહી...

“તેનું કારણ મારાથી સમજી શકાતું નથી.” ત્રીભોવનદાસે આલાકી વાપરી.

“કારણ માત્ર એજ કે માણસો ગમે તેવા કામ કરવાને માટે આગળ પાછળનો ખ્યાલ રાખ્યા સિવાય વચન આપે છે. તે મુખે મનુષ્યો છે. તે વચન નથી પણ સાડસ છે. અને તે સાડસે કરી ભંગ થતું નથી. પોતાના ગેરલાભમાં હોય છે. તો પણ પોતાની છાંદગી બરબાદ કરી વચન જવા દેતા નથી. પણ સુખ કે દુઃખ ભવિષ્ય પર રાખી પગ ઉપર કુલાડો લે છે. ભેગા કરતા વચનથી બંધાવું નહિ તેજ શ્રેય છે. હા. હું આપને વચન આપું. પણ મારા ગેરલાભનું હોય તો પછી મારી શી દશા થાય. મને ખ્યાલ કરવાથીજ આપને હું વચન આપી સકતી નથી. અને આપને વચન લેવાની જરૂર હોય તો. મારે તમારી વાતની જરૂર નથી. કહી મણી ત્રીભોવનદાસ સામે જમીન ઉપર બેઠી.

“મણી તારા તેમજ મારા બંનેના સ્વાર્થની વાત છે. તારે જોની જરૂર છે. અને મારે જોની જરૂર છે. તે સંબંધીની વાત છે. નથી કોઈને આપણું કે લેવું. તું વચન આપવાનું ના કહે છે. તો પછી તું કોને વચન આપવાની હતી. હું તારા લાભમાં છું. એમ સમજી

મેળે. તારા નસીયમાં સ્વર્ગનું સુખ મળતું હોય એમ હું જોઉં છું
હું તારે પીતા છું, તો પછી તારા લાભમાંજ અહીંશ એમ તું જાણુને
પોતાના બાળકને દુઃખી કરવાને માટે કેના માતા પીતા રાજી હશે.
તે તો કહે. માટે મણી મારા કહેવા મુજબ ચાલવાથી તારૂં કલ્યાણ
‘યશે’ ત્રિભોવન દાસે પોતાની કકીકત જણાવી.

“પીતાશ્રી તે બાપત ગમે તેવી હો પણ મારે જાણવાની જરૂર
નથી.” મણીએ નકારમાંજ જવાબ આપી દીધો.

“મણી એમ કરે કંઈ ચાલવાનું નથી. તારા ઉપર મારે પ્રેમ
બહુ છે. તેથીહું તને સુખી કરીશ તે નકકી ધારને પણ
તે પહેલાં તને જાણાવવાનું કે આપણા કપાટની અંદરથી
તા. ૨૨ મીનું શુજરાતી ન્યુસપેપર છે. તે મારી પાસે લાવ.
ત્રિભોવનદાસને હુકમ સાંમળતાંજ મણીએ કપાટમાંથી ન્યુસપેપર લાવી.
ત્રિભોવનદાસ સામે મુઠી દીધું નિશાની મુકેલું પૃષ્ઠ. કાઢી મણીને
વંચાવ્યું. વાંચનાંની સાથે મણીના બવાં જાંચાં ચઢી ગયાં. અને
એકદમ પુનઃ બોલી ઉઠી.

“આમાં તમારી મતલબ?” મણીએ નવાઈ પમાડે તેવો પ્રશ્ન કર્યો.

“મણી ન્યુસપેપરની મારે જરૂર નથી. જરૂર માત્ર તારી છે.
મારી મતલબ તારામાં છે. જ્યાં સુધી તું છે. ત્યાં સુધી ન્યુસપેપર છે.
અને જ્યારે તું નથી ત્યારે કંઈ નથી. તારાથીજ હું સુખી થવાનો
છું.” ત્રિભોવનદાસે કંઈ મર્મથી કહ્યું.

“પિતાશ્રી તમારા ભેદ ભંચો વાક્યની મને ખીલકુલ સમજ
પડતી નથી. માટે મને ચોક્કસ ચોક્કસ કહી દો એટલે વાતનો નીવેડો
આવી જાય.” મણીએ અધીરી થઈને કહ્યું.

“મણી તું ડાહી છે. સમજી છે. એટલે તો વધારે કહેવાની કંઈ જરૂર નથી. તારી સગાઈ સાત હજાર લેવાના કરી કરેલી છે. તેને એક બાજુ મેલી દશ હજાર લેવાનો વિચાર છે. અને તારું લગ્ન દશ હજાર આપનારની સાથે થશે.” ત્રીભોવનદાસે પોતાનો અભીપ્રાય જણાવી દીધો.

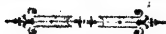
“ત્યારે તો હાની અરજી પણ આપી ચુક્યા હશે? મણીએ આશ્ચર્ય પમાડે તેવો પ્રશ્ન કર્યો.

“મણી મને ગભરાવીશ નહિ. શાંત થઈને મને જે કહેવાનું હોય તે કહે. હા! હું તેની અરજી પણ આપી ચુક્યો છું.” ત્રીભોવનદાસે આંખો બંધ કરીને કહ્યું.

“હાય! સ્વાર્થી પીતા એકને બીજારી બનાવી બીજને બીજારી કરવાનો ઉપાય કરો છો. પણ તમારી ઇચ્છા મુજબ કંઈ પણ થવાનું નથી. શું! તમે પીતા છો? નહિ તમે પીતા નથી. બાળકનો સ્વાર્થ બગાડનાર, સ્વાર્થ અંધ નીચ રાક્ષસ છો. હાય! મારા એક ભવમાં બે ભવ થયા” કહેતાંની સાથે મણીને અંધારાં આવવાં લાગ્યાં ચકરી આવવાથી જમીન ઉપર પછડાઈ ગઈ. પછડાતાંની સાથે પાછા “એક ભવમાં બે ભવ થયાં.” એટલાજ ઉદગારો કાઢતાંની સાથે પુનઃ બેભાન થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૫ અં

ખુનીના પતો લાગ્યો.

તીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબના શીર ઉપર પડેલા દુઃખથી બને પોલીસ અમલદારો પરસનથી કંટાળી ગયા હતા. પરસનના આપેલા દુઃખની અસર બનેના મગજની અંદર લાંબી થઈ હતી. બંને અમલદારો પરસનના કાયદામાં ધરતા હતા. દરેક વખતે તેઓ વિલાસ ભુવનની તપાસ કર્યા સિવાય રહેતા નહિ. તીલાસભુવનની હકીકત જાણવા માટે છુપી પોલીસ મીનીટ મીનીટની ખબર પહોંચાડતી હતી.

વરસાદ ઝરમર ઝરમર વરસતો હતો. કાળી રાત્રી કાળાં દૃષ્ય દરનાર પ્રાણીઓને ઉપયોગી થઈ પડી હતી. વીજળીનો ચમકારો પાંચ, પાંચ મીનીટને અંતરે થતો હતો. વાદળાના ધસારાથી જે અવાજ થતો હતો. તેનો ધ્વની જંગલની અંદર ખેડેલા મયુર પક્ષી ઓને કાને અથડાતાં જ મીઆડ મેઆડ કરતા હતા. ઊંચી ડોકથી આકાશ સામે જોઈ રહેતા. દેડકાઓ વરસાદના પાણીથી આનંદ પામી આમતેમ કૂદતા નાચતા જણાતા હતા. શ્વાન ભસવાનો અવાજ કુર્ણોદ્રીને અથડાતો હતો. રાત્રી સમસમ કરતી ચાલી જતી હતી. તેવા વખતમાં શાન્તીવાસ અને ઇન્સ્પેક્ટર પરતોની શુદ્ધિઓ સૌધતા લુચ્ચા, લશ્માંઓને ભય પમાડતાં પહાડ ઉપર ચઢતા પોતાની ચક્ષુઓ આણીગમ તેણીગમ ફેરવતા નીચે આવી એક વૃક્ષ તળે

ચોબ્યા. કે તેમની દૃષ્ટીએ એક પુરુષ ગામ તરફ આવતો નજરે પડવાથી વૃક્ષની ઓથમાં છુપાઈ ગયા. કે તરત આવ નાર પુરુષ તેજ વૃક્ષ તળે આવીને બેસી રહેલો. આવેલો પુરુષ નિઃશ્વાસ ઉપર નિઃશ્વાસનાંખતો હતો. વધારે પરિશ્રમથી થાકી ગયેલો હોય એમ જણાતું હતું. વરસાદથી તે ભીંજાઈ ગયેલો હોવાથી ધુજતો હતો. ચંદ્રના મંદમંદ પ્રકાશ નીકળવાથી તેના ચહેરા ઉપર ચતા ફેરફારોથી તે કંઈ ઊંડો વિચાર કરતો હોય એમ જણાતું હતું. ચિંતાથી તેના મુખ ઉપરની લાલી પડાયન થઈ ગઈ હતી. મુખ નીસ્તેજ જાની ગયું હતું. તેને અતીવથ થાક લાગવાથી “હાય ! દુખોડિદગાર કાઢતાંની સાથે જમીન ઉપર બેસી ગયો. ચિંતાથી તેનું મગજ ભમવા લાગ્યું. ઠંડા પવનથી તેને કંઈ આરામ થવા લાગ્યો થાક એકદમ હલકો થઈ જવાથી પુનઃ બેસી ઊઠ્યો...

“હાય ! પ્રભુ સદાયથાઓ. પાપી મનુષ્યોએ બળહીન, શક્તિ હીન કરી દીધો ચતુઓનું તેજ ચંડાળોની સથે રરવાથી ગુમાવ્યું તન-મન-અને ધનથી પાયમાલ થઈ ગયો પણ કંઈ પતો લાગતો નથી. પાપી માણસો તેની ઈચ્છા પ્રમાણે કામ કરે છે. ધરેલાં કાર્યોમાં રહેલું મેળવે છે. એક અમળાકે જે ઊંદરથી ડરી જનારી ઓરત અમળાનું નામ ધરાવી સમજા થઈ સમજા કામો કરે છે. ગમે તેવા નીર પુરુષોને હાશવી નાંખે છે. સતીના શીયળને, પતિવ્રતાના પતિને, જોત જોતામાં નાશ કરે છે. પુત્રવંતીઓને વંડા જનાવે છે. હાય ! જમાના ! જમાના ! શું તારો પ્રતાપ અજ્ઞ જમાના તારો અજ્ઞ ખેલ જોઈ મારું કાળજી ચીરાઈ જાય છે.

હાય ! જીલ્મી જલ્મીમાં તમારા અંતઃકરણો ખુશી કરો. તમારી ખુશી તમારી હાંસી તેજ તમારા હૃદયમાં વૃદ્ધી કરનાર છે. તમે નર્કના કીડા થઈ નર્કમાં પડવાના છો. નર્કમાં સડવાના છો. ઓ જીલ્મી ! અધર્મી લોકો તમારા કૃત્યો તમનેજ નડવાના છે. તમારા પાપ કર્મ તે તમારું સુખ નથી. પણ દુઃખ છે. ખરું સુખ પરોપકાર કે પરમાર્થ છે. અને પરોપકારથી મનુષ્યોત્તુ નામ યાવતચંદ્ર દિવા કરો ત્યાં સુધી અમર નામ થાય છે. (પાછા તેના વિચારે બદલાયા.

“ પાપી ! દુટ લોકો તમે ખુશી થાઓ. હમો પણ તે સુખ તમારું પળવારતું છે. પાપી અનીતિમાન મનુષ્યોને કદાપી કાળે જરૂં થતો નથી. પણ સત્યમેવ જયતી. સત્ય એજ જીતે છે. સુર્ય કાષ્ઠપણ કારણથી હુપાઈ જાય છે. પણ છેવટે તેટલાજ તેજથી પ્રકાશીત થાય છે. તેમ સત્ય અને પરોપકારને વળગી રહેનાર મનુષ્યના શીર ઉપર દુઃખતું વાદળ આવે છે. પણ તે વાદળ જલદી નાશ પામતાં. અંતે સત્યરૂપી સુર્ય પ્રકાશીત થાય છે. સાચે રામે રામ અને જીલ્મીના કપાળમાંજ ડામ હોય છે. અધર્મી, અનીતિવાન મનુષ્યને પરમાત્મા કદાપી કાળે મદદ કરતા નથી. તો પછી મારે ડરવાની શી જરૂર છે. શાંતથા, ખાયલા મનડા બચલીત થઈશ નહિ. સમુર ! બેદી પુરવતું નામ ધરાવનાર મન ! પાંખ વિના તું નાસીને ક્યાં જાય છે. મારા હસ્ત તને પલાયન થતાં પહેલાં પકડવાને તૈયાર છે. જ્યાં સુધી આ દેહની અંદર પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી હું તને શરવા દઈશ નેહિ. જ્યેતુ નામ ધરાવ્યું છે. તેતુંજ નામ ધરાવી અમરનામ કરવાને સક્તિવાન થા. બલે પરોપકાર અર્થે આ દેહ નાશ પામે, ચક્ષુઓ ડુગી જાય તેની મને પરવા નથી. પરવા પરમાર્થની છે. જે

નિશ્ચય કર્યો છે. તેને કાયમ રાખ. હાલમાં તારો ભેદ જોમ છે તેમ કાયમ રાખ. ભેદ ભરેલાં કેટલાક કામો તારાથી થવાના છે તો પછી ભયભીત થઈને શું કરીશ તારી અંદર અનીતિનો વાસ થવાથી તારા નામને તારા ભેદને બટો લાગશે.' બહાલા વાંચક આવનાર પુરુષ તે બીજો કોઈ નહિ પણ ભેદી પુરુષ હતો ભેદી પુરુષ આ પ્રમાણે પોતાના મનને હિંમત આપી રહ્યો છે. એટલામાં તેને ક્રોધ ચઢી આવવાથી ચક્ષુ-ઓમાંથી અગ્નિ વરસવા લાગ્યો. અને પુનઃ ક્રોધાવેશમાં આવી પુનઃ બોલી બહ્યા.

“પાપી પરસન ! હું કોણ છું ? તે તું જાણતી નથી. હું તારી માફક અધોર કૃત્યનો કરનાર મનુષ્ય નથી પણ પાપીઓનો પ્રાણ સેનાર ભેદી રાક્ષસ છું. મારો ભેદ તારી જાણમાં છે. છતાં મારા હિપર આટલો બધો જુદમ હાય ! મારા નામથી તું અજાણ છે ? ના તું મને બરાબર ઓળખે છે. છતાં તું મારાથી ડરતી નથી. (પાછા વિચારો બદલાયા.)

“ઓ સ્યામદાસ તું પુરુષ નથી પણ બાયલો છે. મને ભમાવનાર જુદું બોલી રજાગવનાર ભામટો છે. મને દગાથી રસાવનાર તું દગાખાજ છે. તેથી મને જુદું કહી રખડાવી માર્યો છે. અને એમ સમજાય છે તું પણ પરસના મોહપાસમાં પડ્યો હોય એમ જણાય છે. મને એમ સમજાય છે કે તું મને આ રસ્તે રવાના કરી તું બીજા રસ્તે ગએલો જણાય છે. ભેદી પુરુષ આ પ્રમાણે હિંમત કાઢી રહ્યો છે એટલામાં સ્યામદાસ તેની નજરે તરી આવ્યો હોય એમ દેખાયું. આથી પુનઃ કોંઈત થઈ બોલી ઉઠ્યો.....

“ખતાવ ! સ્યામદાસપાપી પરસન ક્યાં છે ? ક્યા સ્થળે જઈને પોતાના પાપી વિચારોના નીર્ણય કરવા બેઠો છે. મને તેથી જલ્દીથી

ખજર આપ. નહિં તો મહા અનર્થ કરનારી મહા અધોર કૃત્ય કરી મુકશે. શીયળવંતીઓના શીયળનો ભંગ કરી મુકશે. નિર્દોષનાં પ્રાણ હરતાં ખીલકુલ અચકાશે નહિ. બોલ ! ચંડાળ પુતળાની માફક મારી સામે કેમ ઊભો રહે છે. મારા પ્રશ્નનો મને જવાબ આપ શું ! તારી પણ બુદ્ધિ નષ્ટ થઈ ગઈ છે કે શું ? તે સિવાય આમ એકાએક ફેરફાર થઈ શકે નહિ. પાપી મનુષ્યો ધર્મોષ્ટને પણ પાપ કર્મ કરવા તૈયાર કરે છે. અનીતિવાન મનુષ્યો નીતિવાનને પણ અનીતિ કરાવવાને માટે તૈયાર થાય છે. હાય ! અફસોસ, પાપીની કપટગ્નજામાં ફસાઈ જનાર સ્યામદાસ તારું સ્યામ મુખ મને બતાવીશ નહિ. તું મારો દોસ્ત નથી. પણ દુસ્મન છે. આજથી હું તારો અને હું મારો શત્રુ છે. અને આજથી તારો નાશ થવા બેઠો છે. એમ મને જણાય છે. ત્યાં સુધી મારા દેહમાં પ્રાણ છે. ત્યાં સુધી હું તને જીવતો છોડનાર નથી. અને હું આજથી પ્રતિજ્ઞા કરું છું. કે તારા એટલાજ હિંદુગારો નીકળ્યા કે તરત “બેદી પુરૂષ સાહસ કરીશ નહિ. નિર્દોષના ઉપર આરોપ મુકીશ નહિ. સ્યામદાસ કદાપી અનીતિના રસ્તે જાય તેવો નથી. સ્યામદાસ ખરો પરાંપકારી પુરૂષ છે. તેના જેવો કોઈ પરાંપકારી પુરૂષ આ દુનીઆની અંદર જોશે નથી. સ્યામદાસ તે સ્યામદાસ છે. તેણે આપેલી ખજર ખરી છે. તે પણ તેની ભાજમાં ફરી ટીચાઈ હાલ પોતાના મુકામે ગયો છે. માટે તારા સાહસથી તનેજ નુકશાન થાત” અંતરીક્ષથી આવતો અવાજ બંધ થઈ ગયો. કે તરત બેદી પુરૂષ પુનઃ બોલી ઊઠ્યો.

“પવિત્ર પીસાય ! ક્યાં છે પાપી પરસન ? બેદી પુરૂષે પ્રશ્ન કર્યો.

“ભેદી પુરુષ પરસનનો પતો તારાથી કે સ્યામદાસથી લાગવાનો નથી. પરસન એવી નિર્ભય જગોએ પડી છે કે ત્યાં પક્ષી સરખું પણ જામ શકતું નથી. કારણકે ત્યાં આગળ અધોર કૃત્યના કરનાર બહારવટીઆઓનું સ્થાન છે. ત્યાં આગળ જનાર પુરુષ કદાપી કાળે પ્રાણ લઈ પાછો આવતો નથી. માટે તે જગોએ જવા કરતાં પરમાત્મા અહીંઆં મેળવી આપશે. ધર્મિષ્ઠને મહાન પરમાત્મા જેથી મદદ પહોંચાડે છે. માટે હિંમત કદાપી કાળે છોડીશ નહિ. અને કદાચ પરમાર્થને માટે પ્રાણ આપવાની જરૂર પડે તો પાછી પાની કરીશ નહિ. પાપી પરસન ત્યાંથી નીકળી સતી માણુકના કિપર તરાપ માર્યા સિવાય રહેશે નહિ. માટે સતીની શંભાળ લે. જેથી તારૂં પ્રભુ કલ્યાણ કરશે. અરે મોક્ષ ગતિને પાનીશ. પીસાયના ઉદગારો શાંતીલાલ અને ઇન્સ્પેક્ટર સાહેબ શાંભળતા હતા. અરાજ આવતાંની સાથે પોતાની દૃષ્ટી ફેરવી. પણ કંઈ નહિ દેખાવાયી શાંતીલાલ આશ્ચર્ય પામ્યો. અને બંને જણ નવાઈ પામ્યા. પોતાની શંકા દૂર કરવા માટે શાંતીલાલ કંઈ બોલવાનો વિચાર કરે છે. એટલામાં પાછો અંતરીક્ષ નીચે પ્રમાણે શંભળાયા.

“શાંતીલાલ નવાઈ પામવા જેવું છેજ નહિ. મહાન પરમાત્મા નીરાધારના આધાર હોવાથીજ પરોપકારી સુરૂપોને હું મદદ કરું છું. માટે તમેને પણ મદદ કરીશ. પણ યાદ રાખજે કે અનીતિ કરશો તો મહાન પ્રભુના ગુન્હેગાર થશો. સાંભળો જે ખુનીની તમે શોધ કરો છો. તે ખુની ખીજે ડોકાઈ નહિ પણ પાપી પરસન છે. અને જેવું ખુન થયું છે. તે હું પોતેજ છું. માફ ખુન કેવી રીતે થયું છે.

તે સ્થાનદાસ જાણે છે. એટલે તેને પૂછવાથી ખાતી થઈ જશે. પણ વધારામાં મારે તમને જણાવવાનું એટલું જ કે અનીતિ કરવાથી, અન્યાય કરવાથી મોક્ષગતિ થતી નથી. પણ અધોગતિ થાય છે. અને અનીતિના ફળ અને મળેલાં હોવાથી હું આ દશાને પ્રાપ્ત થયો છું. મારું નામ રમણીક હતું. અને હું કોનો છોકરો તેમજ મારી પેટી તમારે ત્યાં કેવી રીતે આવી. તેનો ભેદ કોઈ વખતે હું તમને જણાવીશ.

શાન્તિલાલ પાપી સ્ત્રીનું નામ લેવાથી હું અપવિત્ર થાઉં છું. તેથી હું તેનું નામ લઈશ નહિ પણ ચંડાળણી ખંડારવટીઆને લઈ ચહેરની અંદર દાખલ થવાની છે. બહાદુરસિંહ નામના યુધ્ધે સતી માણેકનું સત્યાનાથ કાઢવાનો વિચાર કર્યો છે. અને જ્યારે તમારા ઉપર આશ્રત આવે એટલે મને ઉછળના મુઠદા તરીકે તેમજ પીસાચના નામથી યાદ કરજો.. ગમે ત્યાં હશે તો પણ તમારી ખબર લીધા સિવાય રહીશ નહિ. પણ સતી માણેકના મકાન ઉપર પુરતો બંદોબસ્ત રાખજો. કહેતાંની સાથે બચકર આવજા થયો. આવજા થતાંની સાથે પીસાચ બોલતો બંધ થઈ ગયો. દરેકના મુખ સીવાઈ ગયાં. કોઈથી એક અક્ષર પણ બોલી શકાયો નહિ.

બેદી પુરપના મગજની અંદર શાન્તિલાલ કાણ એવા વિચાર થઈ આવવાથી પોતાની દ્રષ્ટિ ચારે બાજુએ ફેરવવા લાગ્યો. એટલામાં ઇન્સપેક્ટર સાહેબ તથા શાન્તિલાલ બેદી પુરપની સમક્ષ આવી ઉભા રહ્યા. એક પીંજના મુખાર્પિંદ જોવાથી “સાહેબ ! આતો એજ” એટલાજ ઉદ્ગારો શાન્તિલાલના મુખમાંથી નીકળ્યા.

ગયા. કે ઇન્સપેક્ટર સાહેબે શાંતીલાલનો હસ્ત દખાવ્યો. બેદી પુરૂષની પાસે જઈ પુનઃ બોલવા લાગ્યો.

“પરોપકારી પુરૂષ ધન્ય છે. તને કે તારો સ્વાર્થ મુકી પરમાર્થ કરવાને માટે દુઃખ વેડે છે. બેદી પુરૂષ ધન્ય છે તારી નીતિને પ્રભુ! તારી નીતિનો બદલો આપશે. “પરોપકારી પુરૂષો જેવા તમે છો. તેવો હું છું. તમે મારા કરતાં અધીક કામ કરો છો. તેથી હું આપનો ઉપકાર માત્ર છું. અને પરમાત્મા પાસે માત્ર હું કે પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરે. મહાપુરૂષ આપને હવે ક્યાં જવાની જરૂર છે. “ગામ તરફ” શાંતીલાલે પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે ત્રણ પરોપકારી પુરૂષોએ પર્વત પ્રદેશનો ત્યાગ કરી ગામ તરફ જવાનો માર્ગ લીધો.

પ્રકરણ ૨૬ સું.

સૈયરની શીખામણ.

ખંજી ગયા કે તરત મણી શુદ્ધીમાં આવી ગઈ. મણી
શુભ થઈ ગઈલી હોવાથી તેની ઉમરની સૈયરો
મણીને મળવા આવી હતી. માણેક આ વખતે
મણી ઉપર પરસન થવાથી મનહર બાગમાં ફરવા
જવાની રમ આપવાથી પોતાની બ્હેનપણીઓને

સહ મનહર બાગની હવા ખાવા આવી હતી. મનહર બાગ જેવું
તેનું નામ તેવાજ તેના શુભ હતા. મનહર બાગની અંદર કેટલાક
મુગંધીદાર ફુલના છોડવા આવી રહ્યા હતા. મનહર બાગની અંદર
શોખીનોને વાંચવા માટે એક લાયબ્રેરી ખોલવામાં આવી હતી.
સ્વચ્છ ભરેલા જળના હોજની અંદર ભિન્ન ભિન્ન જાતની માછલીઓ
હોજના પાણીને શોભાવમાન અને ચોક્કસ જનાવતી હતી. પાસે પુવારો
પોતાની બારીક ધારથી લીસોતરી ઉપર પોતાને અમલ બેસાડતો
હતો. પાસે બેઠકને માટે સુંદર બાંકડા નાંખેલા હતા. ત્યાં આગળ
જેખનમાં જુલતી, તરણ બાળાઓએ આવી પોત પોતાની જગો લઈ
લીધી. મણી તેમનાથી દુર જઈને બેઠી. આથી તેમાંની એક સદીયરે
મણીને ટકોર મારી.

“બ્હેન અત્યારથીજ છોટ જઈને બેઠાં. હજી તો વાર છે. તમે
અવિવાહીત છો અને અમો પણ અવિવાહીત છીએ. તો પછી
આપણા સર્વનો રસ્તો એક છતાં દુર જઈને કેમ બેઠા છો. જરા
પાસે આવીને તો બેસ!

“બહેન! તું સમજતી નથી. આપણી મણી આપણા જેવી મોટ નથી. પણ ચાલાક છે. તે બેઠી છે. તો કંઈ ઓરજ કાર્યના માટે બેઠી હશે. તેના દીલની વાત તું શું જાણવાની હતી કેમ બહેન! ખરું ને. બીજાએ મણીની મસ્કરી કરતાં કહ્યું ‘ચંપી’! તું તો છે ચંપી પણ તારામાં બીલકલ સુરાસ તો છેજ નહિ. કેટલાક ચંપા સુગંધીદાર હોય છે. અને કેટલાકમાં તો સુગંધીજ હોતી નથી. તેમ તું સ્ત્રી જાત થઈ પણ તારામાં અકલજ કયાં છે. મણીનો વખત હવે રમવા જવાનો નથી પણ મનના માલીકને મળવાનો છે. તેથીજ તે દુર જઈને બેઠી છે. મણી! શાંતિ રાખ બીજાના ક્ષણ મીઠાં હોય છે. તને પણ તારા મનનો માલીક મળશે. ગમરાઈશ નહિ મણી સાંભળ

“મનનો માલીક ત્રીકમ તારો, એમી તારો મળશે ?

ધીરજ મારી સૈયર ધરજે તનના દુખો ટળશે.

માટે મણી ધીરજ તેજ તારા પ્રીયતમને મળવાની નિશાની છે. તેથી કરીને નીરાશ થઈશ નહિ.” નર્મદાનામની સૈયરે મસ્કરી કરતાં કહ્યું.

“નર્મદા બહેન તેવું મન કયાંથી લાવવું. બીચારી મનને મનાવે છે. પણ માનવુંજ નથી. તેમાં બીચારી મણીનો શો વાંક છે. ચંપાએ મણીને સારું લગાડવાને માટે કહ્યું.

“અરે ચંપી તું તો ચંપી છે મણીનો વાંક નથી. તો પછી કોનો વાંક સમજવાનો છે. જે તો ખરી આ રૂપાળા ગુલાબી માલો

તેની જુવાનીનો ખીલેલો ખાગ કેવો કરમાઇ જાય છે. જ્યાં સુધી કુદરતના બગીચાની અંદર તન રૂપી કળીને ભેટનાર તેની મીઠી પરાગનો રસ પીનાર ભોગી બમર નથી. ત્યાં સુધી ખીચારી મણ્ણીને ખીલકુલ જેન પડવાનું જ નથી. બહેન તેમાં આપણે શું કરીએ.

“મનનો માલીક શોધવો ક્યાંથી, શોધી કાણ કાઢે
કાચી કળીનો ભોગી બમર દયા કેમ નહિ લાવે.”

મણ્ણીનો માલીક આપણે ક્યાંથી શોધી કાઢીએ પણ પ્રભુની મહેરબાની હશે તો કાચી કળીનો ભોગી બમર થોડા દિવસમાં મળી આવશે. નર્મદા નામની સૈયરે કહ્યું.

“ત્યારે તો અમને પણ તેના પ્રીયતમને દેખાડશે ખરીને ?

“હા કેમ નહિ દેખાડે. પછી મણ્ણીઆતો મોટેરાં થઇને એસસે.
અને વખત આવે રીસાઇને પણ એસશે. ત્યાર પછી.

“દયા લાવી પ્રેમ દેશે પ્રેમ આલોગન પ્રીતે.

મણ્ણી મારી સૈયર સાણી રમશે રડી રીતે”

નર્મદાએ પ્રત્યુત્તર આપતાં કહ્યું. આવી ઠૂઠા મસ્કરીઓથી મણ્ણી ચીડાઇ ગઇ. અને પુનઃ બોલી બિડી.

“જાઓ ! તમે મને વધારે સતાવશો નહિ. તેમજ આવી રીતે સતાવશો તો હું રડી દઇશ. જાઓ તમને ખીલકુલ શરમ આવતી નથી. વધારે સતાપ સો તો તમને લાત મારીશ. ચાંદીની ગંટડી જેવા અવાજથી સૈયરે વળતાં કહ્યું.

“હો જુઓ ! આતો શેરને માથે સવાસેર થવા જાય છે. બહેન ?

“શરમ શાની સૈયર મારી સંસાર રીતની વાતો
હૃદયમાં રાજી રહે છે. અને ઉપરથી મારે છે લાતો.

રડતાં તને રેણી કોણે. મનાવનાર નથી કોણ.

ભાન બુદ્ધે છે બેની મારી તું કોના ઉપર મોહી.

ઓહોહો ! આતો ઉલટી રજોત કરેછે. મનમાં તો કંઈતું કંઈ થઈ જતું હશે. અને ઉપરનો કેવો દેખાવ બતાવે છે. અમે ક્યારે નથી સમજતાં ? કે જુવાની શું નથી કરતી. જુવાની ભાનને બુલાવી દિવાના બનાવી દેછે. તેમ તું પણ તારી જુવાનીથી દિવાની થઈ છે. અને તેથીજ ભાન બુદ્ધી ગઈ છે.

બ્રહેન ચંપી આજ મારી પાસે છે. તો કાલે તારી પાસે આવશે માટે ગભરાઈશ નહિ. જેટલી મારી મસ્કરી કરવી હોય તેટલી કરી લે. મારો પણ સમય આવશે માટે શીકર કરીશ નહિ” મણીએ બવિધ્યનો ખ્યાલ કરતાં કહ્યું.

“મણીમાં ત્યારની વાત ત્યારે છે. જે વર પરણે છે. જે વેહેલમાં મેદો છે. તેનાજ ગીત ગાઓને કુંવારાના શા માટે ગાવા જાઓ છો કહોતાં ખરાં કે તમારી જુવાની તમને શું કહે છે. તેનું તો મને ભાન કરાવે. પછીની વાત પછી” નર્મદા એ ચાલતા વિષયોના ખુલાસો પુછ્યો.

“અહીં નર્મદા ! મણીને શું પુછે છે, જે ઓલી મારી ભોળાઈ આવે તેને પુછીં જે એટલે તને બધી હકીકત કહેશે. જેણે સ્વાદ ચાખ્યો નથી, તેને પુછવાથી તેનો કેવો સ્વાદ છે. તે કંઈ જોવાથી કહી આપે તેમ છે. માટે તેણે સર્વ જોએલું હોવાથી તેને પુછી જોજો. જે છેતરાઈશ નહિ. નહિં તો તને પણ ભેગી લઈ પડશે. ચંપી પોતાની ભોળાઈને દેખાડી દુર જઈને ઉભી રહી. એટલામાં

ચંપીની બોબાઇ સરસ્વતી પુનઃ પાસે આવી ઉભી રહી કે પુનઃ
બોલી બીડી...

“કેમ ત્રણે જણે શા વિચારમાં અડીઆં આવ્યાં છો. કુલ લેવા
કે કુલના રખવાળને શોધવા આવ્યાં છો તેતો કહો...”

“ઓ! આતો આવ્યાં એવાંજ દેખાયાં. પણ તમે તો કહો કે
તમારો રખવાળ ક્યાં છે, કે તમને કુટુંબ મુડી દીધાં છે. શું! તમારો
રખવાળને તમારી જરૂર નથી કે? ચંપીએ તેને મળતોજ જવાબ
આપ્યો...

“ઓય! આતો ચંપીમા બોલ્યાં કેમ? “સરસ્વતીએ પ્રશ્ન કર્યો.

“હા! એજ તમારી નાની નણદલ બોલ્યાં. કંઈ દંડ બીજો
લેવો છે કે શું? ચંપીએ મસ્કરીમાં ઉડાડતાં કહ્યું.

“દંડતો લેનાર હજી ક્યા ખુણે હશે. માટે અત્યારથી દંડ
આપીને શું કરશો. તેતો વખત આવે એટલે આપી દેજો. નહિ તો
અમારી નર્મદા બાને આપો કે સંભાળશે. ‘સરસ્વતીએ નર્મદા
ઉપર ઢોળી પાડ્યું’.

“અલી બાબી તારું મેં નામ લીધું છે. કે મારું નામ લે છે.
જા આપ તારા માટીને કે સાચવીને રાખે” અને નર્મદા વળી
તેના માટીની સાચવવાની શક્તિ હોત તો આમ રખડતી મુકે ખરી
કે. ઠીક છે. આજ મને ઘેર આવવા દો. પછી તમારી વાત છે.”
ચંપીને ડર ખતાવતાં કહ્યું.....

“ચંપી તું ઘેર જઈને શું કરવાની હતી. મારા બાપા ગિયારા
તેની અણી આલી આંખઘડી જોઈનેજ દિવાના થઈ ગયા છે. અને
મુખડાના મઝકાથી તો બાનજ સુલી ગયા છે. તો ગિયારા મારા

લાઈ તેને શું કરવાના હતા. જરાક ગુસ્સો ચડ્યો. એટલે જ લાંબને બાબી લપાયાં એટલે ઠંડાગાર થઈ ગય છે. જો આ કેવું ધણીતું મન મનાવી લીધું છે.” નર્મદાએ સરસ્વતીની સ્થિતિનો ખ્યાલ કરાવ્યો. “અલી નહોદો તમારું કેમ આવી બન્યું છે. તમે ખીલકુલ સમજતીઓ નથી કે પતિ પરમેશ્વર તન મન અને ધન પતિ છે. અને સ્ત્રી તેની અર્ધાંગના એટલે અડધું આંગ છે, એક આંખ છે. જો સ્ત્રીએ પોતાના પતિનું મન મનાવ્યું નથી. પતિને પોતાના ક્યાં નથી. ત્યાં સુધી તે સ્ત્રીપણને લાયક નથી. અને તેવી સ્ત્રીઓ નહિ પણ કુલટા સમજવી.

પતિના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થાય છે. તેનેજ પતિવ્રતા કહે છે. અને સ્ત્રીના દુઃખે દુઃખી થનાર પતિ તેજ ખરો પુરુષ છે. જેના ઘરમાં સ્ત્રી સુખી છે. તેનો સંસાર પણ સુખી છે. અને જેને ત્યાં સ્ત્રી દુઃખી છે. તેનો સંસાર ઝેર સમાન થાય છે. અને સંસારની અંદર રાજા રખડીને મરે છે. માટે પતિના દુઃખે દુઃખી થવું તેજ સ્ત્રીઓનો ધર્મ છે. અને પતિને દુઃખ દેનાર સ્ત્રી નર્કની અધીકારણ થાય છે. માટે શીયળને સાચવી પતિનું મન મનાવવામાંજ ખરું સ્વર્ગ છે. દરેકે પોતાના પતિની આગામાં રહેવાથીજ કાયાતું કલ્યાણ થાય છે.” સરસ્વતીએ સ્ત્રી ધર્મ મુજબ સદ્બોધ કર્યો.

“કેમ ! નર્મદા હું નહોતી કહેતી કે મારી બાબીને પુછવાથી ખાત્રી થશે. જો મારું કહેવું આગળ આવ્યું કે નહિ ? ચાંપીએ પોતાના વખાણ કરતાં કહ્યું.

“હા બહેન તારું કહેવું બાજબી છે, પણ તું એમ તો કહે કે તારા પતિને તું કેવી રીતે વસ કરીશ ” નર્મદાએ ચાંપી ઉપર ટોળા પાડતાં કહ્યું.

“ કરવું તું થાં ! વળી બાવા, જોગી, અતીત પાસે જઈને મોહીની મંત્ર કરાવવો. વસીકરણ કરાવવું. અને તેનાથી પતિને વસ કરવો તેજ ખરો વિચાર છે. ” ચંપીએ પોતાની અજ્ઞાનતા જણાવી.

“ ચંપી બા ! તેથી કરીને પતિ વસ થતો નથી. વસીકરણ તેજ દુનીઆનો વહેમ છે. અને તે વહેમને લીધે લુચ્ચા, ઢોંગી પુરૂષો ધુતી ખાય છે. અને તેથી કંઈ સ્વાર્થ સરતો નથી. પણ પરમાત્માના, પતિના ગુન્હેગાર થવાય છે. અને અવર પુરૂષની સાથે એકાંત વાતચીત કરવાથી પતિવ્રતને ખટો લાગે છે. માટે ખરું વસીકરણ, ખરી મોહીની, તે એક પ્રેમમાંજ હોય છે. જ્યાં પ્રેમ છે. ત્યાં આગળ દેવ કે દાનવ કોઇનું ચાલતું નથી. અને તેજ પ્રેમથી પતિ પોતાના ચાય છે. જંત્ર, મંત્ર કે ધંતરથી પતિ વસ થતા નથી. પણ સ્ત્રીઓની પવિત્ર બુદ્ધિથી, સુવાક્યથી વસ ચાય છે. પણ અતીત. સંનાસીકે ગોરણ પાસે જવાથી વસ થતા નથી. ” સરસ્વતીએ પોતાની પવિત્રતા જણાવી.

“ ભે વહેન છાની રહે. કોઈ અજ્ઞાનને સમજાવ. પુરૂષ એવા કઠોર હૃદયના હોય છે કે તેમનાથી બલમનસાઈ રાખવાથી ઉલટા દુસ્મન બને છે. અને બિચારી સ્ત્રીઓને મારજુડ કરે છે. તેના કરતાં કુંવારા રહેવું સારું છે. પતિને પરમેશ્વર નહિ પણ સ્ત્રીઓનો બક્ષ કરનાર રાક્ષસો સમજવા. બિચારી સ્ત્રીઓતો પુરૂષની વાંસે વાંસે કરે છે. પણ તેની પુરૂષોને ખીલકુલ દરકાર રહેતી નથી. અને બિચારીના કોમળ મુલ બદનને દુઃખ આપવામાં બાકી રાખતા નથી. બિચારી દુઃખના કુંગર તળે દબાઈ જઈ છેવટે પોતાના પ્રાણની આહુતી આપે છે. તેના કરતાં કુંવારી જીંદગી ગાળવી એ હજાર દરજ્જે

સાઈ છે.” નર્મદાએ પોતાનો અભીપ્રાય જણાવ્યો,

“નર્મદાબા! તમારું સમજવું ફેર છે. કેટલાક પુરૂષો દેવની મુર્તિ પ્રેમની પ્રતીમા. સ્નેહનો ભંડાર હોય છે. તપાસ કરો રામ જેવા મહા પુરૂષો સ્ત્રીઓની સાથે દુઃખી થયા છે. અને પોતાના સંન્યની પરવા રાખ્યા સિવાય સતી માયા સીતાજીને માટે જંગલે જંગલે રડતા દુઃખી થતા ફર્યા છે. યું! તેમને સ્ત્રીઓ નહોતી મળતી હા. મળતી હતી પ્રેમને માટે સ્નેહને માટે. દુઃખી થયા છે. પુરૂષ વિના સ્ત્રી અને સ્ત્રી વિના પુરૂષ રહી શકતો નથી. મહાન પરમાત્માએ દુનીઆની અંદર પુરૂષ અને સ્ત્રીનું જોડું ઉતાર્યું છે. સ્ત્રીને પુરૂષ લખાયો છે. અને પુરૂષને સ્ત્રી નસીએ લખાઈ છે. કુંવારા કોઈએ જીંદગી ગાળી નથી. અને તેમ કરવાને માટે સાહસ કરવાથી મહા અનર્થ, અધર્મ થાય છે. તેવો અધર્મ કરવાને માટે કોઈએ વિચાર કરવો નહિ.

કુંવારી જીંદગી કોઈએ ગાળી નથી. અને ગળાને પણ નહિ. કુંવારી જીંદગી ગાળવાથી મોક્ષમળતી મળતી નથી. પણ અધોગતીને પામે છે. વૃક્ષ મુળીઆંથી ટકી રહે છે. તેમ સ્ત્રી પુરૂષની અને પુરૂષ સ્ત્રીની મદદથી ટકી રહે છે. કુંવારા રહેવાથી દુનીઆમાં નીંદાને પાત્ર થાય છે. અને મનુષ્યો જુદાં આજ ચલાવે છે. માટે સ્ત્રીએ અવસ્ય મુજબ લગ્ન કરવુંજ જોઈએ અને લગ્ન થયા પછી હાવ, ભાવ અને પ્રીતથી પતિને પોતાના કરી લેવામાંજ શ્રેય છે પતિની સેવા, તપ જીત, જીવના કામ સારે છે. માટે પતિને પોતાનું તન. મન. ધન સમજવું” સરસ્વતીએ સ્ત્રી પણાને જાણે તેવો સદ્બોધ આપતાં કહ્યું.

“બાબી તમારું કહેયું” સત્ય છે. કુદરત આગળ મનુષ્યનું બીલકુલ ચાલતું નથી. કુદરતના નિયમ પ્રમાણે થયા કરે છે. કુદરતના ખેલ અન્યથા છે. મનુષ્યો પોતાની ઇચ્છા મુજબ વર્તવાને ઘણા ખુશી છે. પણ કુદરત આગળ બીલકુલ ચાલતું નથી. પ્રભુના નિયમ મુજબ જે કંઈ થાય છે. લગ્ન કરવું તે પણ કુદરતનો નીયમ છે. સમય આવે જે કંઈ થાય છે તે તેના નિયમ પ્રમાણે થાય છે. વૃક્ષ નાતું હોય છે અને મોટું થયા પછી ફલ ફળ આપે છે. વૃક્ષ પોતાના દીલમાં પાંદડા સાથે રહેવા માટે પણ રહી શકાતું નથી પણ તેને પોતાના નિયમ મુજબ ફળ, ફલ આપે છે. તેમ બાળક જન્મે છે ત્યારે કંઈ પણ સમજતું નથી અને હોંશી-આર થયા પછી મામા, માસી વિગેરે કુટુંબી જનોને ઓળખે છે. અને જીવાન થયા પછી સંસારનો વા લાગે છે. તેને પણ યોગ્ય નિયમ પ્રમાણે મળે છે. જ્યાં સુધી ચંપી, નર્મદા મુગ્ધ છે ત્યાં સુધી ફનીઆ કેવી છે. તે સમજતી નથી. પણ જ્યારે જીવાની આવશે ત્યારે પોતાને શાની શાની જરૂર પડે છે. તેની ખાત્રી થઇ આવશે. વંઝાને પ્રસુતીના દુઃખની સ્ત્રી ખબર પડે તે તો જન્મ આપનાર પ્રસુતીજ દુઃખ જાણે છે. તેમ જીવાની દિવાની ચાર દિવસ છે. છતાં ચાર દિવસમાં અન્ય રંગ બતાવે છે. ચંપી તારો વખત અત્યારે નહિ હોવાથી તને ગમે તેટલું કહીશું છતાં તું માનવાની નથી.” મણીએ પોતાના પેટનો ઉભરો દાઢયો. તું તારે માની જા. મારે માનવાની જરૂર નથી. એક તો એવી હતી ને બીજી પણ થઇ. બાઇ હોય. સોખતે અસર લાગ્યા સિવાય રહે નહિ. મણી હું તને મારી સમજતી હતી. પણ તું તો મનની મેલી નીકળી. અને તેથીજ તારા

પતિને મનની અંદર મેલ રાખીને હા ! ના ! હા ! ના, કરતી રહીશ.
અને તારા મનના માલીકને મેળવતી રહીશ

“જા, જા ઘેલી મનની મેલી મનને મળવા દેજે;

હા, ના, તું યુદ્ધ મચાવી મનકું હરી લેજે.

ચંપી— “મનકું તારું તનકું તારું, મારું કરીને રહેજે ?

સાન કરે તો વહેલી થાજે પ્રેમના પ્યાલા પીજે.

સરસ્વતી—“પ્રેમી તારો, મોહન તારો મનનો માલીક કરજે ?

પ્રેમ આલીંગન આપતાં બેની સુખ લઇને ઠરજે ?

નર્મદા— “સુખી થાજે બેની મારી સુખે સાસરે જાજે.

મૈયરઆંના મીઠડાં દૂધડાં મનથી જીદાં કરજે.

સરસ્વતી—નાની નણ્ણી મેણાં દેશે વહુ વર આવ્યાં ક્યાંથી,

મારા ભાઈનું બાન બુલાવ્યું આમ થયું છે શાથી.

મણી— “જા, જા બેની વાતો કરતી મન મનાવે શાને

જોયા હોય તો તેડી લાવ, બકવાદ કરે છે શાને.

ચંપી—“નથી જોયો ત્રીકમ તારો મધુરી મોરલી વાળો.

ગોપી વિનાનો ઘેલો થઇને બટકે કાન કાળો.

નર્મદા—“મણી ગોપી સંધર મારી મંદિરમાં જઇને બેઠી

કાન કાળા માટે તે તો કદની કાળા પહેરી.

સરસ્વતી—“મણી ગોપી મંદિરમાં બેઠી બુલ્યો બંશી વાલો.

રસ્તો જોઇને મણીયા બેઠી શીદને પગવે ઢાલો!

ચંપી— ગાલની લાલી જોઇ બેની દયા કેમ ન લાવે.

તનમાં વાગે તાન તનાતન જીવાની જોરમાં આવે.

મણી—ચંપી સાંભળુ ગાલની લાલી આવશે પહેલી આવતા દીઠી કોણે

જીવાનીનું જોર દેખાડે તારો પતિ મુજરા જાણે

જ્યારે જીવાની આવસે ત્યારે થન. થન. થન. નાચવાના. અને તમને નાચતી જોઈ તારા મનનો મોર તારી પાછળને; પાછળ; ફરવાનો.

“જ્યેન હવે હાથ મશ્કરી કરવી બંધ રાખો. વખત ગયો છે. માટે ચાલો ચંપીયા તમારા ભાઈ આવ્યા હશે. માટે મને લઈને સરસ્વતીએ ઘેર જવા માટે કહ્યું.

અલી ભાભી! મારા ભાઈને તારી જરૂર છે. માટે તું વહેલી થા આવી છે. ત્યારની ઘણીજ ઘણીજ યાદ કરી રહી છે. તારેજ નવાઈ નો છે. અને વળી મારા ભાઈ ક્યાં એના કરતાં ગય તેવા. છે આ રૂપાળી વહુને જોતા નથી એટલે પોતાની જીમ અને મારા ટાંડીઆ આ વહુને શોધતો માટે જવું પડે જ્યાં સુધી ન આવે ત્યાં સુધી બારીએજ જાંખ્યા કરે ઓયા! બાપ. આ થું!” ચંપીએ હાથનો લટકો કરતાં કહ્યું.

“ભાભી ચાલો આપણે એતો એ પાંદડે થઈ રહી છે. અને જ્યારે ચાર થશે ત્યારે તો જમીન ઉપર પગ પાણુ મુકશે નહિ. બાપુ જીઓને એની જીમ “કહી મળીએ સરસ્વતીનો હસ્ત પકડી ખેંચતી ચાલતી થઈ તેની પાછળ ચંપી, નર્મદા ચાલવા લાગ્યાં એટલામાં ચંપી પુનઃ બોલી ઉઠી.

“મણી ખોદું લગાડી નહિ. એતો સેયન્ની શિખામણ છે.” કહી સર્વે જણી ઓ હંસ ગતીની ચાલ ચાલતી સૌ. સૌના મહાન તરફ રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૨૭ સુ.

બેમાંથી ખરું શું ?

વારના દશ વાઝ્યાનો સમય છે. માણી પોતાના ખાનગી રૂમમાં બે ઢીંચણ વચ્ચે શીર રાખી બેઠેલી જણાય છે. તેનું ગુલાબ સરખું મુખાર્વીંદ નીસ્તેજ થઈ ગયું હતું. ગાલ ઉપરની લાલી ચિંતાથી પલાયન થઈ ગઈ હતી. તેના અંતઃકરણની અંદર ચીન્ટા રૂપી કીડો તેના કાળજીને ફેલી ખાઈ જતો હતો. ઝેરી જીવાની તેના તનની અંદર તનમનાત કરી મુકતી હતી. જીવાનીના બેરથી કાળજી ઉથલ પાથલ થઈ જતું હતું. જીવાની તેને ખીલકુલ જાંપવા દેતી ન હતી. તેના બદન રૂપી કિંદાનમાં ગુલાબી ગાલો ઝાંખા ગુલાબી પુષ્પ સરખા દેખાતા હતા. ગાલ ઉપરના તલથી બોખી ભમરનો ડંસ લાગ્યો હોય એમ, દેખાતું હતું. સ્વામિ દાઢ તેના સુંદર મુખાર્વીંદની અંદર રૂપમાં વધારો કરતો હતો. તેણે લીલા રંગની ઓઢણી ઓઢેલી હોવાથી તેના ગૌરઅંગમાં સુંદર દેખાતી હતી. દાઢમ જેવા દંત મગફળી જેવી અંગુલીઓથી મણી નાજુક પુતળીની માફક દેખાતી હતી. રૂપની રંબા, સ્વર્ગની સુંદરી સમાન મણી ચીંતાતુર મુખ મુદ્રાએ તેના શરીરરૂપી બગીચાને ખીલાવનાર માણી વિના બંધા કરતી હતી. જગતાં અને સુતાં પુરુષનાજ સ્વપ્ના ઉપરા ડાપરી આવતા હતા. મણીને કંઈ ખ્યાલ

થઈ આવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠી.

હાય ! જ્યાં જુઓ, જ્યાં દ્રષ્ટી કરો ત્યાં સ્વાર્થ સિવાય વાત નથી. પોતાના સ્વાર્થને માટે હજારો પાપ કર્મ કરતા અચકાતા નથી. સ્વાર્થને લીધે પાપી મનુષ્યો પોતાના સ્વાર્થને માટે કુપની અંદર પડવાને માટે તૈયાર થાય છે. અવરની જીંદગી ખરાબ કરવાને તૈયાર થઈ જાય છે. અને સ્વાર્થ અંધ મનુષ્યો પોતાની મતલબને માટે નર્કકુંડમાં પડતાં ખીલકુલ ખ્યાલ કરતા નથી. અને સ્વાર્થને માટે ખીજઓનું હિત બગાડી મૃત્યુના મુખમાં નાંખવાને તૈયાર થાય છે.

“પ્રભુ ! પ્રભુ, શું જમાનો આવ્યો છે. નિઃસ્વાર્થી માતા પીતાઓ પણ સ્વાર્થઅંધ થઈ ગયા. પુત્ર વાતસલ્ય પ્રેમ ભુલી જઈ અધર્મ થઈ ગયા. પોતાના સ્વાર્થને માટે બાળકોની જીંદગી ખરાબ કરે છે. અને ખિચારી રંક પ્રજાની જીંદગી ખરાબ કરે છે. તેના બિવિધને કુખાવે છે. સંસારને ઝેર સમાન કરે છે. પુત્રીઓનો એક સ્વામી નહિ કરતાં પોતાના સ્વાર્થની ખાતર દીકરીના દોકડા લઈ એકથી અનેક સ્વામી બનાવે છે. અને તેમની ઇચ્છાને આધીન થવા ફરજ પાડે છે. પૈસાની ખાતર નાત, જાત નહિ જોતાં ગમે ત્યાં દેવાને તૈયાર થઈ જાય છે. ધર્મના નામે ધર્તીંગ કરનાર માતા પીતાઓ સ્વાર્થની ખાતર પોતાં તેને થોડા સમજી ધર્મને જુડો સમજી બાળકના બિવિધને બગાડે છે. હર ! હર ! શું જુલમ ! હાય ! કળીયુક તારો અજન્મ ખેલ ગજન્મ ચિતાર થઈ રહ્યો છે. માતા. પિતાઓ પોતાના બાળકો ને વેચી પૈસા ખાસે હાજર રહી ખોટાં કૃત્યો કરાવશે તો પછી સુષ્ટી રસાતાળ થઈ જશે. ઓ રૌપનાગ પૃથ્વીને તારી પીઠ ઉપર લઈ શું

એસી રહ્યો છે. ડાલાવી દે. સુષીના પાપા જડમુળથી ઉપેડી નાંખી પૃથ્વીનો પ્રલય બનાવી દે.

હાય! શું તારા ઉપર પાપ થઈ રહ્યાં છે. તું સત્યનો એલી છે. જતા પાપના કેમ પોટલાં બાંધે છે. પાપી જનો ઉપર તમામ બાર ઉતાર જેથી પાપીઓનો નાસ થઈ જાય.

હાય! શું જમાનો આવ્યો છે. એકથી અનેક સ્વામી પુત્રીઓને કરાવે વસુકાળે વેચે છે ઢોરોની માફક ઠીંગત કરાવે છે. અને પોતાની ઉઠરતી પ્રજા ઉપર તામડીના કરે છે. ઓ સ્વાર્થી માતા પીતાઓ તમે દુનીઆમાં પત્થર સમા છો. તમારી જાંઘડી કીડા સમાન છે. હાય! આતો કહેવાતો બાપ કે ઝેરી સાપ?" સર્પના કંડા હોય છે. ત્યારે તેને સાચવે છે. તેના ઉપર પુરતો બદાબસ્ત રાખે છે અને કંડામાંથી સર્પ રૂપે બહાર નીકળવાથી તેનોજ બક્ષ કરે છે. તેથીજ રીતે ચાલુ જમાનાના પીતાઓ કરે છે.

કન્યા વિક્રય મહા પાપ છે. કન્યા વિક્રય કરવા કરતાં માંસ ખાવું હજાર દરજ્જે સાફ છે. હરી! હરી! શું જમાનો આવ્યો છે. પીતા પોતાના બાળકોનો બક્ષ કરવા લાગ્યા. વાડ બગીચા અંદરના કુલ દેખો ખાવા લાગશે. ત્યારે હરિ અવતાર ધારણુ કરી પાપીઓનો નાશ કરશે. હાય! અદ્વૈતોસ અધર્મ તારો અમલ દરેકના અંતઃકરણની અંદર દાખલ થઈ ગયો છે. અનીતિ રંગોરંગમાં પ્રસરી ગઈ છે. તેથી નીતિ, ધર્મ ડૂબી ગયો. ઇજત, આબરૂ, ધર્મ, નીતિ પ્રલાયન થઈ ગયાં. ધર્મોષ્ટ માણસો સ્વર્ગના સુખ ભોગવવાને પર-માત્માની હજુરમાં દાખલ થઈ ગયા છે. અને પાપી જનોજ આ જમાનામાં રહી ગયા છે. "

મણી આ પ્રમાણે ઉદગારો કાઢી રહી છે. એટલામાં “સુંદર લાલ, ઓ સુંદરલાલ અવાજ આવતાં તે ઉદગારો પલાયન થઈ ગયા. અવાજ ક્યાંથી આવે છે, તે સાંભળવાને માટે તેની દૃષ્ટિ અવાજ આવતો હતો. તે તરફ ગઈ કે “સુંદરલાલ ધરમાં છે કે” ના ઉદગારો કાઢતો એક તરણ પુરુષ આવીને ઉભો રહ્યો. મણીની દૃષ્ટિ આવનાર નવયોવન પુરુષ ઉપર પડતાં તે સાથે જીગરના તારો ઝંખી પડ્યા. ભાન ભુલી દિવાની બની ગઈ તેની સાથે આવનાર પ્રશ્નને જોતી હતી. તેના કરતાં આવનાર પુરુષને વધારે અસર હતી ભાન ભુલી દિવાનો બની ગયો હતો તેની ચક્ષુઓ આગળ દેખાતી હતી. ભાન ભુલી પુતળાની મારફ જડવર થઈ ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. તેના ચરણો આગળ નહિ વધનાં દાદર ઉપરજ ઠરી ગયો. સુંદરની પાસે જઈ શક્યો નહિ.

જે વખતે તરણ પુરુષે સુંદર મકાનમાં છે. એવા ઉદગારો. અને મણીએ આપેલો જવાબ સુંદરના મગજની અંદર ઘોળાયા કરતો હતો. સુંદરના મગજની અંદર કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી એકા હતો ત્યાંથી એકદમ ઉભો થઈ એ આવનાર કાણ છે તે જોવા માટે એકદમ જ્યાં આગળ તરણ પુરુષ અને મણી નયનની મોરલીએ નાચી રહી છે. રમી રહી છે. ત્યાં આગળ આવતાંજ પાંચાની અંદર ચરણ મુક્યો કે બંનેને જોઈ સુંદર ત્યાંજ યોભી ગયો. કમાડની ઓથમાં સંતપ્ત ગયો કે તેની દાને દ્રીએ નાચ મુજબ અવાજ આવ્યો.

“રતિલાલ પ્રેમનો પાઠ ભણાવનાર ચક્ષુઓથી કાળજી વીધી સું કરવાના છે.

મણીની ઠંડાઈથી રતિલાલ ચક્ષુઓ શુદ્ધમાં આવ્યો. સરખા

પરદાને તોડી. ફાડી દઈ એક બાજુ મુકી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“બાળા પ્રેમની મોરલીએ નાચનારાં પ્રેમી જોનાના કાળજાં પ્રથમ નમનની કઠારીથીજ વીધાઈ જાય છે. અને પ્રેમી જોનાના મન કદાપી કાળે શાન્તીમા રહેતા નથી. પ્રેમમાં પડેલા મનુષ્યો જુખ તૃષાને વેડી ખરા પ્રેમી સાથે ફરે છે. અને પ્રેમના લીધેજ જંગલ જંગલ રખડ્યા છે. અને તેવા શુદ્ધ અંતઃકરણથી આપને હું ચ્હાઉં છું.”

“રતિલાલ ! પ્રેમ તેજ સ્વર્ગ છે. પ્રેમથી અવર પુરૂષો પોતાના થઈ જાય છે, પણ હું આપની કેવી રીતે થઈ શકીશ. રતિલાલ મારા ભાગ્યની દેવી રૂડેલી છે,”

કહી મણીએ ઉડેા નિઃસ્વાસ નાંખ્યો. આથી રતિલાલનું હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. કાળજી ઉચલ પાચલ થઈ ગયું. આંખે અંધારા આવવા લાગ્યાં. પણ કંઈ વિચાર થઈ આવવાથી બોલવા લાગ્યો.....

“મણી ! તમારા બેઠ બર્બા વાક્યોથી હું ખીલકુલ સમજી શકતો નથી, તમારા ઉપર ભાગ્યદેવીને રૂઠવાનું કારણ ? રતિલાલે પ્રશ્ન કર્યો.

“કારણ સ્વાર્થી પીતાનું છે. હાય ! પ્રભુ સહાય.” કહેતાંની સાથે મણીની ચક્ષુઓમાંથી આસુ ટપકવા લાગ્યાં હૃદય ચીરાઈ જવા લાગ્યું. તેની અસર રતિલાલને થઈ. અને મણીની જેવી દશા થઈ હતી. તેથી અધીક દશા થઈ કંઈ રૂંધાઈ જવા લાગ્યો. પણ કંઈ ધીરજ આવવાથી પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા.

“મણી ! તું તમારા પીતાશ્રી લગ્ન કરવાને માટે ના કહે છે. પ્રશ્ન કર્યો. “રતિલાલ ! મને કંઈ પુછશો નહિ. મારું અંતઃકરણ

બળીને ખાખ થઇ જાય છે. માઈ હૃદય ચીરાઈ જાય છે. હાય ! રતિલાલ મારા ભવિષ્યની અંદર શું લખાયું છે. તેની મને સમજ પડતી નથી. પણ એટલું સમજાય છે કે મારી જીંદગી ખરબાદ થઇ જશે. માઈ ભવિષ્ય ધુળમાં મળી જશે. હાય ! રતિલાલ સહાય થાઓ.

મણીએ ઉદ્ગારો કાઢ્યા.

“બાળા ગભરાશો નહિ. સર્વને સહાય થનાર પરમાત્મા છે. નીરાધારનો આધાર મહાન પ્રભુ તૈયાર છે. બાળા માઈ આવશે ત્યાં સુધી તમને મારાં કરી લઇશ. શીકર રાખશે નહિ, કનૈયો કાલ સૌનો મદદ ગાર છે” રતિલાલે ધીરજ આપી.

“રતિલાલ. રતિલાલ મને આશામાં નિરાશા જણાય છે. તમારા ઉદ્ગારો તમારા મુખમાં રહેવાના. મારા નસીબની અંદર હુખજ લખાયું છે. તો પછી આપ મને તમારી કેવી રીતે કરી શકશો” મણીએ નિરાશા જણાવતાં કહ્યું...

“બાળા ! કાળા માથાનું માથુંસ ધારેતો જમાનો બદલાવી, પલટાવી નાંખવાને તૈયાર છે. જળને ઢેકાણે સ્થળ, અને સ્થળને ઢેકાણે જળ કરવાને શક્તિવાન થાય છે. તો તમને સુખી કેમ નહિ કરું. પ્રભુ સર્વ સારા વાના કરશે.

“રતિલાલ શુભાગનું પુષ્પ સુગંધીદાર છે. પણ કુદરતે તેની અંદર કાંટા મુક્યા છે. તેવીજ રીતે આપ મારા ઉપર સ્નેહ રાખો છો. પણ પ્રભુના તરફથી મને કાંટાજ મળેલા છે.” મણીએ કંઈ મર્મથી કહ્યું.

“શું કાંટા ? રતિલાલે ગભરાતાં ગભરાતાં પ્રશ્ન કર્યો.

“હા ! તેજ કાંટા અને તમારા વચ્ચે અને મારા નસીબની અંદર પડેલા પ્રેમના શાંટા એક કાંટા કંઈ બાળુ જશે. અને બીજા કાંટા કંઈ બાળુ જશે તેની ખબર મને નથી. મહાન પ્રભુ તે બણે છે” મણીએ પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“શું ! ત્યારે તમારાં લગ્ન થઈ ગયાં છે ? રતિલાલે પ્રશ્ન કર્યો.

“રતિલાલ સ્વાર્થ આગળ લગ્ન નહિ પણ અમન થવાની છે. સ્વાર્થને માટે પ્રાણ પલાયન કર્યા સિવાય છુટકો થવાનો નથી. લગ્ન ચોરીમાં નહિ પણ ચીતામાં થવાના છે. મીઠળના સ્થળે મીઠળ વીવાતું બારમું થશે. જ્યાં આગળ સ્વાર્થ છે. ત્યાં આગળ મુખ સ્વપ્નાની અંદર પણ રહેતું નથી. અશ્વસોસ ! રતિલાલ મારા પીતા સ્વાર્થ અંધ થઈ મારી જીંદગી બરબાદ કરવા બેઠા છે.

દીકરીના દોકડા લઈ ધનવાન થવાને કમર બાંધી છે. એકના સાત હજાર લઈ બીજના દશ હજાર લેવાનો વિચાર કર્યો. પ્રભુ હવે ! સહાય થાય. મારો હવે એકે આધાર નથી.” કહી મણી રડી પડી. છાતી એકદમ ભરાઈ જવાથી ડચ્ચરો બંધાય ગયો. આંખે અંધારા આવવા લાગ્યાં. ચક્રી આવવાથી મણી જમીન ઉપર પડવાની તૈયારીમાં હતી. એટલામાં “મણી ! જેમાંથી ખરું શું ?” ઉદ્ગારો રતિલાલે કાઢ્યા. મણીએ કંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ. પણ તેને બદલે “રતિલાલ કંઈ નહિ” મુંદરે બહાર નીકળી પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

પ્રત્યુત્તર મળતાંજ બને જણ શુદ્ધીમાં આવ્યા. મુંદરને જોતાંજ મણી શરમાઈ ગઈ. નીચે ધ્રુવી કરી જમીન ખોતરવા લાગી. શરમના શરડા તેના મુખ ઉપર પડી ગયા. રતિલાલ પણ શુદ્ધીમાં આવવાથી મુંદરનો હસ્ત પકડી ચાલતો થયો. મણીએ રતિલાલ તરફ ત્રાંસી નજર ફેંકી ગૃહ કાર્યમાં ગુંથાઈ.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

શું ! મણી ગઈ ?

પીચો ધર્મમાં નહિ. ધર્મીઓ પાપમાં નહિ. બડકું ભાતમાં નહિ. નપુપક વર્ણમાં નહિ. તેમ એકલસુરો એકલહઠી સ્ત્રી કંઈ પણ કામમાં આવતા નથી. પાપી મનુષ્યો કદાપી કાળે કાઈનામાં બળતા નથી. અને બળે છે તો તેના થઈ તેનું જ સત્યાનાથ કાઢે છે. ગુનાને હર વખત ધુવો. દોરડીને બાળો. દુર્ગધને ટાળો. જળને લાકડીથી મારો પણ તે મરતું નથી. લાકડીથી જળને નાશ થતો નથી. તેમ પાપી મનુષ્યોને ગમે તેટલો સદ્બોધ આપો. પણ તેના અંતઃકરણની અંદર જે મલીન વિચારો છે. તેનો ખીલકુલ નાશ થતો નથી.

કાજળથી બરેલી દોટડીની અંદર... બળના અગ્નીની અંદર, પાણીના પુરની અંદર કાળના મુખની અંદર આવેલો માણસ કદાપી કાળે બચી શકતો નથી તેમ પાપી પોતાની કદી જળમાં રસાવા સિવાય રહેતો નથી. દુર્જનની સોબતથી અને બાળુથી નુકશાન થાય છે. અગ્ની પ્રજ્વળત હોય છે. ત્યારે તેને હાથ અડડવાથી દગ્ગથ છે. અને ઠડો થવાથી હસ્તને કાળા કરે છે. તેમ દુર્જન મિત્ર હોય છે. તો પણ ખરાબ સોબતમાંથી નખોદવાળી દે છે. અને દુસ્મન થયા પછી પોતપોતાનો અમલ ખરાબર ખેસાડી દે છે. માટે દુર્જનથી દૂર જઈને વસવું તે હજાર દંજજે સારું છે. માટે જુલેયુકે મારા મુલ

હતો. ચમડી જાય પણ દમડી ન જાય તેવો તેનામાં ધાર હતો. એક પૈસા માટે હજારોનો સ્વાર્થ બગાડનાર, સેંકડો જનોના પેટ ઉપર ચરણ મુકનાર ચંડાળ હતો. પાપી વાસનાને લીધે તેને બીજકુલ ચેન પડતું નહિ. માત્ર પૈસાના તાનમાં તણાઈ જતો. મીઠા પૈસો બેરી છોકરાં પૈસાને સમજતો હતો. ત્રીભોવનદાસનું વજન જેવું કઠણ હૃદય કોઈનામાં ભળતું નહિ. અને મળવા જતાં તરત કંકાસ કરી મુકી જુદો થઈ જતો.

કુરુત તરફથીજ કચ્છી લોકની અંદર દયા ઓછી આપવામાં આવેલી હોવાથી ત્રીભોવનદાસ કડોર કચ્છીના નામે ઓળખાઈ જતો હતો. ત્રીભોવનદાસનું હૃદય કડોર હોવાથી દયા દેવી તેના અંતઃકરણની અંદરથી સદાને માટે પત્તાયત થઈ ગઈ હતી. તેથી કરી તેનું અંતઃકરણ પાપ કર્મ કરતાં બીજકુલ અચકાતું નહિ. ગમે તેવાં અધેર કૃત્ય કરવાને તેવાર થઈ જતો હતો.

સુત બાંધુઓ જેનું અંતઃકરણ કાષુમાં નથી. તો પછી તન કેવી રીતે રાખી શકે. મન ત્યાં તન જાય છે. મન ગમે તેવા સુમાર્ગે તનને દોરે છે. અને તેથી કરીન તનમાં રહેલો અત્મા દુઃખી કે સુખી થાય છે. જ્યાં સુધી મન મળ્યું નથી. ત્યાં સુધી કંઈ પણ મળતું નથી. દુધની અંદર ધી માખણ, મલાઈ વિગેરે તત્ત્વો દુધની અંદર સમાઈ ગયાં છે. તેમ મનની સાથે તન, તનન સાથે વાસનાઓ સમાઈ ગએલી છે. દુધને જે રૂપમાં ફેરવવા ધારીએ તે રૂપમાં ફરી જાય છે. અને તેની અંદરના તત્ત્વાત્મ તત્ત્વ ખરાબ થઈ જાય છે. તેમ મન ફેરવવાથી તન ફેરે છે. અને તનના ફેરવાઈ બાધી, ઉપાધી થાય છે.

ચક્ષુની મારક મનુષ્યનું કરતું અંતઃકરણ તનને કદાપી કાળે
શાંતિમાં રહેવા દેશે નહિ. મન ધણું કરીને હાલના જમાનામાં
ખરાબ રહેતે દોરાય છે. અનીતિ, અધર્મ કરવાને તૈયાર થાય છે.
પણ તેવા કુમાર્ગે નહિ જતાં સુમાર્ગે જવાથીજ આપણું
શ્રેય થવાનું છે.

પણ ભક્તિ વીહીન મનુષ્યો જીવતા હોવા છતાં મરેલા છે. પણ
જે મનુષ્ય ભક્તિ કરતાં કરતાં દેહ ત્યાગ કરે છે તેનો જન્મારો
સદૃશ થાય છે. અને અનંત જીવન પ્રાપ્ત કરે છે. મારે તમારા
અંતઃકરણને સુમાર્ગ તરફ દોરવાથી તન અંદનના કાષ્ટથી બળશે.
નહિં તો ગીધ, શ્વાન કાગડાનો ભક્ષ થશે.

ત્રીભોવનદાસ પોતાના ખાનગી રૂમમાં બીચાર કરતો બેઠો છે.
એવામાં કોઇએ “ત્રીભોવનદાસ”, એકજ અવાજની સાથે કંઈ પણ
વિચાર કર્યા સિવાય એકદમ ખુલ્લી બારીથી અંદર ડોકલું દુલું કે
તેની દ્રષ્ટીએ એક પરપ કબોટો દીડો. પુરૂષને બેતાંજ “કાણુ છે ?”
પ્રશ્ન કર્યો.

“એ તો હું સામઝો” સામઝા નામના પુરૂષે પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

“મારું શું કામ પડ્યું કે અત્યારે ઘર પુછતો આવ્યો છે. જા
અત્યારે મારું કંઈ કામ નથી. અને કદાચ કામ હોય તો સવારે
વહેલો આવજો.” ત્રીભોવનદાસે ધુતકારી કાઢતાં કહ્યું.

“અરે શેઠ ! મારું તો શું કામ હોય પણ તમારું કામ એક
પરદેશીને પડ્યું છે. અને તેનું આ કામજી તમારા ઉપર કરી આપ્યો
છે. તે લ્યો અને પછીયા તમારે જો કરવું હોય તે કરજો.” સામઝાના
શુભમાંથી પરદેશીનું નામ સાંભળતાંજ ત્રીભોવનદાસની કળીએ કળી

ખીલી ગઇ. અંતઃકરણ પ્રકુલીત થઈ ગયું. અને એકદમ દાદર ઉઘેડતાંની સાથે ખુસી થતો હોં ઉતર્યો. કે સામલાએ પત્ર ત્રીભોવન-દાસને આપ્યો. ત્રીભોવનદાસ પત્ર લઈ પોતાના ખાનગી રૂમમાં આવી મંદ બળતા દીપકને પુનઃ પ્રદાશીત કર્યો. અને પત્રની અંદર શું લખ્યું છે તે વાંચવા માટે દીપકની પાસે જઈ નીચે પ્રમાણે પત્ર વાંચવા લાગ્યો.

“પ્રિય ત્રીભોવનદાસ !

તમારો તાર મને મળી ગયેલો હોવાથી હું ખુબ, તરસ વેડી આટલે દુર અવી પહોંચ્યો છું. તમારી સરત પ્રમાણે રૂપીઆ લઈ જાગ્યા. અને તે રૂપીઆ લેવા આવો એટલે તમારી દીકરીને સાથે લાવજો. રૂપીઆ તમારા અને કન્યા અમારી. જ્યાં સુધી તમારી દીકરી અમારા સ્વાધીનતા નથી આવી ત્યાં સુધી રૂપીઆ મળી શકશે નહિ. અને તેની તમારે વધારે પડપુછ નહિ કરતાં કરાર પ્રમાણે વર્તવાથી સાફ છે. હું અત્રેની ધર્મશાળામાં બે કલાક રોકાવાનો છું માટે તેટલા વખતમાં આવી નહિ પહોંચ્યો તો મારો પતો ખીલકલ લાગવાનો નથી. માટે તમારી ખુશીમાં આવે તો ઠાંતો પૈસા લઈ જાઓ ઠાંતો તમારી દીકરીને આપી જાઓ અને પૈસાની જરૂર ન હોય તો તમારી ત્રણ કલાક સુધી રાહ જોઈ રવાના થઈ જઈશિ. માટે તમેને યોગ્ય લાગે તે પસંદ કરશો.

લી० આપનો હિતેચ્છુ

એક પરદેશી મુસાફર

પણ વંચાઈ રહેતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસને ભરદોળ થવા લાગી, હાથ પગ ઢીલા થઈ ગયા, બે પરવાઈતું લખાણ વાંચતાંજ હાંઝાં ગગડી ગયાં. અને એકદમ બોલી ઉઠ્યો.

“ઓ મારા દીકરા તેં તો કાગળ લખીને ડાટ વાળી દીધી. એમ નથી સમજતો કે મણી કંઈ વાટમાં છે. ઝેરી સર્પના શીર જીપરની મણી અને આ મણી ખરાબર છે. તે કેમ કરી લેવાય પ્રથમથીજ મને નિરાશ મનાતી દીધો છે. તો પછી બે દલાકમાં મારે તેને ક્યા વાક્યોમાં ‘સમજાવવી. મણી હવે ખીલકુલ મારા કાપુમાં આવે તેમ નથી. હવે શું કરવું. આ તો ચક્રમક દાંડીયો ચક્રમકમાંજ હવેથી લેતાં ગુજરાત ખોમ” એજ ઘાટ થયો છે. વત હાથમાંથી ગઈ છે. ખીલકુલ કબજામાં રહી નથી. મણી મને ખરાબર જાણી ગઈ છે. એટલે મારી પાસે પણ કિલી રહેતી નથી. મને જુલે છે તો જાણે ચમકુતને જોયો. હું આડું આમ તો મણી જન્ય એવા રસ્તે આતો સુડી વચ્ચે સોપારી થઈ આ પ્રમાણે ઉદ્ગારો કાઢી શાંત થયો પણ પાછા તેના વિચાર ખદલાવવાથી પુનઃ બોલી ઉઠ્યો.

“ત્યારે હવે શું કરવું સ્વામદાસની માફક કયું હોત તો શું થાય ના બાપલાના, સ્વામદાસ તો શાળાનો ભોટ હતો પણ આતો મારો દિકરો ચતુર જણાય છે. મારા સાળા દેડે કાગળમાં ખીલકુલ તેના માથે રાખ્યું બંધુએ મારે માથે ઢોળી પાડ્યું છે. શું! મારા બેટાની ચતુરાઈ અને તેમાં વળી આપણી ચતુરાઈ શું ચાલવાની હતી. અને કદાચ એમ કરું અને ખરાબ પડી જાય. તો પછી મારા ઉપર ઠગાઈ કમ્યા બાપતને ફાજદારી કેશ થાય તો પછી વગરે બાડાની કાટડીમાં ગયાં લિસાય છુટકા થાય તહિ મારે તેમ તેમ

નહિ કરવું પણ મણીનેજ વળગાડવી પૈસો પાસે હશે તો સૌ સારાં વાના થશે. માટે એજ વિચાર ખરો છે. કે આમ વિચાર કરે કંઈ વળવાનું નથી. રાત થોડીને વેશ ઝાઝા છે. માટે જોટલી કુરસદ કરવી તેટલીજ કામની છે.

આ પ્રમાણે વિચાર કરી. મણી જ્યાં આગળ સુષ રહી છે. ત્યાં આગળ આવ્યો. મણી પોતાને જોઈ જો તે માટે દીપકને જરા તેજ કર્યો. કે ત્રીભોવનદાસની દ્રષ્ટી મણીની કેળના સ્તંભ જેવી જાંઘા ઉપર દ્રષ્ટી પડતાંજ સ્વાર્થ અર્થ ત્રીભોવનદાસે તેનો ખીલકુલ ખ્યાલ કર્યા સિવાય એકદમ તેની પાસે જઈને ઊભો રહ્યો. મણીના મુખપાર્શ્વ ઉપર તરફ તરફના ફેરફારો થતા હતા. મણી ઘડીકમાં હસતી દખાતી. સંકોચાતી હસતાં લેકા કરતી સ્ખમી કરનાર સ્વપ્નાને વધારી લેતી હતી. મણીને સ્વપ્નાની અંદર રનિલાલ નજરે દેખાતો હતો. એટલામાં સ્વપ્નવત્ પડેલી મણીએ પુનઃ ઉદગારો કાઢ્યા. “રતિલાલ મારા મનને ઘણું વાળું છું. પણ વળતું નથી.”

એટલાજ ઉદગારો નીકળતાંની સાથે ત્રીભોવનના અંતઃકરણની અંદર ચરચર કરતો શેરડો પડ્યો. અને એકદમ મણીનો હસ્ત ઝાલી નિંદ્રામાંથી જગાડી. મણીની નિદ્રા પલાયન થઈ જવાથી એકદમ ઝગડી. પોતાનો હસ્ત કાણે ઝાલ્યો તે જોવા સાફ પોતાની ચક્ષુઓ ઊંચી કરતાંજ પોતાને જોઈ મણી સરમાઈ ગઈ. શરમના લીધે અણુઠાથી જમીન પોતરવા લાગી. એટલામાં “મણી મારી પાસે આવ” કહી ત્રીભોવનદાસ પોતાના ખાનગી રૂમમાં જઈને બેઠો.

મણીને કંઈ યુદ્ધી આવવાથી મોં ધોધ આંખો સાફ કરી સાવચેત હોંશીઆર બની ગઈ. કે તેના મગજની અંદર સ્વપ્નાના

વિચારો બરાવા લાગ્યા. પણ પીતાના હુકમનો ખ્યાલ થવાથી તે વિચારોને ઢઢેરી કાઢી નાંખ્યા. ઓઢણી ઓઢી ત્રીભોવનદાસે જ્યાં આગળ બેઠો હતો ત્યાં આગળ આવી મણી ઉભી રહી મણીને જોતાંજ બોલી ઉઠ્યો.

“ મણી તારી જુની ઓઢણીને એક બાજુ મુકી દઇ તારી બાનો સાડલો પહેરી મારી સાથે ચાલ.

“ ક્યાં આગળ ? મણીને પ્રશ્ન કર્યો.

“ હું લઇ જઉં ત્યાં ” ત્રીભોવનદાસે હુંકારમાં જવાબ આપી દીધો.

“ પીતાશ્રી આપ મને જ્યાં લઈ જશો ત્યાં આવવાને માટે ખુશી છું. પણ તે પહેલાં મને તેની માહિતી મળવી જોઈએ.” મણીએ લઈ જવાનું કારણ પુછ્યું.

“ મણી ! અત્યારે તે બામત કહેવાની જરૂર નથી. પણ ત્યાં ગયા પછી તને સમજાઈ જશે ” ત્રીભોવનદાસે ભવિષ્ય ઉપર વાત કહી.

“ પીતાશ્રી રાત્રીના સમયે મને લઈ જવા કરતા સુંદરને લઈ જાઓ કે જેથી તમારા હુઝમમાં ભાગ ભેશે. આપની રંક બાળાથી શું થઈ શકવાનું છે.

“ મણી મને વધારે બોલાવીશ નહિ. મારે સુંદરની જરૂર નથી પણ તારી જરૂર છે તારાથી જે થશે તે બ્રહ્માથી પણ થઈ શકવાનું નથી.

“ પીતાશ્રી બોલતાં વીચાર કરો. જે બ્રહ્માએ સૃષ્ટી પેદા કરી છે. તેજ બ્રહ્મા સર્વ રક્ષી કરી શકે છે. માટે મને લઈ જવાનો વિચાર અધ કરી બ્રહ્મરૂપ સુંદરને લઈ જાઓ તો સારી વાત છે. સુંદરે આ

દગામાજ દુનીઆની અંદર જહાના રૂપે મનુષ્ય અવતાર લીધો છે. માટે તેને સાથે લઈ જવાની ના પાડો છો તો પછી મારી ત્યાં શી જરૂર છે. સુંદર દુનીઆને જેવા રૂપમાં લેવા ધારશે તેના રૂપમાં લાવી શકશે. માટે આપના સુંદરને સાથે લઈ જવાથીજ કાયદો છે.

“શું ! આ કઠોરના ત્યાં સુંદર જહા રૂપ છે ?

“હા ! હિરણ્યાકશ્યપને ત્યાંજ પ્રહ્લાદ હરિ રૂપ છે.

“ત્રુપકર છોકરી અહિંઆં હરિઆની જરૂર નથી. પણ તારી જરૂર છે. માટે તારી સાથે જેટલી બલમનસાધ રાખું છું તેટલોજ તેનો ઝેરકપયોગ કરે છે. કેમ ? માટે ચાલ મારી સાથે હું તને બીજી દુનીઆ પતવવવા ધાડું છું.”

“ચાલુ જમાનાની અંદર માણસો કદાપી કાળે બલમનસાધ રાખતાં નથી. પણ સ્વાર્થી લાલચો રાખીનેજ વર્તે છે. મને નેવી પાપી દગામાજ બલાઈની જરૂર નથી. આપ મને નવી દુનીઆ દેખાડવા ધારા છો. પણ તે નવી દુનીઆ તમારી પાપી પરસનની સંગતથી જોવી અથ રાખી છે. અને તેવી દુનીઆ દેખાતી બંધ કરનારનું પ્રભુ કહ્યાણ કરો.

“મણી ! તું મારા હુકમને માન આપ નહિ તો હું તને અંધન કરીને લઈ જવાનો છું. તે નકકી સમજી લજો.

“ખાળકોના તેમજ માતા-પીતાઓના બલારને માટે હુકમ કરતા હોય તો તેના હુકમને માન આપવાને ખુશી છું. પણ એકલા પીતાનો જ્યાં સ્વાર્થ સુધરતો હોય અને તેની સાથે બીજાઓના બલિષ્ઠ ખરાબ થતાં હોય તેના હુકમની મારે પરવા નથી. બલે આપ મને

બંધન કરીને લઈ જશે. પણ તમારી સ્વાર્થી લાલચો કદાપી ફળીયુત થવાની નથી. તે નથીજ.

“મણી શું હું તારો પીતા નથી ?”

“દુનીઆની દ્રષ્ટીએ જોવા જતાં તમે મારા પીતા છો. અને મારી દષ્ટીએ જોતાં હું આપને પીતા કહી શકતી નથી. કારણકે પુત્ર હો કે પુત્રી ગમે તે સંતાનહો તેના ઉપર નિઃસ્વાર્થ પ્રેમ રાખનારનેજ પીતા કહી શકાયછે. પણ પીતાના સ્વાર્થની ખાતર જે પીતા પોતાની પ્રજાની જીંદગી અરબાદ કરેછે. તે પીતાનહિ પણ પીસાય છે. અને એવા સંતાનોએ સ્વાર્થી પીતાને પીતા કહેવા કરતાં મરવું હજાર દરજ્જે સાફ છે.”

“માન હડીલી છોકરી :મારું ક્યું માન. આટલી નાની વયમાં આટલું ગુમાન એક નજીવી ખાખતમાં કરે છે નિરાશ તો એમ સમજકે તારો બનસે પીસાય ! તારા રૂધીર, માંસને ચાવી ખાઈ જનાર દાનવ થઈશ.

“ગુમાન નહિ પણ સ્વર્ગનું સનમાન તેજ મારું છતાંમ બધે રૂધીર, માંસનો ભક્ષ કરવા આપ દાનવ જાત હોવતો દાનવને હજીનાર રામ તૈયાર છે.

“ક્યા છે તારો રામ ? જતાવ તેને પણ જતાવી દઉં જાહનનમ મુકામ.

શ્રી રામના ગુન્હેગાર, સ્વાર્થી પીતા ! તેજ રામ, તમારા કપાળમાં અધર્મ આપશે ઠામ.

મણીના શબ્દો ત્રીભોવનદાના કાળજી વીંધી તીરની માથક બહાર નીકળી ગયા. અને એકદમ ક્રોધાવેશમાં આવી મણીને ધક્કો મારી જમીન ઉપર ફેંકી દીધી અને બોલી ગયો.

“મારા હુકમને તાપે ન થવાનું ભોગવવું ઇનામ, છોકરી, બોલ હજી પણ કહું છું કે મારા હુકમને તાપે થાય છે કે નહિ.

“નહિ ! સ્વાર્થ અંધ પાપી પીતા તારા હુકમને તાપે થયા કરતાં પ્રભુના હુકમને તાપે થવામાં ખરું સુખ રહેલું છે. ઓ નીચ પીતા ગેરબ્યાબી નિર્દોષ બાળક ઉપર જીવન કરવાથી નકરના અધીકારી બનીસ દુષ્ટ પીતા મારા દેહની ચામડી જીવતાં ઉતાર, મારી ચક્ષુઓ ફેડી નાંખ પણ અનીતિના રસ્તે કદાપી કાબે જવાની નથી ને નથીજ.

આથી ત્રીભોવનદાસને બળતામાં ધી હોમાયું. પગથી તે પાનીની શીખા ગુદી ગુસ્સો ચઢી આવ્યો. એકદમ ક્રોધા વેશમાં આવી મણીના કામળ શરીર ઉપર એ ચાર લાતોનો પ્રહાર એવા જોરથી કર્યો કે મણી બિચારી બેશુદ્ધ થવાની તૈયારીમાં “હાય ! આને પીતા કે પીસાય” એટલાજ ઉદ્ગારો નીકળતાની સાથે મણી એ બાન થઈ ગઈ.

મણીએ કાઢેલા ઉદ્ગારો નીંદ્રાધીન થયેલી માણેકને સંભાળામાં કે એકદમ માણેક નીંદ્રાનો ત્યાગ કરી જ્યાં આગળ ત્રીભોવનદાસ અને મણી છે. ત્યાં આગળ આવી ક્રોધ યુક્ત સ્વરે બોલવા લાગી.

“બાળક ઉપર જીવન ગુજરનાર ચંડાળ એવો કોણ છે ?

“હું પોતેજ કઠોર કચ્છી ત્રીભોવનદાસ છું” પ્રત્યુત્તર મળ્યો.

જીવન. ગુજરવાનું કારણ” માણેકે શરીરથી પ્રશ્ન કર્યો :

કારણ મારી ખુશીનું છે. તેમાં તારે વચમાં પડવાની શી જરૂર

છે.” ત્રીભોવનદાસે પ્રત્યુત્તર આપ્યો....

“ખુશીના કહેનાર પતિ મનુષ્યની ખુશી કદાપિ કાળે કામમાં આવતી નથી. અને તેવી ખુશી પાપી મનુષ્યોની કોઈ દિવસ હોતી નથી, પણ હર હંમેશાં ગમગીનીમાંજ રહે છે. ખુશી મહાન પ્રભુની હોયછે. કે જેથી સુખેથી પોતાના નીર્દોષ બાળકોને બચાવી શકેછે. સ્વાર્થઅંધ પતિ આ તારી ખુશી નથી. પણ ગમગીનીછે. અને તમારા જીવનનો બદલો મહાન પ્રભુ આપશે. માટે વિચારો તમારા નિર્દોષ બાળકો ઉપર જીવન કરશે. નહિ. નહિ તો મહાન પ્રભુ કોપાયમાન થઈ આખી દુનીઆના દુઃખો તમારા ઉપર ઢોળી પાડશે. તેમાં તમે દટાઈ દુઃખી થશો. માટે આપની દિન દાસી ઉપર દયા લાવી મારું કહ્યું મનો.

માણેકના સાંખ્યા બાપજીથી ત્રીભોવનદાસ ચીડાઈ ગયો. અને એકદમ કોધી થઈ બોલવા લાગ્યો...

“પ્રભુની પુંછડી ! પ્રભુ પ્રભુ શું કરે છે. પ્રભુ મને શું કરનાર છે. તારા પ્રભુને પહોંચવાની શક્તિ મારામાં છે. તો પછી હું પ્રભુથી કરવાનો નથી.

“નક માં પડનાર પતિ ! આખી દુનીઆ નથી કરી શકતી. દેવ દાનવો નથી કરતા તે મહાન પ્રભુ કરેછે. દુનીઆનો પ્રલય પણ પોતેજ કરવા શક્તિ વાન છે. અને તેને પેદા કરનાર પણ મહાન પ્રભુ છે. તેના આગળ કોઈનું અભીમાન ચાલ્યું નથી કે બાલવાનું નથી. જળને ડેકાણે સ્થળ અને સ્થળને ડેકાણે જળ અને જીંડ સ્થાનમાં વસતી પણ કરનાર પોતેછે. પ્રભુ ! તમારી પાપી

દેહને ધારે તો પણ વારમાં માટીમાં મેળવી દેવા તૈયાર છે. પ્રભુને નહિ ઝોળખનાર પત્નિ! પાપી માણસો પોતાના પાપ કર્યાથી કાષ્ટની મારક બળ્યા કરે છે. અને તેની રાખ થઈ નર્કમાં પડે છે" માણેકે ધર્મનાં વચનોથી સદ બોધ આપતાં કહ્યું.

"કમળત ઔરત! ધર્મના નામે ધર્તાગ કરનાર તારા જેવી દગ્ગરો કુલટાઓ મુખથી મીઠું મીઠું બોલે છે. રામ નામ દે છે. પણ અંતઃકર્ણની અંદર લાલચ હોય છે." ત્રિભોવનદાસે ધર્મની તિંદા કરતાં કહ્યું.

"હાથના કંકણને આપનાની જરૂર પડતી નથી. તેમ પાપી મનુષ્યોના અંતઃકર્ણને જોવાની જરૂર પડતી નથી. પાપી મનુષ્યો તેના કૃત્યોથી ઝોળખાય છે. જેનું અંતઃકર્ણ મલીન હોય છે. તેઓના મનની ટૂટીઓ બદલાય છે. અને ટૂટીઓ બદલાવવાથી માણસને તેમ બદલાયેલી ટૂટીઓ નર્કમાં નાંખે છે. તેમ તમારા મલીન અંતઃકર્ણથી નર્કના અધીકારી થવાના જેવા અંતઃકર્ણની અંદર મહાન પ્રભુ નથી. તેના અંતઃકર્ણની અંદર ક્રમતિ રૂપી કચેરો બરાબ જઈ અપવિત્ર કરે છે. અને છેવટે અધોર કૃત્યોથી નર્કના કીડા થઈ નર્કમાં મરવાનું થાય છે. તેમ છેવટે તમારું થવાનું છે." માણેકે હિતવચનો કહ્યાં.

"માણેક મારા આગળ બીલકુલ લવારો કરીશ નહિ, અને મણીને શુદ્ધિમાં લાવવાનો ઉપાય કર. મારો અમુલ્ય સમય થઈ જાય છે- મારે બચ્ચી કર, અને દશ હજાર લાખ સુખી થવા દે ત્રિભોવનદાસે પોતાની મતલબ સારાવી.

"મણી હાલમાં શુદ્ધિમાં આવે તેમ નથી. તેના પવિત્ર આત્મા મહાન પ્રભુના દર્શનાર્થે ગએલો હોવાથી. પવિત્ર આત્માને તમારા

જેવા અપવિત્રની સોખતથી અપવિત્ર કરવા માગતી નથી. અને જ્યાં સુધી તમારા અંતઃકરણની અંદર પાપી વિચારોનો વાસ છે. ત્યાં સુધી તેનો પવિત્ર આત્મા તેના તનડપી મહાનની અંદર આવતો નથી. અને તમારે મણીની જરૂર હોય તો મણીને તેજ સ્થિતિમાં લઈ જાઓ. મારી રજા છે.

“શું ! હું લઈ જઈ પક્ષિ વિનાનું પીંજર લઈ શું કરું કોને આપું ? મારે તેના દેહ રૂપા પીંજરની જરૂર નથી. પણ તેના આત્માની જરૂર છે અને તેના આત્માના જ દશ હજાર રૂપીઆ લેવાના છે.”

“આત્મા શું છે ? તે જે સમજતો નથી. તે મનુષ્ય કેવળ મુખ છે. ચક્ષુ છતાં અંધ છે. બહારના દેખાવમાં તે બધે દેખતો હોય. પણ હૃદયથી અંધ છે. જે મનુષ્ય આત્માને ઝોળખતો નથી. તેના મનુષ્યો સદાએ અંધ હોય છે.

આત્મા તેજ પરમાત્મા છે. મહાન પ્રભુનો અંશ છે. જેમ ચંદ્ર એક છે. પણ જોનારની દૃષ્ટિએ દરેકને જુદા સ્થળે જુદો જણાય છે. તેમ પરમાત્મા એક છે. છતાં પાપી તેને જુદો સમજે છે. પણ તે જુદો નથી. પણ નીરંજન નીરાકાર છે. માત્ર તેના તેજથી જ આ દેહ ટકી રહે છે, પરમાત્માનું તેજ એજ આત્મા છે. ઇશ્વર યોતે છે. છતાં તેને વેચી તેના વિક્રય કરી દશ હજાર લેવા બેઠા હો તેથી તમને ચિત્કાર છે. પરમાત્માને વેચે છે. તેજ નકતિા અધીકારી બને છે. અને નર્ક કુંડમાં પડે છે.” માણેક ધર્મ શાસ્ત્ર મુજબ કહ્યું.

“નર્ક અને સ્વર્ગ તે હું સમજતો નથી. મારું સ્વર્ગ મણીની અંદર સમાયલું છે. મણીને વેચવાથી જ સ્વર્ગ મળે છે. તેમ હું જાણું છું.” ત્રિભોવનદાસે ખુલ્લે ખુલ્લું કહી દીધું.

“શીવ ! શીવ ! હાથ શી જમાનો આવ્યો છે. પાપી મનુષ્યોના

કેવા અવળા વિચારો હોય છે હૃદય યક્ષીથી અંધ થનાર મનુષ્ય તે પણ નફ છે. કાગડો વીંટાને અમૃત સમજે છે, પણ હસ પક્ષી તેવી અપક્ષિત ચીજ સામે દષ્ટિ પણ કરતો નથી. તેમ તમે વીંટા ઉપર બેસનાર કાગડા છો દીકરીના દોકડા લેવા તે વિષ્ણુ સમાન છે. અને તેના ઉપર તાગડધીનાં કરનાર. તેનો ભક્ષ કરનાર શ્વાન રૂપી મનુષ્ય રૂપે છે. માણેકે પુનઃ કોઠા વેશમાં આવી કહ્યું.

“કમળત! હુટ! ચંડાળણી બોલતાં વિચાર કર. કેમ તું મારું કહ્યું નથી માનતી”

કહેતાંની સાથે ત્રીભોવનદાસ જેવો માણેકને મરવા જાય છે. એટલામાં બે સ્યામ વસ્ત્ર ધારી પુરૂષો ત્રીભોવનદાસની સમક્ષ આવી ઉભા રહ્યાં. અને તેમાંના એક જણે કિદગાર કાઢ્યો.

“ચંડાળ! વીંટાને આહાર કરનાર કાગડા. કેમ તું નફનો અધીકારી થાય છે. શું! સતીદેવીના સદ્બોધની બીજકુત્ર તને અસર થતી નથી. પિકાર છે તારી નીચ વૃત્તિઓને, શીટકાર છે તારી જાને સતી માણેક જ્યાં સુધી મણી તારા મકાનમાં છે. ત્યાં સુધી પાપી તમને સુખે બેસવા દેશે નહિ. માટે કોઈ પવિત્ર પુરૂષની સાથે મણીને આ મકાનનો ત્યાગ કરાવ.”

“હાય! મારો આધાર કોઈ નથી” માણેકે પુનઃ કિદમારો કાઢ્યા.

“સતી નીરાધારનો આધાર શ્રી રામ મદદ કરવા શકિતવાન છે.” અંતરીક્ષથી જવાબ મળતાંની સાથે સર્વજન્ય સ્તબ્ધ થઇ ગયાં. બહાલા સુગ બધુઓ સ્યામ વસ્ત્ર ધારી બંને પુરૂષો બીજા કોઈ નહિ. પણ સ્યામદાસ અને બેટી પુરૂષ બંને હતા. અંતરીક્ષથી બોલનાર પવિત્ર પીશાય હતા. પિસાયનો અતાજ સ્યામદાસે ઓળખ્યો. તેથી તેને કંઈ હંમત આવવાથી તે બોલી બીડ્યો.

“પવિત્ર પીશાય અમારે કેટલુંક જરૂરી કામ હોવાથી મણીને

અમારી પાસે રાખી શકતા નથી. માટે સતીના સુખને માટે મણ્ણિને કંઈ નિર્ભય જગોએ મુક્યા સિવાય માણુકને સુખ મળવાતું નથી.” સ્યામદાસ આ પ્રમાણે ઉદ્ગારો કાઢી રહ્યો છે.

એટલામાં “શું મણી જશે” ત્રીભોવનદાસના સુખમાંથી પુનઃ ઉદ્ગારો નીકળતાંની સાથે ચકકર આવવાથી જમીન ઉપર પછડાઇ ગયો. તે પડ્યો કે બેશુદ્ધ થઇ ગયો. તેની સાથે ભયંકર અવાજ થતાંની સાથે મણી આકાશ માર્ગે ચાલતી થઈ સુંદર અને માણુક બેઠા રહ્યાં જ્યારે મણી દેખાતી બંધ થઈ. ત્યારે “મણી ! મઠ” એટલાજ ઉદ્ગારો નીકળતાંજ માણુક અને સુંદર બે શુદ્ધ થઇ ઘરણી પર ઢળી પડ્યાં. વ્હાલા સુર વાંચક બંધુ અહિં આંથી કંઠાર કચ્છી કે ઊછળતા મુઠ્ઠાને પ્રથમ ભાગ સમાપ્ત થાયછે. અને આપ સાહેબોને બીજો ભાગ વાંચવાની છૂટાસા હોય તો અવસ્ય બીજો ભાગ ખરીદ કરજો.

જેની અંદર બેઠી પુરૂષનો ખરો બેદ. બહારવટીઆમાં થએલું ભંગાણુ પરસનની દુરદશા. રમણીકતું મુદ્દું શાંતીલાલના ત્યાં કેવી રીતે આવ્યું. રતિલાલના પ્રેમ પાસમાં પડેલી દુઃખી મણી. સુંદરનું પ્રેમીલા સાથે પ્રેમ લગ્ન સતીને મળતું સ્વર્ગતું સીંહાસન. ત્રીભોવન દાસની અધોગતી. સ્યામદાસનું ઉત્તમ પ્રકારે મરણ વિગેરે હૃદય બેદક ચિતાર આપવામાં આવશે. માટે તમારી મગજ શક્તિને આનંદ આપવો હોયતો ભાગ બીજો ખરીદ કરવા આપને ભલામણ કરું છું. અને મારા પ્રથમ ભાગમાં જે કંઈ આપ સાહેબને હોય જોવામાં આવ્યા હોય તે દોષોને નહિ જોતાં સુભગ્યુ મહણુ કરશો. અને તે બદલ મારે આપની પાસે “વાહ ! વાહ ! એટલાજ શબ્દોથી માત્ર આપશો એવી આપની આમળ પ્રાર્થના કરું છે

